Autoarea bestsellerului *Albastrul din miez de noapte*

POLIROM

Simone van der Vlugt

Iubita pictorului

BIBLIOTECA POLIROM

Simone van der Vlugt

Iubita pictorului

Traducere din limba neerlandeză de

Gheorghe Nicolaescu

EDITURA POLIROM

2021

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1; sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9616-1

ISBN PDF: 978-973-46-9617-8

ISBN print: 978-973-46-8634-6

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: Samuel van Hoogstraten (1627-1678), *Tânără la o uşă cu tăblia de sus deschisă* (1645, ulei pe pânză)

Editura îşi exprimă gratitudinea pentru sprijinul acordat de Fundația Neerlandeză pentru Literatură la publicarea acestei cărți.

1

5 iulie 1650

Trăsura trece în goana mare pe drumurile de țară. Mă azvârle întruna când într-o parte, când într-alta. Sunt legată la mâini şi la picioare, aşa că n-am cum să nu mă izbesc de perete – simt că m-am umplut de vânătăi. Satul a rămas de mult în spatele nostru, însă tot nu pricep ce mi s-a întâmplat.

Cum mergeam pe drumul de țară, cu un coş atârnat de braț, dintr-odată am auzit din spate răpăit de potcoave. Când m-am uitat înapoi, am văzut o trăsură apropiindu-se iute. M-am ferit sărind într-o parte. Vizitiul a încetinit şi a oprit.

Furioasă, mi-am strâns poalele şi m-am îndreptat spre el, să-i zic câteva de la obraz. Însă, până s-apuc, uşile de pe ambele părți s-au deschis brusc şi doi bărbați au sărit afară. După culorile straielor şi ale penelor de la pălării, negru cu roşu, mi-am dat seama că erau portărei ai magistraturii din Amsterdam.

— Geertje Dircx? a întrebat unul dintre ei.

Într-o clipă am înțeles ce se întâmpla. M-am răsucit şi-am rupt-o la fugă, însă în zadar. Bărbații m-au ajuns repede din urmă, au pus mâna pe mine şi m-au târât cu ei.

— În numele magistraturii, sunteți arestată. Avem ordin să vă ducem la casa de corecție din Gouda.

M-am împotrivit din răsputeri, însă n-aveam forță să mă lupt cu doi bărbați. Mi-au pus cătuşele, m-au împins brutal în trăsură şi s-au urcat şi ei. Am țipat şi am dat din picioare.

Trăsura s-a pus în mişcare, cotind scurt, aşa că m-am lovit rău la cap. Cum zăceam amețită proptită-n perete, mi-au pus cătuşe la picioare şi apoi n-am mai putut să fac nimic. Doar să strig, ceea ce am şi făcut, iar bărbații mi-au îndesat un căluş în gură.

În fața mea stătea o femeie îmbrăcată în gri, cu o bonetă albă pe cap şi cu mâinile împreunate în poală. Nu părea tulburată să vadă cum ajunsesem înăuntru.

M-am zbătut să mă eliberez, însă doar îmi pricinuiam singură dureri, aşa că, în cele din urmă, istovită, m-am liniştit. Să întreb ce Dumnezeu se întâmplă, nu mai puteam cu căluşul în gură. Am încercat să îl scuip, însă nici asta n-am reuşit.

Iar acum m-am resemnat. Stau descumpănită la locul meu, luptându-mă cu spaima ce mă cuprinde din ce în ce mai tare.

Femeia care stă chiar în fața mea nu mă slăbeşte o clipă din ochi. Tot acest timp a rămas tăcută, însă acum mi se adresează.

— Dacă stai liniştită, îți scot cârpa din gură. Dacă țipi, ți-o bag la loc.

Departe de a fi liniştită, însă învoindu-mă să mă abțin, încuviințez din cap. Femeia îi face un semn unuia dintre bărbați, iar acesta mă eliberează de căluş. Uşurată, trag aer în piept.

— Sunt Cornelia Jans, spune femeia. Lucrez la tribunal şi am primit însărcinarea să te duc la casa de corecție din Gouda.

— De ce? izbucnesc eu cu gura încă plină de ațe deşirate din căluş.

— Chiar nu ştii?

Bineînțeles că am o bănuială, însă vreau să aud ce are ea de spus. Un singur om ar fi putut să-mi facă una ca asta, şi cu toate că ştiu ce crede despre mine, nu m-aşteptam să se ajungă atât de departe. Şi totuşi iată-mă aici şi singurul nume care îmi vine în minte este al lui.

— Vreau să aud de la dumneavoastră, spun răguşit.

Preț de o clipă, observ o umbră de compasiune pe chipul Corneliei, însă atunci când vorbeşte, în glas nu i se simte nici o emoție.

— Bine. Ați fost găsită vinovată pentru încălcare de contract, furt şi desfrâu. Cauza dumneavoastră a fost prezentată primarilor Cornelis Bicker, Nicolaes Corver şi Anthony Oetgens van Waveren, şi ei au pronunțat verdictul. Al patrulea primar, Wouter Valckenier, n-a fost consultat, fiindcă este pe patul de moarte. Însă ceilalți trei domni au hotărât în unanimitate.

Încerc să-mi potolesc respirația. Casa de corecție! Am auzit povestindu-se multe despre ea şi doar la gândul că va trebui să-mi petrec acolo săptămâni în şir mă cuprinde spaima.

— De ce? țip eu. Ce rău am făcut? Ați vorbit de desfrâu. Nu înțeleg de ce.

— Chiar nu înțelegeți? Se vede treaba că v-ați dedat păcatului. S-au cerut lămuriri despre felul cum trăiți şi mai mulți oameni au depus mărturie împotriva dumneavoastră.

— Cine anume?

— Jupânul unui han destul de îndoielnic. Oare cum îi zicea? Îşi consultă documentele. Barca Neagră. Un loc

rău famat, unde domnii merg la femei desfrânate. Şi dumneavoastră ați stat acolo mai multe săptămâni.

— Dar nu m-am desfrânat! Doar am închiriat o cameră acolo!

Cornelia ridică mâna.

— Nu-i treaba mea să dau un verdict în privința asta. Eu vă înfățişez doar faptele.

Stupoarea îmi sporeşte şi mai tare când înțeleg cumplitul adevăr. El chiar a făcut una ca asta. A pus să fiu arestată ca o nelegiuită de rând. Profund consternată, o privesc pe Cornelia.

— Câte săptămâni mi-au dat?

— Săptămâni? spune Cornelia. Ați fost condamnată la doisprezece ani.

Când încep să țip, îmi îndeasă la loc căluşul în gură.

Pe la jumătatea drumului ne-am oprit la un han. Se înserează deja, n-avem cum să ajungem la Gouda înainte de închiderea porților. Gândul că o să înnoptăm acolo îmi dă din nou speranță, poate reuşesc să scap. Nu trece mult şi îmi dau seama că n-am nici o şansă. Mi-au scos din nou căluşul din gură, însă am mâinile şi picioarele încătuşate.

Urmează o noapte lungă, fără somn. Este aproape o uşurare când încep să se strecoare zorii printre obloane şi îmi poruncesc să mă scol. După un mic dejun uşor, pe care mi-l vâră ei în gură, plecăm mai departe. Pe drum, în trăsură nu se lasă o clipă liniştea. Portăreii şi Cornelia vorbesc întruna. Pe mine mă ignoră.

Tot drumul mă uit pe geam la pajiştile, canalele şi satele care mi se perindă prin faţă. Doisprezece ani! Trebuie să fie o neînţelegere, nici măcar hoţii nu primesc o pedeapsă atât de grea. O s-o dreagă la sosire, o să-mi spună, desigur, că sunt douăsprezece săptămâni. Şi-aşa e destul de rău. Cum o să rezist atâta?

Puţin după prânz se ivesc zidurile Goudei, iar o jumătate de oră mai târziu intrăm în oraş.

Mă uit posomorâtă afară. Străzile, oamenii, piaţa şi canalele, toate au un aer aşa de banal şi bine cunoscut. Încă puţin şi voi fi ruptă de toate acestea pentru atâta vreme. Douăsprezece săptămâni printre hoaţe şi curve... Va fi groaznic, n-are cum să fie altfel.

Trăsura se opreşte curând şi mă trece un fior de spaimă. În dreapta este o clădire mare, vopsită în alb, care face parte dintr-o mănăstire. Să fie asta casa de corecţie? Se pare că da, căci Cornelia deschide uşa şi coboară.

Portăreii îmi scot cătuşele de la picioare şi mă ajută să cobor din trăsură. Genunchii îmi tremură în aşa hal, încât mi-e greu să mă țin pe picioare.

Pe stradă, oamenii se opresc locului şi un băiat de vreo paisprezece ani strigă:

— Mai vine încă una!

Cineva mai în vârstă spune:

— Asta cred că nu-i curvă. Trebuie să fie o hoață.

Câțiva băieți încep să înjure şi să arunce cu gunoaie după mine, însă o iau la fugă când îi amenință un portărel cu pumnul.

Casa de corecție are o intrare impunătoare în față, cu un fronton pe care trei femei torc, cos şi împletesc, iar trei bărbați taie lemne cu fierăstrăul. Uşa imensă e întărită cu fier.

Cornelia a bătut deja şi îi deschide cineva. Un bărbat îmbrăcat sobru, în negru, o salută şi aruncă o privire scurtă spre mine.

— Intendentele sunt în şedință acum. Duceți-o până una-alta într-o celulă, spune el.

Sunt luată şi dusă prin holul de la intrare, apoi pe un coridor, spre o curte interioară lungă. Pe partea cealaltă, intrăm pe o uşă şi apoi coborâm o scară. Mă izbeşte un miros puternic de pământ, paşii îmi răsună sub bolți.

Un gardian face un pas în faţă cu o legătură de chei în mână şi o ia înaintea noastră pe coridor. La jumătatea lui deschide uşa unei celule.

— Asta e liberă, spune el.

Portăreii mă conduc înăuntru şi îmi scot cătuşele. Apoi ies din celulă şi pleacă fără să mai salute. Doar Cornelia mai zăboveşte puţin, spunându-mi:

— La revedere, Geertje. Toate cele bune.

Apoi, uşa grea de lemn se închide.

Mă prăbuşesc pe o băncuţă, uluită că toate astea chiar se întâmplă. Că bărbatul pe care l-am iubit atât şi care – sunt sigură – m-a iubit şi el poate să-mi facă una ca asta.

Uluiala nu-mi trece deloc. Încă o simt când sunt scoasă din celulă şi supraveghetoarea mă duce în camera intendentelor, unde mi se aduc la cunoştinţă regulile casei. Încă o simt când întreb bâlbâindu-mă dacă pedeapsa mea nu e totuşi de douăsprezece săptămâni, dacă nu s-a făcut o greşeală. Se pare că nu.

Observ oarece compasiune la intendente, însă nu mă ajută cu nimic. Sunt şi rămân doisprezece ani. Îmi înmânează un document de tribunal în care scrie că am fost condamnată în lipsă.

Nu plâng şi nu ţip când sunt dusă în atelier, însă mă cufund într-o stare de disperare mută, în care nu pot

decât să privesc în gol, spre o altă lume, o altă viață, în care n-aş fi crezut niciodată că e cu putință aşa ceva.

2

Hoorn, 1632

Hanul era ticsit şi aşa de zgomotos, încât abia înțelegeam ce-mi cer muşteriii. Învăluită în fumul de tutun, mă aplecam de fiecare dată spre muşteriu, ca să aud ce spune, iar când îmi punea cineva mâna pe fund, mă uitam enervată în spate.

Capul Maurului nu era un han elegant, însă negoțul mergea de minune, fiind atât de aproape de porțile oraşului. În ciuda muşteriilor dificili şi a încăierărilor, mi se părea minunat acolo. Era mereu zarvă şi nici o zi nu semăna cu alta. Munca, da, bineînțeles, nu se oprea niciodată şi te istovea destul. Duminica, singura mea zi liberă, eram adesea aşa de obosită, încât moțăiam în biserică.

Însă era o viață mai bună decât la Edam, unde ani în şir curățasem peşte cât era ziua de lungă. Nu-mi plăcea portul de-acolo. În apa joasă se strânseseră de toate: bucăți de lemn putrezit, alge şi peşti morți. Răspândeau o duhoare ce mă învăluia toată ziua.

Acasă, pe şantierul naval unde lucra tata şi unde locuiam, mirosea aşa de puternic a lemn proaspăt rindeluit, încât ai fi zis că eşti în mijlocul pădurii.

Eu nu fusesem încă niciodată într-o pădure, însă, după părerea tatei, tocmai aşa mirosea acolo. Se lăuda că poate să recunoască după mirosul lemnului din ce soi de arbori erau făcute scândurile. Copil fiind, l-am crezut, asta până când mi-a spus fratele meu, Pieter, că soiul arborilor era trecut pe foaia de transport.

Din fericire, acasă, la Edam, munca fusese întotdeauna plăcută. În timp ce sortam peştele se iveau destule prilejuri să vorbesc cu alte femei şi să glumim.

Trijn Jacobs era cu câțiva ani mai mare ca mine. Din prima mea zi de lucru avusese grijă de mine şi mi-a devenit prietenă bună. Şi Lobberich, verişoara mea, lucra în port. Întotdeauna ne veseleam mult în trei, asemuind bărbații de pe mare cu peştii. Pe bărbații frumoşi, vânjoşi îi numeam ştiuci sau moruni, iar ceilalți erau calcani sau heringi.

Aveam cincisprezece ani când au început şi bărbații să-mi dea atenție. Coenraad, care-şi făcea ucenicia la un pescar, venea adesea la mine să-mi arate câte un peşte mai deosebit sau să-mi aducă scoici prinse în năvoade odată cu peştii.

— Cred că vede ceva la tine, a spus Trijn. Nu te scapă din ochi.

— E hering.

— Chiar aşa? Nu mai mult? Aşa zvelt şi mlădios cum e, mi se pare mai degrabă un biban argintiu.

— Eu nu vreau un peşte zvelt, vreau unul vânjos. O ştiucă sau aşa ceva.

— Ai grijă ce-ți doreşti, a spus Trijn. Ştiuca este un peşte de pradă. Şi, dacă stau bine şi mă gândesc, Coenraad mi se pare mai degrabă macrou. Bine făcut, vioi şi cu o coadă puternică. Mai ales asta din urmă.

Am pufnit în râs şi, când s-a apropiat Coenraad, n-am îndrăznit să ne privim una pe alta în ochi.

Poate că, dacă aş fi rămas la Edam, acum aş fi căsătorită cu Coenraad sau cu un băiat ca el. E ciudat să mă gândesc că viața mea ar fi decurs cu totul altfel. Aş fi avut copii şi n-aş fi văzut niciodată altceva în afară de Edam şi împrejurimile sale, însă pesemne că aş fi fost fericită. Aşa mergeau lucrurile, asta le aştepta pe aproape toate fetele din sat, o viață sigură şi deloc neobişnuită.

Nimic nu lăsa să se întrevadă că viața mea avea să ia alt curs, însă când mi s-a oferit şansa, nu i-am dat cu piciorul.

Lobberich a adus vorba despre asta. Auzise că era nevoie de o ospătăriță într-un han din Hoorn. Dacă nu s-ar fi măritat curând, poate că s-ar fi dus ea însăşi la Hoorn.

— Nu ți-ar face cu ochiul, Geertje? m-a întrebat ea. E muncă grea, însă măcar nu mai puți a peşte.

În acea dimineață m-am gândit prima oară la viitorul meu. Ideea că puteam să plec mă entuziasma şi mă speria totodată. Toată viața mi-o trăisem la Edam, nu cunoşteam nici un alt oraş. Hoorn era un pic mai mare – oare cum ar fi acolo? Cu cât mă gândeam mai mult, cu atât eram mai curioasă.

Între timp împlinisem douăzeci şi doi de ani; dacă voiam să plec, ăsta era momentul. Poate că altul nu mi se mai oferea niciodată. Ştiam că n-am nici o înzestrare deosebită în afară de talentul de a mă vârî în belele, cum spunea mereu mama. Însă eram dăruită cu altceva: nu mi-era frică nici de dracu'.

Părinții mei nu erau din cale-afară de severi, de aceea nu mă aşteptam ca planul meu să întâmpine cine ştie ce oprelişti. Seara, când ne mâncam fasolea şi peştele la masă, le-am povestit despre slujba de la hanul din Hoorn.

— Vreau acolo, am spus eu. Dacă mă tocmesc, rămân acolo.

— Şi dacă nu te tocmesc? a întrebat tata.

— De ce nu m-ar tocmi?

— Poate că între timp au găsit deja pe cineva.

— Atunci caut altă slujbă. Oricum nu mă mai întorc, m-am săturat de sortat peşte.

Pieter s-a uitat roată la lumea de la masă.

— Doamna s-a săturat de sortat peşte.

Mai întâi, mama n-a răspuns, apoi a zis:

— Nici într-un han nu-i uşor. Trebuie să munceşti până târziu.

— N-am nimic împotrivă.

Între două înghițituri, m-am uitat la tata cum îşi lasă jos lingura.

— Care-i leafa?

— Lobberich zice că şaizeci de florini pe an.

Auzind asta, toți au amuțit preț de o clipă.

— Aşa de bine n-o să fii plătită în port niciodată, a spus tata. Nu mai sta, Geertje, du-te la Hoorn. Dacă te tocmesc, trimiți acasă un sfert din leafă.

Aşa de simplu a fost.

Oricât m-ar fi bucurat gândul la noua mea viață, despărțirea n-a fost ușoară. Mi-am îmbrățișat îndelung părinții, iar Pieter m-a săltat puțin de la pământ când l-am strâns în brațe.

— O să vin pe la tine, mi-a spus el.

Trijn m-a luat de-acasă și m-a însoțit până la Digul Constructorilor de Corăbii. Avea cu ea o bocceluță cu daruri la care n-aveam voie să trag cu ochiul până ajungeam la Hoorn.

— Ca să nu mă uiți, a zis ea.

— De parcă aș putea vreodată, am spus eu. Oricum, o să vii să mă vizitezi la Hoorn, nu?

A promis că așa o să facă și a mai promis și să-mi scrie. Mi-a smuls făgăduiala că-i voi răspunde la scrisori, căci știa ce greu mă descurcam cu alfabetul. Însă pentru Trijn eram gata să-mi dau toată osteneala ca să izbutesc.

De la Edam la Hoorn era un drum de patru ore pe jos, însă m-a luat unchiul Jacob, tatăl lui Lobberich, în căruța lui. În stânga se întindea polderul de un verde proaspăt, în dreapta se spărgeau de dig valurile cenușii ale golfului Zuiderzee. Când ne-am apropiat de Scharwoude, se vedeau deja zidurile și turnurile din Hoorn, și inima a început să-mi bată mai repede. Acolo era noul meu oraș,

la fel ca Edam, chiar lângă apă, însă mai mare şi mai atrăgător. Ştiam că erau şi oraşe mult mai mari, precum Amsterdam şi Haarlem, însă pentru mine Hoorn era deja un mare pas înainte.

Am intrat hurducându-ne în oraş prin Poarta de Vest şi imediat ne-am văzut înconjuraţi de căruţe, trecători, copii alergând, negustori strigând şi animale mânate pe străduţele înguste.

— Unde trebuie să ajungi? m-a întrebat unchiul Jacob.

— Nu ştiu, n-am mai fost aici niciodată. Hanul se cheamă Capului Maurului.

— Îl ştiu.

Unchiul Jacob a lovit uşor calul pe spinare cu hăţurile şi animalul a grăbit pasul.

Am intrat pe o stradă ceva mai largă, care pesemne că de-aici îşi şi primise numele de Strada Largă, şi am luat-o la dreapta, spre Oude Noort. La jumătatea străzii am dat cu ochii de han. Deasupra uşii era o tablă cu un bărbat negricios la faţă, iar la intrare erau aşezate două butoaie.

— Mă întorc peste o oră. Dacă nu iese nimic, poţi să vii cu mine, a spus unchiul Jacob.

— Nu mă întorc, am spus dându-mă jos de pe capră. O să caut atunci altă slujbă.

— Cum vrei.

Unchiul Jacob mi-a dat bocceaua cu haine şi lucruri, a sărit de pe capră şi m-a îmbrățişat scurt.

— Păi, atunci, să-ți meargă bine, fato!

A zâmbit, şi-a dus mâna la căciulă şi s-a urcat înapoi în căruță. Eu m-am întors spre han, am tras adânc aer în piept şi am intrat.

Pe hangiță o chema Aecht Carstens. După uitătura tăioasă şi iscoditoare, mi-am dat seama că lumea asculta de ea, chiar şi bărbații. Mai târziu s-a dovedit şi mult mai puternică decât ai fi crezut când o cunoşteai. Asta ştiau şi oaspeții obişnuiți ai hanului, iar cine nu ştia afla repede. Şi dacă tot mai apăreau necazuri, mai era şi Simon, argatul.

La sosirea mea, Aecht nu prea avea vreme de stat. Era limpede că se grăbeşte, căci sala hanului era plină ochi.

— Geertje ai zis că te cheamă? Arată ce poți, o să-ți spun ce ai de făcut. Dacă sunt mulțumită, poți să rămâi.

Mi-a întins un şorț şi m-am apucat de treabă. La sfârşitul zilei a dat mulțumită din cap.

— Îmi poți fi ajutor, a spus ea.

Hoorn era mai mare decât Edam, însă destul de mic cât să mă simt iute ca acasă. Cum era aşezat pe malurile golfului Zuiderzee, poate de aceea semăna atât de mult cu satul meu natal. Domnea aceeaşi forfotă şi se auzea

acelaşi ciocănit familiar al dogarilor şi dulgherilor de corăbii. Şi aici am găsit peste tot frânghieri, țesători de vele şi pescari. În port, aproape de Hooft, erau acostate una lângă alta şi-şi împărțeau locurile frăţeşte corăbii de negoț, caravele şi gabare.

În hanurile din jurul pieței Piatra Roşie veneau mulți tineri să bea, să joace şi să se uite la lupte de cocoşi. De cele mai multe ori ieşeam în oraş cu o altă ospătăriță, Elisabeth, care era din Hoorn şi mă luase sub aripa ei. Prin ea am cunoscut repede mulți oameni de vârsta noastră. Nu duceam lipsă de admiratori, însă nu mă interesau.

Fiecare zi începea cu ațâțatul focului din sobă în bucătărie şi în sala hanului. Apoi mă duceam să iau apă de la cişmea şi o căram cu gălețile în bucătărie, unde bucătarul pregătea micul dejun. Noi mâncam printre picături, căci mai întâi trebuia curățată podeaua din sală. Măturam nisipul îmbibat de băutura vărsată şi resturile de mâncare din seara dinainte şi presăram nisip curat pe podea. Când terminam, coborau primii oaspeți. Le serveam hering, pâine şi caşcaval şi, cât mâncau ei, eu mă duceam sus. Întotdeauna mirosea urât în odăile în care dormeau mai mulți oameni, aşa că deschideam numaidecât larg obloanele, ca să iasă mirosul greu de

somn şi pişat. Apoi duceam jos oalele de noapte şi, după ce le goleam în canal, le clăteam la cişmeaua din fundul curţii. După aceea goleam hârdăul cu pişat de la uşa din spate. Cu asta sfârşeam cea mai neplăcută sarcină şi puteam să mă apuc să spăl vasele care se îngrămădiseră în spălătorul de piatră.

Într-o după-amiază răcoroasă şi însorită de primăvară m-am trezit pe neaşteptate că intră tata şi fratele meu în han. Cu un ţipăt, m-am aruncat mai întâi de gâtul tatei, apoi de al lui Pieter.

— Ce bucurie neaşteptată! Ce faceţi aici?

— Am venit să te vedem pe tine, a spus tata trăgându-mă spre el. Cum îţi merge?

În acel moment nu era multă lume în han şi Aecht mi-a făcut semn că pot să-mi iau un scurt răgaz.

Ne-am aşezat la o măsuţă într-un colţ şi l-am potopit pe tata cu întrebări. Mi-a spus că mama era cam bolnavă şi n-a putut să vină, dar că nu era pricină de îngrijorare. Restul familiei şi prietenele mele erau bine, adusese cu el scrisori.

— Suntem acum în negoţ cu un negustor de lemne din Hoorn, a spus Pieter. De-aia suntem aici. De-acum încolo va trebui să venim mai des la Hoorn, măcar unul dintre noi.

Erau veşti minunate. L-am pus să-mi promită că o va lua cu el şi pe mama de îndată ce avea să se simtă mai bine. După ce am mâncat şi am băut ceva, tata şi Pieter au pornit la drum, iar eu a trebuit să-mi văd de treburi. Ne-am luat rămas-bun, însă potolit şi tihnit, căci urma să ne revedem în curând.

În săptămânile următoare i-am văzut într-adevăr mai des, deşi nu stăteau mult. În ziua mea liberă venea uneori şi mama, la fel şi Trijn şi Lobberich. Îmi făcea întotdeauna bine să-i revăd.

— Ies cu Albert, m-a anunțat Trijn în timpul uneia dintre vizitele ei scurte. N-ai încă nici un iubit? Chiar n-ai?

— Geertje a noastră e pretențioasă, a spus făcând cu ochiul Aecht, care tocmai trecea pe lângă noi. Roiesc bărbații în jurul ei, însă nu-i place nici unul.

Am zâmbit misterios. Sigur că îmi plăcea unul, însă deocamdată doream să țin totul secret.

3

Îl chema Abraham. Fiind un muşteriu fidel, îl observasem deja, deloc de mirare, căci era înalt şi foarte chipeş. Ni se întâlneau deseori privirile şi, când stăteam cu spatele la el, de cealaltă parte a tejghelei, îl vedeam, oglindit în cazanul de bere, cum se uită la mine.

Matelot, a fost concluzia mea. Îți dădeai seama după pielea tăbăcită şi cerceluşul din ureche.

Abraham era ars de soare, probabil că ajungea în locuri îndepărtate. Foarte îndepărtate, căci nu-l mai văzusem de o bună bucată de vreme. Însă dintr-odată a reapărut. Când serveam la masa unde stătea împreună cu prietenii lui, am încercat să trag cu urechea la discuțiile lor şi, într-adevăr, tocmai se întorseseră în Hoorn. Nu ştiam dacă fuseseră departe, numele de țări şi oraşe pe care le rosteau nu-mi spuneau nimic.

Am zăbovit puțin înainte să pun cănile de bere pe masă, aruncând o privire grăbită spre Abraham. Tocmai se uita către mine şi, speriată, era cât pe ce să răstorn ultima cană.

— Ho! a făcut el şi a prins cana, moment în care mâinile noastre s-au atins.

M-a străbătut un fior de plăcere. Nu mai simțisem niciodată aşa ceva, cu nimeni, şi când mi-am ridicat privirea, am dat peste cei mai albaştri ochi pe care îi văzusem vreodată. Am zâmbit, iar el, ca răspuns, a început să râdă.

La vreo două săptămâni după aceea umblam cu o tavă plină de căni prin sala ticsită de lume, aşezând băuturile pe la mese. Încet, dar sigur, mă apropiam de masa la care

stătea Abraham, însă, spre dezamăgirea mea, el era prins într-o discuție şi n-avea deloc ochi pentru mine.

— Hei, drăguța mea! Mai ai ceva udătură pentru mine?

Un bărbat ceva mai în vârstă s-a răsucit spre mine.

Am pus o cană cu bere pe butoiul de vin răsturnat care servea drept masă, spunându-i:

— Sigur. Poftim!

Bărbatul s-a uitat mulțumit la mine, m-a prins de fund şi mi-a spus rânjind:

— Mulțumesc, scumpo. Cu toate că aş prefera să gust din udătura ta.

— Se poate, am spus eu şi am scuipat în cană.

Au izbucnit hohote tunătoare de râs. Fața bărbatului s-a schimonosit de furie. S-a repezit la mine, m-a apucat de braț şi m-a tras cu o smucitură spre el. Mi-am pierdut echilibrul şi am căzut peste el, iar insul m-a înşfăcat de păr şi mi-a tras capul în spate.

— Târfă jegoasă, cine te crezi? m-a repezit el.

Am încercat să-mi întorc fața într-o parte, ca să mă feresc de gura lui puturoasă, însă bărbatul s-a aplecat şi mai mult peste mine.

— Şi-acum? a răcnit el înfuriat de râsetele prietenilor lui.

— Gata, ajunge, Krijn. Dă-i drumul fetei, ca să poată să-ți mai aducă o cană cu bere.

Abraham a apărut în spatele lui Krijn şi şi-a pus mâna pe umărul lui.

Mi-am ridicat ochii şi l-am văzut pe Abraham dând din cap liniştitor.

Krijn m-a mai ținut strâns încă puțin, apoi m-a împins cât colo. Am căzut pe podea, însă Abraham m-a ridicat şi mi-a făcut vânt uşor spre tejghea.

În acea noapte l-am visat.

Câteva zile mai târziu a intrat la sfârşitul dimineții în han şi a cerut o cană cu bere slabă şi trei heringi cu pâine. M-am grăbit să aduc tot şi, când am pus pe masă ce-mi ceruse, inima a început să-mi tresalte neliniştită în piept. Am rămas puțin pe loc, însă el a început să mănânce fără să-mi zică nimic.

— Mulțumesc pentru deunăzi, i-am spus.

Şi-a ridicat privirea.

— Pentru ce? A, Krijn, de el zici.

Am încuviințat din cap.

— Cu plăcere, a spus el văzându-şi de mâncat. De fapt, cum te cheamă?

— Geertje Dircx. Şi pe dumneavoastră?

— Abraham Claeszoon Outgers. Lucrezi de mult aici?

— De câteva luni. Sunt din Edam.

— Stai în gazdă, nu? Ai venit aici absolut singură?

— M-a adus unchiul meu.

— Dar aici eşti singură. Câți ani ai, Geertje Dircx?

— Douăzeci şi doi.

— Douăzeci şi doi, a repetat el băgându-şi o bucată de hering în gură. Şi ce te-a adus la Hoorn, Geertje Dircx?

— Sigur n-ați fost niciodată la Edam, altfel n-ați întreba.

A râs şi a luat o gură de bere.

— Da' zi-mi „tu"! Nu sunt chiar atât de bătrân față de tine.

— Atunci câți ani ai? l-am întrebat.

Avea fața bătută de soare şi vânt a unui om care stă mult afară, aşa că-i dădeam spre patruzeci de ani.

— Treizeci, a spus el. O, nu-ți vine să crezi?

— Eu credeam că patruzeci, am spus, iar el a izbucnit în râs.

— Deci te săturaseşi de Edam, a spus el. Ce vrei tu de la viață, Geertje?

Se aşteptase probabil să spun „un bărbat şi copii", însă eu am spus:

— Libertate.

Gânditor, Abraham s-a şters la gură cu dosul palmei.

— Da, a spus el.

— Eşti însurat?

A clătinat din cap.

— Femeile nu prea se uită la un bărbat care îşi petrece jumătate din viață pe mare.

— Eşti marinar?

— Sunt gornist pe corăbii. Ia zi, de ce nu vii să stai puțin cu mine? Stăpâna ta e plecată, alți muşterii nu mai sunt.

— Am treburi de făcut, am spus eu, însă fără să dau semn că aş vrea să plec.

— Doar puțin, Geertje.

N-am putut rezista tentației şi m-am aşezat pe scaunul pe care-l trăsese pentru mine.

— Îți place aici? a întrebat Abraham.

— Da, Aecht e o stăpână bună şi în han se întâmplă de toate.

— Sigur munceşti din greu, nu? Te văd mereu pe fugă.

L-am privit puțin surprinsă. Toată lumea trebuia să muncească din greu ca să-şi câştige pâinea, ce era ieşit din comun în asta?

Abraham şi-a umplut o pipă de lut şi apoi a început să sufle fumul în față. Între timp mă privea gânditor.

— Dacă ți-ai pune trei dorințe, ce-ai alege?

Habar n-aveam. În locul de unde veneam eu, oamenii nu prea îşi puneau dorințe, şi nicidecum trei. Da, îți doreai să se oprească ploaia, ca să se poată strânge recolta şi să se zvânte noroiul de pe ulițe sau să-ți treacă răceala şi gâlcii din gât, însă ceva mai mult de-atât nu îndrăznisem niciodată să visez. Îmi dorisem dintotdeauna să plec din Edam şi acest vis mi se împlinise. Nu mai speram acum la altceva decât la un bărbat drăguț, cu care să-mi clădesc o familie. Iar bărbatul care stătea în fața mea răspundea pe deplin acestei dorințe.

— Am tot ce-mi trebuie, am spus eu. Un acoperiş deasupra capului şi o slujbă bună. Oricum e mai bine decât să curăț toată ziua peşte şi să nu scap de solzi nici noaptea în pat.

El mă privea ca şi cum avea idee despre ce vorbesc.

— Dar uneori mai vrei şi să petreci, Geertje Dircx?

— Da, bineînțeles. În curând o să fie bâlci.

— Întocmai. Ți-ar plăcea să mergem împreună?

Bineînțeles că mi se părea ceva nemaipomenit, însă m-am făcut că îmi trebuie un răgaz să mă gândesc. Când Abraham s-a strâmbat jenat şi a dat să spună ceva, m-am învoit pe dată. M-am întors zâmbind la treburile mele.

Din păcate, Aecht nu mi-a dat liber. Bâlciul, cu petrecerile lui, era perioada cea mai aglomerată din an, avea nevoie de toate slujnicele şi de toţi argaţii. M-am aşteptat ca Abraham să vină la Capul Maurului, însă nu l-am văzut toată săptămâna. Când treceam cu tăvile pline de căni cu bere prin sala hanului, mă uitam mereu după el, plină de speranţă, dar şi temătoare. Probabil că ieşise la petrecere cu altă fată. Poate că era mai bine să nu-l văd.

La câteva zile după bâlci a apărut din nou ca să-mi spună că avea să fie o vreme plecat la Elmina.

— Elmina?

M-am simţit cam nătângă, căci numele nu-mi spunea nimic, însă lui Abraham nu i s-a părut deloc curios.

— Elmina este fortul olandez de pe Coasta de Aur, în Africa. Se cheamă Coasta de Aur fiindcă noi, adică Compania Unită a Indiilor de Est, facem acolo negoţ cu aur şi sclavi, a explicat el.

— Aur, am repetat eu.

— Să ştii că eu nu-l prea văd. Nu sunt decât un simplu gornist.

— Să fii gornist pe corăbii nu mi se pare o muncă oarecare.

— Nu, a recunoscut el. Nici nu e. Dacă echipajul nu primeşte la timp semnalele corecte, iese prost. Poţi să intri

într-un banc de nisip sau un recif, ori sub focul spaniolilor sau al portughezilor.

— Când pleci?

— Peste trei zile.

În liniştea care s-a lăsat mi-am făcut de lucru lustruind o măsuță.

— Şi cât durează drumul? am întrebat eu apoi, încercând să-mi iau un ton liniştit.

— Cam o jumătate de an. Poate mai puțin, dar poate şi mai mult.

N-am spus nimic.

— Aşa că o vreme, Geertje Dircx, va trebui să te descurci fără tovărăşia mea. Crezi că vei reuşi? a întrebat el făcându-mi cu ochiul.

— Sigur. Dar sper să te întorci cu bine.

A arătat spre cercelul de argint din ureche, spunându-mi că toți marinarii purtau câte unul în caz că se întâmpla să cadă peste bord. Atunci, zeul mării, Neptun, putea să-i pescuiască lesne din apă.

— Deci nu-ți face griji, a spus el.

— Dar tu, tu nu-ți faci griji niciodată? Eu aş fi speriată de moarte cu toată apa aia în jur.

— Ba îmi fac şi eu câteodată, mai ales când e furtună. Dar când vremea e liniştită, nu-i aşa de rău. De fapt, călătoriile pe mare sunt destul de plicticoase.

— Atunci de ce te duci?

— Sunt înrolat. La început mi-a plăcut să plec pe mare.

— Acum nu-ți mai place?

— Ba da, vezi ceva din lume, asta-i frumos. Doar că drumul este foarte lung şi nu-i uşor să laşi de fiecare dată totul şi pe toți în urmă.

N-am îndrăznit să-i pun întrebarea care îmi venise în minte şi, cu un aer puțin cam nătâng, am rămas locului, cu un urcior de vin gol în mâini.

— În țările acelea îndepărtate sunt de bună seamă destule fete drăguțe care să te aline, am spus eu în cele din urmă.

El a încuviințat alene din cap.

— Contează însă cine te-aşteaptă când te întorci. Nu oricine îndură să trăiască cu un marinar.

— Eu da.

Cum mă luase gura pe dinainte, am simțit că-mi ard obrajii, însă nu mi-a părut rău de cuvintele mele. I-am aşteptat încordată răspunsul.

Abraham şi-a ridicat zâmbitor ochii spre mine şi apoi şi-a împins scaunul în spate. Îl alungaseră cuvintele mele?

N-am îndrăznit să mai spun nimic şi, un pic amărâtă, am rămas mai departe locului, strângând urciorul la piept.

Abraham mi-a făcut cu ochiul, a pus câteva monede pe masă şi a ieşit din han.

În ziua următoare a plecat din Hoorn. Cât a lipsit Abraham, nu doar că mi-am făcut griji, însă am şi dus dorul poveştilor, glumelor şi ocheadelor lui. M-au mai băgat în seamă câțiva bărbați, însă de data asta era altfel. Nimeni nu se uita la mine ca Abraham, nimeni nu întreba ce gândesc în sinea mea, nimeni nu era aşa de interesat ca el. Sala plină a hanului părea goală fără el, zilele – lungi şi monotone. Chiar şi munca pe care o făcusem cu atâta plăcere începea să-mi displacă, şi am înțeles că datorită lui Abraham mă simțisem aşa de bine la han. Fără el, totul îşi pierdea strălucirea.

Cu toate că mă gândeam adesea la Abraham, nu eram pregătită pentru întoarcerea lui. Ştiam cam când mă aşteptam să vină, dar putea să se întâmple şi săptămâni sau chiar luni mai târziu. În orice caz, nu mult mai devreme, aşa că, atunci când mi-a apărut în față, m-am speriat de parcă ar fi fost o nălucă.

— Bună, Geertje! a spus el.

Vocea îi suna cu totul altfel şi se uita cu totul altfel. Iscoditor, de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară sau de parcă ar fi căutat ceva.

M-a luat de mână şi a strâns-o într-a lui. Îl urmăream, zicându-mi în sinea mea: mă ține de mână. E cu şapte ani mai mare ca mine, bărbat în toată firea. Ar fi putut să țină de mână orice fată, însă el este aici, cu mine.

I-am zâmbit şi mi-a zâmbit şi el. Apoi s-a aplecat spre mine şi m-a sărutat. Cu răsuflarea întretăiată, i-am simțit preț de câteva bătăi de inimă căldura buzelor lipite de ale mele şi toate cuvintele mi s-au topit din minte. Am închis ochii, iar când i-am deschis din nou, n-am mai văzut decât albastrul ochilor lui.

În jurul nostru lumea striga şi bătea din palme, însă zgomotele veneau parcă de departe. Sala aglomerată a hanului părea că se îndepărtează de noi, luând cu ea toată larma. Abraham m-a sărutat iar şi în clipa aceea am ştiut că el avea să devină soțul meu.

În 26 noiembrie 1634 ne-am jurat unul altuia credință veşnică în biserica calvină din Zwaag. Acolo era mai ieftin să te cununi decât în Hoorn şi, chiar dacă Abraham nu era sărac, nu socotea totuşi că trebuie să facă risipă de bani. Mie nu-mi păsa. Nu-mi venea să cred că găsisem un

bărbat atât de drăguț şi de chipeş. Un bărbat care mă iubea şi căruia mă puteam încredința uşor.

A fost o nuntă simplă şi scurtă, cu doar câțiva invitați. Au venit părinții mei şi Pieter, Trijn, Lobberich şi unchiul Jacob. În plus, au mai fost câțiva prieteni şi câteva rude ale lui Abraham care locuiau în Hoorn.

Pusesem ceva bani deoparte şi mi-am putut permite haine noi pentru nuntă: o fustă roşie, o haină albă cu mâneci de dantelă, mănuşi de mătase şi ciorapi. Mi-am lăsat părul lung liber pe umeri. Urmând întru totul tradiția, Abraham mi-a dăruit o coroniță de flori, pe care am purtat-o pe cap toată ziua.

— Acum eşti gospodina mea, a spus el sărutându-mă iar şi iar în fața nuntaşilor. Geertje a mea de la han. Când te-am văzut acolo pentru prima oară, am ştiut că o să vină clipa asta.

— Atunci înseamnă că ai ştiut s-o ascunzi bine, am spus eu râzând. Eu nu eram deloc aşa de sigură că-ți place de mine.

— Primeai atâta atenție. Mă gândeam: fata asta n-aşteaptă nici gând să vină s-o ia un gornist care pleacă tot timpul pe mare.

— O să te-aştept mereu, am spus eu şi, împreunându-mi brațele pe după gâtul lui, l-am sărutat şi eu.

Abraham locuia cu chirie într-o casă de pe strada Appelhaven. De prima dată când am trecut pragul ca femeie măritată, am ştiut că ajunsesem în locul unde îmi dorisem dintotdeauna să fiu. Casa asta cu vedere la port era parcă clădită pentru mine. Aici aveam să-i fac cu mâna la plecare lui Abraham şi aveam să-l întâmpin când se întorcea, aici aveau să se nască şi să crească copiii noştri. Aici aveam să fiu fericită.

Era o încântare să locuieşti într-un asemenea cartier. Îmi plăceau vederea spre apă şi corăbii, larma de pe cheiuri, pârâitul lemnăriei bărcilor, plescăitul apei şi graiul necioplit al marinarilor. Asta era lumea pe care o ştiam, n-aveam cu ce altceva s-o compar.

După jumătate de an, Abraham a trebuit să plece din nou pe mare, pentru patru luni.

— Ei bine, iată-ne şi-aici, a spus el cu un oftat în dimineața plecării. O iau iar din loc. Când mă întorc, o să văd dacă pot să găsesc de lucru pe uscat, nu-mi place deloc că trebuie să te las mereu singură.

— O să mă descurc.

M-am lipit de el, desfătându-mă în îmbrățişarea lui strânsă.

— Nu-s decât patru luni. Unii bărbați sunt plecați ani de zile.

— Aşa e, o să mă întorc numaidecât. Pa, scumpa mea, o să-ți aduc ceva frumos.

M-a sărutat încă o dată şi apoi a ieşit pe uşă.

Stabiliserăm să ne luăm rămas-bun acasă, nu în port, fiindcă putea să dureze ceva până când chiar plecau corăbiile. Din fața casei puteam să stau cu ochii pe ele şi, când au ridicat ancora, am alergat pe debarcaderul de lemn, sperând să-l mai zăresc o clipă pe Abraham. Nu l-am văzut, însă i-am auzit goarna vestind plecarea flotei. Ecoul ei nu mi-a mai ieşit din cap tot restul zilei şi noaptea următoare.

Totuşi, de data asta, cu certitudinea iubirii lui Abraham în suflet, am reuşit să-i îndur mai bine absența. Necazul cel mare nu era lipsa lui, ci zilele lungi de tăcere. Să nu fac nimic nu-mi plăcea, aşa că m-am dus să muncesc din nou la han o vreme. Acolo era mereu agitație, zilele treceau în zbor.

După patru luni s-au întors corăbiile. Vestea s-a întins în sala hanului, toți muşteriii care intrau duceau vorba. M-am uitat spre Aecht, care a încuviințat din cap. Am

aruncat pe jos cârpa cu care ştergeam pahare, mi-am scos şorţul şi am alergat afară.

Întoarcerea corăbiilor era subiectul discuţiilor şi pe strada Oude Noort, iar eu nu eram singura care alerga spre port.

Am ajuns cu răsuflarea tăiată şi mi-am croit cu greu drum prin mulţimea de pe cheiul de lemn. Flota era alcătuită din vase mari, însă cum nu erau corăbii de negoţ, puteau să acosteze la debarcader fără probleme. Sosiseră deja. Mi-am lungit gâtul să-l văd pe Abraham, însă n-am reuşit să-l zăresc aşa de iute printre toţi marinarii înşiraţi de-a lungul parapetului.

Nerăbdătoare, le-am scrutat feţele, m-am uitat la mâinile lor fluturânde şi m-am întrebat unde era Abraham. Era aşa de înalt, că ar fi trebuit să sară în ochi printre toţi ceilalţi.

— Ce puţini sunt! a zis un bătrân de lângă mine.

Înainte să spună el cuvintele astea, deja îmi ajunseseră la ureche şuşotelile îngrijorate ale celor care aşteptau pe debarcader şi mi-am dat seama că avea dreptate. Într-adevăr, la bord erau mult mai puţini marinari decât la plecarea corabiei şi nici râsul lor şi fluturatul din mâini nu mai erau atât de vesele.

După ce am aşteptat îndelung într-o incertitudine crescândă, ni s-a spus cum se întâmplase totul: pe drumul de întoarcere se dezlănţuise o furtună care făcuse prăpăd. Câţiva bărbaţi căzuseră peste bord. Abraham era unul dintre ei.

4

Trupul lui frumos şi puternic pe fundul mării. Pe jumătate putrezit în apa sărată, mâncat de peşti. M-am prăbuşit. Câţiva dintre cei de faţă m-au dus acasă, iar vecinii au avut grijă de mine.

Zile în şir am zăcut ghemuită în alcov, cu perdelele trase. În săptămânile următoare n-am mai rezistat să stau doar între patru pereţi şi am ieşit tot mai des din casă. Mergeam pe meterezele oraşului, spre Poarta de Vest, şi priveam îndelung peste apa cenuşie sau rătăceam prin preajma portului.

Într-o zi m-am aşezat pe un zid scund ca să privesc la hărmălaia din piaţa de peşte. Între timp îi cunoscusem pe oamenii din cartier şi toţi mă salutau şi mă întrebau ce mai fac.

Bellichje, vânzătoarea de peşte, a ieşit din spatele tarabei să-mi dea un hering. Muşteriii au aşteptat răbdători, aruncându-mi priviri compătimitoare. Era un

gest cât se poate de drăguț, însă m-a făcut să mă simt prost.

M-am ridicat repede şi am plecat mai departe – heringul l-am mâncat pe drum. Era o zi frumoasă şi n-aveam chef să mă întorc în linişte casei mele. În schimb, m-am plimbat pe cheiul Oude Doelen spre Luijendijk, un dig aflat ceva mai departe şi în preajma căruia m-aşteptam să-mi iasă în cale mai puține cunoştințe. La capătul digului erau atelierele navale ale Companiei Unite a Indiilor de Est, unde mirosea a lemn şi smoală.

Abraham, întotdeauna curios când se construia o corabie, mă luase de câteva ori cu el acolo. Iubise marea cel mai mult pe lume, chiar dacă îi cunoştea primejdiile. Spusese odată că ştie bine că n-avea să îmbătrânească, dar cât de serios fusese atunci? Chiar avusese o bănuială în privința asta sau acceptase cu bună ştiință riscurile alegerii sale? Ar fi rămas pe uscat dacă ar fi ştiut că avea să moară de tânăr? M-aş mai fi măritat cu el dacă aş fi ştiut că aveam să rămân curând văduvă?

N-avea rost să gândesc aşa, nimeni nu putea să vadă în viitor. Şi da, m-aş fi măritat oricum cu el, pentru că-l iubeam, iar scurtul răstimp petrecut împreună tot era ceva, decât să nu fi fost deloc cu el.

Eram aşa de absorbită de gânduri, încât nu mi-am dat seama imediat că auzisem un pleoscăit. Îi văzusem într-adevăr pe băiețel şi pe fetiță pe mal şi mă întrebasem ce făceau acolo de capul lor.

Bineînțeles că nu-i pierdusem din ochi. Şi tocmai când nu m-am uitat, s-a auzit acel pleoscăit. Amândoi copiii fuseseră pe chei, iar într-o clipă n-am mai văzut-o decât pe fetiță. Pesemne că de-abia împlinise trei ani şi mă privea buimacă.

Am dat fuga spre marginea cheiului. N-am văzut plutind decât o minge cusută dintr-o băşică de porc. Disperată, m-am uitat în jos. Apa nu părea foarte adâncă. M-am uitat în jur, am văzut trecând un hamal cu câteva scânduri pe umăr şi i-am strigat:

— E un copil în apă! Ai grijă de fată!

Fără să-i aştept răspunsul, am sărit. Ştiam un pic să înot, cât să mă descurc în apă mică, însă apa era mult mai adâncă decât mă aşteptasem.

M-am scufundat numaidecât şi o clipă m-a cuprins spaima. Am crezut că mă înec, însă nu, încă mai aveam aer în plămâni. Trebuia pur şi simplu să-mi țin respirația.

Cel mai rău era frigul care mă înțepenea. Am mişcat din brațe şi din picioare şi am deschis ochii. În jurul meu era o lume subacvatică brună-verzuie, în care desluşeam

chila unei bărci. Şi o bucată de stofă maro: rochiţa băiatului. Părea că pluteşte şi se umflă ca o sepie. Băieţelul se uita la mine cu ochii holbaţi şi gura deschisă. Avea faţa albă, încadrată de bucle blonde.

Era chiar sub mine, nu trebuia decât să-mi întind braţul. Am înşfăcat copilul şi am dat să înot în sus, însă n-am înaintat. Între timp nu prea mai aveam aer în plămâni. Cel pe care îl dădeam afară se ridica în bule.

Am simţit o usturime în piept şi m-a cuprins o senzaţie de sufocare tot mai copleşitoare. Deci aşa era când te înecai, prin asta trecuse şi Abraham. Nu se petrecea iute şi fără durere, cum pretindeau uneori oamenii. Era îngrozitor. Nu voiam să mor. Chiar dacă eram încă tare întristată şi nu-mi închipuiam restul vieţii fără Abraham, voiam totuşi să trăiesc.

Am dat sălbatic din picioare şi, astfel, am început să urc. Însă nu îndeajuns de repede, căci mă stânjenea băieţelul în mişcări. Ne-am fi înecat amândoi dacă l-aş fi ţinut mai departe, şi totuşi nu mă lăsa inima să-i dau drumul.

Cu coada ochiului am observat o formă întunecată apropiindu-se repede. O clipă mi-a fost teamă că era o barcă şi că avea să treacă peste noi.

Nu era o barcă, era un bărbat. A înotat repede şi hotărât spre noi şi l-a luat pe băiețel din mâinile mele. A mai apărut un bărbat, care m-a prins şi m-a tras după el în sus. Brusc, am început să urcăm foarte repede, însă sfârşisem tot aerul din plămâni.

M-am uitat în sus, spre suprafața apei.

Prea târziu, prea târziu! Deja vedeam pete în fața ochilor şi mă moleşisem de tot când am ajuns. Lumea brună-verzuie a făcut loc luminii, aerului şi larmei. M-au săltat pe chei şi m-am prăbuşit cât eram de lungă.

Peste tot se auzeau strigăte, în jurul nostru se înghesuiau oameni şi toți vorbeau în acelaşi timp. Undeva, o femeie plângea în hohote.

Între timp trăgeam cu nesaț aer în piept, mirată că nu înghițisem apă, că încă trăiam. Abia când am putut să respir iar liniştită m-am uitat spre băiețel. Zăcea pe chei, câțiva metri mai încolo. Nu mişca.

O femeie era îngenuncheată lângă el şi plângea sfâşietor.

— Jacob! Jacobje! striga ea scuturând copilul.

Nimeni nu făcea nimic. Toți se uitau doar, complet descumpăniți. A venit în fugă un doctor, s-a lăsat pe vine lângă copil şi i-a luat pulsul.

După privirea pe care i-a aruncat-o femeii puțin mai târziu mi-am dat seama că nu mai era nici o speranță.

Îmi riscasem în zadar atât propria viață, cât şi pe a fetiței pe care o lăsasem pe chei. Bineînțeles, atrăsesem atenția cuiva din preajmă asupra ei şi încercasem oricum să-l salvez pe băiețel, însă mă stăpânea sentimentul că dădusem greş, că eram răspunzătoare pentru moartea lui. Dacă m-aş fi mişcat mai iute, aş fi câştigat acele secunde în plus care să-i salveze viața.

Îl chema Jacob şi avea un an şi jumătate. Fetița era surioara lui, Sijtje. Scăpaseră de ochiul vigilent al mamei lor şi plecaseră la plimbare. Pesemne că li se rostogolise mingea în apă şi Jacob alergase cu paşii lui mărunți spre marginea cheiului. Copiii nu se depărtaseră prea mult de casă şi mama lor plecase să-i caute.

O chema Geertruida Groot-Beets şi era soția lui Pieter Lammertszoon Beets, un negustor bogat de cherestea.

La o săptămână după înmormântarea lui Jacob au venit la mine în vizită. Zăceam în pat cu o răceală straşnică, îngrijită de vecinii mei. Deşi eram slăbită, am încercat totuşi să ies din alcov când Pieter şi Geertruida mi-au trecut pragul, în ținute distinse. Geertruida însă nu m-a lăsat.

— Am auzit că sunteți bolnavă, a spus ea. Nu vă ridicați din pat, nu vă obosiți!

Era prima oară când nişte oameni bogați îmi vorbeau cu dumneavoastră. Stânjenită, m-am rezemat de pernă şi mi-am trecut mâna peste pătură.

— Îmi pare aşa de rău, am spus eu şi numaidecât mi-au dat lacrimile.

Nici Geertruida n-a putut să-şi stăpânească emoțiile şi a căutat o batistă. Soțul ei i-a întins-o pe a lui şi şi-a pus mâna pe umărul ei.

Era palid şi clipea din ochi când mi-a spus:

— Am vrea să vă mulțumim pentru ce-ați făcut. Ați fost neînchipuit de curajoasă.

— Da, a spus Geertruida ştergându-se la ochi. Mai ales că nici nu ştiți să înotați, după câte am auzit.

— Nu m-am aşteptat ca apa să fie atât de adâncă. Dacă aş fi ştiut să înot, aş fi reuşit să vă salvez băiețelul. Îmi pare îngrozitor de rău, îmi pare aşa de rău.

— Oricum, ați încercat şi ați salvat-o pe fiica noastră, a spus Pieter. Dacă nu erați dumneavoastră, s-ar fi dus şi Sijtje la marginea cheiului. Dumnezeu v-a trimis şi ne-a păzit să nu ne pierdem amândoi copiii. Pentru asta vă suntem recunoscători.

M-am uitat la Geertruida, care nu părea prea recunoscătoare.

— Dacă e cineva vinovat, eu sunt aceea, a spus ea încet. N-ar fi trebuit să-i pierd o clipă din ochi pe Jacob şi Sijtje. Dar e greu, cu toate treburile şi atâția copii. Avem nouă. Geertruida şi-a înăbuşit emoția şi s-a corectat singură încetişor: Opt.

Abia dacă-mi imaginam suferința ei, pesemne că se asemuia cu cea prin care trecusem eu când l-am pierdut pe Abraham, însă mi se părea că moartea unui copil era un alt fel de durere.

— Arăți obosită. Geertruida şi-a strâns batista şi m-a privit îngrijorată. O să vă trimit o slujnică de-a mea. Sigur aveți nevoie de ajutor la spălat rufe şi la cumpărături. O să am grijă şi să vi se aducă în fiecare seară o mâncare caldă. Nu, nu vă împotriviți! Lăsați-ne să facem măcar atât pentru dumneavoastră. Şi dacă mai aveți nevoie de ceva, nu contează ce, trebuie doar să spuneți.

Eram prea obosită să mai protestez. Soții s-au ridicat şi şi-au luat rămas-bun.

— Pe curând, a spus Pieter, iar apoi cei doi au plecat.

Câteva zile mai târziu, Geertruida s-a întors singură. Între timp mă refăcusem şi stăteam pe un scăunel la

soare, lângă uşa de la intrare. O mulțime de oameni se bucurau de soarele de primăvară, chiar dacă nu stăteau locului, ci îşi vedeau de munca lor. Multe femei spălau rufe, iar mai încolo cineva tăia găini. De-a lungul cheiului din Appelhaven, nişte băieți dregeau năvoade şi câțiva pescari îşi dădeau bărcile cu un strat proaspăt de vopsea sau călăfătuiau crăpăturile.

Am văzut-o pe Geertruida cum se apropie prin Piața de Grâne. S-a oprit să schimbe o vorbă cu o cunoştință care tocmai ieşise din casă, apoi a venit întins spre mine.

— Aş vrea să stau puțin de vorbă cu dumneavoastră, a spus ea, dacă nu vă deranjează.

Nu mi s-a părut potrivit pentru o doamnă de condiția ei să stăm în stradă, aşa că am intrat în casă. Ne-am aşezat la masa din camera din față, în căldura plăcută a soarelui. Lumina pătrundea înăuntru prin ochiurile de vitraliu şi cădea în pătrățele colorate pe blatul mesei.

— M-am interesat de dumneavoastră, a spus Geertruida. Nu din curiozitate, ci fiindcă am nevoie de o dădacă. Soțul meu are o afacere înfloritoare, face negoț cu lemn, iar eu îl ajut. Îi primesc pe negustori şi creditori când Pieter nu-i acasă şi mă ocup de cumpărarea merindelor.

— Merinde?

— Hrana pentru călătoria pe mare, a spus ea. Avem o corabie de marfă care o dată la trei luni pleacă spre Norvegia şi, dacă e nevoie, Pieter merge şi el. Atunci mă ocup eu de treburile casei. Bineînțeles că nu pot să am grijă şi de copii, şi de negoț, aşa că am avut o dădacă pentru ei. Îi ştia pe copii de când se născuseră. Din păcate, a murit iarna trecută, şi apoi am avut un şir întreg de dădace, dintre care nici una nu ne-a mulțumit. Acum n-avem nici una, de asta au putut Sijtje şi Jacob să plece nesupravegheați. În acel moment aveam de furcă cu un muşteriu pe care nu voiam să-l pierdem cu nici un chip. Deci am încercat să-l potolesc cu un pahar de vin. Şi în timp ce noi beam vin, mi-am pierdut copilul.

Geertruida plângea în tăcere. M-am ridicat şi am turnat bere slabă pentru amândouă.

— Aveți nevoie de o dădacă, am spus eu.

A încuviințat din cap şi şi-a şters lacrimile.

— Am auzit că v-a murit soțul de curând şi că aveți nevoie de o slujbă.

— Aşa-i. Mai muncesc din când în când la Capul Maurului, însă nu pot să rămân acolo. Dacă mă luație pe mine însă, o să vă gândiți mereu la Jacob.

— O să mă gândesc oricum mereu la Jacob. Şi apoi la Sijtje, care datorită dumneavoastră e în viață. Cineva ca

dumneavoastră ne este de folos. O dădacă vioaie şi cu ochii în patru e tocmai ce căutăm.

— Nu ştiu...

Geertruida s-a aşezat şi m-a privit plină de înţelegere.

— Nu trebuie să vă simţiţi vinovată. Chiar aşa, tot cartierul vă crede o eroină. Oricum, pentru noi asta sunteţi. Şi-a pus mâna pe mâna mea şi a spus: Vă rog să primiţi!

Aceste vorbe şi gestul cald, intim, m-au convins în sfârşit. Îmi plăcea Geertruida şi chiar aveam neîntârziat nevoie de o slujbă. Fără nici un câştig n-aş fi putut să mai locuiesc mult timp aici. Abraham îmi lăsase ceva bani, însă nu cât să-mi ajungă de chirie tot restul vieţii.

— Bine, am spus. Când vreţi să încep?

5

Familia Beets locuia într-o casă mare, cu fronton în trepte, de pe cheiul canalului Oude Doelen. Am desfăcut contractul de închiriere a casei în care stăteam, mi-am luat lucrurile şi m-am mutat la ei. În afară de mine mai lucrau acolo două slujnice, aşa că nu trebuia să mă ocup decât de copii.

Patru dintre copiii mai mari erau fete, Lysbeth de cincisprezece ani, Anna de paisprezece, Barber de

treisprezece şi Geertje de doisprezece. Primele trei au început din prima zi să strige în glumă „Geertje!”, doar că nu pe mine mă strigau, desigur.

După ele veneau Jan de zece, Neeltje de nouă, Cornelis de şapte, Geert de şase şi Sijtje de trei ani. Micuțul Jacob de un an şi jumătate ar fi încheiat şirul. Ceea ce făcea moartea lui şi mai tragică era faptul că familia mai pierduse un băiețel la o vârstă fragedă şi îl chema tot Jacob.

Cu toate suferințele lor, Pieter şi Geertruida se gândeau mai departe la nevoile altora. Pieter era foarte generos cu donațiile către aşezământul de ajutorare a săracilor pe la casele lor şi orfelinatul din Piața de Vite. La început, căminul era destinat orfanilor şi mulți băieți găzduiți acolo plecau mai târziu pe mare. Băieții care nu voiau să se facă marinari uceniceau la prăvălia de cherestea a lui Pieter.

Când am trecut împreună cu ei pe la mormântul lui Jacob, i-am întrebat cum reuşeau să se încreadă atâta în Dumnezeu.

— Pierderile şi suferințele fac parte din viață. N-are nici un rost să te întrebi de ce se întâmplă unele lucruri sau să-ți găseşti ție vină ori lui Dumnezeu.

Geertruida îi dădea dreptate.

— Nu suntem pe pământ ca să ne facem toate poftele. Crezi că le îndeplinesc copiilor mei toate dorințele? Nicidecum. Pieter şi cu mine am putea să facem asta, însă n-ar mai ajunge oameni pe picioarele lor. Vrem să fie rezistenți, să învețe să îndure pierderi şi necazuri, astfel încât să ştie să prețuiască fericirea. Şi asta Îşi doreşte şi Dumnezeu pentru noi, copiii Lui.

Aş fi vrut şi eu să am atâta încredere în El şi să mă pot supune îndurării Lui, însă nu prea reuşeam. Încă îl mai visam pe Abraham şi m-apuca plânsul, chiar dacă jalea mi se mai potolea încet-încet. Căsnicia noastră fusese atât de scurtă, încât regretam mai degrabă ce ar fi putut fi decât ce fusese. Mai mult, îmi băteam prea tare capul cu toți copiii aceia ca să zăbovesc prea mult asupra amintirilor.

Sijtje, cea mai mică, era plăpândă şi o vegheam cel mai atent. De câte ori răcea, îi dădeam câțiva cățel de usturoi. Nu-i plăceau, însă după ce îi explicam că îi curăță sângele, începea să-i ronțăie curajoasă.

Era totuşi adesea bolnavă şi tuşea săptămâni în şir. Am învățat de la Geertruida să fac decocturi de mirodenii, precum piper pisat, nucşoară, scorțişoară şi ghimbir. Erau poțiuni foarte scumpe, însă alinau tusea şi asta era tot ce conta pentru Geertruida şi Pieter.

După jumătate de an îmi era atât de bine în sânul familiei lor, încât mă simțeam mai degrabă ca o soră mai mare decât ca o dădacă. Nu era chiar viața pe care mi-o închipuisem, însă de fapt mă simțeam destul de fericită. Părinții mei veneau să mă vadă şi mai mergeam şi eu câteodată la Edam, însă distanța era un pic cam prea mare pentru vizite regulate.

La un an după venirea mea, Geertruida era din nou grea. Pruncul urma să se nască la sfârşitul lui octombrie sau la începutul lui noiembrie. Ducea greu sarcina şi se bizuia pe mine şi mai mult decât de obicei. O ajutam cât puteam, nu doar cu copiii, ci şi cu negoțul. Avea grețuri, vărsa întruna şi mă punea pe mine să însemnez socotelile. Când i-am mărturisit că nu ştiu să socotesc şi să scriu bine, s-a încruntat şi a spus că atunci trebuie să facem ceva în privința asta.

— De-acum încolo stai şi tu cu copiii la lecții, a spus ea. Trebuie să înveți să citeşti şi să scrii.

Jan şi Geert mergeau la şcoala latină, iar fetele învățau acasă cu un preceptor. Era o mare plăcere să stau la lecții cu ele. Apoi, fetele se puteau juca, iar eu mă duceam să-i iau pe băieți de la şcoală pentru masa de prânz. Mâncam cu toții la o masă lungă, pe urmă Pieter se întorcea la

treabă, iar Geertruida mergea să se odihnească. Cât dormea ea, îi luam cel mai adesea pe copiii mai mici cu mine la plimbare. Dădeam o raită până la Luijendijk, să aruncăm un ochi pe la compania tatălui lor.

Bineînțeles că-i însoțeam peste tot, nu-i pierdeam o clipă din ochi.

Muşteriii veneau din tot felul de oraşe, până şi din străinătate. Chiar în fața uşii era dana de încărcare, unde stive mari de lemn îşi aşteptau cumpărătorii, iar când veneau, în fața casei se isca o vânzoleală de nedescris. Încărcătura era urcată pe vase cu o macara înaltă, mânuită de nişte băieți orfani. Apoi, pentru scurt timp, până erau aduse următoarele stive, depozitul era gol.

— De unde vine tot lemnul ăsta? l-am întrebat pe Pieter într-o după-amiază, când stăteam cu el în camera din față, unde îşi avea biroul.

Copiii se jucau cu nişte talaş, iar eu umpleam călimara cu cerneală.

— Mai ales din Norvegia, a spus el. E lipsă de lemn. Aproape toate pădurile de-aici au fost tăiate pentru construcția de case şi corăbii sau pentru lemn de foc. Aşa că acum trebuie să-l luăm din străinătate. Eu îl aduc aici cu corabia mea de marfă şi-l vând mai departe cui îi trebuie. E un negoț bun.

— Asta-i limpede, am spus. Dar nu sunteți singurul care face asta, mai toți din Luijendijk își câștigă pâinea așa. Nu e prea multă rivalitate?

Pieter a clătinat din cap.

— E atâta cerere, că toți putem trăi bine din asta. Şi în Hoorn e nevoie de mult lemn, pentru construcția de nave şi întreținerea portului. Nu-ți face griji.

Nici nu-mi făceam. Eram pur şi simplu curioasă. M-am uitat afară, unde treceau prin față vele cafenii şi de un galben şters şi se auzeau mereu plescăitul apei şi țipetele pescăruşilor.

Tocmai acosta o corabie şi l-am recunoscut pe bărbatul care debarca. Şi pe femeia care-l urma. M-am sculat încet de pe scaun.

Pieter şi-a ridicat ochii şi mi-a urmărit privirea.

— Ce e?

N-am răspuns, ci am dat fuga afară. Pe dană, m-am aruncat în brațele fratelui meu şi apoi într-ale lui Trijn.

— Ce faceți voi aici, împreună? am exclamat eu.

— Am venit să luăm lemne, a spus fratele meu râzând vesel. Când ai spus că lucrezi pentru Beets, m-am gândit că de-acum înainte pot să fac negoț cu el. Şi să te văd şi pe tine ceva mai des.

— Şi m-a luat şi pe mine, a spus Trijn radioasă.

Mai că nu-mi venea să cred că cei doi oameni la care țineam cel mai mult după părinții mei se aflau acum în fața mea. Pieter îşi întemeiase o familie şi în ultimul an nu-l mai însoțise pe tata în drumurile la Hoorn, deci nu-l mai văzusem o vreme. Era mai înalt decât mi-l aminteam şi mai solid. Munca grea de pe şantierul naval îl făcuse vânjos, devenise bărbat în toată firea. Nu-mi mai puteam lua ochii de la el.

— Nu putem să stăm foarte mult, poate vreo oră. Însă e de-ajuns cât să facem schimb de veşti, a spus el.

Între timp venise şi Pieter Beets afară şi le-a strâns călduros mâna fratelui meu şi lui Trijn.

— Rudele şi prietenii lui Geertje a noastră sunt întotdeauna bine-veniți. Pot să vă ofer ceva de mâncare şi de băut?

— Pieter e în căutarea unui negustor de lemne, am zis eu.

— Ia te uită! Atunci n-o să primiți bere, ci vin, a spus Pieter şi am intrat toți în casă râzând.

În bucătărie am încropit cu slujnicele o masă simplă, pe care am dus-o în camera din față. Am stat la palavre puțin, până când fratele meu şi patronul meu au început să vorbească despre afaceri, iar eu am mers cu Trijn şi cu copiii în camera din spate.

— Ce mai fac părinții mei? am întrebat-o. De ce n-au venit şi ei?

— Tatăl tău e bolnav. Nu te speria, nu e grav, însă nu poate călători, iar mama ta n-a vrut să-l lase singur.

— Înțeleg. Dar e păcat. O să-i scriu o scrisoare mamei, pe care s-o iei cu tine.

— Credeam că ți-e greu cu scrisul, a zis Trijn surprinsă.

— Am învățat să scriu aici, am spus eu, nu fără mândrie. Când fac copiii lecții, stau şi eu cu ei.

Trijn s-a uitat la Sijtje, Geert şi Cornelis.

— Vorbesc de copiii cei mari, am spus eu. E o familie numeroasă.

— Cum ai ajuns aici? Din câte-am auzit ultima oară despre tine, ți-a murit soțul. Îmi pare foarte rău, să ştii.

— Mulțumesc. Mi-a fost greu şi încă-mi mai e. Însă am avut mult sprijin de la familia pentru care lucrez acum.

I-am povestit cum încercasem să-l salvez pe Jacob de la înec şi cât de recunoscători au fost Geertruida şi Pieter că reuşisem să o țin măcar pe Sijtje departe de apă.

— O, Geertje, asta nu-i puțin lucru pentru tine, a spus Trijn emoționată. Să sari în apă ca să salvezi pe cineva deşi abia dacă ştii să înoți.

— Ştiu un pic, dar nu destul. Mi-am dat seama.

Am mai vorbit o vreme despre asta, apoi am întrebat-o pe Trijn de viața ei, care, din fericire, avusese parte de mai puține suferințe. Se căsătorise între timp cu Albert Koeslager, pe care-l cunoscuse printr-o prietenă de-a noastră, Trijn Outgers, al cărei soț era tot măcelar.

— Albert şi-a făcut ucenicia la el, iar acum şi-a deschis propria măcelărie pe Strada Bisericii Mari. Afacerile îi merg bine.

— Copii? am întrebat-o.

— Doi. Un băiat şi o fată. Ce frumos ar fi dacă ai putea să-i vezi.

— E greu, i-am spus cu părere de rău. Am zile libere, însă Geertruida e însărcinată şi are nevoie de mine. Şi după naştere, cu atât mai mult.

Pieter Beets a intrat în camera din spate urmat de fratele meu şi a spus:

— Bun, afacerile sunt aranjate. E momentul să bem un pahar cu vin!

A luat un clondir cu vin roşu din dulap, a umplut patru pahare şi l-a ridicat pe al său.

— Pentru negoțul nostru!

— Pentru negoțul nostru! a repetat fratele meu, şi el cu paharul ridicat.

Trijn şi cu mine am închinat una în cinstea celeilalte.

— Pentru prietenia noastră! a spus ea, iar eu i-am răspuns din toată inima.

Era mijlocul lui octombrie când, pe neaşteptate, Geertruida a intrat bălăbănindu-se în odaia de zi. Cu faţa schimonosită de durere, a dat să se sprijine de dulap, spunând:

— A început.

Am scăpat din mâini haina pe care o coseam şi am privit-o îngrozită pe Geertruida.

— Vine pruncul?

— Da, mi s-a rupt apa. E prea devreme, Geertje.

M-am ridicat şi am condus-o spre alcov.

— Doar cu două săptămâni. După câte se pare, copilul e pregătit să vină. O să fie bine.

— Tocmai acum, când Pieter e plecat câteva zile.

Geertruida s-a urcat cu greu în alcov.

— Îl aşteaptă o bucurie la întoarcere. Mă duc după moaşă.

— Nu, stai aici!

M-a apucat de braţ cu forţa unui om care nu vrea în ruptul capului să fie lăsat singur.

— Copilul ăsta o să vină iute, sunt sigură. Trimite-o pe Lysbeth s-o aducă.

Am alergat în curte, unde fetele se jucau cu un titirez, şi i-am spus lui Lysbeth să aducă moaşa. Toate patru au ridicat ochii, bucuroase şi speriate totodată.

— Vine deja? a întrebat Barber.

— Da, şi mama voastră crede că o să se întâmple repede. Aşa că grăbeşte-te, Lysbeth.

Le-am întors spatele şi am dat zor înapoi în odaia de zi. Barber, Anna şi Geertje au venit după mine. Lysbeth şi-a luat paltonul şi a zbughit-o pe uşă afară.

Aşezată pe marginea alcovului, am ținut-o de mână pe Geertruida şi am încurajat-o. Durerile facerii au cuprins-o în valuri ce se înşiruiau la intervale tot mai scurte.

— Vine, Geertje! a spus Geertruida gâfâind. Unde-i moaşa?

Asta mă întrebam şi eu. Cum Lysbeth plecase de ceva vreme, bănuiala că apăruse o problemă mă umplea de teamă. Poate că moaşa era prinsă cu altă naştere.

Între timp, durerile se înşiruiau fără întrerupere, şi până şi eu, care nu mă pricepeam deloc la moşit, am înțeles că n-avea să mai dureze mult. Dar în alcovul acela îngust nu puteam să fac mare lucru. Moaşa promisese că aduce un scaun pentru naşteri sau un pat din acelea care se desfac, însă se părea că trebuie să ne descurcăm fără ele.

— Aşa n-ajung bine, am spus. Trebuie să vă aşezaţi altfel, pe podea. Barber şi Anna, aduceţi cât mai multe pături şi perne. Repede!

Barber şi Anna au luat-o la fugă, bucuroase că pot fi de folos. S-au întors cu braţele pline de pături, pe care le-am întins pe jos. Apoi am ajutat-o pe Geertruida să coboare din alcov şi am condus-o la patul improvizat.

Gemea de durere şi se văita că trebuie să împingă copilul. I-am ridicat poalele şi m-am aşezat în genunchi între picioarele ei. De câte ori ţipa, mă treceau sudorile. Slujnicele nu-mi erau de nici un ajutor – stăteau în uşă şi se uitau speriate.

— Trebuie să mă ajutaţi, le-am spus lui Barber şi Annei.

Cu feţişoarele lor serioase şi palide, au încuviinţat amândouă din cap.

— Când mama l-a născut pe Jacob, a trebuit să încălzim apă într-o căldare pentru spălarea pruncului şi pentru buiote, a spus Barber.

— Şi când pe mama o durea foarte tare, i s-a dat vin, a spus Geertje.

I-am cerut unei slujnice să încălzească apă, iar celeilalte să aducă vin. Lui Geertje şi lui Barber le-am spus să se aşeze în stânga şi în dreapta mamei lor, ca să-i

şteargă sudoarea de pe frunte şi, între dureri, să-i dea din când în când să bea câte o gură de vin. Eu însămi, tremurând de încordare, am rămas aşezată între picioarele Geertruidei. Văzusem vaci fătând viței, dar încă nu văzusem cum se naşte un copil. Îmi ziceam că n-avea cum să fie ceva foarte diferit. Totodată urmăream ce se întâmplă cu un amestec de fascinație şi teamă. La un moment dat mi s-a părut că văd un căpşor cu un ciuf rar de păr şi pe loc încordarea mi-a dispărut. Nu mă mai preocupa decât copilul. Eram ferm hotărâtă să-l ajut să vină pe lume sănătos.

Căpşorul apăru din nou, de data asta mai limpede, şi Geertruida țipă.

— Vine! am strigat.

Lângă mine, Geertje, Barber şi Anna făcuseră ochii mari.

Căpşorul ieşea tot mai mult, cu cordonul ombilical în jurul gâtului. Mi-am vârât degetele pe sub el şi l-am tras peste ceafă în față.

După câteva clipe, copilul a ieşit cu totul din pântecul mamei. Mi-a alunecat într-o clipită în poală: o fetiță. Era îngrozitor de vânătă şi nu mişca.

Am ridicat-o şi am încercat să-i suflu aer în gură, însă avea ceva înăuntru. Mi-am băgat degetul în gurița ei şi am scos tot, orice o fi fost. Apoi i-am suflat uşor aer înăuntru.

Geertruida îmi spunea ceva, din ce în ce mai tare, însă nu pricepeam mai nimic. Numai eu şi fetița rămăseserăm pe lume, restul amuțise. I-am tot suflat uşor aer în gură, am frecat-o pe piept şi, când a scos primul țipăt, mi-au dat lacrimile. A deschis ochii şi m-a privit. Nu ştiam dacă nou-născuții pot vedea, însă ea părea să mă vadă cu adevărat. Fețişoara ei era foarte aproape şi, preț de câteva clipe, ne-am privit drept în ochi. Apoi a început să plângă şi am pus-o în brațele mamei sale.

6

A mai durat ceva până să ajungă moaşa, care, roşie toată la față după cât alergase, se scuza întruna. Lysbeth plângea tare.

— Totul a mers bine, scumpa mea, i-a spus Geertruida. Din fericire, am avut-o aici pe Geertje.

— Da, aveți o dădacă destoinică.

Moaşa m-a privit cu admirație.

Geertruida s-a lăsat pe spate în coşul pentru înfăşat şi mi-a zâmbit.

— Geertje e mai mult decât o dădacă. Mult mai mult.

— N-a fost mare lucru. S-a întâmplat totul aşa de iute, că n-a trebuit să fac nimic.

— Ba da, a spus Barber. Copilaşul era gata să se sufoce. Avea ceva în jurul gâtului, am văzut eu. Geertje i l-a tras la o parte.

Deodată s-a lăsat liniştea – moaşa şi Geertruida au schimbat o privire îngrozită, iar apoi s-au uitat amândouă la mine.

— N-a fost nimic, le-am liniştit eu. Cordonul ombilical se înfăşurase în jurul gâtului, însă nu foarte strâns.

Geertruida a clătinat din cap şi şi-a privit fetița nou-născută.

— E a doua oară când îmi salvezi un copil, a spus ea.

Mi-au făcut uimitoarea cinste de a-mi îngădui să aleg numele copilei şi, pe deasupra, m-au răsplătit cu o sumă generoasă. Pieter mi-a înmânat-o după vreo câteva zile.

— Ar fi putut să se termine groaznic, mi-a spus el. Oricine altcineva ar fi stat să se vaite ori ar fi alergat după ajutor, şi atunci soția mea ar fi rămas singură. Cred că pruncul n-ar fi supraviețuit.

Mai întâi m-am împotrivit puțin, însă mai mult de ochii lui, căci mă bucura foarte tare răsplata. Am ales numele Catharina sau, mai scurt, Trijn. Din prima clipă am simțit că mă leagă ceva deosebit de ea. Eu o ajutasem să vină pe

lume, eu îi insuflasem viață, eu mă uitasem prima în ochii ei şi o dezmierdasem. Mai că era copilul meu.

Când plângea nemângâiată, nu trebuia decât să-i cânt încetişor sau s-o iau o clipă în brațe şi se liniştea. Nici măcar Geertruidei nu-i reuşea atât de uşor.

— Ce v-o fi legând pe voi două? a spus ea oftând la un moment dat şi mi-a dat-o pe Trijntje, fiindcă nu reuşea s-o liniştească. Doar pentru aşa ceva trebuie să treci prin sarcină şi naştere.

Însă nu părea s-o deranjeze foarte tare, mai ales când, refăcută după sarcină, şi-a reluat treburile zilnice.

— Dacă e să-mi încredințez copilul cuiva, tu eşti omul potrivit, mi-a spus ea.

Când privesc în urmă, perioada petrecută la Geertruida şi Pieter a fost cea mai fericită din viața mea, în afara lunilor de căsnicie cu Abraham. Aveam grijă de copiii mici, îi ascultam pe cei mari când îi supăra ceva, mergeam la bâlci cu ei şi am prins şi momentul când Lysbeth şi-a făcut un iubit şi s-a măritat.

Aş fi putut să mă mărit şi eu. Nu mă puteam plânge că nu erau bărbați interesați de mine, ba am primit şi câteva cereri în căsătorie. Asta mă măgulea, însă nu mi-a trecut niciodată prin cap să primesc. Nu că aveam de gând să sfârşesc fată bătrână, dimpotrivă, îmi doream foarte mult

un soţ şi copii, însă nici unul dintre bărbaţii aceia nu era la fel de vrednic ca Abraham. În afară de asta, toţi erau corăbieri din Rotterdam, Haga şi Amsterdam.

Trijntje avea nevoie de mine. Mi se strângea inima doar la gândul că va trebui să mă despart de ea. Dacă aveam să mă recăsătoresc vreodată, atunci alesul trebuia să fie din Hoorn.

Trijntje avea trei ani şi jumătate când a căpătat încă o surioară. La începutul lui mai 1639, Geertruida a născut-o pe Vroutje, însă fetiţa n-a trăit mult. În casa de pe cheiul Oude Doelen, oglinzile au fost acoperite cu pânze negre şi toată familia, chiar şi eu, a purtat doliu mai multe săptămâni.

Câteva luni mai târziu, Geertruida m-a invitat să şed lângă ea, fiindcă voia să-mi spună ceva. Îi citeam pe chip că nu era de bine; neliniştită, m-am aşezat pe unul din scaunele spaniole din sufragerie.

Geertruida mi-a spus cât de mult preţuia ajutorul meu, cât de mult ajunsese să mă îndrăgească şi ce mult mă iubeau copiii. Însă trecuseră cinci ani, copiii crescuseră şi Anna şi Barber ajunseseră între timp la vârsta la care puteau să fie de ajutor în casă şi să aibă grijă de Trijntje. Pe scurt, nu mai aveau nevoie de mine.

— Primeşti simbrie pe o lună înainte şi, bineînțeles, te ajutăm să-ți găseşti altă slujbă, mi-a promis Geertruida. N-are cum să fie greu, lumea te cunoaşte bine aici. Am vorbit deja pe la rude şi prieteni.

O ascultam parcă amorțită. Mă dureau mâinile, atât de tare mi le frângeam. Nu-mi amintesc ce a mai spus Geertruida, abia dacă o mai ascultam. Când m-am ridicat în picioare, m-a îmbrățişat, şi în clipa aceea n-am mai putut să-mi stăpânesc lacrimile. Nici Geertruida nu s-a putut abține să nu plângă.

— Îmi pare rău, Geertje, a spus ea. Avem ceva neajunsuri cu banii şi asta atârnă greu. Altfel te-aş fi ținut chiar dacă nu mai e de fapt nevoie.

Cu siguranță aşa era, însă asta nu schimba cu nimic lucrurile. Am înțeles că fusesem naivă crezând că aş putea să mai rămân ani de zile la familia Beets şi ar fi trebuit să prevăd acest moment. Nu făceam parte din familie, eram doar dădaca.

Deşi Geertruida şi Pieter mă compătimeau şi mă lăudau într-adevăr peste tot, viitorul meu se arăta foarte nesigur, căci nimeni n-avea nevoie de o dădacă. Habar n-aveam ce să fac.

— Vino să stai la mine, mi-a spus fratele meu Pieter când a trecut prin Hoorn şi i-am povestit tot. Marij e din nou însărcinată şi ne poţi fi de mare ajutor.

Pieter se însurase cu trei ani în urmă cu Marij, îşi găsise de lucru la şantierul naval din Ransdorp, satul natal al lui Marij, şi locuia acolo cu soţia şi copiii.

Propunerea mi-a surâs. Aveam să fiu din nou dădacă şi ajutor în gospodărie, însă de data asta la rude. O săptămână mai târziu mi-am strâns lucrurile, mi-am luat rămas-bun de la Geertruida, Pieter şi copii şi am plecat la Ransdorp. Am plâns tot drumul.

Mi-a luat un pic să mă obişnuiesc cu viaţa din Ransdorp sau Rarep, cum îi ziceau localnicii. Era mai mic decât Edam şi se afla într-o regiune verde şi împânzită de ape, nu departe de Amsterdam. Casa lui Pieter era pe De Gouw, un drum de ţară, în ţinutul Bloemendaler Weeren, aflat la nord de sat. Ransdorp fusese cândva foarte prosper şi, deşi acele vremuri de glorie trecuseră, încă locuiau acolo mai mulţi constructori de corăbii şi corăbieri decât ţărani şi se putea câştiga bine din meseriile legate de mare.

N-am stat prea mult acolo. Marij, soţia lui Pieter, nu se purta duşmănos cu mine şi nu ne-am certat niciodată,

însă mi-am dat seama că nu-şi dorea o altă femeie în casă. Cu toate că o ajutam în gospodărie, aveam grijă de vaci, băteam untul în putinei, munceam în grădina de zarzavat şi aveam grijă de copii, după o jumătate de an au apărut neînțelegeri. La început îmi țineam părerile pentru mine cât puteam când era vorba de creşterea copiilor, însă după câteva luni nu prea am mai reuşit. Căpătasem multă experiență la familia Beets şi mi se părea că Marij era prea îngăduitoare şi uneori prea neglijentă cu copiii ei.

Aproape un an am mai rezistat împreună, în primul rând pentru că Marij a născut gemeni şi avea mare nevoie de ajutorul meu, însă la un moment dat am decis că era mai bine să-mi iau soarta în propriile mâini.

Geesken, una dintre femeile din sat care mergeau la Amsterdam să vândă lapte, mi-a zis că ştie o slujbă pentru mine. Intrase în vorbă cu cumnata unui pictor din Amsterdam şi acea doamnă îi spusese că era în căutarea unei dădace pentru cumnatul şi sora ei.

— De ce caută ea, şi nu mama copilului? am întrebat-o eu.

— Pentru că e grav bolnavă. Băiețelul are deja jumătate de an şi bea din biberon, deci n-au nevoie de o doică, doar de cineva care să aibă grijă de el, a zis Geesken. I-am spus doamnei că ai lucrat la familia Beets din Hoorn şi că îți

cauți o slujbă nouă. Că doar aşa e, nu? Doar vrei să pleci de-aici, nu?

— Da, am zis. Ştii unde stă pictorul? Cum îl cheamă?

— Rembrandt van Rijn. După câte spune cumnată-sa, e vestit şi toată lumea ştie unde stă.

Încă nu auzisem de bărbatul acela.

— Cât de vestit?

— Foarte vestit. Prințul Frederik Hendrik a cumpărat mai multe tablouri de la el – tot aşa şi regele Carol al Angliei.

Avea un ton îngâmfat şi un pic disprețuitor, de parcă toată țara ar fi ştiut ce-mi spunea în afară de mine.

I-am mulțumit, iar seara am discutat cu Pieter şi Marij despre ce aflasem.

— Trebuie să te duci, a spus Marij. Amsterdam, închipuie-ți! Şi pe deasupra la un pictor vestit.

Mie nu prea-mi păsa de al doilea lucru, aşa cum nu prea-mi păsa nici de primul. De fapt, mă simțeam bine în Ransdorp, însă când am citit speranța în ochii lui Marij, am înțeles cât îşi dorea să scape de mine.

— Tu ce crezi? l-am întrebat pe Pieter.

După ce a aruncat o privire spre soția lui şi a luat o lingură de fasole cu sos de peşte, a spus:

— Şi eu cred că trebuie să te duci. E momentul, Geertje.

Pentru ce anume era momentul, n-a zis, dar bănuiam.

— Bine, am spus. Atunci o să văd dacă pot să fac rost de slujbă.

A doua zi dimineață mi-am luat rămas-bun de la Pieter şi Marij şi m-am urcat pe una din barjele cu lapte ce aşteptau să plece din Weersloot. Oficial, regulamentul privind vasele de marfă de la Amsterdam interzicea transportul pasagerilor pe asemenea barje, însă dacă plăteai drumul sau dădeai o mână de ajutor la vâslit, lăptarii nu mai luau deloc în seamă riscul unei amenzi.

Dimineața zilei de 5 martie 1642 era răcoroasă, de aceea mă îmbrăcasem gros. Călătoria prin polder a durat aproape trei ore. Pe canalele ceva mai mici vântul nu umfla velele şi-atunci scoteau vâslele. În dreptul satului Nieuwendam am lăsat în urmă ținutul de țară. Când am ajuns la Câmpul Spânzurătorilor, turnurile Amsterdamului se zăreau deja şi doar largul golf IJ ne mai despărțea de oraş.

Iar puțin mai târziu am trecut prin ecluză şi apoi am ieşit pe oglinda sclipitoare a apei. Un vânt puternic sufla în velă, purtându-ne iute spre celălalt mal.

Trecând prin Haarlemmerpoort, am intrat pe Brouwersgracht în oraş. Acolo, la Melkmeisjesbrug, se ținea târgul de lapte. Am coborât, mi-am luat rămas-bun de la tovarăşii de drum şi m-am uitat în jur.

Nu fusesem niciodată la Amsterdam, însă din turnul bisericii din Ransdorp văzusem oraşul şi credeam că ştiu ce mă aşteaptă. Bineînțeles că era o prostie să gândesc aşa. De parcă ar fi cu putință câtă vreme n-ai ajuns mai departe de Edam, Hoorn şi Ransdorp.

Amsterdamul m-a uimit, gata parcă să mă strivească între şirurile sale de case negustoreşti înalte şi înguste. Canalele erau ticsite de ambarcațiuni, iar pe străzi erau aşa de multe caleşti, căruțuri şi trecători, încât n-aveai pe unde să te strecori. Şi-apoi vacarmul! Un zumzet nesfârşit de voci, țipete şi urlete, huruit de roți, nechezat de cai îmi umpleau urechile. Dar cel mai tare se auzeau clopotele. Dangătul lor părea să vină din toate părțile. Ecoul lor greu se răspândea peste oraş, se lovea de fațadele caselor şi se amesteca apoi cu al altor zeci de clopote care vesteau ora, nunțile, înmormântările şi execuțiile.

Nici n-ajunsesem în piața Dam şi mă şi apucase durerea de cap, iar aglomerația din jur nu-mi uşura deloc chinul. În piața Dam era haos. Se construia ceva care se întindea pe toată lățimea ei şi peste tot în jur erau schele.

Trebuie să fi fost noua primărie despre care auzisem. M-am strecurat cu greu prin gloata de trecători şi negustori ambulanți şi pe lângă meşteşugarii care cărau stive de piatră sau făceau ciment.

Am lăsat piața Dam în urmă. La fiecare colț de stradă trebuia să întreb pe unde s-o iau şi-apoi mergeam iar mai departe prin oraşul care părea că nu se mai sfârşeşte.

În cele din urmă am ajuns pe Breestraat. Mă încinsesem de la căratul bagajelor şi m-am oprit să-mi şterg sudoarea de pe frunte şi să-mi bag înapoi sub bonetă şuvițele de păr răzlețe.

Am întrebat din nou cum se ajunge.

— Maestrul Van Rijn? A patra casă după ecluza Sint Anthonie. Cea cu obloane roşii. O luați pe-aici.

Femeia mi-a arătat încotro s-o apuc, iar eu i-am mulțumit şi am luat-o pe strada cu pricina.

Am ajuns curând la ecluza Sint Anthonie şi m-am apucat să număr casele. La a patra m-am oprit şi m-am uitat în sus. Avea două etaje, era construită în întregime din piatră şi la ferestrele cu vitralii avea obloane roşii.

Am bătut la uşă cu ciocănelul atârnat acolo şi am aşteptat. O fată a deschis şi m-a privit întrebătoare. I-am spus cum mă cheamă şi pentru ce venisem şi ea m-a

primit. Cât a mers slujnica să-şi anunțe stăpânul de venirea mea, m-am uitat în jur.

Fără îndoială, era casa unui bărbat înstărit, de succes. Antreul, în care dădeau două uşi, era pătrat şi avea o podea din dale negre şi albe. Pe una dintre laturi era o canapea din lemn de stejar, cu perne viu colorate. Pereții erau acoperiți cu picturi scăldate în lumina blândă ce intra prin ferestrele cu vitralii.

Acele pânze mă derutau. Nu mai văzusem niciodată picturi atât de rupte din viață – m-am apropiat de ele ca să le văd mai bine.

— Ei? Vă plac? a răsunat o voce în spatele meu.

M-am întors speriată. Mă aşteptasem să se întoarcă slujnica să mă ia, însă bărbatul cu haină de pictor care a apărut în antreu trebuie să fi fost însuşi maestrul Van Rijn. Era înalt, avea pe cap o claie de cârlionți şateni cu o licărire roşcată şi vorbea pe un ton oarecum aspru, deşi privirea îi era prietenoasă.

Am făcut o mică reverență, spunând:

— De fapt, nu prea mă pricep la artă.

— Nu trebuie să te pricepi ca să-ți placă. Te impresionează sau nu.

— E adevărat. Casa fostului meu stăpân era plină de tablouri, însă nu m-am uitat niciodată prea bine la ele.

Erau mai ales vaze cu flori. Dacă vreau să văd flori, atunci le prefer pe cele adevărate.

Un zâmbet i-a apărut pe față. M-a măsurat din ochi preț de câteva clipe.

— Vino cu mine. Te-ai prezentat pentru slujba de dădacă, nu? Cum te cheamă?

— Geertje Dircx, domnule.

L-am urmat spre o cameră laterală, unde erau şi mai multe tablouri. Pe fereastră intra o lumină blândă. Într-un colț era un alcov, însă se vedea limpede că acea cameră era un salon de primire care servea şi ca prăvălie.

Ne-am aşezat şi maestrul Van Rijn mi-a pus câteva întrebări. I-am povestit cum decursese viața mea până atunci, ce experiență aveam ca dădacă şi i-am dat scrisoarea de recomandare de la Geertruida şi Pieter Beets. Maestrul Van Rijn a citit-o cu atenție şi a încuviințat din cap.

— O să mă interesez, însă prima impresie e bună. Mai întâi să-ți spun de ce am nevoie de o dădacă. Soția mea, Saskia, e bolnavă. Acum cinci luni l-a născut pe fiul nostru, Titus, însă e prea slăbită ca să aibă grijă de el. După cum ai văzut, avem o slujnică, însă Neeltje este încă prea tânără şi fără experiență. Avem nevoie de o femeie

mai în vârstă ca să conducă gospodăria şi să-l crească pe Titus.

Părea să caute pe cineva pentru mai mult timp, poate chiar pentru ani de zile. Prudentă, l-am întrebat de ce anume suferea soția lui. Maestrul Van Rijn s-a schimbat brusc la față; fiecare cută şi fiecare linie îi oglindeau suferința. Cu glas stins mi-a spus că soția lui suferă de boala seacă.

M-am speriat. Oftică! De boala asta nu se vindeca aproape nimeni.

— E îngrozitor, domnule, am zis. Îmi pare foarte rău.

— Da, a spus el. Asta înseamnă că va trebui să ai grijă nu doar de Titus, ci şi de soția mea. O să fie greu. Tot mai vrei să vii să lucrezi aici, Geertje Dircx?

Mă hotărâsem deja, însă faptul că mi se adresa atât cu numele mic, cât şi cu cel de familie, aşa cum făcuse Abraham, mi-a înlăturat orice îndoială.

— Dacă e nevoie, pot să încep imediat, am spus.

7

Sigur că era nevoie. Rembrandt, cum îi ziceam eu în gând, lăsând respectul la o parte, nici că-şi dorea altceva mai mult. M-a condus în salonul de zi ca să mă prezinte soției lui.

Saskia stătea în alcov, sprijinită de câteva perne mari, iar lângă ea îl avea într-un leagăn pe băiețelul ei. Era foarte palidă şi părea să aibă febră.

Rembrandt ne-a prezentat una alteia, iar Saskia a spus:

— Mă bucur că ai venit, Geertje. Nu-mi strică un pic de ajutor.

L-am admirat pe sugarul care dormea.

— Ce copil drăguț! Şi ce nume deosebit: Titus!

— I-am dat numele după sora mea Titia, care a murit anul trecut.

— Îmi pare rău.

— Era sora mea preferată. Acum veghează asupra lui Titus, sunt sigură.

— Titus e primul dumneavoastră copil?

Ea a clătinat din cap.

— Ni s-au mai născut un băiat şi două fete, însă toți trei au murit la scurt timp după naştere.

Nu ştiam ce să spun.

Rembrandt ne-a lăsat singure şi pentru scurt timp în salonul de zi s-a aşternut tăcerea. Saskia şi cu mine ne uitam la Titus şi am început să râdem când i-am văzut fețişoara boțindu-se în somn. De fiecare dată când era pe

punctul să se trezească şi începea să plângă puțin, Saskia îl legăna trăgând uşor de o sfoară prinsă de leagăn.

Se uita cu atâta iubire la copilaşul ei, că mi se umplea inima de milă. Cum trebuia să fie să îngropi trei copii şi apoi, după naşterea celui de-al patrulea, care era puternic şi sănătos, să simți cum se scurge viața din tine?

— Povesteşte-mi ceva despre tine, Geertje. De unde eşti? m-a întrebat ea.

— Din Edam, însă am stat mult timp la Hoorn şi apoi doi ani la Ransdorp.

I-am povestit una-alta despre mine. A ascultat atentă – s-a arătat interesată mai ales de anii pe care-i petrecusem la familia Beets.

— Se pare că te-ai simțit foarte bine acolo, a spus Saskia. Şi că ți-e dor de ei.

— Mi-e un dor nebun de ei, mai ales de Trijntje. Am ajutat la naşterea ei, fiindcă moaşa a venit prea târziu. Când s-a născut, eu am fost primul om pe care l-a privit în ochi şi am simțit că mă vede cu adevărat. Doamna Geertruida mi-a fost aşa de recunoscătoare, încât m-a lăsat să aleg numele fiicei sale. Am zis s-o cheme Trijntje, ca pe prietena mea.

— Ce frumos! a spus Saskia. Mai ții legătura cu fata?

— Da, acum are opt ani. Îi scriu des.

S-a deschis uşa şi a intrat o femeie cam la patruzeci de ani. A pus pe masă un coş plin de cumpărături. Apoi şi-a îndreptat ochii spre mine.

— Aha! Am auzit eu că a venit o dădacă. Din Ransdorp, nu?

M-am ridicat în picioare şi am făcut o mică reverență.

— Da, doamnă. Mă numesc Geertje Dircx.

— Iar eu sunt Hiskia van Loo, sora doamnei Van Rijn.

Mi-a aruncat o privire scrutătoare şi apoi s-a întors spre sora ei.

— Acum trebuie să dormi, Saske.

Saskia a încuviințat din cap obosită şi s-a lăsat înapoi pe pernă.

— Vino, Geertje, să-ți arăt casa, a spus Hiskia.

Cât am urcat scara, mi-a povestit că locuia în Frizia, într-un sat care se numea Sint Annaparochie, şi că trebuia să se întoarcă în curând acasă. Era aici deja de două săptămâni, însă şi familia ei avea nevoie de ea. Dacă cealaltă soră a lor, Titia, n-ar fi murit, ar fi putut să le sară în ajutor, însă acum toată povara cădea pe ea. Nu că s-ar plânge, făcea totul cu drag.

— Soțul meu, Gerrit, şi cu mine am avut întotdeauna grijă de Saskia, a spus ea. Sunt zece ani între noi două. N-

avea decât doisprezece când ne-au murit părinții şi am luat-o la noi.

— Ce bine că v-a avut pe dumneavoastră şi pe soțul dumneavoastră, am spus. Mai aveți şi alți frați sau surori?

— Am avut. Am fost şase, însă n-am mai rămas decât fratele nostru Edzart, Saskia şi cu mine şi mi-e teamă...

Nu şi-a terminat fraza, însă cam bănuiam la ce se gândea.

Hiskia a tras adânc aer în piept de câteva ori şi apoi a spus:

— Te rog să ai mare grijă de sora mea şi de nepoțel.

— Desigur că aşa o să fac. Nu vă îngrijorați.

— Ba mă îngrijorez. Saskia a pierdut trei copii. V-a spus?

Am încuviințat din cap.

— Sunt convinsă că durerea pentru copiii ei a îmbolnăvit-o, a spus Hiskia. I-a sfâşiat inima.

Casa avea multe camere, cu alcovuri, mobilă frumoasă şi pereți acoperiți aproape pe de-a-ntregul cu tablouri. În spatele antreului şi camerei laterale, care servea într-adevăr ca prăvălie şi vitrină, era salonul de zi. Aceasta era încăperea în care trăia familia şi în care se afla alcovul conjugal. De când se îmbolnăvise Saskia, Rembrandt nu

mai dormea cu ea, ci în alcovul din prăvălie. Neeltje dormea la mansardă, iar locul meu avea să fie alcovul din bucătăria destul de întunecoasă de la subsol. Din curtea interioară pătrundea înăuntru doar puţină lumină.

— De obicei, aici nu e aşa de întuneric, însă galeria din curte a fost lărgită pentru un tablou la care lucrează cumnatul meu, a spus Hiskia. E foarte mare şi nu încape în atelierul lui.

Am ieşit din casă în galeria acoperită, unde puteai să speli rufe, să tai un porc sau să faci alte treburi pe care era preferabil să le faci afară. Însă această galerie şi o parte a curţii fuseseră închise cu un perete de lemn şi nişte ferestre mari.

În acest atelier improvizat era o pânză de aproape cinci metri lăţime şi patru metri înălţime. Era acoperită, aşa că, din păcate, nu puteam să văd ce înfăţişează.

Hiskia m-a condus apoi sus, în atelier – o încăpere largă, întinsă pe toată lăţimea casei, cu patru ferestre mari, prin care lumina zilei se revărsa nestânjenită.

Câţiva bărbaţi tineri erau la lucru. Au întors capul când am intrat.

— Sunt ucenicii lui Rembrandt, a spus Hiskia. Domnilor, ea e Geertje Dircx, dădaca lui Titus.

Tinerii au înclinat amabil capul spre mine, apoi şi-au văzut mai departe de treabă. Şi la etajul al doilea erau ucenici; lucrau în nişte cămăruțe cu pereți despărțitori între ele.

— Ăsta-i atelierul mic, a spus Hiskia. Dar aici nu e nevoie să ajungi des. Poate dacă are nevoie cineva de tine ca model. Ei caută mereu modele gratis, dar nu uita că nu asta e sarcina ta. Eşti aici pentru Titus.

În prima mea noapte în casa aceea mare, cu mirosul ei înțepător de terebentină şi vopsea în nări, mi-a fost greu să adorm. Nu m-am simțit singură sau nefericită, însă cu siguranță foarte stingheră. O auzeam pe Saskia tuşind în alcovul din salonul de zi de deasupra mea. În timpul nopții m-am trezit de câteva ori din pricina asta şi de fiecare dată m-am întrebat dacă să mă duc la ea, însă imediat am auzit paşii grei ai lui Rembrandt, apoi vocea lui de bariton vorbind încet şi atunci am închis ochii. I-am deschis din nou când, dis-de-dimineață, l-am auzit pe Titus plângând.

Numaidecât am sărit din pat, am bâjbâit după saboții pe care îi lăsasem lângă alcov, mi-am pus capotul şi am alergat în salonul de zi.

Saskia se trezise şi ea şi m-a privit uşurată când am intrat, prea epuizată ca să răspundă la plânsul băiețelului ei.

— Mai dormiți un pic, i-am spus în timp ce îl luam din leagăn pe Titus.

— Nu cred că am să mai pot. Te rog să rămâi aici cu el, Geertje.

Am încuviințat din cap. Titus trebuia hrănit, de aceea l-am pus la Saskia în alcov cât m-am dus să-i pregătesc biberonul.

Aşezată lângă focul pe care îl zgândărisem mai înainte în sobă, i-am dat copilului să mănânce. Saskia se uita la noi şi tuşea. Într-un sfârşit, Titus a obosit de cât lapte băuse şi a adormit, iar eu am pus sticluța de lut pe polița de deasupra şemineului.

Saskia mi-a zâmbit.

— Mă bucur aşa de mult că eşti aici, a şoptit ea.

Cu grijă să nu-l trezesc, l-am pus pe Titus înapoi în leagăn şi apoi m-am apropiat de Saskia. Ochii îi sticleau de febră. Mi-am pus mâna pe fruntea ei şi am simțit că arde.

Fără să spun nimic, m-am dus la bucătărie şi am luat două cârpe şi un lighean cu apă rece. Am pus un scaun lângă alcov şi, cu o cârpă, răcoream fața încinsă a Saskiei,

iar cealaltă cârpă o ţineam în apă. Se încălzeau atât de repede, încât trebuia să le schimb la fiecare treizeci de bătăi ale inimii.

Saskia îndura tratamentul meu cu ochii închişi.

— Mulţumesc, murmura ea.

Se lumina încet-încet de zi. Din când în când mergeam la bucătărie să aduc apă rece de la pompă şi apoi o luam de la capăt cu îngrijirile.

Când s-a luminat de-a binelea, în uşă a apărut Rembrandt, îmbrăcat doar într-o cămaşă de noapte de sub care i se vedeau picioarele păroase; am încercat să nu mă uit la ele.

— Cum se simte? a întrebat el.

— Acum doarme. În sfârşit.

— A tuşit rău? N-am auzit nimic.

— Tusea n-a fost chiar aşa de rea, mai mult febra i-a dat de furcă. Dar s-a mai domolit şi ea.

Am pus din nou mâna pe fruntea Saskiei şi am întărit din cap.

Rembrandt a aruncat o privire spre ligheanul cu apă şi cârpele ude şi a spus:

— Mulţumesc, Geertje. Du-te să te îmbraci şi să mănânci ceva. Că acuşi o să se trezească Titus.

Am căutat în dulapurile din bucătărie până am găsit tot ce-mi trebuia. Când puneam farfuriile de cositor, bolurile şi paharele pe masă, a intrat Neeltje. S-a dus direct la sobă, să ațâțe focul.

— Maestrul Van Rijn spune că aici e mereu aşa de întuneric şi frig.

— Şi totuşi mănâncă aici, nu?

— De când s-a îmbolnăvit doamna. Ea doarme mult. Şi doctorul Tulp a spus că nu trebuie să fie nimic de mâncare în preajma ei când tuşeşte. Adică nimic din ce mâncăm noi.

Am pus caşcaval şi unt pe masă şi, privind-o pe Neeltje, am întrebat-o:

— Şi ce-a mai spus doctorul?

Şi-a făcut cruce, de parcă chiar şi numai rostind numele bolii te molipseai de ea.

— E oftică.

— Ştiu, mi-a zis maestrul Van Rijn. Dar ce leac îi dă doctorul? Mai e vreo speranță?

— Doctorul a spus că de vină sunt nişte vapori răi. Praf de sacâz se cheamă. Şi dacă s-au mai aşezat şi planetele prost, atunci îți dau peste cap umorile şi te îmbolnăveşti.

— Dar şi alți oameni trag vaporii ăştia în piept, nu? Ei de ce nu se îmbolnăvesc?

— Nu ştiu, a zis Neeltje. Asta n-a mai spus doctorul.

Rembrandt a mâncat în picioare o bucată de pâine cu caşcaval, a băut o cană de bere şi s-a dus la treabă. Am întrebat-o pe Neeltje dacă şi ucenicilor, care soseau unul câte unul, li se dădea ceva de mâncare.

— Nu, ei mănâncă dimineața acasă, a spus Neeltje. Doar la prânz li se dă ceva, hering cu pâine.

Până s-a apucat ea de treburile zilnice, eu l-am îmbrăcat pe Titus. Apoi i-am dat terciul în salonul de zi, unde Saskia putea să se uite la noi. Zăcea obosită, sprijinită de o pernă, şi a vorbit puțin. Din când în când i se închideau ochii şi iar i se deschideau de cum o apuca un acces de tuse.

Când Titus aproape că a terminat de mâncat, mama lui adormise. L-am luat şi am închis uşa în urma mea. Şi-acum ce trebuia să fac? Ce-ar fi făcut Saskia? Habar n-aveam. Puteam s-o întreb pe Neeltje, însă preferam să mă îndrume Rembrandt, aşa că m-am dus cu Titus în brațe în curtea interioară.

Era urcat pe o scară şi lucra cât se poate de concentrat. Fiindcă acum nu mai era acoperită, mi-am ridicat ochii spre pânza imensă, scăldată în lumina palidă a dimineții.

Era un tablou înfăţişând câteva gărzi cetăţeneşti, destul de întunecat, cu nişte dungi de lumină doar în mijloc. Dar acolo chiar era o izbucnire de vioiciune şi culoare: o îmbinare de roşu-aprins, verde ca muşchiul şi galben văratic, împănate cu felurite nuanțe de maro şi auriu. Gărzile tocmai ieşiseră pe poarta oraşului şi, în planul din faţă, un bărbat într-un costum negru de postav, cu o eşarfă roşie pe deasupra, le arăta direcția. Lângă el era un alt bărbat, îmbrăcat în brocart auriu aproape sclipitor.

Ce să mai spun despre acea pictură? Nu prea o înţelegeam. Atâtea lucruri îţi atrăgeau privirea, încât aproape că nu ştiam unde să mă uit. Toţi oamenii din tablou erau ocupaţi cu ceva: unul se îngrijea de muschetă, altul bătea toba, alţi câţiva bărbaţi stăteau de vorbă în aşteptarea plecării, în timp ce o fată tocmai trecea printre ei.

Era o scenă pe care o mai văzusem deseori şi în Hoorn: ultimele minute înainte să-şi înceapă garda rondul, când bărbații se adunau şi fiecare îşi ocupa locul. Dar de ce alesese Rembrandt tocmai acest moment şi nu defilarea glorioasă prin oraş? Mi se părea cam ciudat.

Titus s-a răsucit pe jumătate în braţele mele şi a scos un ţipăt de bucurie când şi-a descoperit tatăl.

Rembrandt şi-a întors capul spre noi.

— Nu vreau să fiu deranjat când lucrez, a spus el tăios.

— Scuzați-mă, domnule, însă mă întrebam ce trebuie să fac. Vreau să zic, ziua e orânduită într-un anume fel sau...?

— Trebuie să ai grijă de băiat, nimic altceva. Fă ce vrei, ieşi cu el la aer, mergeți la plimbare sau ceva. Asta-i place.

— Foarte bine, aşa o să fac. Şi dacă tot ies la plimbare, pot să fac şi nişte cumpărături. Aveți nevoie de ceva?

S-a uitat o clipă gânditor în gol şi a răspuns că nu i-ar strica un pic de pigment roşu. Pe Breestraat, chiar în capăt, era o prăvălie cu materiale pentru pictură, de-acolo puteam să-l iau.

Privirea mi-a rătăcit înapoi spre tabloul cu gărzile şi am spus:

— Pentru eşarfa căpitanului, nu-i aşa?

Rembrandt s-a răsucit pe jumătate spre mine şi a încuviințat din cap.

— Da, pentru căpitan. E Frans Banninck Cocq. O să-l vezi în curând aici – trece mereu să se intereseze cum merge treaba.

O spusese pe un ton morocănos, însă resemnat, ca şi cum s-ar fi împăcat cu gândul acelor vizite.

— Şi-aici cine e? l-am întrebat arătându-i din cap figura în costum de brocart auriu.

— Locotenentul Willem van Ruytenburch, a răspuns el numaidecât. O companie de gardă are cam o sută optzeci de oameni, însă aceşti doi domni sunt cei mai importanți. Ei conduc trupa.

Pentru cineva care nu voia să fie deranjat, devenise brusc surprinzător de vorbăreț. M-a privit atent şi m-a întrebat:

— Cum ți se pare?

Întrebarea m-a luat pe nepregătite. De ce l-ar interesa părerea unei dădace? Pe-atunci încă nu ştiam că pe Rembrandt îl interesa orice părere, cea a oamenilor „simpli" poate chiar mai mult decât a patricienilor.

— Puțin cam întunecat, am spus. Însă frumos.

A zâmbit şi s-a apucat din nou de lucru.

8

Soarele se ridicase deasupra caselor şi strălucea din plin. Cu Titus înfăşurat într-o eşarfă, am ieşit din casă şi am luat-o alene pe Breestraat. Soarele de primăvară începuse deja să ardă şi îi simțeam căldura binefăcătoare. Pe stradă domnea o forfotă plăcută. Erau aşa de multe prăvălii, încât la fiecare pas simțeam alt miros. Mirosul de

pâine proaspătă se amesteca cu cel de gofre, pentru ca un pic mai încolo şi acesta să fie înlocuit de cel al resturilor de la măcelărie şi de la tăbăcărie.

Aşa cum spusese Rembrandt, prăvălia pentru pictori se afla la capătul străzii, colț cu Kloveniersburgwal. Am cumpărat pigment roşu, le-am zis să-l pună în socoteala maestrului Van Rijn şi am mers mai departe spre pod. De-acolo am admirat canalul verde şi casele înalte. Şi în Hoorn erau case frumoase, cel puțin la fel de mari şi bogat ornamentate, însă aici erau mai multe. Străzile şi canalele păreau nesfârşite şi m-am întrebat cât de mare să fi fost oare Amsterdamul. Probabil că până acum nu văzusem decât o părticică din el.

O euforie ciudată a pus stăpânire pe mine. Eu, Geertje Dircx, locuiam în acest oraş mare, în casa unui pictor celebru. Cine s-ar fi gândit la una ca asta când, în copilărie, curățam peşte în Edam?

Zâmbind, l-am scos din eşarfă pe Titus, care începuse să se foiască. I-am săltat fața peste umărul meu şi am mers mai departe, cufundându-mă tot mai adânc în acest palpitant oraş necunoscut.

Când m-am întors, era ora prânzului. Am curățat în bucătărie heringii pe care îi luasem de la piață.

— Te duci tu cu ei la ucenici? am întrebat-o pe Neeltje.

— Nu e sarcina mea. Sunt aici pentru curățenie.

— Cine făcea asta înainte să vin eu?

— Doamna Saskia. Nu voia să mă duc singură în atelierul ucenicilor. Însă când s-a îmbolnăvit, n-am avut încotro.

— Câți ani ai, Neeltje?

— Cincisprezece.

Nu era nici sarcina mea, însă i-am luat farfuria din mâini. Titus era cu Saskia în alcov, aşa că puteam să duc eu heringii.

Când am intrat în atelierul ucenicilor, toți ochii s-au îndreptat îndată spre mine. Îmi ajungeau la urechi glume murmurate şi râsete înfundate. Cei mai mulți ucenici aveau şaisprezece, şaptesprezece ani, câțiva erau ceva mai mari, însă, din câte se părea, nu le păsa că trecusem deja de treizeci de ani.

Ridicându-mi mândră bărbia, am mers mai departe. M-am aplecat puțin în față, să pun farfuria pe masă şi, deodată, lângă mine a apărut cineva: un băiat – să tot fi avut vreo optsprezece ani, însă era înalt şi bine făcut.

Îmi pusese mâna pe fund şi nici măcar n-o făcuse în treacăt, căci nu şi-a luat-o când m-am îndreptat de spate. L-am privit pieziş pe tânăr, iar el a zâmbit.

— Ce plăcere să te revăd, Geertje, a spus el. Ai ceva gustos pentru noi?

— Sigur. Poftă bună!

Am luat un hering din farfurie şi, cu o mişcare iute, i-am dat drumul pe sub cămaşa descheiată a pictorului. Peştele rece a alunecat în jos şi i-a intrat în pantaloni. Băiatul a scos un țipăt şi şi-a dus mâinile între picioare.

Fără să-i mai dau atenție, am părăsit încăperea şi am închis uşa în urma mea. Prin lemnul ei masiv auzeam râsetele celorlalți ucenici.

Pe coridor, nici Neeltje nu-şi putea ține râsul.

— Cine era ăsta? am întrebat-o.

— Barent, a spus ea. Nu-i băiat rău, însă dacă prinde prilejul, încearcă ceva. Pe mine m-a lăsat în pace abia când m-am plâns doamnei Saskia. Ea e foarte severă şi ține ca ucenicii să se poarte frumos. Dar acum…

Din ultimele ei cuvinte am înțeles ce vrea să spună: doamna, fiind acum bolnavă, nu mai putea să supravegheze ce se întâmplă în casa asta plină de bărbați şi trebuie să ne descurcăm singure.

— Am lucrat ani de zile la un han, am spus. Ştiu s-o scot la capăt cu mucoşii ăştia. Dacă-ți dau bătăi de cap, vii şi-mi spui.

În cartierul în care ajunsesem locuiau mai ales negustori evrei bogați, originari din Spania şi Portugalia, de unde fugiseră din pricina convingerilor religioase. Se amestecau cu mulțimea de artişti care, ca şi ei, cumpărau case de la amsterdamezii înstăriți care se mutaseră pe cheiurile canalelor amenajate de curând. Însă portughezii bogați se îmbrăcau asemenea regenților, în costume din postav negru, cu gulere albe şi pălării înalte, şi aveau servitori cu pielea foarte închisă la culoare.

Am ajuns să îndrăgesc foarte repede acel cartier, fiindcă nu aducea deloc cu ce cunoşteam eu şi fiindcă se afla la marginea oraşului, aproape de golful IJ şi împrejurimi. Nu trebuia decât să ies pe poarta oraşului, cu Titus într-o eşarfă, şi eram deja pe câmp.

În zilele în care Titus era un pic bolnav şi eram legată de casă, mă mulțumeam cu verdele primăvăratic al copacilor înşiruiți pe cheiurile canalelor şi cu susurul apei, care, venind dinspre IJ, se revărsa în oraş prin ecluza Sint Anthonie.

După incidentul cu Barent Fabritius n-am mai avut nici o problemă cu ucenicii. De fapt, nu erau deloc buclucaşi de felul lor, nici măcar Barent, însă erau tineri şi se lăsau uşor furați de farmecele femeilor. Carel

Fabritius şi-a cerut scuze pentru purtarea fratelui său mai mic.

— N-o să se mai întâmple, a spus el. L-am lămurit pe Barent ce onoare e să fie ucenic al maestrului Van Rijn şi că nu trebuie să-şi rişte locul purtându-se nepotrivit.

De atunci înainte nu m-a mai deranjat nimeni, chiar dacă vreo câțiva băieți au continuat să-mi arunce priviri lungi şi să facă glume cu subînțeles. Nu le dădeam cine ştie ce atenție. Dacă mai aveam timp din când în când să stau puțin la taifas cu cineva, atunci îi preferam pe Carel şi Samuel.

La cei cincisprezece ani ai lui, Samuel van Hoogstraten era cel mai tânăr dintre cei unsprezece ucenici. Poate de aceea îmi căuta atât tovărăşia. Era din Dordrecht şi, când povestea despre familia sa şi oraşul din care venea, în voce i se simțea dorul de ele.

— Tata a fost argintar şi pictor, a spus el. A avut propriul atelier de pictură. Frate-meu şi cu mine ne făceam ucenicia acolo.

— A murit? Când?

— Acum doi ani.

— Deci când aveai treisprezece ani.

Mi-am pus mâna pe umărul lui.

— Sigur îți lipseşte foarte mult tatăl tău.

— Era un mare admirator al maestrului Van Rijn, aşa că atunci când am avut nevoie de un nou maestru, mama mi-a zis să mă duc la Amsterdam. A durat un pic până să pot intra ucenic la maestrul Van Rijn, însă când a apărut un loc liber, am şi venit.

— De cât timp eşti aici?

— De trei săptămâni.

S-a uitat la mine cu un surâs strâmb ce trăda atât bucurie, cât şi durere şi i-am zâmbit.

— Îți trebuie un pic de timp să te obişnuieşti cu depărtarea de casă, dar nu-i nevoie să-ți mai explic eu ce şansă uriaşă ți se oferă, am spus.

— Da, ştiu, a zis Samuel pisând mai departe pigmenții.

Am înțeles că mândria lui tinerească luase iar locul dorului şi l-am lăsat în pace.

De fiecare dată când trebuia să merg la latrină ori mă uitam pe fereastra salonului de zi, vedeam cum înainta lucrul la tabloul cu gărzile cetățeneşti. Personajele pictate parcă ar fi stat să coboare de pe pânză. Prima oară când le-am văzut fuseseră pentru mine nişte figuri anonime, însă între timp îi cunoscusem personal pe domnii pe care îi vedeam în fiecare zi, fiindcă mai treceau din când în

când pe-acolo. Era amuzant să-i văd în carne şi oase pe oamenii pe care îi cunoşteam din tablou.

Rembrandt încerca să scurteze cât mai mult acele vizite, însă nu reuşea mereu. La un moment dat se apuca pur şi simplu din nou de lucru şi nu mai vorbea cu ei.

A venit luna mai şi era neobişnuit de cald. Am deschis larg toate ferestrele, însă în galeria din curtea interioară nu se simțea nici o boare de vânt. Rembrandt transpira în haina lui de pictor, pe care, la subsuori, apăruseră pete mari de sudoare.

De unde stătea, putea să o vadă pe Saskia culcată în alcovul din salonul de zi şi, din când în când, îi zâmbea ori îi trimitea câte o bezea. Însă în cea mai mare parte a zilei era cu totul absorbit de munca lui şi uita de tot şi de toate din jur.

Starea Saskiei se înrăutățea din ce în ce mai mult. Avea necontenit febră şi o scuturau zi şi noapte accese de tuse care îi chinuiau plămânii până ajungea să scuipe sânge.

Încetasem să-i mai vorbesc cu „doamnă”. E greu să nu laşi baltă politețurile când cineva mai tânăr se agață de tine gata să se sufoce de tuse, scuipând sânge.

În a doua jumătate a lui mai, din frumusețea tinerească şi proaspătă a Saskiei nu mai rămăsese nimic. N-o cunoscusem cât fusese sănătoasă, însă ultimul tablou

pe care i-l făcuse Rembrandt îmi arăta cât de mult se schimbase. Tânăra îmbujorată care mă privea zâmbind de pe pânză, cu o floare în mână, devenise o făptură costelivă, cu obrajii căzuți şi cearcăne la ochi.

Împreună cu Neeltje, aveam grijă atât de Titus şi Saskia, cât şi de Rembrandt. Lumea noastră se făcea tot mai mică. Ucenicii se purtau cuviincios şi-şi vedeau de lucru cât puteau fără îndrumare, iar vizite nu mai primeam, în afară de rudele Saskiei şi doctorul Nicolaes Tulp.

Într-o zi, când Saskia se simțea foarte rău, a apărut din nou în fața casei în trăsura lui. Îmbrăcat elegant, cu talar, guler alb şi pălărie, a salutat scurt şi s-a dus drept în salonul de zi. Acolo şi-a pus geanta pe masă şi a consultat-o pe Saskia. I-a luat pulsul şi i-a ascultat plămânii cu un mic aparat în formă de tub. Am văzut cum îşi reține un oftat, dar îi zâmbeşte Saskiei.

Ne-a sfătuit să ținem ferestrele închise, pentru ca aerul din cameră să rămână curat, şi i-a lăsat sânge, pentru a-i scoate umorile nesănătoase din corp.

Apoi Rembrandt l-a condus pe doctor la uşă. Am rămas cu Saskia şi i-am pus mâna pe frunte: ardea. Tremura din tot corpul şi cămaşa de noapte îi era udă.

— Sete, a şoptit ea.

I-am dat să bea apă şi m-am dus după o cârpă, să-i şterg sudoarea de pe frunte. Titus a început să se mişte în leagănul lui, scoțând un țipăt sfâşietor.

— Copilul meu, a murmurat Saskia, mişcându-şi neliniştită capul. Unde-i băiatul meu? Ce-i cu el?

— Nimic, am spus eu. S-a trezit şi vrea să-l băgăm în seamă, nimic altceva. Totul e bine.

— E bolnav?

A încercat să se ridice în capul oaselor, însă am oprit-o.

— Nu e bolnav, n-are nimic. Nu-ți face griji, stai culcată.

— Îmi vreau copilul, sărmanul meu copil!

Saskia a început să plângă.

Aşa cum mă aşteptasem, Rembrandt a venit imediat să vadă ce se petrece.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat el.

— I-a crescut febra. Se teme că s-a întâmplat ceva cu Titus.

— Sărmanul meu copil, se tânguia Saskia.

Rembrandt l-a luat pe Titus din leagăn şi i l-a pus ei în brațe.

— Linişteşte-te, scumpa mea. Ți l-am adus. N-are nimic. Uite că râde.

Titus nu râdea deloc. Se smiorcăia, fiindcă îi era foame, însă Saskia l-a liniştit şi l-a legănat.

— Sărmanul meu băiețel, a spus ea încet. Scumpul, micuțul meu Titus.

Cu fruntea lucindu-i de sudoare, a început să cânte cu voce tremurată un cântec de leagăn.

M-am uitat spre Rembrandt, iar el mi-a făcut semn să o las pe Saskia să facă ce vrea. Abia când a apucat-o un acces de tuse i l-a luat pe Titus şi mi l-a dat mie. A mângâiat-o pe spate şi a liniştit-o cu o răbdare îngerească. Cu Titus în brațe, am stat la câțiva paşi mai încolo şi m-am uitat la ei.

Rembrandt a încetat să mai picteze. Stătea ore în şir lângă patul Saskiei, îi citea sau vorbea blând cu ea. Nici măcar când Saskia dormea n-o lăsa singură, ci se aşeza comod într-un fotoliu. Apoi o desena. A făcut aşa zeci de desene. La sfârşitul zilei le arunca, mai ales în ultima perioadă a bolii Saskiei. Parcă simțea nevoia să consemneze tot, însă nu şi să păstreze ce consemna, ca şi cum ar fi ştiut că amintirea tuturor acelor suferințe avea să fie prea dureroasă. Astfel că toate micile desene ajungeau în focul din sobă. Când Rembrandt nu se uita, scoteam iute micile schițe de deasupra, care încă nu

fuseseră cuprinse de flăcări, şi le ascundeam în alcovul meu. Nu ştiam nici eu prea bine de ce făceam asta.

La începutul lui iunie, Saskia a cerut să-şi facă testamentul, aşa de tare i se înrăutăţise starea. În 5 iunie, la ora nouă dimineaţa, a venit notarul Pieter Barcman. S-a aşezat lângă alcov. Saskia abia dacă mai era în stare să spună ceva. Şi-a dictat cu glas şoptit ultimele dorinţe şi a semnat cu mână tremurândă. A murit după nouă zile, în 14 iunie, înainte să fi împlinit treizeci de ani.

Cinci zile mai târziu, pe Breestraat trecea un lung cortegiu funerar. Sicriul era acoperit cu o pânză neagră cu franjuri. Opt ciocli îl purtau pe umeri, iar familia venea în urma lor. Eu mergeam la doi paşi în spatele lui Rembrandt, cu Titus în braţe.

Era în toiul verii şi pe stradă domnea o atmosferă liniştită, veselă. Însă când ne apropiam, trecătorii se opreau locului, îşi scoteau pălăria şi-şi înclinau capul. Clopotele din turnul Bisericii din Sud răspândeau dangăte sumbre până în stradă, purtate şi mai departe de Biserica Veche.

Cortegiul a trecut pe Kloveniersburgwal şi apoi pe Warmoesstraat şi a intrat în piaţa Bisericii Vechi. Acolo aştepta o mulţime de oameni şi mai multe capete s-au descoperit şi s-au înclinat.

Am intrat în biserică şi am luat loc în bănci. N-am înțeles nimic din slujbă. Eram prea prinsă cu Titus, care, la cele opt luni ale lui, era foarte vioi. Nu-mi amintesc decât imnurile ce răsunau sub bolțile impunătoare şi lespezile funerare lunguiețe de sub picioare. La fiecare răsuflare îmi aminteam de morții din pământ şi că toți aveam să ajungem acolo mai devreme sau mai târziu. Asta era soarta omului, ăsta era prețul pe care-l plăteam pentru viața noastră. Nu te puteai ruga decât să se amâne cât mai mult sfârşitul şi să fie blând.

Rembrandt cumpărase un mormânt în spatele amvonului, aproape de orgă. Cât coborau sicriul în pământ, mi-am trecut privirea peste cei prezenți. Prieteni şi rude, vecini şi cunoştințe. În cele din urmă, privirea mi s-a oprit asupra lui Rembrandt şi în acea clipă mi s-a strâns inima.

Boala soției lui mă ajutase să-mi găsesc o slujbă, poate chiar una permanentă, însă văzându-l pe Rembrandt cum stătea cu totul pierdut lângă mormântul Saskiei, jur că dacă mi-ar fi stat în puteri, aş fi însănătoşit-o şi aş fi adus-o înapoi. Un om distrus, pe deplin dărâmat. Nu m-ar fi mirat dacă l-ar fi răpus durerea pe loc şi ar fi dispărut în mormânt alături de Saskia.

În nopțile următoare l-am visat pe Abraham, iar în lumina cenuşie din zori m-am gândit la doliu şi la câtă durere era pe lume. Vădit lucru, oamenii erau mai puternici decât se credeau. Nu se lăsau cu una, cu două sub povara suferinței de care aveau parte, nici măcar când aceasta părea de neîndurat.

9

În casa cea mare din Breestraat se făcuse linişte. Nimeni nu îndrăznea să vorbească tare sau să râdă. De câte ori intram în atelier să aduc o farfurie cu brânzeturi şi o carafă cu bere, era aşa linişte, încât auzeam pensulele lunecând pe pânza tablourilor. Zgomotul paşilor mei mărunți pe podeaua de lemn tulbura liniştea, de aceea mergeam cât mai tiptil cu putință.

În timp ce ucenicii îşi vedeau de treaba lor, Rembrandt se dedica trup şi suflet picturii cu gărzile cetățeneşti.

Privind în urmă, cred că această pictură făgăduită i-a salvat cariera. Altfel, pesemne că ar fi făcut mai departe portrete de-ale Saskiei sau poate că n-ar mai fi făcut nimic ani de zile. Însă, oricât de îndurerat era, tabloul cu gărzile cetățeneşti trebuia terminat. Clienții lui Rembrandt aşteptau cu nerăbdare.

Într-o zi dogoritoare de iulie, a sosit şi clipa mult aşteptată: tabloul a fost gata. Primise numele *Gărzile cetăţeneşti din cartierul II, sub conducerea căpitanului Frans Banninck Cocq.* După-amiază, în timp ce încă se usca vopseaua, domnii au venit să vadă pânza.

Neeltje şi cu mine am întins pe masa din galerie, până atunci încărcată cu borcane de vopsea, delicatesele cu care sărbătoream măreţul prilej.

Domnii vorbeau toţi odată, priveau şi arătau cu degetul, închinau unii în cinstea altora şi îl lăudau pe Rembrandt. Am văzut şi câteva feţe mai puţin vesele, ale membrilor companiei care se vedeau pictaţi în fundal, în părţile umbroase, iar clienţii aveau şi ei mutre morocănoase.

— Fusese vorba ca toate tablourile din sala noastră de întâlnire să fie în armonie unele cu altele, tot spunea unul dintre ei. Această pânză nu se potriveşte absolut deloc cu restul.

Dar, în general, domnea entuziasmul.

Eu însămi nu apucasem încă să văd tabloul după ce fusese terminat. Acum înţelegeam ce anume îl absorbise atâta pe Rembrandt în ultimele două zile, un lucru care, pare-se, nu sărise în ochi nimănui: fata din mijlocul gărzilor cetăţeneşti avea chipul Saskiei.

Câteva zile mai târziu, tabloul a fost făcut sul şi dus într-un car în Nieuwe Doelenstraat, unde a fost expus în sala mare din Kloveniersdoelen, cartierul general al gărzii cetăţeneşti a archebuzierilor.

Rembrandt a fost răsplătit cu o mie şase sute de florini. O sumă imensă, cu care a stins însă un munte de datorii, fiindcă se împrumutase mult, deşi câştiga bine. Pe un portret cerea pe loc o sută de florini, ceea ce nu era deloc puţin.

Din clipa în care preluasem conducerea gospodăriei, înţelesesem iute ce necazuri se ascundeau în spatele faţadei elegante. Într-o zi am dat cu ochii de caietul de socoteli al casei şi l-am răsfoit. Nu ştiam dacă mi se îngăduie, dar n-avea cum să strice să arunc o privire prin el. O „privire aruncată” s-a preschimbat într-o oră de citit, şi-atunci am ştiut tot.

Rembrandt şi Saskia trăiseră pe picior mare şi cheltuiseră mai mult decât îşi permiteau. Pentru casa în care locuiau din 1639, Rembrandt pusese la bătaie o avere, presupunând pesemne că tablourile sale aveau să se bucure mai departe de din ce în ce mai mulţi doritori.

Dar îl lovise nenorocul: Saskia se îmbolnăvise, iar după moartea ei, din atelier ieşiseră mult mai puţine tablouri.

Ce-i drept, Rembrandt primise câteva comenzi noi, însă nu se grăbea să înceapă lucrul la ele. Iar de la Carel Fabritius am aflat că erau şi mai multe necazuri. Mi-a povestit că Rembrandt pictase acum câțiva ani portretul primarului Andries de Graeff şi că acesta nu fusese mulțumit de rezultat.

— Primarului i s-a părut că nu seamănă cu el şi a refuzat să plătească, a spus Carel. N-a făcut-o nici până acum.

— Nu seamănă? am întrebat eu mirată. Mi-e greu să-mi închipui aşa ceva. Rembrandt pictează aşa de fidel, aşa de realist.

— Poate un pic prea realist. El nu flatează oamenii, îi pictează aşa cum sunt, cu guşă, coşuri, pungi sub ochi cu tot. Nu toată lumea e încântată, primarul sigur nu.

— Deci e o chestiune de orgoliu. Dar Rembrandt nu poate să-l retuşeze puțin?

Carel a izbucnit în râs.

— Nu-l cunoşti deloc. Nu, n-o să facă aşa ceva niciodată. Nici dacă rămâne neplătit.

— Despre ce sumă e vorba?

— Cinci sute de florini, a spus Carel.

Cinci sute de florini! Era aproape cât o leafă pe doi ani. Nici banii aceia n-ar fi acoperit toate datoriile, însă – cum

se spune – spic cu spic se face snop. Trebuia să vorbesc cu Rembrandt. Nu mai trecea mult şi putea să ajungă să nu mai aibă cu ce achita casa, şi-atunci ajungeam toți în stradă. Strict vorbind, toate astea nu mă priveau, însă nu puteam să las să se aleagă praful de gospodărie.

L-am căutat pe Rembrandt în atelierul lui, unde lucra la un portret al Saskiei.

Înăuntru te înăbuşeai de cald, ferestrele erau închise. Obloanele erau pe jumătate trase. Doar prin geamurile de sus intra puțină lumină şi atmosfera era posomorâtă, sumbră.

Rembrandt stătea cu spatele la mine şi n-a răspuns când am apărut. Poate nu mă auzise. Am bătut la uşa deschisă, mi-am împreunat mâinile în față şi am aşteptat să se întoarcă spre mine.

În cele din urmă a lăsat deoparte paleta şi pensula şi s-a răsucit oftând.

— Ia zi, Geertje!

Mi-am luat inima în dinți şi i-am spus:

— Voiam să vorbesc cu dumneavoastră despre bani.

— Şi trebuie să se întâmple chiar acum?

— E ora mesei. Prânzul e gata şi aşteaptă în bucătărie.

— Adu-l aici, vreau să lucrez mai departe.

Privirea mi-a fost atrasă de portretul Saskiei, care era minunat, însă nu era de vânzare. Am tras adânc aer în piept şi mi-am spus oful dintr-o suflare.

— Dacă lucrurile merg tot aşa, curând n-o să mai pot face cumpărături. Negustorii din prăvălii şi din piață nu vor să-mi mai dea nimic pe datorie, cheltuielile se adună. Îmi fac griji.

— Dar nu m-au plătit pentru tabloul cu gărzile?

— Ba da, însă nu-i de-ajuns.

— O mie şase sute de florini! Cum să nu fie de-ajuns?

M-am uitat țintă la el, uluită că ştia atât de puțin despre situația lui bănească.

— Datoriile dumneavoastră sunt de câteva ori pe-atât. Trebuie neapărat să apară clienți noi. Şi ne-ar prinde tare bine cei cinci sute de florini pentru portretul primarului.

Trăsăturile feței i s-au asprit. S-a ridicat aşa de brusc de pe scaun, încât s-a răsturnat. Cu paşi mari s-a dus la fereastră, a deschis-o brutal şi a împins oblonul deoparte, lăsând să se reverse înăuntru lumina soarelui şi aerul proaspăt.

— Care-i de fapt necazul cu portretul acela? l-am întrebat prudentă.

— Necazul e că înfumuratul şi fățarnicul ăla de primar e prea plin de sine şi nu prețuieşte deloc arta. Nu vrea

decât un portret cu care să se fălească, deşi nu seamănă deloc cu el.

— Dar nu de-asta vor oamenii să fie pictați?

Rembrandt s-a întors spre mine.

— Nu lucrez pentru înfumurați. Dacă vrea cineva să-i fac portretul, trebuie să se învoiască să mă lase să aştern pe pânză tot ce văd.

Cuvintele lui nu m-au surprins – aşa spusese şi Carel.

— Asta înseamnă că n-o să ne dea banii? l-am întrebat după un scurt moment de tăcere.

— Bineînțeles că o să ni-i dea. Dacă nu se poate altfel, îl târăsc la tribunal.

L-am privit speriată.

— Dar primarul De Graeff face parte el însuşi din tribunal.

— Împreună cu alți trei colegi şi cu magistrații. Tocmai de asta avem patru primari în Amsterdam: ca să nu încapă puterea pe mâinile unei singure persoane.

— Dar atunci ceilalți primari trebuie să-l judece pe domnul De Graeff.

— Da, asta înseamnă.

— Nu vă e teamă că vor fi părtinitori?

— Să vedem, a spus Rembrandt. Şi eu sunt foarte curios cum o să iasă. Dar oricare va fi verdictul, ei trebuie să ştie că nu mă las batjocorit.

Cazul cu portretul primarului n-a ajuns în fața tribunalului, ci a fost judecat de un comitet de artişti şi magistrați. Rembrandt s-a simțit înjosit de faptul că alți colegi pe care îi considera mai prejos decât el trebuiau să-i judece lucrarea şi, ca să-şi verse furia, a făcut un desen care nu lăsa loc de interpretări. S-a înfățişat în chip de artist care, după ce şi-a făcut nevoile, se şterge la fund cu o foaie de hârtie pe care erau scrise părerile altora. În jur, bărbați îmbrăcați elegant comentau pe marginea tabloului său, în timp ce câțiva ucenici care măcinau pigmenți abia se puteau abține să nu izbucnească în râs auzindu-le observațiile. Primarul Andries de Graeff apărea în chip de măgar.

Rembrandt a vrut să publice desenul. Cum eu îl făcusem pierdut, l-a căutat blestemând şi înjurând, însă m-am făcut că plouă.

Nu mult după aceea s-a ținut şedința de judecată şi lui Rembrandt i s-a făcut dreptate. Primarul a trebuit să-i plătească suma datorată şi s-a supus îndată, însă apoi s-a făcut linişte în jurul pictorului. Rembrandt n-a mai primit

comenzi pentru portrete, în locul lui fiind preferați foştii săi ucenici Govert Flinck şi Ferdinand Bol.

Părea să nu-i pese. Nu căuta onoruri, pe care le considera semne ale vanității, iar banii îl preocupau cel mai puțin dintre toate.

— Sunt toți nişte fanfaroni, mi-a spus el într-o seară, la masă. Vin cu un întreg alai de servitoare şi secretari când trebuie să pozeze şi îşi iau o figură plină de aroganță, însă când îi pictez întocmai aşa, nu le convine. Îi priveşte, e treaba lor, să facă ce vor. Domnii ăştia de vază sunt obişnuiți să se încline toată lumea dinaintea lor.

Dezgustul lui față de clienții distinşi ducea uneori la situații penibile. Îi primea pe aceşti domni în antreu, lăsând să i se vadă iritarea fiindcă îl deranjaseră de la lucru, nu le oferea nimic de băut şi nu spunea decât strictul necesar. Pentru negustorii bogați era încă dispus să-şi facă timp dacă anunțau dinainte când vor să vină, însă refuza să stea în prăvălie ca să-şi vândă lucrările.

— De asta se ocupa mereu Saskia, a spus el.

— Aş putea să mă ocup şi eu, m-am oferit.

Rembrandt m-a privit sceptic.

— Titus e un copil foarte uşor de crescut, nu-mi ia prea mult timp. Şi e înnebunit după Neeltje, am zis eu.

Am aşteptat plină de speranţă să văd ce spune. Mi se părea o idee bună să ţin prăvălia şi să sporesc câştigurile casei vânzând gravuri şi desene, căci întotdeauna se găseau clienţi pentru ele. Însă Rembrandt încă avea îndoieli.

— O să mă gândesc, a zis el în cele din urmă.

Nu după mult timp s-a apucat să lucreze la un tablou cu temă istorică şi, vrând-nevrând, m-a pus să văd de prăvălie. El însuşi n-apuca deloc să se ocupe de ea, deci nu prea avea de ales. Chiar dacă nu-i mai veneau comenzi, trebuia totuşi să se ocupe de ucenici. La tablou – pe care l-a intitulat *Despărţirea lui David de Ionatan* – lucra între lecţii.

Într-o după-amiază aveam ceva de făcut în atelier şi am tândălit cât am putut ca să văd ce pictează Rembrandt. Tocmai când îmi lungeam gâtul, el s-a uitat într-o parte. A râs şi mi-a făcut semn să mă apropii.

M-am dus lângă el şi am cercetat pânza. De aproape vedeam doar tuşe trase la întâmplare, însă când am făcut doi paşi în spate, mi-a apărut brusc o mantie azurie ce părea aievea şi atât de moale, încât îmi venea să-mi trec degetele peste ea.

— Ştii povestea? m-a întrebat Rembrandt. Fără să aştepte să-i răspund, a continuat: Ionatan era fiul regelui Saul şi cel mai bun prieten al duşmanului acestuia, David. Regele Saul voia să pună să fie omorât David, crezând că-i ameninţă tronul, însă el a fugit la timp. Aici se desparte pentru totdeauna de prietenul său Ionatan.

M-am uitat la tablou şi, văzând disperarea care se citea în el, brusc, mi-a venit în minte Abraham. Mi-am muşcat buza.

Rembrandt m-a privit iscoditor.

— Ce s-a întâmplat?

După ce mi-am revenit, am spus încet:

— Mi-a venit în minte soţul meu. Au trecut ani de când a murit, însă uneori mi se pare că a trecut aşa de puţin timp.

— Doliul nu ţine seama de trecerea timpului.

Rembrandt şi-a apropiat pensula de pânză şi a început s-o lipească uşor de părul lui Ionatan.

— Cât a trecut de când ţi-a murit soţul?

— Opt ani. Avea treizeci şi opt de ani, la fel ca mine acum.

Rembrandt a lucrat mai departe în tăcere. Mult timp n-a spus nimic, aşa că am dat să mă retrag, însă atunci el a lăsat brusc pensula.

— Ce fel de Dumnezeu este acela care mai întâi dă din belşug, iar apoi ia totul înapoi? s-a întrebat el încet.

M-am aşezat pe un scăunel. Cu privirea la tablou, am spus:

— Asta m-am întrebat şi eu când a murit Abraham. Abia ne căsătoriserăm. De câteva luni. De ce mi l-a luat Dumnezeu aşa de tânăr? De ce nu mi-a îngăduit să am măcar un copil? Mi-ar fi adus atâta alinare.

După o scurtă tăcere, Rembrandt a spus:

— Saskia şi cu mine am avut câțiva ani frumoşi împreună, însă am pierdut trei copii, un băiețel şi două fetițe. Rombertus a trăit doar două luni, fetițele, nici măcar două săptămâni. Cu ce-am greşit în ochii lui Dumnezeu ca să merităm atâta suferință?

Nu aştepta nici un răspuns, înțelegeam prea bine, însă simțind nevoia să-l consolez, am căutat totuşi unul.

— Nu cred că am greşit cu nimic, lucrurile astea se întâmplă pur şi simplu. Fosta mea stăpână, Geertruida Beets, spunea odată că sarcina unui părinte este să-şi învețe copiii că nu se poate să primească întotdeauna tot ce-şi doresc. N-am deveni oameni mai buni aşa. Fericirea există grație nefericirii, iar Dumnezeu vrea să prețuim ce avem.

Rembrandt m-a privit pieziş.

— Şi tu crezi la fel?

L-am privit la rândul meu, descumpănită.

— Da, bineînțeles.

— Eu nu. Oricum nu cred în Dumnezeu. Şi încă de foarte mult timp.

Acum eram cu totul îngrozită. Întorcându-mi ochii spre tabloul la care lucra, l-am întrebat:

— Şi-atunci de ce folosiți teme religioase? De ce pictați poveşti biblice?

— Pentru că aşa pot să înfățişez emoții şi scene dramatice. Asemenea picturi îmi îngăduie să înfățişez foarte multe lucruri, sunt mult mai generoase decât portretul şi peisajul.

— Şi totuşi... nu se poate să nu credeți deloc în Dumnezeu.

— Nu se poate să crezi doar un pic, a spus Rembrandt. Dacă El vrea să-mi recapăt credința, va trebui să se ostenească ceva mai mult.

Era un subiect asupra căruia preferam să nu stărui prea mult. Eram consternată. Nu mi se mai întâmplase să aud pe cineva spunând deschis, fără nici un pic de ruşine, că nu crede în Dumnezeu. Astfel am început şi eu să-mi pun întrebări despre propria mea credință.

În întunericul nopții m-am luptat cu demonii îndoielii, pentru ca în lumina dimineții să descopăr uşurată că încă nu-mi pierdusem încrederea în El.

10

A fost o vară lungă şi caldă, îmbiindu-l pe Rembrandt să-şi părăsească adesea atelierul. De îndată ce se deschidea poarta oraşului, o pornea la drum cu caietul de schițe sub braț. Se aşeza undeva pe malul Amstelului sau se ducea la Diemen.

În 22 septembrie, Titus a împlinit un an. L-am luat cu mine la Piața Nouă şi i-am cumpărat un titirez.

Tatăl lui a fost plecat toată ziua. Când s-a făcut ora cinei, a apărut brusc în uşa bucătăriei. Înalt cum era, nu lăsa toată lumina să pătrundă înăuntru.

Mi-am întors capul.

— Astăzi e ziua lui Titus, am spus cu o uşoară undă de reproş în glas.

— Ştiu.

— Ar fi fost frumos să-l sărbătorim.

— A împlinit abia un an, habar n-are ce-i aia. Rembrandt a intrat şi şi-a turnat o cană cu bere. Am fost la Saskia, a spus el şi a ieşit din bucătărie.

Lucrurile au continuat aşa multă vreme. Abia când au început ucenicii să se plângă că nu se mai ocupă de ei, Rembrandt şi-a rărit plecările.

Într-o după-amiază caldă îl urmăream în antreu pe Titus făcând primii paşi. Acolo aveam loc, căci toate mesele şi scaunele erau aşezate la perete. Mai mult, nu bătea nici soarele şi ferestrele de sus erau deschise, astfel încât înăuntru era o răcoare plăcută. M-am lăsat pe vine, mi-am întins braţele şi l-am încurajat pe Titus. Era adorabil, cu buclele lui brune-roşcate, cu rochiţa albastră-închis şi cu clopoţelul de argint din mânuţă. Pe acesta din urmă i-l dăduse Rembrandt să se joace cu el, dar şi ca să ţină departe duhurile rele.

— Hai la Geertje, scumpule. Încă un pas, şi-ncă unul. Bravo!

Titus mi-a căzut în braţe şi l-am sărutat pe obraji.

Când m-am ridicat, l-am văzut pe Rembrandt uitându-se la noi prin fereastra ovală din casa scării.

A coborât în grabă, întrebându-mă:

— De când ştie să meargă?

— Nu de mult. La început făcea un singur pas, dar acum face deja trei. Fără să-l ţin deloc!

I-o spuneam cu atâta mândrie, de parcă eu eram mama lui.

Rembrandt şi-a ridicat băiatul în braţe şi l-a privit râzând.

— Bravo, băiatul meu mare!

— Tata, a spus Titus şi şi-a băgat mâna în barba tatălui său.

Surprins, Rembrandt s-a uitat la mine.

— Ai auzit?

Am încuviinţat din cap zâmbind.

— A fost prima oară când a zis-o?

— Da, am spus eu.

Era o minciună. Titus mai spusese de câteva ori „tata” arătând spre vreunul dintre autoportretele lui Rembrandt ori spre uşa închisă a atelierului său.

— Neeltje mi-a zis că a venit cineva să te caute când erai la piaţă, a spus Rembrandt. Cred că fratele tău.

— Pieter?

De bucurie, inima a început să-mi bată mai repede.

— Acum unde e?

— Nu ştiu, întreab-o pe ea. Trebuie să mă întorc la lucru.

Mi l-a dat pe Titus şi a urcat scara.

M-am grăbit să ajung în curtea interioară, unde spăla Neeltje rufe. Mi-a spus că Pieter venise într-adevăr să mă caute şi că avea să se întoarcă mai târziu.

— Când?

— Nu ştiu, a zis Neeltje. Asta n-a spus.

Pieter s-a întors la sfârşitul zilei. Neeltje şi cu mine stăteam în antreu şi beam câte o cană cu bere slabă. Doar partea de jos a uşii era închisă, ca să pătrundă aer proaspăt în casă, şi deodată chipul lui Pieter a apărut deasupra ei.

Am sărit în picioare, mi-am pus cana pe scaun şi m-am grăbit să deschid partea de jos a uşii.

— Ce bine îmi pare că ai venit! Mi-a fost teamă că te-ai întors la Ransdorp, i-am spus îmbrăţişându-l.

M-a sărutat pe obraz şi m-a împins un pic mai încolo. Am înţeles după faţa lui serioasă că venise cu un motiv anume, şi-atunci inima a început să-mi zvâcnească în piept.

— Mama a...?

— Tata, a spus el. A murit acum o săptămână. Din senin. S-a prăbuşit la pământ.

— Dar… cum se poate aşa ceva? Era bolnav?

— Nu, s-a întâmplat când era la lucru. I-a stat inima.

Am început să plâng şi Pieter m-a tras spre el.

— Avea şi el o vârstă, Geertje, şi muncea mult. Prea mult. Era de aşteptat să se întâmple.

Poate că Pieter se aşteptase, însă eu nu. Tata fusese mereu aşa de puternic şi de sănătos. El spunea că nimeni nu moare de prea multă muncă, dar se pare că se înşelase.

Neeltje a apărut în antreu să ne spună că îl înştiinţase pe maestrul Van Rijn. Îl poftea pe Pieter să mănânce cu noi şi să rămână aici peste noapte.

— Stau la un han din apropiere, însă bucatele nu le refuz, a spus el.

În seara aceea am mâncat împreună, toţi patru, în salonul de zi şi, în ciuda veştilor proaste, atmosfera a fost plăcută.

Am observat cu câtă însufleţire se întreţinea Rembrandt cu fratele meu şi am simţit că mă trece un val de căldură, stârnit de un amestec de uimire şi mândrie venit de cine ştie unde.

Pieter avea mai multe noutăţi: se angajase ca dulgher de corăbii la Compania Unită a Indiilor de Est, ceea ce pe Rembrandt îl interesa nespus de mult. L-a rugat să-i aducă scoici şi haine orientale şi i-a promis că îl va plăti bine pentru ele. Pieter era dispus să-i facă pe plac – părea că Rembrandt îi lăsase o impresie destul de bună.

La despărțire, cei doi bărbați şi-au strâns îndelung mâinile şi au stabilit să se revadă curând. Stăteam lângă ei şi le ascultam vorbele cu inima uşoară de bucurie.

Încet-încet, toamna îşi dezvăluia chipul, cu zile tot mai scurte, pline de o lumină aurie şi copaci scăldați într-un roşu înflăcărat. La sfârşitul lui noiembrie, vremea s-a schimbat şi a plouat zile în şir. M-am hotărât să fac curat în cabinetul cu rarități. Nu intrasem niciodată acolo, fiindcă Rembrandt nu-mi dăduse voie, însă a recunoscut că înăuntru se strânsese foarte mult praf. Mi-a tot zis să am grijă cu obiectele din colecția lui de curiozități, iar eu i-am promis că aşa o să fac.

Mi-a dat cheia şi am intrat în încăpere, însă după doi paşi am rămas uluită locului. Nimerisem într-o lume cu totul străină. Erau acolo costume de indieni cu podoabe de pene, armuri cu coifuri din secolul trecut şi arme. Tot felul de arme, de la săgeți şi sulițe până la muschete şi pistoale. Însă nu acestea îmi stârneau curiozitatea, ci obiectele exotice. Păsări împăiate multicolore, pietre roz şi albe, de pe fundul vreunei mări îndepărtate, țesături pestrițe şi obiecte strălucitoare date cu vernis, instrumente muzicale stranii, cum ar fi țiterele şi fluierele de nas. M-am simțit copleşită. Am înțeles brusc de ce

arăta Rembrandt atâta interes pentru călătoriile lui Pieter în slujba Companiei Unite a Indiilor de Est şi unde se duseseră banii lui. Ca să adune această colecție, trecuse de bună seamă pe la multe licitații de moşteniri şi cheltuise sume uriaşe.

Am făcut curat în cameră, cu grijă să nu răstorn nimic. După ce-am terminat, l-am întâlnit pe Rembrandt pe coridor.

— Vino cu mine, mi-a spus.

L-am urmat în atelier, iar el mi-a arătat un taburet. M-am aşezat docilă. S-a uitat scurt la mine, mi-a pus la gât un colier cu mărgele roşii şi s-a uitat din nou.

Un pic stânjenită, am râs, însă el a rămas serios. Şi-a îndreptat privirea spre pânză şi am înțeles că nu pe mine mă vedea, ci tabloul pe care îl avea deja în cap.

— Uită-te pieziş, a spus el. Puțin în jos, aşa. Nu râde.

Şi atunci m-a pictat, cu mişcări iuți, parcă în treacăt, fiindcă voia să se bucure din plin de lumina tot mai slabă.

Ca un model bun, am stat nemişcată, chiar dacă după o vreme începuse să mă doară spatele şi să mă furnice un obraz.

De câte ori se uita la mine, simțeam un freamăt în tot corpul şi începeam să clipesc de emoție. Nu mi-a zis nimic, poate n-a observat sau nu l-a deranjat.

La fel de brusc cum începuse s-a şi oprit.

— Mulțumesc, mi-a spus.

Am încercat să văd ce pictase, însă Rembrandt a aşezat tabloul cu fața la perete.

— Încă nu e terminat, a zis el. Când îl termin, ți-l dau.

O săptămână mai târziu mi l-a dat. M-am uitat mult la el, însă nu ştiam ce să cred. Era neîndoielnic un portret bine pictat, doar că arătam atât de palidă şi de obosită. Aşa mă vedea Rembrandt?

Totuşi eram încântată. Mă pictase. Pe mine!

11

La începutul lui decembrie a sosit dintr-odată iarna. Când m-am trezit dimineața, străzile, acoperişurile şi balustradele podurilor erau acoperite cu un strat de zăpadă. I-am dat lui Titus să mănânce, i-am pus pantalonaşii cei mai călduroşi şi paltonaşul şi am coborât cu el pe scară. În antreu am dat de Rembrandt.

— Sper că nu mergeți afară? a întrebat el încruntat.

— Ba da. A nins, e plăcut, nu?

— Ai înnebunit? O să răcească!

— L-am îmbrăcat bine, aerul e curat, cerul e albastru şi e ger, deci vremea e sănătoasă, am spus.

— Zăpada e rece şi udă. Dacă Titus cade, îşi udă hainele şi se poate îmbolnăvi. Nu iese din casă.

Mi-am pus mâna pe braţul lui Rembrandt.

— Îţi înţeleg îngrijorarea, dar nu poţi să-ţi ţii copilul închis în casă. Trebuie să se joace, să stea în aer liber. Sunt foarte mulţi copii pe stradă.

Rembrandt n-a spus nimic. Prin ferestrele cu vitralii se auzeau chiotele copiilor. A aruncat o privire afară, s-a uitat la băiatul lui bine înfofolit şi a spus:

— Bine, dar nu staţi mult. Dacă se udă, vii cu el imediat în casă.

Am încuviinţat din cap şi l-am tras pe Titus spre uşă, înainte să se răzgândească Rembrandt. Ajungând pe treptele înzăpezite ale scării, l-am pus pe Titus jos. Uimit, a rămas locului. Încă nu putea să facă mai mult de câţiva paşi, iar când l-a făcut pe primul, s-a uitat încântat cum i se afundă cizmuliţele în zăpadă.

Cu copilul de mână, am mers o bucată de drum pe Breestraat, unde oamenii şi caii îşi croiau drum prin întinderea albă care pe mijlocul străzii începea deja să se murdărească de la balega de cal şi noroiul de dedesubt, însă aproape de case era încă imaculată.

Titus era fascinat. Cu ochii mari de uimire, îşi târşâia picioarele prin acea substanţă ciudată. A început să râdă,

arătând cu mâna spre un câine care tocmai îşi vâra botul în ea. I-am făcut un bulgăre de zăpadă şi i l-am pus în mână.

— Aruncă!

Titus l-a aruncat spre mine, iar eu m-am făcut că mă sperii, cât pe ce să cad. A pufnit în râs şi s-a aplecat să facă şi el un bulgăre de zăpadă. Când îl ajutam, l-am văzut pe Samuel ieşind din casă.

Numaidecât am început să arunc cu bulgări în el, însă m-am oprit când i-am văzut faţa. Am dat drumul bulgărelui pe care tocmai îl făcusem şi, cu Titus de mână, m-am dus la el. L-am iscodit cu privirea.

— Samuel, ce s-a întâmplat? Ai plâns?

A râs stânjenit, cum fac adesea băieţii de vârsta lui, şi-a şters faţa cu mâinile şi a clătinat din cap.

— Ce-i cu tine? Ce faci aici? l-am întrebat.

— Nimic. Am ieşit să iau o gură de aer, a spus el cu o voce cam răguşită.

L-am luat de braţ.

— Hai să facem câţiva paşi împreună.

Samuel l-a luat în braţe pe Titus şi am pornit-o pe Breestraat, înspre poarta oraşului.

— Nu-i mereu uşor să fii ucenic la maestrul Van Rijn, a spus el. Ştiu bine că e un privilegiu şi că învăț enorm de la el, însă...

A tăcut şi şi-a întors fața, probabil ca să nu văd că-i dau lacrimile.

— Ştiu că e pretențios, îl aud uneori cum se răsteşte la voi. Nu doar la tine.

— Ştiu, toți ne primim porția. Dar sunt zile când mi-e mai greu să suport.

— Şi azi care-i motivul?

A ridicat din umeri.

— Sunt un pic trist. Azi pomenim moartea tatei şi aş vrea să fiu acasă.

— Înțeleg. Te aveai bine cu tatăl tău?

N-a mai trebuit să-l îmboldesc a doua oară pe Samuel ca să înceapă să-mi povestească despre familia lui. Vorbea cu atâta dragoste despre părinți, cei trei frați şi cele trei surori, încât am înțeles de ce îi era greu să stea fără ei, singur-singurel, la Amsterdam.

Între timp ajunseserăm la poarta oraşului şi am trecut de ea. Ne-am oprit pe dig. Am privit amuțiți ținutul înzăpezit din jur.

— Asta aş vrea să pictez, a spus Samuel. Peisajul ăsta neatins, pur, cerul ăsta pal, turnul bisericuței din depărtare... Acolo e Diemen?

— Aşa cred.

— E frumos aici. Aproape la fel de frumos ca pe lângă Dordrecht.

— Zăpada e peste tot albă, am spus eu, iar asta l-a făcut să râdă.

— Hai să ne întoarcem.

Samuel l-a săltat puțin pe Titus şi s-a uitat la fețişoara lui.

— Flăcăului i s-a înroşit bine nasul. E timpul să mergem la căldură.

Ne-am întors, am intrat din nou în oraş şi ne-am văzut de discuție. Samuel a întrebat de familia mea şi a vrut să ştie cum ajunsesem în Amsterdam. Când ne scuturam încălțările de zăpadă în antreu, am auzit paşi grăbiți pe scară şi numaidecât l-am văzut pe Rembrandt năpustindu-se spre noi. Şi-a luat fiul în brațe şi a urlat la mine – ce Dumnezeu m-a apucat să stau aşa de mult cu copilul afară, vreau să se îmbolnăvească, să-şi piardă el încă un copil, n-aveam pic de minte?

Buimacă, m-am uitat când la Rembrandt, când la Titus, care, cu obrajii lui proaspeți, îmbujorați, plesnea de

sănătate. Pictorul nu mi-a dat răgaz să-i răspund la tiradă, iar eu nici măcar n-am încercat să spun ceva. Samuel a plecat pe furiş, iar eu am aşteptat să-şi potolească Rembrandt nervii. S-a liniştit abia când a început Titus să plângă.

— Vezi, nu se simte deloc bine, m-a repezit el.

— Cred mai degrabă că plânge fiindcă îi urlă taică-su în ureche, am spus luându-i hotărâtă copilul din brațe. N-am stat deloc aşa de mult afară şi Titus a fost încântat. L-am înfofolit bine, nu i-a fost frig. Şi-acum mă duc să-i fac un lapte cald cu anason.

Fără să mai aştept să-mi răspundă şi luându-mi o mină foarte calmă, m-am dus cu Titus la bucătărie. Însă îmi tremurau şi mâinile, şi glasul când l-am pus pe băiețel în scăunelul lui şi am început să vorbesc cu el.

N-aveam nici un chef să dau cu ochii de Rembrandt, aşa că, după ce Titus şi-a terminat de băut laptele, l-am luat cu mine la mansardă. Acolo mai erau nişte jucării vechi, care fuseseră mai demult ale Saskiei.

Mansarda se întindea pe toată lungimea şi lățimea casei şi era luminată prin două lucarne. Cotrobăind printre lucrurile de-acolo, încet-încet m-am liniştit. Titus umbla încoace şi încolo şi arăta spre tot felul de obiecte.

— Da, o vârtelniță, i-am spus. Şi astea sunt nişte foale, dar se pare că sunt stricate. Habar n-am de ce le mai păstrează tatăl tău, şi-aşa e destulă harababură. Ce-avem noi aici?

Am scos un căluț de lemn dintre coşuri şi sipete, l-am şters de praf şi l-am aşezat pe Titus pe el. Era încântat. În timp el ce se legăna, am tras spre mine un sipet pe care tocmai îl mutasem din loc. Era un obiect frumos, făcut din lemn de stejar sculptat cu meşteşug şi ferecat cu cercuri grele de fier.

M-am aşezat pe vine şi l-am deschis. Înăuntru erau hăinuțe de copii, cămăşuțe, pantalonaşi şi căciulițe pentru bebeluşi. Trebuie să fi fost ale lui Rombertus şi ale celor două Cornelii.

Am luat în mâini hăinuțele una câte una şi i-am văzut pe copii în fața mea, le-am auzit plânsetele şi țipetele.

Aveam să țin şi eu vreodată în brațe un copil al meu? Aveam să trec şi eu prin durerile facerii, pentru ca apoi să pot vorbi voalat despre asta cu alte mame? Aveam să ştiu vreodată cum este să porți în pântec un prunc, să-l naşti şi să simți iubirea aceea copleşitoare?

Mă temeam că nu şi mă consolam cu gândul că astfel aveam să fiu scutită de multă durere şi multe griji, ca să nu mai vorbesc de riscul de a muri la naşterea copilului.

— Ta-ta! a strigat Titus.

M-am întors spre el şi i-am zâmbit.

— Îți place căluțul, nu? Să-l luăm jos?

Şi-a întins mânuțele spre mine. L-am luat de pe căluț, l-am strâns la piept şi mi-am lipit obrazul de buclele lui. Am coborât cu el pe scară şi l-am întrebat pe Barent, care tocmai trecea pe-acolo, dacă vrea să meargă să ia căluțul de lemn din mansardă. L-a luat şi l-a pus în salonul de zi, lângă şemineu.

Titus se legăna pe căluț, iar eu cârpeam ceva când a intrat Rembrandt. Părea grăbit, de parcă ar fi căutat ceva, însă când a dat cu ochii de fiul lui, s-a oprit să se uite la el.

— L-am găsit în mansardă, am spus eu. Căluțul de lemn. Nu-i nimic dacă l-am adus jos, nu?

— Nu, a spus Rembrandt. Sigur că nu. A fost al Saskiei, voia să-l păstreze pentru copiii noştri.

S-a lăsat pe vine lângă Titus şi a legănat uşor căluțul de lemn. După o vreme, copilul s-a plictisit şi Rembrandt l-a luat în brațe şi apoi s-a întors spre mine.

— Te ocupi bine de el, Geertje. Îți mulțumesc.

A fost grea acea primă iarnă petrecută în casa din Breestraat şi, asemenea multor amsterdamezi, ne-am

retras tot mai mult în casă. Înăuntru era cald şi plăcut – trăiam ca nişte sălbăticiuni într-un bârlog, aşteptând să vină primăvara. În antreu era frig, însă în camera laterală un foc zdravăn răspândea neîncetat o căldură plăcută. Lumina iernii se reflecta palid în tablourile de pe pereți nevândute de luni de zile.

Rembrandt era tot timpul în atelierul lui, unde ardea turbă nu doar în şemineu, ci şi în sobele de tuci. Domnea o linişte senină, întreruptă când şi când de şuşotelile ucenicilor când se sfătuiau în legătură cu vreo problemă ori de vocea lui Rembrandt când le ținea lecții.

— Pune mai multă lumină pe fața ei, Samuel. Vine de-afară, de la soare, nu de la o lumânare.

Când eram în atelierul ucenicilor, mai învățam şi eu din auzite. Un desen făcut cu cretă sau cărbune se fixa cu apă de orez sau zeamă de smochine. Culorile nu le cumpărai de la prăvălie, ci le pregăteai singur. Mă trimiteau des să cumpăr ingredientele necesare: sticlă pisată, pietre prețioase şi lacuri. Cele din urmă erau făcute din carapace de gândaci şi din plante.

Rembrandt m-a pus să adun chiar şi balegă de cal de pe stradă. La început am crezut că glumeşte, însă apoi m-a lămurit că-i trebuie ca să facă din ea, amestecând-o cu plumb şi oțet, alb de plumb.

Pigmenții pe care îi cumpăram trebuiau pisați, iar culorile aveau nişte nume splendide, precum roşu carmin, galben de crom, albastru de cobalt, ocru de Siena şi alb de ceruză.

Îmi făceam de lucru cu coşul de turbă mai mult decât era nevoie şi mă uitam să văd ce mai pictau Rembrandt şi băieții. Copleşită încă de talentul lor, nu înțelegeam cum reuşea cineva doar cu o pensulă şi puțină culoare să înfățişeze atât de fidel realitatea.

Uneori, foarte devreme dimineața sau seara târziu, aveam atelierul doar pentru mine. Atunci mă aşezam la şevaletul lui Rembrandt şi, sub ochii Saskiei, îmi treceam uşor mâna peste lucrurile lui. Portretele ei erau prin toată casa, ea era peste tot şi mă urmărea cu privirea.

La început îmi crea o stare de nervozitate, însă după o vreme nu prea mi-a mai păsat de ea. Saskia era moartă, eu trăiam. Rembrandt o iubise, însă într-o bună zi avea să descopere că poți să iubeşti din nou.

Într-o zi posomorâtă de iarnă am făcut ceva ce voiam să fac de mult. Rembrandt era sus, cufundat în munca lui, şi nu mă aşteptam să coboare în următoarele ore.

În lumina cenuşie şi ternă a amurgului, am scotocit în lada cu haine a Saskiei, aflată într-un colț al salonului de zi. Am îngenuncheat lângă ea, am deschis-o şi am tras

mirosul dinăuntru în piept. Erau acolo veşmintele cu care se îmbrăcase în timpul vieţii ei. Le-am scos la iveală unul câte unul. Mi-au trecut prin mâini bonete cu dantelă, ciorapi de mătase şi mâneci de schimb. Le-am pus deoparte şi am mângâiat brocartul argintiu al rochiei ce venea la rând, am admirat găteala de dantelă. Am scos rochia din ladă şi am dat cu ochii de şi mai multă dantelă albă ca zăpada, gulere şi mănuşi.

Le-am luat pe fiecare în parte, le-am ţinut în faţa ochilor, le-am admirat, le-am mirosit. Oare ce senzaţie putea să-ţi dea o ţesătură aşa de moale pe piele?

Nici nu mi-am dat seama când m-am ridicat şi mi-am dezlegat şireturile corsetului negru, trăgându-mi braţele din mânecile jachetei. Apoi mi-am scos fusta roşie cu şorţ, am lăsat-o să cadă pe podea şi am păşit în norişorul de brocart argintiu. Am schimbat boneta mea simplă de pânză cu cea de dantelă şi mi-am pus o pereche de mănuşi brodate cu perle.

Totul îmi venea bine. Saskia fusese puţin mai înaltă decât mine, însă amândouă aveam cam aceeaşi talie. Şi aceeaşi faţă rotundă – cum băgasem deja de seamă.

O vedeam oglindindu-se în fereastră. Ştiam că eram eu, şi totuşi ochii mei s-au lăsat înşelaţi o clipă. Parcă în

curtea interioară ar fi plutit o stafie ce privea înăuntru şi se uita țintă la mine chiar din spatele geamului.

I-am răspuns pironind-o la rându-mi cu privirea, trecându-mi mâna peste țesătura moale, parfumată. Am făcut încet câțiva paşi spre fereastră. Cu o uşoară senzație de amețeală în țeastă, am studiat chipul din fața mea. *Saskia.*

Zgomotele de paşi pe scară m-au readus la realitate. Speriată, am ciulit urechea. Nu putea fi Rembrandt la ora aceea. Însă el părea să fie. Era mersul lui greoi şi calm, chiar obosit. Cu totul altfel decât mersul grăbit al ucenicilor, care cel mai adesea erau cât pe ce să cadă pe scară.

Bâjbâiam febril după copca rochiei, războindu-mă cu şnururile tot mai încâlcite. N-aveam timp să mă schimb şi să pun la loc lucrurile Saskiei, asta mi-era limpede, totuşi am încercat s-o scot la capăt rugându-mă ca paşii aceia s-o ia mai departe pe scară în jos, spre bucătărie.

Preț de o clipă a părut că aşa se întâmplă, şi-atunci am simțit cum mi se potoleşte puțin vâjâitul sângelui din urechi. Iar apoi cum reînvie cu forțe noi când paşii, brusc grăbiți, s-au apropiat de salonul de zi. Ar fi trebuit să încui uşa, de ce nu-mi trecuse prin cap?

Numărând clipele, am aşteptat înlemnită clipa în care avea să se deschidă negreşit uşa.

Când s-a întâmplat, se strânsese în mine atâta încordare, încât m-a apucat amețeala.

Rembrandt s-a oprit în uşă şi s-a uitat la mine. Inima îmi bătea să-mi sară din piept, obrajii îmi ardeau.

N-a spus nimic, doar a privit. Am tăcut şi eu. Nu-mi venea nici un cuvânt în minte, nu aveam cum să mă justific. Nu-mi rămânea decât să stau locului şi să aştept reacția lui.

Care nu mai venea. Doar mă privea țintă, cu totul uluit. Împietrită de teamă cum eram, n-am făcut nici o mişcare. Nu reuşeam să-mi desprind privirea de la ochii lui arzători.

Respirația mi s-a întețit puțin, iar în minte mi se învălmăşeau o mulțime de fraze; tocmai când am dat să rup tăcerea de plumb, Rembrandt a păşit încet în salon.

Ceva se schimbase pe chipul lui, ochii i se strânseseră puțin şi gura lui căpătase o expresie pe care nu i-o ştiam. A venit întins la mine şi m-a prins de braț. O clipă am crezut că vrea să smulgă rochia de pe mine, însă, în loc de asta, m-a tras spre el.

Nu mai stătusem niciodată aşa de aproape de el, mai că mă sufoca mirosul de terebentină care-l învăluia, însă n-am protestat când m-a sărutat.

Nu mi-a trecut prin cap să mă opun, nici măcar când m-a împins spre alcov. Ştiam că eram pe punctul să-mi pierd onoarea şi demnitatea, poate chiar să rămân grea, însă nu-mi păsa. Aş fi dat orice să împart patul cu el, chiar şi numai o singură dată. În clipa în care ni s-au atins buzele şi i-am simțit mâinile pe pielea mea, am ştiut că-l iubeam pe Rembrandt. Altfel decât pe Abraham, cu mai multă nesiguranță, însă cu la fel de multă înflăcărare.

Ne-am iubit în alcovul în care o iubise pe Saskia, în care ea îi născuse copiii şi în care murise. Îmi tot spuneam că el nu cu mine făcea dragoste, însă nu conta. Era minunat să mă simt dorită.

La sfârşit, s-a îmbrăcat şi s-a dus să-şi reia lucrul, iar eu am pus veşmintele Saskiei la loc. Apoi am coborât în bucătărie şi am început să pregătesc cina. La masă, nici unul n-a scos o vorbă despre ceea ce tocmai se întâmplase.

A doua zi lucrurile au decurs ca de obicei, şi totuşi se schimbase ceva.

Ceva cu neputinţă de exprimat în cuvinte, tăinuit într-o privire sau un zâmbet. Mă copleşea un sentiment de bucurie şi mândrie că reuşisem să mă apropii de el.

Fireşte, ştiam prea bine că acel Rembrandt care fusese al Saskiei n-avea cum să fie niciodată al meu, însă nu-mi păsa deloc. Nu conta nici că Rembrandt nu era tipul de bărbat de care mă simţeam atrasă de obicei. Sentimentelor mele nu le păsa de asta. Au azvârlit deoparte tot ce credeam că ştiu despre iubire şi mi-au dezvăluit cu totul altceva. Ceva care mă atrăgea irezistibil şi mă înspăimânta totodată.

12

Din acea clipă ne-am tot căutat unul pe altul. Ziua în amiaza mare, cu uşa salonului zăvorâtă, şi seara, după ce ucenicii se întorseseră în camerele lor închiriate în altă parte a oraşului.

Neeltje, bineînţeles, a fost printre primii care şi-au dat seama ce se întâmplă. S-a abţinut să zică ceva, iar eu nu m-am simţit obligată s-o lămuresc de-a fir a păr. Se purta la fel ca întotdeauna, fără urmă de blam, aşa că am presupus că relaţia noastră o lăsa indiferentă.

Şi ucenicii au băgat de seamă că se schimbase ceva între Rembrandt şi mine şi că, astfel, şi rangul meu în

casă era altul. Se prea poate să-şi fi făcut şi ei părerile lor, însă nu lăsau să se vadă nimic. Într-o după-amiază, stând de vorbă cu Carel, am adus eu vorba despre asta, mai pe ocolite.

— Ştii, Geertje, a spus el fără să se oprească din pictat, după cum văd eu lucrurile, tu l-ai tras pe maestrul Van Rijn de pe marginea prăpastiei. Fiindcă e în folosul lecțiilor noastre de pictură, le-am spus băieților că trebuie să-ți fie recunoscători. Oricum, e treaba voastră, nu priveşte pe nimeni altcineva.

— E adevărat. Şi totuşi, a trecut aşa de puțin timp de când a murit Saskia. O să se ducă vorba după ce află oamenii.

— Deja se vorbeşte de când i-ai luat locul Saskiei în prăvălie. Oamenii bârfesc întotdeauna, n-ai ce-i face.

— Nu pentru reputația mea îmi fac griji, m-am obişnuit cu multe. Însă nu vreau să fie pătat renumele lui Rembrandt.

Carel a izbucnit în râs.

— Maestrului Van Rijn nu prea îi pasă de asemenea lucruri.

— Dar ne trebuie comenzi noi, Carel. Singurele noastre câştiguri sunt acum banii pe care îi plătiți voi, ucenicii.

— Fă-l fericit!

Carel a lăsat pensula din mână şi m-a privit rugător.

— Dacă el e fericit, totul o să se aranjeze.

Într-o zi răcoroasă din primăvara anului 1643, a apărut la uşă un tânăr într-o mantie bordo, cu pantaloni negri până la genunchi şi pantofi cu catarame de argint. A întrebat de Rembrandt.

Învățasem că nu trebuie să-l deranjez pe Rembrandt pentru orice fleac, de aceea l-am întrebat pe vizitator ce-are de vorbit cu el.

— Vreau să-l salut, a spus tânărul. Nu ne-am mai văzut de doi ani, fiindcă am fost plecat în călătorie. Spuneți-i că-l caută Jan Six.

Ştiam numele. Rembrandt îmi povestise de el. Familia Six făcuse avere din atelierele de boiangerie şi negoțul cu postav. Rembrandt pictase portretul Annei Six şi astfel îl cunoscuse pe fiul ei, Jan. Chiar dacă Jan era mai tânăr cu doisprezece ani decât Rembrandt, cei doi bărbați se înțelegeau bine.

Am trimis-o pe Neeltje să-l cheme pe Rembrandt. Apoi m-am întors iar spre Jan Six, care se uita plin de interes la tablourile din jurul lui.

— Doriți ceva de băut? am întrebat eu îndreptându-mă spre răcitorul de marmură.

— Da, mulţumesc. Jan s-a oprit în faţa unui tablou şi, fără să-şi ia ochii de la el, a spus: E într-adevăr splendid.

M-am întors cu un pahar cu vin şi i l-am oferit.

— Vă mulţumesc. M-a măsurat cu privirea câteva clipe. Şi dumneavoastră sunteţi...

— Geertje Dircx.

Am făcut o mică reverenţă, însă fără să privesc în pământ, cum fac slujnicele.

— Eu mă îngrijesc de Titus.

Jan a întors ochii spre un portret al Saskiei şi şi-a luat o expresie mohorâtă.

— Am auzit, a spus el încet. Ce lovitură trebuie să fi fost pentru el. Saskia era marea lui iubire, ea a fost totul pentru el.

— Da, am spus.

— Aţi cunoscut-o? m-a întrebat Jan, însă până să-i răspund, s-au auzit paşi tunând pe scară şi numaidecât a intrat în antreu şi Rembrandt.

— Jan! a spus el ducându-se cu mâna întinsă la prietenul său.

Jan i-a luat mâna şi a strâns-o îndelung.

— Ce bine îmi pare să te revăd. Ai fost plecat prea mult timp. Văd că Geertje ţi-a adus ceva de băut. Hai să ne aşezăm în salon.

Discutând însufleţit şi bătându-se unul pe altul pe umeri, au mers în salonul de zi şi s-au aşezat la masă, lângă şemineu. I-am adus şi lui Rembrandt un pahar cu vin şi apoi am dispărut la bucătărie, după măsline, caşcaval şi midii. După ce am pus totul pe masă, Rembrandt m-a prins de încheietura mâinii şi s-a uitat câteva clipe drept în ochii mei.

— Mulţumesc, a spus el, apoi mi-a dat drumul.

Cu un zâmbet uşor pe chip, m-am îndreptat spre ieşire. Înainte să închid uşa în urma mea, l-am văzut pe Jan privindu-mă cu atenţie.

De atunci, Jan a început să treacă aproape în fiecare zi pe la noi. Povestea entuziasmat despre călătoria lui în Italia, despre oraşele splendide, despre femei, despre traiul de acolo şi despre numeroasele obiecte de artă pe care le cumpărase. La fel ca Rembrandt, Jan nutrea o profundă dragoste şi admiraţie pentru antichitatea clasică.

Mi-a plăcut de el de la prima întâlnire. La fel ca Rembrandt, nu se sinchisea de convenţii şi îşi vedea de ale lui. Cu mine se arăta amabil şi curtenitor, aproape îi eram egală. Când Rembrandt avea mult de lucru, Jan se întreţinea cu mine şi, împreună, ne uitam la tablourile din prăvălie.

De cele mai multe ori cumpăra ceva, vreun desen sau vreo schiță pe care Rembrandt le făcuse în timpul hoinărelilor lui prin împrejurimile Amsterdamului şi, în cele din urmă, chiar un tablou mare cu temă istorică sau religioasă. Datorită lui Jan, ne intrau din nou bani în casă, ceea ce era foarte bine-venit. Însă mai important era că sprijinul lui mai ridica din anatema cu care lumea îl lovise pe Rembrandt.

Ştiam de mai de mult că în ultimii ani Rembrandt nu se făcuse prea iubit în Amsterdam, însă cât de gravă era de fapt situația am înțeles abia mai târziu. Se pare că nu era om, în afară de Jan Six, cu care să nu se fi certat, iar ucenicii săi rămâneau datorită geniului său, pentru care i se iertau purtările bădărane şi firea arțăgoasă.

Rembrandt nu se pricepea prea bine să întrețină prietenii. Cu familia Saskiei abia dacă mai ținea legătura, însă nici propriile rude de sânge din Leiden nu şi le vedea decât rar sau niciodată.

Şi totuşi... Saskia îl iubise şi eu însămi îl cunoscusem drept alt om. Nu trecea pe lângă nici un cerşetor fără să-i dea de pomană, iar portretele pe care le făcea lăsau să se vadă atâta empatie, încât era greu să împaci toate aceste fațete ale personalității lui.

Cu mine era întotdeauna bun şi amabil, fiindcă se legase sufleteşte de mine – speram eu – sau poate chiar era mai mult de atât. Însă am înțeles şi că avea nevoie de mine pentru Titus. Să se ocupe de gospodărie ar fi putut oricine, însă legătura mea apropiată cu copilul mă făcea indispensabilă.

Îşi luase obiceiul să-i plătească pe cei cărora le datora bani cu tablouri şi gravuri, chiar cu lucrări pe care încă nu le făcuse şi pe care, din lipsă de timp, tot amâna să le facă. Uneori îmi sărea țandăra când vedeam că iar cumpărase tot felul de curiozități pe la vreo licitație de moşteniri în timp ce în birou se adunase un teanc de notițe de plată.

Dormeam tot în alcovul din bucătărie chiar dacă, la cât de des împărțeam patul cu Rembrandt, aş fi putut să dorm cu el în salonul de zi. Legătura noastră a rămas secretă mult timp pentru restul lumii. Legea interzicea concubinajul, iar dacă o încălcai, trebuia să plăteşti o amendă zdravănă. Dacă nu te îndreptai, puteai fi chiar proscris. Cine făcea parte din Biserica Reformată se putea aştepta să fie excomunicat, însă Rembrandt nu făcea parte din nici o Biserică, aşa că puțin îi păsa.

— Hotărăsc singur cum vreau să trăiesc, spunea el adesea.

Deocamdată, consistoriul bisericesc mă lăsa în pace. Nu exista nici o dovadă că păcătuiam, deci nu se putea întreprinde nimic împotriva mea.

Într-o bună zi, Rembrandt avea să mă ceară în căsătorie, eram sigură. Probabil după ce va fi trecut un an de la moartea Saskiei, aşa ar fi cuviincios. Până atunci, el rămânea pentru cei din afară maestrul Van Rijn, iar eu eram dădaca lui Titus.

Hiskia a venit în vizită. Ne vestise într-o scrisoare că la sfârşitul lui aprilie trebuie să vină pentru câteva zile la Amsterdam şi că doreşte să-şi vadă şi rudele cu acest prilej. Cum fratele răposatului ei soţ, Gerrit, locuia în Amsterdam, avea să stea la el. Îşi dorea să-l vadă pe Titus. Iarna lungă şi grea o împiedicase să vină din Frizia la Amsterdam; se gândea că nepoţelul ei crescuse mult între timp.

— Slavă Domnului că nu întreabă dacă poate să stea aici, a spus Rembrandt punând scrisoarea pe masă. E o femeie de treabă, a făcut mult pentru Saskia, însă e tare băgăcioasă.

— Şi Saskia era de aceeaşi părere?

— Saskia se obişnuise. Când a rămas orfană la doisprezece ani, Hiskia şi Gerrit au luat-o la ei. Pentru

Saskia, ei erau un fel de părinți de-ai doilea; Gerrit era tutorele ei. Însă şi după ce s-a căsătorit cu mine, ei tot o mai dădăceau şi se amestecau în treburile noastre. Nu mai aveau cum să ne intre în casă zilnic, fiindcă locuiau în Frizia, altfel sigur ar fi făcut-o.

— În ce treburi se amestecau?

— Băneşti. Ne credeau prea cheltuitori, ziceau că ne permitem prea mult lux.

Probabil că Hiskia şi Gerrit aveau dreptate, însă m-am abținut să i-o zic şi doar am clătinat din cap compătimitor.

Nu prea ştiam ce să cred despre Hiskia. Avea patruzeci de ani, însă arăta mult mai bătrână, din cauza expresiei arțăgoase a gurii. O fi fost ea bogată, însă avusese o viață grea. Îi muriseră părinții când era încă destul de tânără, la doar douăzeci şi ceva de ani, şi din familia numeroasă din care venea nu mai erau în viață decât un frate şi o soră. Mai ales pierderea Saskiei trebuie să-i fi pricinuit multă durere. Se vedea din mersul ei încovoiat, cu umerii aduşi în față, şi din privirea stinsă.

Totuşi nu mi-a fost milă de ea când ne-am văzut față în față. Privirea ei disprețuitoare şi suspicioasă mi-a displăcut din prima clipă. Nu m-a salutat, doar m-a privit.

Fără să fac vreo reverență, i-am întors privirea, bucuroasă că eram la fel de înalte.

Titus m-a luat de mână şi şi-a ascuns fața în poalele mele când mătuşa lui s-a aplecat şi şi-a întins brațele să-l salute.

— E cam sfios, am spus. Aşa sunt toți copiii la vârsta asta.

Hiskia mi-a răspuns tăios:

— Nu e nevoie să-mi spui, am şi eu copii.

Am ridicat din umeri şi m-am dus cu Titus în bucătărie. Pe Hiskia am lăsat-o în seama lui Rembrandt, care tocmai păşea în antreu.

Puțin mai târziu, el a venit să-l ia pe Titus şi l-a dus să stea un pic şi cu mătuşa lui. Cât s-au întreținut Rembrandt şi cumnata lui în salonul de zi despre ce se mai întâmplase în ultima vreme, eu am preferat să stau la bucătărie. Neeltje le-a dus de mâncat şi de băut.

— Despre ce vorbesc? am întrebat-o când s-a întors.

— Despre testamentul Saskiei. Şi despre tine.

— Despre mine?

— Doamnei i-au ajuns la urechi unele dintre bârfele care umblă prin oraş. L-a întrebat pe domnul dacă e ceva între voi.

Văzând că Neeltje nu-şi dezlipeşte privirea cu tâlc de la mine, am întrebat-o:

— Şi el ce-a spus?

— Că nu e treaba ei.

M-am încruntat, căci în felul ăsta Rembrandt recunoscuse de fapt legătura noastră.

— Nu ştiu dacă toată lumea crede că e ceva între voi, a spus Neeltje. Oamenii ştiu cât de mult a iubit-o maestrul Van Rijn pe doamna Saskia. Ei nu iau aşa de în serios bârfele astea.

Ştiam foarte bine ce credeau oamenii, adică acelaşi lucru pe care-l credea Hiskia: bineînțeles că un bărbat sănătos şi puternic, la treizeci şi şapte de ani, o să se bucure de tot ce e dornică să-i ofere dădaca fiului său. Nici nu era o legătură adevărată, ci poftă trupească, nu-şi făcea nimeni griji că ar putea fi altceva.

Cu siguranță, nici Hiskia nu avea nimic împotrivă, dar era evident că, un etaj mai sus, chiar deasupra mea, făcea tot ce-i stătea în puteri să afle dacă locul surorii ei fusese luat de o altă femeie.

Spre uşurarea mea, n-am mai dat ochii cu ea. A plecat cu mult înainte de ora cinei, aşa încât seara am stat la masă, ca de obicei, cu Rembrandt şi Neeltje. Pentru Rembrandt era un semn de aroganță şi ceva tipic

protipendadei să pui slugile să mănânce separat. Şi când trăia Saskia, slujnica de-atunci şi, mai târziu, Neeltje mâncaseră cu ei la masă, îmi spusese aceasta din urmă.

Apreciam un asemenea gest, însă în seara asta aş fi preferat să mănânc doar cu Rembrandt, căci ardeam de nerăbdare să vorbesc cu el despre vizita Hiskiei.

Isteaţă cum era, Neeltje a înţeles şi, îndată ce am terminat de mâncat, ne-a lăsat singuri. Dar, spre dezamăgirea mea, Rembrandt nu prea avea chef de vorbă. Mai mult decât „I-am spus că totul e bine” n-am scos de la el şi în cele din urmă n-am mai stăruit.

13

Săptămânile treceau. Venise iunie şi, cu cât se apropia ziua pomenirii morţii Saskiei, cu atât mai mult se retrăgea Rembrandt în sine. N-am fost în stare să-l scot din mâhnirea lui, aşa că l-am lăsat în pace. Doliul nu poate fi grăbit.

Însă îmi făceam griji, căci nici nu mă mai chema la el în pat şi nici nu prea îmi mai dădea atenţie. În fiecare zi pleca de-acasă, ieşea din oraş şi nu-l mai vedeam cu orele. Când se întorcea, mirosea a iarbă proaspăt cosită şi aer curat şi, deşi era tăcut, nu mai era aşa de prost dispus.

La sfârşitul lui iulie a apărut brusc în fața mea şi mi-a zis:

— Plecăm pentru câteva zile.

Cu brațul încărcat de rufe călcate, l-am privit mirată.

— Încotro?

— Încotro vrei tu. Hoorn? Edam? N-ai vrea să vizitezi pe nimeni acolo?

Eram nespus de bucuroasă că voia să plece cu mine în călătorie, însă n-am ales să merg la Hoorn şi nici la Edam. După moartea tatei, mama se mutase la Ransdorp, aproape de Pieter şi familia lui. Şi aproape de Amsterdam. Sperase, desigur, să trec cândva pe la ea, însă tot nu se întâmplase. Îmi doream să merg la Ransdorp.

— Nu e chiar aşa departe, din fericire pentru Titus, am spus. Putem să plecăm dimineața şi să ne întoarcem seara. Dacă plecăm devreme...

— Înnoptăm acolo. Trebuie să fie un han în sat. Strânge calabalâcul, mâine plecăm.

Nu ştiam cum de i se schimbase dintr-odată starea de spirit, însă n-am prea stat să mă gândesc, atât de însuflețită şi bucuroasă eram că plecăm la drum. Însemna mult mai mult decât că lipseam câteva zile de-acasă, era prima oară când Rembrandt ieşea cu mine în lume. Era

un semn. Trecuse un an de la moartea Saskiei şi, chiar dacă o mai jelea, era gata să înceapă o viață nouă.

Avea să mă ceară în căsătorie.

Cum stăteam aplecată deasupra cuferelor de călătorie pe care le pusesem în alcov, ca să le umplu cu hainele de drum, deodată m-am îndreptat de spate. A început să mă furnice pielea. Chiar se putea, avea de gând să facă asta?

Mi-am plimbat privirea prin salonul de zi, de la şemineul splendid cu leii de gresie spre masa din lemn de abanos şi scaunele tapițate cu stofă verde scumpă, şi mai departe, spre dulapul cu rufărie şi ferestrele cu vitralii, care răsfrângeau lumina ce se revărsa înăuntru şi o răspândeau pe podea, într-un mozaic de culori.

Aici era casa mea. Din prima zi în care îl întâlnisem pe Rembrandt şi auzisem că soția lui nu mai are mult de trăit am ştiut că acest loc îmi era sortit şi, mai târziu, am început să sper cu prudență că într-o bună zi aveam să fiu stăpâna casei. În curând avea să vină momentul oficializării noului meu rang.

Am zâmbit şi, fredonând ceva, am continuat pregătirile de plecare.

Rembrandt abia aştepta să ajungă la Ransdorp. Tot drumul s-a bucurat de călătoria pe apă, de pajiştile de un

verde proaspăt, de digurile şerpuitoare, de păsările cu picioroange şi de puzderia de iazuri. S-a entuziasmat şi mai tare când la orizont a apărut satul.

— Acum înțeleg de ce se cheamă ținutul ăsta Țara Apelor, a spus el. E minunat aici şi este aşa de-aproape! Îți mulțumesc, Geertje. Singur nu m-aş fi gândit niciodată să vin aici.

După ce am ajuns în sat, a admirat casele de lemn vopsite în verde-închis şi alb-crem, podețele mobile, canalele pline de lintiță şi lebede şi verdele, verdele de peste tot unde vedeai cu ochii.

Titus nu era la fel de încântat. Pe drum i se făcuse un pic greață şi nu dormise, iar acum se smiorcăia.

— De fapt, trebuie să-l culc în pat să doarmă o oră, am spus eu încercând în zadar să-l înveselesc un pic cu o bucățică de prăjitură. Însă la frate-meu, cu cinci copii, o să fie multă agitație.

Când a auzit cuvântul „pat”, cu toată oboseala, Titus a început să se tânguie că nu vrea să doarmă şi în cele din urmă s-a pus pe urlat.

Rembrandt şi-a luat fiul în brațe şi a încercat să-l potolească.

— Mă duc cu el la han. Tu mergi între timp la ai tăi şi venim şi noi mai târziu.

— Crezi că e bine aşa? Nu vrei să rămân cu voi?

— Nu, nu ți-ai mai văzut familia de mult. Du-te! Ne descurcăm noi.

Nu-mi rămânea decât să sper că aşa va fi, deşi ştiam că nu-l culcase niciodată pe Titus. Însă nu m-am împotrivit, căci îmi doream fierbinte să-mi revăd cât mai repede fratele şi mai ales mama.

Însoțindu-l pe Rembrandt până a intrat în han cu Titus şi calabalâcul nostru, i-am explicat unde locuia fratele meu. Apoi m-am întors şi am dat zor să ies din sat.

Pieter şi Marij locuiau la marginea Ransdorpului, pe De Gouw. După ce am mers o vreme în marş forțat, am dat cu ochii de casa lor: o locuință din lemn, cu acoperiş de paie uşor lăsat. Nu era chiar o gospodărie cu toate acareturile, deşi aveau capre, găini şi un porc. În curtea noroioasă din fața casei alergau de colo colo câțiva copii care s-au oprit din joacă de cum m-au văzut venind.

I-am strigat pe nume şi-atunci, un pic sfioşi, au venit să mă salute. Marij a apărut în uşă, uitându-se cam bănuitoare la mine, însă când m-a recunoscut, s-a îndreptat numaidecât spre mine.

— Geertje!

M-a îmbrățişat şi m-a sărutat pe obraz.

— Cum ai ajuns aici aşa, pe neaşteptate?

— Cu barja, am spus râzând.

— A trecut atâta vreme de când nu te-am mai văzut. Arăți bine.

M-a măsurat din creştet până în tălpi, dând mulțumită din cap.

— Ce-o să se minuneze Pieter când o să te vadă!

— Cred că şi mama. Ce mai face?

— Nu mai e ca la prima tinerețe, bineînțeles, dar pentru vârsta ei face bine. O chem îndată. Uite-o că vine spre noi!

M-am uitat spre casă şi mi s-a tăiat răsuflarea când am văzut-o pe bătrâna care ieşea târşâindu-şi picioarele. Desigur, tata şi mama nu mai erau chiar aşa de tineri când ne-au făcut pe Pieter şi pe mine şi n-o mai văzusem pe mama de câțiva ani, însă nu mă aşteptasem deloc ca timpul să se arate aşa de nemilos cu ea.

— Mamă!

Am fugit într-un suflet la ea şi am îmbrățişat-o cu grijă. Altădată mai că mă învăluia cu totul în brațele ei puternice, la pieptul ei tare, însă acum îi simțeam mai mult oasele pe sub piele.

— Geertje, copila mea! Cum de-ai ajuns aici aşa, fără veste?

Mă ținea strâns, de parcă se temea să nu fiu vreo nălucă gata să dispară iar într-o clipită.

— Am vrut să vă iau pe nepregătite, am spus. Ce minunat e să te văd din nou, mamă! Cum îți merge?

În timp ce vorbeam, ne-am aşezat pe scaunele de nuiele pe care Marij şi băiatul ei cel mai mare le aduseseră din casă şi le puseseră afară, la soare. Johanna, fata lui Marij, a venit cu un urcior cu bere şi câteva căni pe care le-a umplut şi ni le-a împărțit.

— Adu-l pe taică-tu, i-a spus Marij. Spune-i că a venit Geertje.

Johanna a încuviințat din cap şi a rupt-o la fugă clămpănindu-şi saboții, urmată de frățiorii ei.

— Vă merge bine? le-am întrebat. S-ar zice că da. Ce mari s-au făcut copiii!

Marij nu-şi scăpa din ochi odraslele, zâmbind.

— Ne merge bine, da. Slavă Domnului că ne-a lăsat cei mai mulți copii teferi. Şi tu ce mai faci, Geertje? Încă mai slujeşti la pictorul acela?

— Sigur că da. A venit cu mine, o să-l vezi îndată.

M-am întors spre mama şi am schimbat vorba, fiindcă voiam să povestesc mai multe când avea să fie şi Pieter de față. Am discutat despre moartea subită a tatei şi despre

cât de greu i-a fost mamei să plece din Edam şi să se mute la Ransdorp.

— Îmi lipsesc sora mea şi restul familiei, însă e mai bine aşa, a spus mama. Am o căsuță frumoasă în sat, Pieter şi Marij au grijă de mine cum trebuie şi nepoții sunt în preajma mea. E un mare noroc. Şi l-am rugat pe Dumnezeu să mi te trimită într-o bună zi. De când nu te-am mai văzut, Geertje?

Ultima oară fusese în Hoorn şi de-atunci trecuseră deja câțiva ani. Avea dreptate, trecuse multă vreme de-atunci.

— A trebuit să muncesc, mamă. N-am avut timp să umblu pe drumuri.

— Ştiu. N-a fost un reproş.

Şi-a pus mâna zbârcită pe a mea şi a bătut-o uşor de câteva ori cu palma.

— E minunat să te văd. Stai mult?

S-a auzit un strigăt din depărtare şi-atunci l-am văzut pe fratele meu venind cu paşi atât de mari, încât copiii alergau ca să se țină după el. M-am ridicat de pe scaun şi, mergându-i în întâmpinare, m-am trezit nici una, nici două săltată de la pământ.

— Surioară! Ce bucurie neaşteptată! Cu un zâmbet larg, m-a lăsat jos şi m-a prins de umeri. De ce n-ai dat de

ştire că vii? Ai noroc că încă mă găseşti aici, fiindcă poimâine plec.

— Unde?

— Spre Orient.

— Dar e la capătul lumii!

A încuviinţat din cap şi l-am iscodit cu privirea.

— Îţi place pe mare? l-am întrebat.

— Ei, ceva trebuie să faci. Nu prea mai ai unde să te tocmeşti pe uscat, în schimb pe corăbii e nevoie de foarte mulţi meseriaşi. Nu-mi place că tot trebuie să-i las singuri săptămâni în şir pe Marij şi pe copii, însă aşa câştig o pâine bună.

— Asta contează, am spus.

Ne-am aşezat lângă mama şi Marij, am discutat şi am râs împreună. Pieter a întrebat cum e la Amsterdam.

— Bine, am spus eu. Mă simt bine acolo. Rembrandt van Rijn e un stăpân bun.

S-a lăsat o scurtă tăcere şi toţi s-au uitat la mine dintr-odată un pic jenaţi, iar Pieter m-a privit ţintă.

— Şi sper că nu mai mult, a spus el.

— Ce vrei să zici?

— Exact ce zic. Umblă zvonuri despre voi.

— Zvonuri? Aici, în Ransdorp?

— Da, bineînțeles. Jumătate din săteni se duc aproape în fiecare zi la Amsterdam, iar Rembrandt van Rijn este foarte cunoscut. Se uita mai departe lung la mine. Nu-i adevărat ce auzim, nu? Spune că nu-i adevărat, Geertje.

— Nu ştiu ce-ai auzit tu...

— Că împarți patul cu maestrul Van Rijn.

Marij nu era femeia care s-o ia pe ocolite.

— De când am auzit una ca asta, Pieter nu mai doarme bine. Îşi pusese în cap să vină la Amsterdam să întrebe cum stau lucrurile.

Am cântărit în minte felurite răspunsuri, de la mărturisire la tăgăduire şi toate versiunile mai moderate. Apoi mi-am dat însă seama că Rembrandt şi Titus aveau să apară numaidecât şi astfel totul avea să se lămurească.

— E adevărat, am spus. Dar nu-i cum crezi tu, Pieter. Am aşteptat un an, din respect pentru Saskia, şi în curând ne vom căsători.

— Te-a cerut deja?

Fără să mă scape din ochi, Pieter s-a aplecat spre mine.

— Nu, dar o va face. Sunt sigură, o simt.

— Cum adică „o simți”?

— Da, mă iubeşte. Mi-a spus.

Ultimul lucru nu era întru totul adevărat, însă Pieter nu trebuia să ştie. Mă simțeam din ce în ce mai stânjenită

de privirea rece din ochii fratelui meu. Parcă într-o clipă se preschimbase într-un străin, în cineva de care trebuia să mă păzesc.

— Rembrandt van Rijn n-o să se însoare niciodată cu tine, Geertje, a spus el. Când am fost în vizită la voi, mi-a spus că nu poate să se recăsătorească. Soția lui a lăsat prin testament ca toate bunurile ei să meargă la rude dacă se recăsătoreşte. Chiar crezi că o să permită aşa ceva?

A clătinat din cap. Am rămas înlemnită.

— Chiar a spus el una ca asta?

— Da! Crezi că-i o născocire de-a mea?

Am tăcut. Mai că nu-mi venea să cred.

— Dar de ce ți-a spus-o ție? Şi nu mie?

— Habar n-am, poate că-i e teamă să nu pleci. Şi era destul de băut când mi-a spus. Tu tocmai plecaseşi la bucătărie.

Nu putea să fie adevărat, şi totuşi n-avea cum să nu fie adevărat. Pieter n-ar fi născocit aşa ceva. Am rămas înmărmurită, cu privirea în gol.

— De altfel, nici nu contează dacă avea de gând sau nu să se căsătorească cu tine, a spus Pieter cu o mină ciudat de distantă. Trăiți ca bărbat şi femeie deşi nu sunteți căsătoriți. Eşti curva lui, atâta tot.

Cuvintele din urmă mi le-a aruncat pe un ton atât de tăios, abia stăpânindu-şi furia, încât am înțepenit şi n-am mai fost în stare să scot o vorbă. M-am uitat la el nevenindu-mi să cred ce aud, încercând să-i citesc pe chip vreun semn că nu vorbea serios, însă nici urmă de aşa ceva.

Nimeni n-a spus nimic, chiar şi copiii au amuțit. Când m-am uitat în jur, am văzut-o pe Marij studiindu-şi vârfurile roase ale saboților, pe când mama mi-a evitat privirea.

— Nu mi-a venit să cred, a spus Pieter şi, preț de o clipă, i-am citit pe chip o umbră de emoție. Nu suntem oameni bogați, de vază, însă am primit o educație calvinistă temeinică şi ştim ce e îngăduit şi ce nu. Tata ar fi răspuns la fel, iar eu, ca un cap de familie ce sunt, vorbesc şi în numele lui. Dacă nu-ți îndrepți viața păcătoasă, nu mai eşti bine-venită aici.

M-am ridicat în picioare, iar Pieter a făcut la fel. În loc să-mi las ochii în pământ, aşa cum poate se aştepta el, am păşit în față şi l-am privit furioasă.

— Tata nu mi-ar fi arătat niciodată uşa. Ar fi stat de vorbă cu mine şi ar fi încercat să mă facă să mă răzgândesc. Şi sigur nu m-ar fi făcut curvă de față cu

toată familia. Dacă nu retragi ce-ai spus, nici n-o să mai vreau să trec pe-aici. Şi n-o să te mai consider fratele meu!

Stăteam față în față, Pieter cu un cap mai înalt decât mine. Aşa stătuserăm şi în copilărie, chiar dacă pe-atunci ne certam pentru lucruri mai neînsemnate. Însă întotdeauna ne luam aceleaşi fețe neînduplecate şi ne vorbeam la fel de glacial. Mai târziu, după ce ne trecea furia, ne împăcam, însă acum bănuiam că n-avea să se mai întâmple niciodată. Pieter mi-a adeverit bănuiala când şi-a pus mâinile în şolduri.

— Pleacă! mi-a spus.

Am plecat fără să mai scot o vorbă şi am pornit-o pe drumul spre sat, fără să mă uit în urmă. Nimeni nu m-a chemat înapoi.

14

Am plâns tot drumul. Dintr-un foc îmi pierdusem nu doar visurile, ci şi familia. Nu m-am supărat pe mama că nu mi-a luat apărarea. Era bătrână şi bunăstarea ei depindea de Pieter. Ce-aş fi putut să-i ofer dacă ar fi ales să fie de partea mea? Însă nu m-aşteptasem ca Pieter să fie aşa de nemilos.

Şi-apoi Rembrandt... Chiar se putea să-mi ascundă voit ce prevedea testamentul Saskiei? Poate că n-avea de gând

să țină seama de ce scrie acolo, poate că totuşi avea să mă ceară în căsătorie.

În mine a început să pâlpâie din nou speranța. Mi-am şters lacrimile, am pornit-o înapoi spre sat şi m-am dus întins la han. La tejghea am întrebat ce cameră luase Rembrandt, am urcat scara şi am deschis uşa.

Titus dormea, iar Rembrandt stătea pe un scaun şi desena, cu o cană de bere pe o măsuță de-alături. S-a uitat mirat la mine.

— Te-ai şi întors?

Atunci a observat dârele lacrimilor de pe obrajii mei şi a sărit în picioare.

— Ce-i cu tine? S-a întâmplat ceva?

M-am prăbuşit pe marginea patului în care dormea Titus şi am izbucnit din nou în lacrimi. Rembrandt s-a aşezat lângă mine şi şi-a petrecut brațul pe după umerii mei. Sprijinită de el, i-am povestit suspinând chinuit tot ce se întâmplase.

— Chiar a spus el una ca asta? m-a întrebat clătinând din cap. Nu trebuie să-ți pese de el. Trăim cum vrem, nu e treaba nimănui.

M-a sărutat cu buzele lui moi şi calde. M-am desprins din strânsoarea brațului său şi i-am privit chipul atât de

aproape, nasul puternic şi obrajii pe jumătate acoperiți de barba cârlionțată.

— E adevărat că în testamentul Saskiei scrie că n-ai voie să te recăsătoreşti?

A oftat adânc.

— Da, e adevărat. Dacă mă căsătoresc, trebuie să trec jumătate din moştenirea lăsată de Saskia pe numele lui Titus, însă dacă rămân necăsătorit, pot să dispun de ea fără nici o îngrădire.

— De ce a trecut aşa ceva în testament? Nu voia să te lase să fii din nou fericit?

— Nu e ceva neobişnuit să treci în testament o asemenea clauză, mai ales când ai mulți bani. Saskia se trage dintr-o familie bogată şi, după cum ştii, părinții şi cei mai mulți dintre frații şi surorile ei nu mai sunt în viață. Voia să fie sigură că argintăria familiei şi bijuteriile mamei ei vor ajunge mai târziu la Titus. Dacă el moare – Doamne fereşte să se întâmple! –, partea lui e moştenită de rudele Saskiei, adică de Hiskia şi Edzart.

Am avut nevoie de un scurt răgaz ca să-i diger cuvintele.

— Deci nu te mai poți căsători niciodată, vei rămâne întotdeauna singur.

— Prima parte este adevărată, a doua sper că nu.

M-a tras spre el şi m-a sărutat, mai întâi uşor, apoi din ce în ce mai pătimaş. „Nu mă părăsi!”, îmi ziceau săruturile lui, cărora le-am răspuns cu aceeaşi disperare. Apoi, deodată, Rembrandt mi-a dat drumul.

— Vreau să-ți ofer ceva, mi-a spus el. Ceva la care țin foarte mult.

S-a căutat în pieptar, unde pusese să i se coasă un buzunar în căptuşeală. Bănuisem întotdeauna că-l folosea pentru bani, cu toate că purta şi o pungă la el. Însă a scos cu totul altceva: un inel împodobit cu diamante dispuse într-un motiv floral de trandafiri. Inelul Saskiei. O văzusem purtându-l până în ziua morții.

— E un inel pe care i l-am dăruit cândva Saskiei, acum ți-l ofer ție dacă-l vrei, a spus Rembrandt. Nu pot să mă căsătoresc cu tine, însă oferindu-ți acest inel, vreau să spun că te consider soția mea, că te iubesc şi promit să-ți fiu credincios. În ochii Bisericii vom trăi în păcat, însă mie nu-mi pasă. Dar poate că ție îți pasă. Ai văzut cum a ripostat fratele tău, şi aşa ca el mai sunt şi alții. De aceea vreau să te gândeşti bine înainte să-mi răspunzi la ce-o să te întreb. Vrei să rămâi cu mine ca soție a mea, chiar dacă e împotriva legii? Vrei să porți acest inel, Geertje?

Cuvintele lui mi-au tăiat respirația. Neîncrezătoare, m-am uitat la inel, apoi la bărbatul din fața mea, care mă privea şi părea că vorbeşte serios.

— Ştiu că-ți cer mult.

Rembrandt părea brusc un pic nervos.

— Este necuviincios şi egoist, însă eu…

— Da, l-am întrerupt eu. Da, vreau să trăiesc cu tine ca soție a ta. E o cinste pentru mine să port inelul Saskiei şi o să am foarte mare grijă de el.

Rembrandt a ridicat inelul şi s-a uitat o vreme la el. Preț de o clipă, pe chip i s-a aşternut o uşoară tristețe, însă a dispărut cât ai clipi din ochi când mi-a zâmbit.

— Întinde mâna!

L-am ascultat, iar el mi-a prins mâna şi mi-a pus inelul pe deget.

Ne-am întors la Amsterdam şi ne-am văzut de viață, însă totul era altfel. Zilele păreau mai luminoase şi casa mai caldă, de parcă m-ar fi îmbrățişat. Şi mai era dezamăgirea că asta era tot, că nu puteam spera la mai mult. Rembrandt făcuse un gest minunat şi plin de iubire, însă nu era decât un premiu de consolare.

A doua zi după întoarcerea noastră acasă, mi-a dat şi restul podoabelor Saskiei: o brățară de aur, perle, alte

inele şi un colier. Inelul cu trandafiri era prea prețios ca să-l port în fiecare zi, aşa că l-am înlocuit cu un inel simplu de aur. Doar când mă lua Rembrandt cu el la vreo plimbare duminicală prin oraş sau în vreo vizită la prieteni îmi puneam câteva piese mai scumpe.

Mulți recunoşteau podoabele, mai ales femeile, şi curând noul meu rang a devenit subiectul preferat de discuții în cercurile de vază.

Duminica, atunci când ieşeam la plimbare, le simțeam privirile pârjolitoare.

La sfârşitul lui decembrie, Rembrandt, Titus, Neeltje şi cu mine ne întorceam de la o plimbare până la Dam, piața din centru. Am trecut pe lângă Biserica din Sud chiar după ce se terminase slujba şi Rembrandt a traversat piața bisericii ca să-i salute pe Jan Six şi pe mama lui.

Împreună cu Neeltje şi Titus, am mers în urma lui, însă m-am oprit la oarecare distanță. Jan a făcut o reverență politicoasă în fața mea, însă mama lui m-a ignorat total.

Trecând pe lângă mine, câțiva oameni îmbrăcați elegant m-au privit cu dispreț, iar o femeie a spus:

— O maimuță, chiar dacă poartă inel de aur...

Şi toți au izbucnit în râs.

Neeltje mi-a aruncat o privire îngrijorată, însă m-am prefăcut că nu auzisem remarca. Mi-am plimbat privirea prin piață cât am putut de liniştită şi sigură pe mine.

— Toți stau şi se holbează, i-am spus lui Neeltje. Ai zice că între timp nu s-a mai întâmplat nimic nou.

— Şi-aşa o să fie mereu dacă nu vă căsătoriți.

Neeltje a venit mai aproape de mine, vrând parcă să mă apere.

Solidaritatea ei m-a emoționat. Nu aveam mulți susținători şi, în principiu, înțelegeam de ce. Noi trăiam într-un fel care era pedepsit de lege, însă era tolerat de sfatul orăşenesc. Consistoriul bisericesc era însă mai sever şi ne-a amenințat de câteva ori că nu ne va mai primi la Cina Domnului şi, dacă nu ne îndreptăm, ne va excomunica definitiv. De când murise Saskia, Rembrandt nu mai fusese la biserică, iar eu îi urmasem exemplul, totuşi o excomunicare oficială nu mă încânta deloc. Speram să nu se ajungă până acolo.

— Nu se poate! Maestrul Van Rijn! s-a auzit un glas vesel.

Am întors toți capul şi am văzut venind spre noi o femeie îmbrăcată în haine bogate. O slujnică o urma la doi paşi.

— Cine e? am întrebat-o în şoaptă pe Neeltje, căci nu-mi aminteam s-o fi văzut mai înainte pe femeie.

— Cred că e doamna Oopjen Coppit, o veche prietenă de-a maestrului Van Rijn, a spus Neeltje. Ştiam că acum locuieşte în Naarden.

Oopjen Coppit i-a salutat pe Jan şi pe Anna Six şi apoi a început o discuţie animată cu Rembrandt, care părea foarte bucuros. La un moment dat, ea s-a uitat spre mine şi a tuşit uşor. Rembrandt s-a grăbit să ne facă prezentările.

— Geertje, ea e Oopjen Coppit, o bună prietenă de-a mea, Oopjen, ea e Geertje, se îngrijeşte de gospodăria mea.

Oopjen mi-a zâmbit. Purta o rochie de mătase neagră de o simplitate înşelătoare, iar de sub boneta din dantelă flamandă se iţea în toate părţile o claie de păr creţ.

— Îmi pare bine să te întâlnesc, Geertje. Am auzit deja că Rembrandt are iar noroc în dragoste.

Părea că o spune din inimă, eu oricum n-am desluşit în cuvintele ei nici un gând ascuns.

— Neeltje mi-a zis că staţi în Naarden, am spus.

Oopjen mi-a vorbit prieteneşte din prima clipă, însă eu aveam întotdeauna reţineri când mă adresam unor oameni din înalta societate.

— Am stat. M-am întors la Amsterdam împreună cu fiul meu.

Oopjen şi-a lovit uşor evantaiul de braţul lui Rembrandt.

— Vino odată la cină cu Geertje! O să-l revezi pe fiul meu şi o să-l cunoşti pe noul meu soţ.

— Cu siguranţă o să venim, a spus Rembrandt.

Din vocea lui mi-am dat seama că are de gând să se ţină de cuvânt. Când plecam din piaţă, l-am întrebat de unde o ştie pe Oopjen.

— Am fost prieten bun cu primul ei soţ, Marten Soolmans, a spus Rembrandt. Ne-am cunoscut când aveam cincisprezece ani. El era din Amsterdam şi studia dreptul în Leiden. Locuiam aproape unul de altul, eu în Weddesteeg, iar el pe cheiul canalului Rapenburg. La cel mult cinci minute pe jos unul de altul. Ne-am întâlnit într-o tavernă din cartier, Cei Trei Heringi. Marten era un băiat cu care toată lumea voia să se împrietenească, însă, cine ştie de ce, el mă preferase pe mine. Am rămas mereu prieteni, şi după ce m-am mutat la Amsterdam. Câţiva ani mai târziu s-a căsătorit cu Oopjen, a venit şi el la Amsterdam şi ce să vezi?

— Eraţi din nou vecini?

— Exact. De data asta locuia şi mai aproape, pe Nieuwe Hoogstraat. Pe atunci lucram în atelierul de pictură al lui Hendrick Uylenburgh, un văr de-al Saskiei. Primisem deja câteva comenzi importante, însă ale lui Marten îmi deschideau calea spre cele mai înalte cercuri sociale. El îşi dorea două tablouri în care să fie pictați el şi Oopjen aproape în mărime naturală. M-am învoit şi am lucrat necurmat la tablouri, de dimineața până seara. M-am dedicat trup şi suflet. Marten şi Oopjen veneau des să-mi fie model, iar mai târziu, când n-a mai fost nevoie, mai veneau să vadă cât înaintasem cu lucrul. De cele mai multe ori se întâmpla la sfârşitul zilei, astfel încât să putem destupa o sticlă de vin şi să bem un pahar împreună. Ce vremuri frumoase!

În glas i se simțea o undă de tristețe şi-atunci mi-am pus mâna pe brațul lui.

— Asta înseamnă că au cunoscut-o bine şi pe Saskia. Oare nu îi e greu lui Oopjen să ne vadă împreună?

— Nu, nu cred. Cu un an înainte să moară Saskia a murit Marten, iar între timp ea s-a recăsătorit.

— Deci prietenul tău din tinerețe nu mai trăieşte. Îmi pare rău.

— Da, bietul de el. N-avea decât douăzeci şi opt de ani. El şi Oopjen locuiau pe atunci în Naarden, deci câțiva ani

nu ne-am mai văzut aşa de des, însă tot a fost o lovitură crâncenă pentru noi când am aflat vestea. După moartea lui Marten, Oopjen a rămas o vreme cu fiul ei, Jan, la Naarden, însă în decembrie s-a întors la Amsterdam.

Rembrandt privea gânditor în gol.

— Oare câți ani să aibă băiatul acum? Cred că vreo zece. Ultima oară când l-am văzut umbla încă în rochiță şi făcea baloane de săpun.

— Crezi că Oopjen a vorbit serios când ne-a invitat? Chiar sunt bine-venită?

Rembrandt mi-a prins mâna care încă şovăia pe brațul lui şi mi-a strâns-o tare.

— O, da, a spus. Nu încape nici o îndoială.

Oopjen şi actualul ei soț, Martijn Daeij, locuiau pe cheiul canalului Singel, într-o casă impunătoare cu fronton în trepte. La începutul lui ianuarie am mers în vizită la ei, să le urăm An Nou fericit. L-am luat şi pe Titus; urma să aibă grijă o slujnică de el, dar, de fapt, n-a avut mult de lucru. Jan, băiatul de şapte ani al lui Oopjen din prima căsătorie, l-a tras imediat după el în curte, ca să-l învețe arşice. La cei doi ani ai lui, Titus era încă puțin prea mic pentru aşa ceva, însă, cât am băut noi vin în

elegantul salon de zi, am tot auzit vocile ascuţite şi vesele ale celor doi băieţi, aşadar Titus se simţea bine.

Fie de aceea, fie pentru că îi plăcea compania lui Oopjen, nu ştiam, însă Rembrandt era destins şi vesel. Nu-l vedeam de multe ori în societate glumind şi povestind ceva. Mă bucuram să-l văd aşa şi mă simţeam şi eu mai relaxată.

Oopjen a fost o gazdă amabilă şi fermecătoare, însă nici soţul ei nu s-a arătat mai puţin ospitalier faţă de mine.

La un moment dat, când bărbaţii au început o discuţie doar între ei, Oopjen şi cu mine le-am urmat pilda.

— Ce nume frumos şi deosebit ai! i-am spus. De unde vine?

— Mi-au pus numele după bunica din partea tatei. E frizon, un diminutiv de la Opina. Însă asta nu-l face mai puţin deosebit, mai ales în Amsterdam.

Oopjen a început să râdă şi am râs şi eu.

— De unde eşti, Geertje? a întrebat ea apoi.

I-am povestit câte ceva despre viaţa mea din Edam şi Hoorn. De fapt, nu voiam să vorbesc despre relaţia mea cu Rembrandt, însă Oopjen mă asculta cu atâta atenţie şi încuviinţa din cap cu atâta înţelegere, încât am simţit-o de partea mea. Iar ce-a spus în continuare mi-a întărit convingerea.

— Vezi tu, Geertje, o fi Amsterdamul un oraş mare, însă lucrurile nu stau altfel decât în cătunele din jurul lui. Oamenii vorbesc mereu, de preferință despre alții. Ca şi cum ei ar fi fără păcat. Fără doar şi poate, toți îşi au secretele lor, doamnele şi domnii care acum te judecă. Spatele drept şi fruntea sus!

— Asta şi fac, însă nu-i întotdeauna uşor. Îl admir aşa de mult pe Rembrandt că nu-i pasă ce spun alții.

Oopjen a zâmbit.

— Pentru Rembrandt nu contează decât arta sa şi un mic cerc de oameni cărora le dăruieşte iubirea şi prietenia lui. Nu spun că e un om lipsit de complicații, însă de la el ştii la ce să te aştepți.

— Trăieşte aşa cum vrea. Nici măcar de consistoriul bisericesc nu-i pasă. Spune că nu trebuie să se amestece în credința lui personală în Dumnezeu.

— Într-adevăr, îl recunosc foarte bine în atitudinea asta. Şi aşa ar trebui să faci şi tu, Geertje. Dumnezeu ştie cine eşti şi ce intenții ai – nu trebuie să-ți pese de ce zice lumea din Amsterdam.

Puteam să vorbim deschis, căci Rembrandt şi Martijn se ridicaseră de pe scaune ca să se uite la un tablou de Rubens, pe care Rembrandt îl admira foarte mult. Asta m-

a dus cu gândul la tablourile în care îi pictase pe Oopjen şi pe fostul ei soț. Am întrebat dacă pot să le văd.

— Sigur că da! Sunt în holul de la intrare, a spus Oopjen ridicându-se de pe scaun.

Bineînțeles că le văzusem – cu greu treceau neobservate –, însă n-apucasem să le privesc cu atenție. Am mers împreună în hol şi ne-am oprit la câțiva paşi de ele.

Tablourile erau fascinante. Marten şi Oopjen, la douăzeci şi douăzeci şi doi de ani, erau pictați în mărime naturală. Marten era îmbrăcat într-un costum negru de mătase, împodobit cu manşete albe cu margini argintii şi un guler de dantelă. Pantofii lui eleganți aproape că se pierdeau sub rozetele imense prinse pe ei, iar de jartiere îi atârnau mănunchiuri ornamentale din dantelă argintie.

În comparație cu el, Oopjen era îmbrăcată aproape simplu, chiar dacă veşmântul ei negru şi larg era croit, fără îndoială, dintr-o mătase scumpă. Era împodobit cu manşete de dantelă şi un guler neted şi lat. Dacă veşmintele erau modeste, bijuteriile erau de preț. Purta cercei, un colier din patru şiruri de perle şi inele prețioase. În mână avea un evantai din pene negre de struț.

Fidelitatea tablourilor era uluitoare. Aveam senzația că, de-ar mai fi trăit şi l-aş fi întâlnit pe stradă, l-aş fi

recunoscut imediat pe primul soţ al lui Oopjen. Chiar dacă trecuseră deja zece ani de când fuseseră pictate tablourile, Oopjen nu se schimbase mult. Îmi zâmbea întocmai ca mai înainte, când stăteam de vorbă ca între femei. Un zâmbet blând, cald, care te făcea să te simți în siguranță.

— Splendide, nu? a spus Oopjen încet. De câte ori mă uit la ele, mă minunez de talentul lui Rembrandt. Mai ales că pe atunci era încă foarte tânăr, abia începuse să lucreze ca pictor independent.

M-am uitat la portretul lui Oopjen, la rochia largă pe care o purta. Oare aştepta pe-atunci un copil? Şi acum unde era acel copil? Ar fi trebuit să fie mai mare ca fiul ei, Jan. Însă n-am adus vorba despre asta. În schimb, am întrebat:

— Pe soțul tău nu-l deranjează că portretele astea din prima ta căsnicie sunt expuse aici?

— Două tablouri originale de Rembrandt? Nu, bineînțeles că nu, a spus ea râzând. Avem o casă de vară în Groenekan, lângă Utrecht. Când mergem acolo, luăm şi portretele cu noi, căci nu putem să le lăsăm nesupravegheate. Nu doar că-mi sunt mie foarte dragi, însă sunt şi foarte valoroase. Într-o bună zi le vor aparține copiilor şi nepoților mei, şi apoi copiilor lor. Cândva vor valora o avere, sunt convinsă.

Ne-am întors în salonul de zi şi ne-am alăturat bărbaţilor. Slujnica tocmai punea pe masă nişte plăcinte calde cu carne. Le-am mâncat cu poftă, am băut câteva pahare cu vin şi-apoi s-a făcut timpul să plecăm acasă.

Nu era departe; veniserăm pe jos şi ne-am întors tot aşa, Rembrandt ducându-l în braţe pe Titus, care dormea cu capul pe umărul lui. Eu nu mă mai săturam să vorbesc despre Oopjen.

— E aşa de drăguţă! Nu-i deloc cu nasul pe sus. Şi nici n-am simţit că ne judecă pentru că trăim împreună fără să fim căsătoriţi.

— Probabil fiindcă ştie cum e să te vorbească lumea, a spus Rembrandt.

L-am privit pieziş.

— Despre ce vorbeşti?

— Oopjen are şi ea secretul ei. Când s-a căsătorit cu primul ei soţ, Marten Soolmans, era grea, a spus Rembrandt. De-aia au plecat din Naarden, îi privea lumea chiorâş. Când am pictat-o aşa cum era, nu şi-a închipuit că aveau să-i iasă atâtea vorbe. Deci ştie foarte bine cum e.

Cuvintele lui Oopjen mă puseseră pe gânduri. Avea dreptate, nimeni nu era fără păcat, nici demnitarii şi negustorii bogați care stăteau în biserică în rândul din față. Am prins ceva mai multă încredere în mine, mai ales după ce Rembrandt mi-a spus că bună parte din banii cu care fuseseră clădite casele splendide din cartierul canalelor venea din negoțul cu sclavi.

— Toți sunt băgați în asta, domnii cei bogați, a spus el. Familiile Bicker, Six, Bartolotti, toți. Deşi Biblia interzice negoțul cu oameni. Aşa că nici nu vreau să le văd mutrele alea duşmănoase.

De atunci încolo nici mie nu mi-a mai păsat atâta de ce cred alții despre mine şi mi-am văzut de viața mea cu Rembrandt, Titus, Neeltje şi micul cerc de prieteni buni, din care făceau parte Oopjen şi Martijn şi încă vreo câțiva alții, cu care Rembrandt îşi putea împărtăşi pasiunea pentru pictură. Jan Six trecea des pe la noi, la fel Jan Lievens, prietenul din tinerețe al lui Rembrandt care se mutase nu demult la Amsterdam. Jan Lievens era un bărbat vesel, cu păr negru şi răvăşit, pe care îl îmblânzea cu o pălărie maro pleoştită, cu boruri largi.

Când a venit la noi prima oară, el şi Rembrandt nu se mai văzuseră de mai mulți ani. După ce s-au îmbrățişat, Rembrandt m-a trimis să aduc o sticlă de vin bun, iar

când m-am întors cu ce-mi ceruse, mi-a spus că el şi Jan fuseseră prieteni în tinereţe, la Leiden, având chiar acelaşi maestru, pe Pieter Lastman.

— Ne eram model unul celuilalt, a spus Jan râzând. I-am făcut lui Rembrandt mai multe portrete decât oricui altcuiva.

— Da, şi-apoi m-ai lăsat baltă şi-ai plecat la Londra. Dar ia spune, cum a fost acolo?

Cât m-am învârtit pe lângă bărbaţi aducând farfurioare cu nuci, măsline şi stridii, iar apoi după ce m-am aşezat lângă ei cu Titus în poală, le-am ascultat poveştile. Niciodată nu-l văzusem pe Rembrandt atât de întinerit şi fericit. Amintirile din anii tinereţii i-au netezit ridurile, parcă a devenit alt om. Dintr-odată l-am recunoscut pe tânărul din autoportretele sale şi n-am mai putut să-mi iau ochii de la el.

După ce a plecat Jan, am rămas împreună la masă, am mâncat ce rămăsese şi am golit sticla de vin.

— Te-ai bucurat să-l vezi, am spus. Sigur aţi fost prieteni apropiaţi.

— O, da, chiar dacă pe Jan îl încânta să mă întreacă la numărul de comenzi. Era îngrozitor de ambiţios, enervant de sigur pe el şi nu suporta criticile.

— Din ce spui, n-ai zice totuşi că ți-a fost un prieten aşa de bun...

— Ah, şi eu eram la fel, doar că nu în aşa hal. Şi trebuie să recunosc că izbânzile lui m-au încurajat să dau ce-aveam mai bun din mine. Prietenia noastră n-a avut de suferit, iar acum mă bucur că a venit să locuiască în Amsterdam. E întotdeauna bine să ai un prieten cu care să poți vorbi despre artă. Însă Jan mi-e şi rival. A fost întotdeauna un pictor bun, iar în Londra, la Anthonie van Dijck, a devenit cu siguranță şi mai bun.

— Nimeni nu pictează mai bine ca tine, i-am spus, deşi nu văzusem nici un tablou de-al lui Jan Lievens.

— Ştiu, însă Jan îşi face uşor cunoştințe. N-o să-i fie deloc greu să se pună bine cu clica domnilor de vază. Şi nici să-şi adapteze un pic stilul de a picta după dorințele lor. Deci va primi multe comenzi.

Am luat o gură de vin şi am făcut semn cu paharul spre Rembrandt.

— Nu poți să faci şi tu la fel? Din când în când să fii mai maleabil, să asculți ce vor oamenii? Ar conta enorm!

— Adică să linguşesc lumea? Chiar vorbeşti serios?

M-a privit plin de dezgust. Am pus paharul jos.

— Vreau doar să spun că...

— Ştiu foarte bine ce vrei să spui! Vrei să-mi folosesc arta ca să fac pe placul câtorva bogătani, să-i pup în fund. Şi pentru ce? Pentru bani! Ca şi cum asta contează în viață!

O clipă am rămas descumpănită, însă mi-am revenit repede.

— Bineînțeles că nu doar banii contează, însă nici nu sunt de lepădat. Doar dacă vrei cumva să nu mai putem achita cheltuielile, să vină creditorii să ia tot din casă şi să ne arunce în stradă. Poate că pe tine nu te interesează banii, însă eşti tată şi fiul tău merită o viață bună.

A avut efect. A amuțit – a deschis gura să spună ceva şi a închis-o la loc. Brusc s-a ridicat şi a traversat grăbit camera.

— Eşti ca Saskia, s-a răstit el la mine înainte să iasă pe coridor.

Am luat paharul, am băut o înghițitură şi am zâmbit, căci, deşi ne certaserăm, nici că mi-ar fi putut face un compliment mai mare.

În perioada următoare n-am mai vorbit despre asta. De fapt, asemenea lui Jan Lievens, nici Rembrandt nu suporta să fie criticat şi se retrăgea uneori zile în şir într-o tăcere încăpățânată. Supărarea i-ar fi trecut mai repede

dacă mi-aş fi cerut scuze, însă n-am făcut-o. Asta e, unele lucruri trebuie spuse, fie că omul vrea să le audă, fie că nu. Îmi părea rău de ucenici, fiindcă Rembrandt îşi vărsa nervii pe ei, însă asta era situația. Dacă Rembrandt ajungea în stradă, un băiețel şi-ar fi pierdut casa părintească, iar eu, slujba. Nu puteam lăsa să se întâmple una ca asta.

Însă nici măcar Rembrandt nu putea să rămână veşnic îmbufnat. Drept recunoaştere a propriei greşeli, s-a dedicat cu totul gravurilor sale. Acestea erau întotdeauna la mare căutare şi cu banii din vânzarea lor puteam să achit cele mai importante cheltuieli.

În privința unui singur lucru avea dreptate Rembrandt: după venirea lui Jan Lievens, el se alesese cu un nou rival. Amabil şi maleabil cum era, Jan primea o sumedenie de comenzi. Unele mari, importante, de la familiile notabilităților încântate de el.

Succesul lui nu-i pica deloc bine lui Rembrandt. Nu prea vorbea despre asta, însă îi citeam ce simte pe chip când, la o bere, Jan îi povestea pe îndelete ce comenzi mai primise. Sau poate că înțelegeam cum stau lucrurile din ce *nu* spunea Rembrandt, din felul în care ignora ce-i povesteşte Jan şi schimba subiectul. Jan părea să nu-şi dea seama ce face şi revenea de fiecare dată la tema lui

favorită, el însuşi. Lipsa lui de tact nu mi se părea chiar un semn de prietenie. Pe de altă parte, nici Rembrandt nu strălucea prin delicateţe, poate de aceea se potriveau aşa de bine. În orice caz, petreceau mult timp împreună şi făceau plimbări lungi în afara oraşului, care durau o zi întreagă. Pe drum mâncau şi beau ceva la vreun han sau se odihneau pe vreun trunchi de copac căzut şi desenau.

Aşa trecea timpul. Eram mulţumită de viaţa mea şi mă bucuram de dragostea lui Rembrandt. Îl iubeam pe Titus aşa cum îi iubisem pe copiii familiei Beets, neprecupeţit, şi mă resemnasem cu gândul că nu voi avea niciodată propriii mei copii. Era pedeapsa mea pentru o viaţă păcătoasă, era pedeapsa noastră. Titus avea să rămână singurul copil, iar Rembrandt ştia şi îl veghea ca un câine de pază. Când afară era ceaţă sau ploua, trebuia să stau cu Titus în casă, când era soare şi adia puţin vântul, trebuia să-l înfofolesc de parcă plecam la Nova Zembla.

L-am lăsat pe Rembrandt să spună ce vrea. Oricum îşi petrecea cea mai mare parte a zilei în atelier, deci puteam face ce voiam şi n-aveam de gând să-l cresc pe Titus ca pe un căţeluş de companie. Era prea vioi şi prea îndrăzneţ pentru asta. Îi plăcea nespus să iasă cu mine la plimbare în afara oraşului, să prindă broaşte şi să imite mugetele

vacilor. Acasă l-am învăţat să se joace cu arşice şi cu mingea, iar când a împlinit trei ani, am chemat câţiva copii cu care să se joace.

În 11 noiembrie am fost cu el pentru prima oară la sărbătoarea Sfântului Martin. Era de fapt o sărbătoare catolică, deci interzisă, însă celor mai mulţi oameni nu le păsa. Nu conta nici că era o sărbătoare a cerşetorilor, pentru săraci; era bucuria copiilor.

Îi încropisem lui Titus un felinar dintr-o sfeclă scobită, în care pusesem în acea seară o lumânare aprinsă. Când i-am pus paltonaşul, m-a întrebat:

— Ce facem?

— Îl sărbătorim pe Sfântul Martin. Acum eşti mare, aşa că poţi să mergi din casă în casă, să cânţi ceva şi să primeşti dulciuri. Toţi copiii fac asta. Ia ascultă, deja îi aud pe câţiva cântând.

Am ridicat degetul şi-apoi am ascultat amândoi vocile copiilor cântând cât îi ţinea gura undeva pe stradă.

— Sfântul Martin a fost un om foarte bun, i-am spus. A avut grijă de alţi oameni, mai ales de săraci. Într-o zi friguroasă a văzut la marginea drumului un cerşetor care n-avea aproape nimic pe el. Sfântul Martin n-a stat deloc pe gânduri. A tăiat o bucată din paltonul lui şi i-a dat-o cerşetorului, ca să se acopere şi să nu mai tremure de frig.

— O! a făcut Titus privindu-şi paltonaşul.

— Nu toată lumea are un palton gros, să-i țină de cald, aşa cum ai tu. De aceea îl sărbătorim pe Sfântul Martin.

— Trebuie să-i dau dulciurile mele Sfântului Martin? m-a întrebat Titus.

— Nu, poți să le păstrezi. Cu cât cânți mai frumos, cu atât primeşti mai multe!

Încântat de ce auzise, Titus s-a dus fuguța la uşă. Ne-am alăturat copiilor din vecini care, cu felinarele lor din tigve de dovleac şi din sfeclă, alcătuiau o priveliştе tare veselă. La fel cum făcusem şi eu pentru Titus, oamenii decupaseră în coajă figuri, stele şi luni. În interiorul scobit pâlpâiau lumânări.

În piețe şi la colțuri de stradă se aprinseseră focuri sărbătoreşti, iar casele fuseseră împodobite cu ghirlande de frunze verzi. Deghizați şi mascați, copiii ceva mai mari umblau pe străzi strigând şi bătând la uşi. Asta l-a cam speriat pe Titus, însă s-a bucurat de sărbătoare, la fel ca mine. Îmi părea rău că Rembrandt nu voise să vină cu noi, fiindcă – aşa cum spunea el – nu suferea zilele de sfinți. Însă, de fapt, voia să-şi vadă mai departe de lucru, deşi se întuneca şi abia dacă mai vedea ceva. Mă mira că un om căruia îi plăcea aşa de mult să picteze scene biblice putea să fie atât de rigid în chestiuni legate de credință. Îmi

explicase odată că nu din motive religioase îi place să zugrăvească asemenea scene, ci pentru că erau nişte poveşti frumoase, pline de dramatism, prin care se putea reda sufletul oamenilor, însă eu tot nu înțelegeam întru totul ce voise să zică. Mai bine şi-ar fi dedicat lui Titus o parte din timpul de lucru în care înfățişa tați şi fii împreună pe pânză. Copilul creştea iute şi Rembrandt pierdea o mulțime de lucruri însemnate din viața lui. Însă asta îmi întărea cu atât mai mult legătura cu Titus.

Când Titus îşi făcea somnul de după-amiază, îi eram model lui Rembrandt, uneori şi ucenicilor săi. Samuel făcuse progrese atât de mari, încât între timp căpătase dreptul de a-şi semna propriile tablouri. Părea că se simte mai bine, îşi făcuse prieteni în Amsterdam şi fredona tot mai des vreo melodie când picta.

— Vreau să-ți fac un portret, Geertje, mi-a spus el. Îmbrăcată aşa cum erai când ai ajuns aici. Cu fusta aceea roşie şi jacheta neagră.

— Astea sunt haine de la țară, nu le mai port, am spus.

— Mie-mi plac. Vrei să le îmbraci? Ca să fac o schiță.

Îndărătnică, însă în taină şi măgulită, m-am lăsat împinsă spre scară.

— N-am mult timp, l-am prevenit. Trebuie să merg la piață.

— Nu durează mult, mi-a promis Samuel.

Puțin mai târziu m-am înfățișat în atelier îmbrăcată în costumul meu din ținutul Waterland şi Samuel m-a privit încruntat.

— Ia ține, mi-a spus el punându-mi în mâini un panou mare de lemn. Fă-te că ar fi tăblia de jos a unei uşi şi că priveşti afară.

— Cum să privesc?

— Normal, aşa cum faci când auzi ceva.

Am privit în față şi Samuel a început să deseneze.

După o vreme a dat mulțumit din cap.

— Ajunge. Termin schița şi apoi te pictez.

— Bine, atunci mă duc repede la piață, înainte să se trezească Titus, am spus eu şi am plecat îndată.

Nu mi-am schimbat hainele, deşi mă dezobişnuisem să umblu îmbrăcată aşa. Nu erau haine țărăneşti, însă nici tocmai orăşeneşti, iar eu oricum atrăgeam destule priviri.

În săptămânile următoare i-am fost model lui Samuel în fiecare zi. Rembrandt se uita la mine şi îi dădea îndrumări, însă nu mai semănau cu acelea pe care le dă un maestru unui ucenic. Samuel împlinise între timp şaptesprezece ani. Era tot mai înalt şi mai lat în umeri şi,

da, din ce în ce mai frumos. Cu părul lui şaten-deschis, lung până la umeri, şi ochii căprui şi prietenoşi, începea să atragă atenția fetelor. Unele îşi tot făceau drum prin fața casei şi mă rugau de fiecare dată să-i transmit salutări.

A venit Crăciunul, apoi Anul Nou, lucrul la tablou înainta – şi-atunci a lovit soarta. La jumătatea lui ianuarie, Samuel a primit o scrisoare din Dordrecht. I-a adus-o un curier, ceea ce rareori era semn bun, şi toți s-au oprit din pictat când a deschis-o Samuel.

A citit-o. Preț de câteva clipe, fața lui n-a trădat nici o emoție. Apoi şi-a ridicat privirea şi ochii i s-au umplut de lacrimi.

— A murit mama, a spus el.

Maeyken van Hoogstraten avea patruzeci şi şase de ani şi lăsa în urma ei opt copii, dintre care Samuel era cel mai mare. De îndată ce şi-a revenit din lovitură, Samuel şi-a început pregătirile pentru întoarcerea la Dordrecht. La despărțire, am ştiut că avea să rămână acolo şi l-am îmbrățişat îndelung.

— Acum nu mai pot să-ți termin portretul, a spus Samuel. O să-l rog pe maestrul Van Rijn.

— Nu-ți face griji. Mergi repede acasă, la frații şi surorile tale. Au nevoie de tine.

M-a îmbrățişat încă o dată, apoi şi-a luat rămas-bun de la Rembrandt şi de la ceilalți ucenici, şi-a aruncat bocceaua cu lucruri pe umăr, ne-a făcut cu mâna şi a plecat. Tot restul zilei am simțit o tristețe fără margini.

O lună mai târziu am primit o scrisoare. Samuel scria că rămăsese să locuiască în casa părintească împreună cu frații şi surorile lui şi că unchiul şi mătuşa lor se mutaseră la ei. Aşa cum bănuisem, n-avea de gând să se mai întoarcă la Amsterdam. Mă ruga să-i trimit lucrurile lăsate la noi.

„Oricum aproape că-mi terminasem ucenicia la maestrul Van Rijn”, scria el. „O să-mi deschid propria mea şcoală de pictură în vechiul atelier al tatei.”

Dacă voiam să-i scriu – după cum spera –, trebuia să trimit scrisoarea la Casa Elefantul din Weeshuisstraat, acolo avea s-o primească cu siguranță. Mai spera şi că Rembrandt avea să-şi facă timp să-mi termine portretul.

Şi-a făcut, ba chiar trecuse deja la treabă. Am stat model din nou, de data asta la uşa de la intrare, deschisă doar în partea de sus. Rembrandt s-a dus în stradă şi, cu un ochi închis, a studiat mai întâi cum cădea lumina.

— Întoarce capul puțin spre dreapta, mi-a spus.

A lucrat mai departe la tablou în atelierul lui, însă cu totul altfel decât avusese Samuel de gând. Când a fost gata, a venit să mă ia cu el sus. Acolo am văzut pe şevalet portretul meu. Vopseaua nici măcar nu apucase să se usuce bine, încă mai lucea.

M-am apropiat la câțiva paşi. Nu era primul tablou cu mine, însă am încercat şi-acum un sentiment ciudat când m-am văzut imortalizată pe pânză. Portretul mi s-a părut aşa de bun, încât mai că-mi dădea fiori.

Samuel mă pictase privind drept în față, însă în tabloul lui Rembrandt mă uitam într-o parte, cu o expresie scrutătoare, uşor neîncrezătoare pe chip.

— Chiar aşa mă uit? l-am întrebat.

— Uneori, a spus Rembrandt. De parcă încerci să zăreşti ce te-aşteaptă după colț în viață. Întotdeauna am vrut să surprind expresia asta pe pânză. Cum ți se pare?

— Minunat! am spus profund impresionată.

Rembrandt a încuviințat din cap, ca şi cum nici nu s-ar fi aşteptat la altceva.

16

Aşa au trecut anii. Titus creştea sănătos şi vesel. Ştia că Saskia era mama lui fiindcă aşa i se spusese, însă asta nu-l atingea sufleteşte prea mult. Avea cinci ani, aproape

şase şi se uita uneori la câte un portret de-al Saskiei, însă nu întreba niciodată de ea.

Cu siguranță urma şi ziua în care avea să întrebe de ea, iar eu mă bucuram că o cunoscusem şi puteam să-i povestesc despre ea. Saskia era foarte bolnavă pe atunci, însă iubirea pentru copilul ei şi cât de mult îşi dorea să aibă grijă de el mai departe lăsaseră o impresie adâncă asupra mea.

Chiar trecuseră cinci ani de la moartea ei? Timpul zburase, însă nu fără să lase urme. Între timp împlinisem treizeci şi şapte de ani. Nu eram foarte bătrână, însă nici foarte tânără nu mai eram. Îmi dădeam seama după chip şi talie, care se rotunjea tot mai mult.

Când Samuel şi Rembrandt mi-au făcut portretul în care apăream stând lângă uşă, încă îmi păstram destul din aerul de fetişcană, însă încetul cu încetul am început să arăt mai obosită şi destul de curând mi-au apărut cearcăne şi riduri.

Rembrandt surprindea totul pe pânză, cu o precizie nemiloasă. I-am fost model pentru o scenă biblică, o poveste despre Tobias şi Sara, în care trebuia să stau întinsă goală în alcov şi să privesc de după colțul perdelei. A ieşit un tablou minunat, însă preferam să mă uit cât mai puțin la el.

Mă bucuram de copilăria lui Titus, ştiind că se apropia iute de sfârşit. Încă puţin şi avea să meargă la şcoală. La familia Beets văzusem că după aceea copiii se schimbă repede.

Rembrandt părea şi el să simtă trecerea timpului. A început să-l deseneze pe Titus, şi încă într-o perioadă în care copilul n-avea nici un chef. „Nu! Nu vreau!”, striga el acoperindu-şi faţa cu mâna. Rembrandt râdea şi desena pur şi simplu mai departe.

În ultimii ani învăţasem să privesc operele de artă cu alţi ochi. Aflasem între timp că portretele nu se făceau niciodată fără un scop anume. Nici cele ale copiilor. Ele trebuiau să arate copii bine educaţi, adică pregătiţi pentru o viaţă creştină virtuoasă.

Desenele şi portretele pe care Rembrandt i le făcea lui Titus nu respectau deloc o asemenea regulă. El prefera să-şi deseneze şi să-şi picteze fiul aşa cum era.

În septembrie, imediat după ce a împlinit şase ani, Titus a mers în clasa întâi la şcoala latină şi în casă a început să fie ceva mai multă linişte. Dacă aş fi avut eu însămi copii, m-ar fi ţinut ocupată şi ar fi umplut camerele şi coridoarele cu gălăgia şi râsetele lor. Vechea durere, pe

care o crezusem stinsă, s-a aprins din nou şi m-a mâhnit adânc. Poate de aceea au apărut problemele de sănătate. Din ce în ce mai des trebuia să mă odihnesc la prânz.

Odată cu venirea verii, am început să mă simt mai bine. Nu mai era nevoie să dorm aşa de des în timpul zilei şi am urmat sfatul doctorului de a ieşi cât mai mult la aer.

Într-o zi însorită şi caldă stăteam pe chei în dreptul ecluzei Sint Anthonie şi priveam forfota de pe apă, când am auzit pe cineva strigând.

— Geertje! Hei, Geertje!

Am scrutat bărcile, căci vocea se auzea dinspre apă, şi am văzut că-mi face cu mâna o femeie îmbrăcată într-un costum din ținutul Waterland. Am recunoscut-o abia când s-a apropiat barja. Era Geesken din Ransdorp, femeia care îmi făcuse rost de slujba în casa lui Rembrandt şi a Saskiei.

După ce a sărit din barja trasă la chei, am salutat-o cu o îmbrățişare.

— Geesken! Ce mă bucur să te văd! Ce mai faci?

S-a mirat să mă vadă atât de bucuroasă, cum de altfel m-am mirat şi eu, până când mi-am dat seama că nu ea mă interesa de fapt, ci familia mea. Voiam veşti despre ea. Fără nici un preambul, am început s-o descos pe Geesken, iar ea mi-a răspuns binevoitor la întrebări. Mama era bine,

însă Pieter şi Marij îl pierduseră pe cel mai mic dintre copii. Suferiseră mult timp din pricina asta.

— Păi, ştii cum e, a spus ea. Copiii ți se dau cu împrumut, nu ştii niciodată când îi cheamă Dumnezeu la El. Trebuie să te împaci cu gândul, oricât de greu ar fi. De altfel, Marij e din nou grea. Tu ce mai faci?

Când a pus întrebarea, şi-a îndreptat privirea spre burta mea.

— Bine.

— Mă bucur. Ai copii?

Am clătinat din cap.

— Au trecut deja ani buni de când stai cu pictorul ăla, nu? Şi totuşi n-ai copii. Mă rog, şi-aşa ar fi fost bastarzi şi nu cred că-ți doreşti neapărat asta.

Grosolănia ei m-a luat aşa de tare prin surprindere, încât n-am fost în stare decât să mă uit țintă la ea.

— Trebuie să plec, i-am spus după ce m-am dezmeticit.

— Şi eu. Pe curând!

Am privit-o pe Geesken sărind în barja cu lapte şi dând porunci celor doi argați. După jacheta roşie, pălăria de paie şi fața bătută de soare şi vânt, se vedea de la o poştă cine era cu adevărat: o femeie de condiție joasă, de la țară. Chiar dacă purtam veşminte mai frumoase şi mai scumpe, m-am simțit cu mult mai prejos decât ea.

Nu mult după aceea, Neeltje mi-a dat de ştire că pleacă. Avea o legătură amoroasă şi rămăsese gravidă, deci trebuia să se mărite. Iubitul ei era un bărbat înstărit din Haarlem şi cei doi urmau să locuiască acolo, aproape de familia lui. A fost o lovitură, însă o înțelegeam foarte bine. Dacă nu prindea prilejul să se mărite, ar fi rămas toată viața slujnică.

Ne-am despărțit cu lacrimi în ochi, promițând să ne scriem, deşi ştiam amândouă că n-avea să se întâmple. Neeltje abia dacă ştia să scrie, iar odată stabilită în Haarlem, avea să fie prea prinsă cu viața ei.

După plecarea lui Neeltje m-a învăluit un nor de amărăciune. Pe de o parte, mi-era dor de ea, pe de altă parte, nu era deloc simplu să găsesc altă slujnică potrivită. După vreo două săptămâni de căutări, încă nu aveam pe nimeni. Fetele care ne veneau la uşă erau prea tinere şi nepricepute, prea slabe sau bolnăvicioase, iar despre altele aflam după ce mă interesam în jur că fuseseră date afară de pe unde lucraseră pentru lene sau hoție.

Încă nu mă simțeam complet refăcută şi mi-era tot mai greu să mă descurc cu treburile gospodăriei. Într-o zi am auzit bătând ciocănelul uşii de la intrare, iar când am deschis, mi-a apărut în față o femeie tânără.

— Am auzit că aveți nevoie de o slujnică, a spus ea. Mai e adevărat sau ați găsit deja pe cineva?

După vorbă nu era din Amsterdam, abia dacă o înțelegeam. I-am spus că încă nu găsisem pe nimeni şi am poftit-o înăuntru. Ne-am aşezat în prăvălie şi i-am adus o cană cu bere. Nu se obişnuia, însă era limpede că venea de departe şi arăta obosită.

— Mai întâi spune-mi cum te cheamă şi de unde eşti, am îndemnat-o aşezându-mă în fața ei. E clar că nu din Amsterdam.

— Nu. Mă cheamă Hendrickje Stoffelsdochter Jegher şi sunt din Bredevoort.

— Bredevoort? Unde vine?

— În răsărit, aproape de graniță. Tata e sergent în armată. Vă întrebați, desigur, cum am aflat că aveți nevoie de o slujnică. Păi, avem o cunoştință comună: Geesken din Ransdorp. E logodită cu un soldat de-al tatei din Bredevoort. Ştia că-mi caut o slujbă şi mi-a scris.

Mi-era indiferent cum dăduse Geesken, o lăptăreasă din Ransdorp, peste un soldat din răsăritul țării. Pe mine nu mă interesa decât Hendrickje. Dădea impresia unei femei puternice şi sănătoase, mi-ar fi putut fi de mare ajutor.

Am întrebat-o câți ani are, iar ea mi-a spus că are douăzeci şi doi de ani şi e foarte pricepută la treburile casnice. Am mai vorbit un pic, timp în care şi-a dat toată silința să-mi lase o impresie bună, căci i se citea în ochi teama că n-avea să primească slujba. Însă nici nu trebuia să-şi facă griji, mă hotărâsem deja s-o tocmesc.

I-am arătat casa şi alcovul din mansardă unde dormise Neeltje. Hendrickje şi-a plimbat privirea de jur împrejur, şi-a lăsat lucrurile şi a întrebat:

— Şi maestrul Van Rijn? Unde e?

— În atelier. O să i te prezint astă-seară.

— Nu el trebuie să hotărască dacă primesc slujba?

— Nu, eu hotărăsc. Nu vrea să fie deranjat cu chestiuni gospodăreşti. Însă putem să ne repezim până în atelierul cel mic, să te prezint ucenicilor.

Hendrickje a încuviințat din cap şi m-a urmat pe scară în jos. Am deschis uşa, spunându-le:

— Domnilor, de-acum o să vi se pună din nou la timp turbă în sobă şi peşte proaspăt pe masă. Ea e Hendrickje şi vine să ne dea o mână de ajutor.

Băieții s-au întors cu fața spre noi şi atunci s-a lăsat o linişte de moarte. Uimită, mi-am plimbat ochii de la unul la altul. Îşi aruncau priviri pe furiş, râdeau pe înfundate şi se holbau fățiş la Hendrickje. Atunci am înțeles.

Eu fusesem atentă doar la culoarea sănătoasă din obraji şi la corpul puternic şi tânăr al lui Hendrickje; abia când am văzut cum s-au purtat băieţii mi-am dat seama cât de frumoasă era. Mi-am propus s-o ţin cât mai departe de ei.

La sfârşitul zilei, când lumina tot mai slabă l-a împiedicat în cele din urmă de tot să-şi vadă de lucru, Rembrandt a ieşit din atelierul lui. Tocmai pregăteam împreună cu Hendrickje masa de seară, când i-am auzit paşii pe scară.

— Vine maestrul Van Rijn, am spus eu şi m-am spălat repede pe mâini la pompa de la chiuvetă.

Hendrickje a făcut şi ea la fel şi, un pic încordată, şi-a şters mâinile pe fustă. Îi înţelegeam foarte bine emoţiile – în ultimii ani, steaua lui Rembrandt urcase pe firmament. Chiar dacă nu mai primea comenzi de la notabilităţile din Amsterdam, era unul dintre pictorii foarte căutaţi în toată ţara şi, pe deasupra, câştiga cel mai bine dintre toţi. Nu era puţin lucru să te trezeşti deodată faţă în faţă cu un om celebru. Văzând pe chipul lui Hendrickje că avea aşteptări mari, abia dacă mi-am stăpânit râsul când a intrat Rembrandt cu haina mânjită de vopsea pe el. Avea părul

răvăşit, era nebărbierit şi răspândea un miros greu de transpirație şi terebentină.

Dar toate astea păreau să nu conteze pentru Hendrickje. Radiind toată, a făcut o plecăciune adâncă, ce aducea mai degrabă cu o reverență.

— Maestre Van Rijn, e o mare onoare să vă cunosc! a spus ea înainte să fac eu prezentările.

Rembrandt m-a privit încruntat.

— Cine mai e şi ea, dacă pot să întreb?

— Hendrickje Jegher, noua slujnică, i-am spus. Şi-a început treaba azi după-amiază.

— Excelent!

Rembrandt s-a trântit pe un scaun şi a tras o cană goală spre el.

— Atunci poate să-mi toarne numaidecât bere în cană – mi-e sete. Sper că ştii să găteşti.

— Sigur că da!

Hendrickje a luat urciorul cu bere şi a umplut cana lui Rembrandt fără să verse o picătură.

— M-a învățat mama. A fost cea mai bună bucătăreasă din oraş şi nu exagerez.

— De unde eşti? Vorbeşti ciudat.

— Din Bredevoort, domnule. E în răsărit, dar bineînțeles că ştiți deja.

Eram convinsă că Rembrandt habar n-avea şi am admirat-o pe Hendrickje pentru tactul ei. I-am observat cât au sporovăit. Lucrurile nu s-au întâmplat cum mă aşteptasem eu. Hendrickje nu s-a speriat de înfăţişarea lui neglijentă, aproape sălbatică, iar Rembrandt n-a fost nepăsător şi grosolan cu ea. Ba chiar, în felul lui, a fost atât de politicos, încât Hendrickje s-a simțit iute în largul ei.

Cu urciorul de bere în mâini, nu se mai sătura de sporovăială, iar Rembrandt, în loc s-o trimită la treaba ei, o asculta cu mare atenție. Am pus capăt conversației lor plăcute cerându-i lui să-şi schimbe hainele şi pe ea trimițând-o să vadă de mâncarea de pe plită.

— După ce ne serveşti masa, poți să mănânci aici, în bucătărie. Maestrul şi cu mine mâncăm sus.

— Bine, a spus Hendrickje.

O clipă m-am simțit vinovată. Neeltje mâncase întotdeauna cu noi la masă în salonul de zi, însă ceva îmi spunea că era mai înțelept să renunț la acest obicei.

17

O săptămână mai târziu m-am simțit şi mai vinovată. M-am îmbolnăvit şi Hendrickje m-a îngrijit atât de bine, încât m-am întrebat ce-aveam de fapt împotriva ei. Am

ajuns la concluzia că eram pur şi simplu invidioasă. La mijloc nu era altceva decât invidie femeiască pe tinerețea şi frumusețea ei. Mulțumită bunei ei îngrijiri m-am refăcut aşa de repede, încât mi-am dat uitării sentimentele şi m-am străduit s-o cunosc ceva mai bine. Era încă tânără, ce ştia ea despre grijile şi fricile care te chinuie când îmbătrâneşti?

Într-o după-amiază am auzit-o plângând în cămăruța ei de la mansardă. Parcă era plânsul cu sughițuri al unui copil profund nefericit, şi-atunci ceva s-a frânt în mine. Am urcat iute scara, i-am bătut la uşă şi am strigat-o:

— Hendrickje?

Suspinele au încetat şi apoi am auzit paşi. Câteva clipe mai târziu, Hendrickje a scos capul pe uşă. Îşi ştersese lacrimile, dar urmele lor tot se mai vedeau.

— Îmi pare rău. Ştiu că trebuie să golesc hârdăul de la latrină, dar...

Şi-a muşcat buza.

— Nu-i nimic, poți s-o faci un pic mai târziu. Ce s-a întâmplat?

Îşi căuta cuvintele – era limpede că stătea la îndoială. Apoi s-a hotărât.

— Mi-e aşa de dor de-ai mei, a şoptit ea. Nu m-am aşteptat să sufăr atât de mult.

— Hai să mergem jos, i-am spus şi m-am întors să plec.

M-a urmat pe scară şi, în bucătărie, ne-am aşezat la masă. Am luat carafa de cositor cu vin roşu şi am umplut două pahare.

— Povesteşte-mi un pic despre cei de-acasă, i-am spus. Părinții tăi mai trăiesc? Ai frați şi surori?

— Mama trăieşte încă şi, da, am frați şi surori. Sunt cea mai mică dintre toți şase. Doi dintre frații mei, Hermen şi Frerick, sunt în armată. Unul este soldat, iar celălalt, toboşar. Am şi două surori, Martina şi Margriete. Martina e măritată cu un soldat. La noi acasă, totul se învârte în jurul armatei.

— Şi tatăl tău?

— A murit. Anul trecut, la noi în Bredevoort a explodat turnul pulberăriei şi-acolo a murit, împreună cu fratele meu Berent.

— Ce groaznic!

Şi-a înclinat capul peste măsură de întristată.

— După o jumătate de an, mama s-a recăsătorit cu vecinul nostru Jacob, un văduv cu trei copii, deci fiecăruia dintre ei îi era de folos sprijinul celuilalt. Însă deodată eram prea mulți în casă.

S-a oprit o clipă din vorbit şi şi-a cules o scamă de pe mânecă.

— Şi-atunci am plecat.

— Nu mai aveai loc în casă?

— Nu prea, însă nu asta a fost problema. Am plecat din pricina tatălui meu vitreg.

Din felul în care îşi ferea privirea şi din tonul vocii ei am înţeles unde bătea.

— A, nu se poate, am zis eu. Nemernicul! I-ai spus mamei tale?

A zâmbit pierit.

— Nu, am socotit că e mai bine să nu-i spun. Era aşa de bucuroasă că-şi găsise iar un bărbat care să aibă grijă de ea şi de cei mici. Jacob avea destui bani, deci nu mai era nevoită să-şi câştige pâinea ca spălătoreasă. Într-o noapte, când el a încercat să intre în dormitorul meu, am ştiut că trebuie să părăsesc casa neîntârziat. Şi nici în Bredevoort nu voiam să rămân, voiam să plec cât mai departe.

— Şi deci ai plecat la Amsterdam.

Ea a încuviinţat din cap şi a clipit din ochii împăienjeniţi şi umezi. Preţ de câteva clipe, nici una n-a scos o vorbă, însă tăcerea n-avea nimic dureros. Ne-am băut vinul într-o tovărăşie plăcută.

— Eşti foarte frumoasă, i-am spus eu punând paharul pe masă. Ăsta-i un dar, însă poate fi şi o povară.

— Aş fi vrut ca Dumnezeu să mă facă mai puțin frumoasă, atunci aş fi putut să rămân acasă.

— Când eram mai tânără, am avut acelaşi necaz. Nu arătam chiar aşa de bine ca tine, însă în Edam şi eu trebuia să mă feresc mereu de bărbați.

— Eşti din Edam?

Am fost surprinsă că mă tutuieşte, însă nu vedeam nimic rău în asta. Nu eram o doamnă de vază, amândouă aveam aceeaşi obârşie. I-am povestit puțin despre viața şi familia mea, despre Abraham.

— Patru luni? a spus Hendrickje. Erai căsătorită doar de patru luni când a murit? Ce groaznic!

— A trecut mult de-atunci. Am mers mai departe, însă uneori, când nici nu mă aştept, durerea îmi revine. Văd, de pildă, mergând pe stradă un bărbat care-i seamănă şi-atunci mă sperii. De parcă preț de o clipă m-aştept să fie el.

— Înțeleg ce vrei să spui, mi se întâmplă şi mie cu tata. De fapt, de ce nu te-ai recăsătorit?

Am ridicat din umeri.

— N-am mai întâlnit pe nimeni care să-mi placă şi n-am avut nevoie de nici un soț, căci am ştiut să-mi port singură de grijă.

— Măcar de-aş fi şi eu aşa de puternică.

— Eşti! i-am spus eu bătând-o uşor pe mână. Ai venit aici singură tocmai din Bredevoort. Doar n-o să-mi spui că asta nu înseamnă că eşti puternică.

M-a privit zâmbind şovăielnic.

— Pot să-ți pun o întrebare obraznică?

Am tăcut o clipă.

— Despre ce?

— Despre tine şi maestrul Van Rijn.

Cu siguranță că nu mi-am luat o figură prea încurajatoare, căci a dat imediat înapoi.

— Îmi pare rău, ştiu că nu se cade. Uită că ți-am pus aşa o întrebare!

Am luat o gură de vin şi am rămas câteva clipe cu ochii în gol. Apoi i-am arătat inelul neted de aur.

— A fost al Saskiei. Am primit toate bijuteriile ei. Cele mai multe sunt prea de preț ca să le port zi de zi, însă inelul ăsta nu-l scot niciodată.

I-am povestit cum stăteau lucrurile între mine şi Rembrandt, iar Hendrickje a întrebat:

— Dar nu crezi că e rău că n-aveți binecuvântarea Bisericii?

— Nicidecum. Dacă Dumnezeu este iubire, atunci mai închide şi el ochii. Nici Adam şi Eva n-au fost căsătoriți.

Mi-am împins scaunul în spate şi m-am ridicat. Hai să ne apucăm iar de treabă. Mai avem multe de făcut.

Deşi relația dintre noi se îmbunătățise, tot mai aveam câte ceva să-i reproşez lui Hendrickje, de pildă că nu se grăbea deloc să se întoarcă la bucătărie când o trimiteam cu vreo treabă în preajma atelierului. Mă întrebam ce face acolo şi, într-o bună zi, după ce a trecut o veşnicie şi nu se mai întorcea, m-am furişat pe scară în sus doar în ciorapi şi am intrat fără zgomot pe coridorul cel mic.

Prin uşa întredeschisă am văzut-o pe Hendrickje lângă şevalet. Atingea pânza uşor cu o pensulă. Rembrandt, care îi îndruma mâna cu mâna lui, îi dădea poveţe. N-am prins decât vreo câteva frânturi, însă de-ajuns cât să-i desluşesc răbdarea şi blândeţea din glas.

Parcă mi-a stat inima în piept. M-am prins de tocul uşii ca să-mi stăpânesc ameţeala care mă cuprinsese şi am inspirat şi expirat adânc.

O lăsa să picteze!

Eu nici măcar n-aveam voie să mă apropii de şevalet, însă pe ea o lăsa să-i mâzgălească pânza. Nu era un tablou însemnat – dacă ieşea prost, putea numaidecât să picteze altceva pe deasupra –, însă nu despre asta era vorba.

Am deschis uşa ceva mai larg şi am spus cât se poate de calm:

— O, aici erai. Am nevoie de tine la bucătărie, Hendrickje!

— Vin imediat, a spus ea fără să se întoarcă spre mine.

— Dar am nevoie de tine *acum*!

Îmi luasem un ton atât de sever, încât n-a avut ce face, a trebuit să se supună.

Oftând, a pus pensula jos şi s-a uitat la Rembrandt. O clipă mi-a fost teamă să nu-mi sape el autoritatea spunându-i lui Hendrickje că poate să rămână, însă, din fericire, nu s-a întâmplat. I-a făcut cu ochiul, ceea ce poate că a fost mult mai grav.

Hendrickje a luat-o înaintea mea pe trepte în jos. La capătul scării, mi-am pus saboții. Tocmai când mă clătinam într-un picior, ea s-a întors spre mine şi m-a întrebat:

— Ai venit să ne iscodeşti?

M-am îndreptat de spate şi am privit-o drept în ochi, bucuroasă că eram ceva mai înaltă decât ea.

— Aş avea vreo pricină?

— Nu facem nimic nelalocul lui. Am vrut pur şi simplu să ştiu cum e să pictezi.

M-a privit în ochi. Faptul că se simțea atât de sigură pe ea încât să-mi vorbească pe şleau m-a speriat mai tare decât cuvintele ei.

N-a trecut mult şi m-am îmbolnăvit din nou şi Hendrickje m-a îngrijit iar. Nu m-am împotrivit, fiindcă aveam nevoie de ea.

L-am înțeles pe Rembrandt că n-a venit să mă vadă cât am zăcut la pat – trebuia să-şi termine tabloul. Mai mult, accesele mele de febră probabil i-au amintit de perioada grea dinaintea morții Saskiei. Şi totuşi. De ce nu putea să treacă din când în când să vadă ce mai fac?

Încet-încet, febra scădea. Într-o dimineață, când stăteam culcată pe-o parte, plimbându-mi ochii peste lucrurile din salonul de zi, s-a deschis uşa şi a intrat Rembrandt. Bucuroasă, m-am ridicat în capul oaselor, însă m-a luat amețeala şi am căzut imediat la loc.

— Stai culcată, mi-a spus Rembrandt împingând un taburet lângă alcov. Cum te simți?

— Ceva mai bine. Nu mai am febră.

— Mi-a spus Hendrickje. Te-a îngrijit bine.

— Da.

Apoi s-a lăsat tăcerea. Rembrandt stătea aplecat în față, cu mâinile împreunate între genunchi. Părea că vrea

să spună ceva, însă nu prea ştia cum să mă ia, şi-atunci s-a aprins în mine nesiguranța.

— Ce s-a întâmplat? l-am întrebat.

Şi-a ridicat privirea şi în ochi i-am citit şovăiala şi durerea.

— Vorbeşte odată! am stăruit.

— Cei din familia Saskiei ştiu că ți-am dat ție bijuteriile ei.

— O, şi pesemne că nu le place.

— Nu tocmai... nu. Hiskia şi-a ieşit din minți. Bineînțeles că e în interesul ei ca toată moştenirea Saskiei să rămână neatinsă. Vreau să spun că după moartea mea totul îi revine lui Titus, însă dacă pățeşte el ceva, Hiskia e moştenitoarea. După părerea ei, n-aveam dreptul să-ți dau ție bunuri ce i se cuvin lui Titus şi, pe deasupra, au fost ale mamei lui. Şi-a dres glasul. Şi aici are dreptate.

În timp ce vorbea, nu-l scăpam din ochi, simțind că se apropie o nenorocire.

— Vrei să-ți dau înapoi bijuteriile Saskiei, am spus încet.

— Nu, ți le-am dat fiindcă te-am iubit şi încă te mai iubesc. Însă trebuie să o linştim pe Hiskia, altfel mă dă în judecată; a întreprins deja câțiva paşi în direcția asta.

Dacă o ține tot aşa, tribunalul îi va da ei dreptul să dispună cum doreşte de moştenirea Saskiei.

— Chiar se poate ajunge până aici?

— Mi-e teamă că da. Sunt în culpă fiindcă ți-am dat bijuteriile.

Am priceput că, de fapt, le vrea înapoi. Poate spera să i le dau singură.

M-am sprijinit ostenită de perne. Bijuteriile, mai ales inelul cu diamante, însemnau mult pentru mine, mai mult decât valoarea lor în bani. Ele reprezentau rangul meu de soție a lui Rembrandt, mă ocroteau de bârfe şi priviri disprețuitoare. Nici nu-mi trecea prin cap să le dau înapoi, Rembrandt nu putea să-mi ceară una ca asta.

Nici n-a făcut-o, însă între noi s-a lăsat o tăcere încordată. În cele din urmă, Rembrandt şi-a dres iar glasul şi a spus:

— Există altă soluție.

— Care?

— M-am interesat la un avocat, Pieter Cloeck. Îl ştii, stă în Casa Cenuşărelul Aurit, pe Singel.

Am încuviințat din cap.

— M-a sfătuit să fac o listă cu bunurile care ne aparțin mie şi Saskiei în comun, aşa încât Hiskia şi restul familiei să vadă că, în rest, nimic nu s-a înstrăinat. Dacă tu faci

un testament prin care să-i laşi bijuteriile lui Titus, nu mai e nici o problemă. Atunci le poți păstra.

Mi-era limpede: nu putea în nici un caz să ceară bijuteriile înapoi. Toată lumea mă văzuse purtându-le, erau proprietatea mea. Puteam să le las moştenire cui voiam. De ce nu lui Titus? Doar era logic ca averea Saskiei să-i revină cândva lui.

— Bineînțeles că bijuteriile îi vor rămâne lui Titus, nici nu mi-aş dori altceva, am spus.

Rembrandt m-a privit atât de uşurat, încât dintr-odată i-a dispărut orice încordare de pe chip.

— Minunat! Ştiam eu că o să înțelegi cum stă treaba. Mi-a luat mâna şi mi-a sărutat-o. Putem să mergem azi după-amiază la notarul Laurens Lamberti.

— Azi după-amiază?

— Nu se poate? Nu stă prea departe de-aici, aproape de strada Zeedijk. Te simțeai mai bine, nu? Putem să aşteptăm câteva zile, însă Hiskia...

L-am întrerupt cu un gest al mâinii.

— O să mă descurc. Durează mult să faci un testament?

— Nicidecum. Spui ce trebuie trecut în el, notarul trece totul pe hârtie şi apoi semnezi dedesubt. Putem să

întocmim deja conceptul. Văzându-mi privirea întrebătoare, a adăugat: Ciorna testamentului.

De fapt, aş fi preferat să dorm, însă Rembrandt se şi ridicase să aducă hârtie şi cerneală. Deşi începusem să mă simt iar mai rău, mi-am făcut testamentul. La drept vorbind, Rembrandt l-a făcut, iar eu m-am învoit cu toate propunerile lui.

Foarte complicat nu era – a trebuit doar să-mi explice pe scurt termenii juridici. Dacă muream fără să am copii, hainele mele aveau să-i revină mamei. Trijntje Beets avea să primească o sumă de bani, şi anume o sută de florini, şi portretul pe care mi-l făcuse Rembrandt. Titus urma să moştenească restul.

După ce totul a fost aşternut pe hârtie, m-am culcat. Câteva ore mai târziu m-am trezit şi, încă un pic nesigură pe picioare, m-am îmbrăcat şi mi-am pus boneta. Înainte să ies pe uşă, Rembrandt m-a ajutat să-mi aranjez pelerina. Era o zi friguroasă de ianuarie şi dârdâiam când sufla vântul din nord. Cu braţul petrecut pe după umerii mei, Rembrandt m-a condus spre o trăsură închisă, trasă în dreptul ecluzei Sint Anthonie.

— Mi s-a părut totuşi cam mult pentru tine să mergem pe jos până în Molensteeg, a spus el.

A deschis uşa trăsurii şi m-a ajutat să urc. Recunoscătoare, m-am lăsat să cad pe pielea rece a banchetei. Rembrandt s-a aşezat lângă mine, a închis uşa şi vizitiul a mânat calul din loc.

Molensteeg, străduța unde trebuia să ajungem, nu era departe, însă pe drum mi-am dat seama că mi-ar fi fost totuşi prea greu să fac drumul pe jos. Nu că am fi ajuns mai repede cu trăsura. Din pricina îmbulzelii, mi s-a părut că a durat o veşnicie până am ieşit din Breestraat. Ajunşi la Nieuwmarkt, aproape că n-a mai fost chip să ne mişcăm din loc, însă în cele din urmă am cotit spre Zeedijk, iar apoi am luat-o la stânga şi am intrat pe Molensteeg. Ca să facă loc trăsurii, cei câțiva trecători au fost nevoiți să se lipească de pereții caselor. Mă miram că notarul Laurens Lamberti locuia pe o străduță atât de modestă.

Ne-am oprit în fața unei case înguste şi înalte. Rembrandt m-a ajutat să cobor. Când am ajuns înăuntru, am observat cât de mult se deosebea cartierul simplu, aproape sărăcăcios, în care ne aflam de antreul bogat ornamentat. Am văzut o pardoseală de marmură şi gheridoane şi scaune luxoase de-a lungul pereților. Deasupra şemineului trona un tablou – portretul unui bărbat cam la şaizeci de ani, cu păr cărunt. Era chiar notarul, aşa cum am constatat când a apărut în antreu.

Laurens Lamberti ne-a salutat cordial şi ne-a condus în biroul lui, unde într-un şemineu ardea focul. Aşezat la masă, un conţopist era gata să treacă la treabă, iar alături stăteau în picioare doi bărbaţi pe care nu-i cunoşteam. Au făcut un pas înainte şi s-au înclinat uşor în faţa lui Rembrandt şi a mea.

— Ei sunt martorii: Jan Guersen şi Octaeff Octaefszoon, a spus Lamberti. Haideţi să luăm loc.

Aşa am făcut. Mi-am şters palmele umede pe fustă. Aveam febră ori eram încordată? Dacă varianta din urmă era adevărată, care era motivul? Poate atmosfera solemnă sau faptul că la auzul cuvântului „testament” n-aveam cum să nu mă gândesc la propria moarte? M-au trecut brusc sudorile; speram ca tot ce se întâmpla aici să nu dureze prea mult.

Noroc că Rembrandt se gândise să ia cu el ciorna testamentului, pe care i-a dat-o notarului. Acesta a citit-o, mi-a pus câteva întrebări despre sănătatea şi familia mea şi apoi a început să-i dicteze conţopistului. La jumătate de ceas după ce intraserăm, semnasem şi totul era aranjat. Rembrandt zâmbea larg. Pe cât de tăcut fusese cu puţin timp înainte, pe atât de jovial şi de vesel se arăta acum.

Din fericire, n-a vrut să mai zăbovească şi am plecat îndată. Notarul era şi el prea ocupat ca să mai stea la

taifas după semnarea testamentului – în antreu aşteptau deja următorii clienţi.

După ce coborâserăm din ea, trăsura noastră plecase mai încolo şi ne aştepta acum pe strada Oudezijds Voorburgwal. Eram aşa de obosită şi de ameţită, încât cu greu m-am urcat. Rembrandt m-a ajutat, iar pe drumul de întoarcere am stat sprijinită de el. Între timp îi pierise exuberanţa. A privit întruna pe geam şi n-a scos o vorbă. Atunci eram prea chinuită de febră ca să caut vreo explicaţie. Avea să se întâmple abia mai târziu.

18

Privind în urmă, nu înţeleg cum de-am putut să fiu atât de oarbă. Toate semnele prevesteau cât se poate de limpede ce-avea să urmeze. Poate că de vină a fost boala mea, care m-a istovit încă săptămâni în şir, sau devotamentul cu care mă îngrijea Hendrickje. Pe-atunci îl luam ca pe un semn de afecţiune şi mi-era ruşine că mai înainte gândisem atât de urât despre ea, însă acum cred că încerca să mă păcălească.

Rembrandt nu prea îşi făcea timp pentru mine – de-asta suferam cel mai mult. Când iubeşti pe cineva, eşti tare simţitor la tot ce ţi-ar putea ameninţa fericirea, însă şi

uşor de amăgit, fie şi doar pentru că adevărul este prea dureros.

Nu ştiu exact când a început relația lor. Hendrickje îşi petrecea tot mai mult timp în atelier ca model şi-atunci se închidea uşa. Însă când intram pe neaşteptate, nu vedeam niciodată nimic ce-ar fi putut să-mi stârnească suspiciuni, chiar dacă mereu când îi vedeam împreună mă rodea un sentiment neplăcut.

Prima oară când n-am mai putut să mă prefac că nu văd ce se întâmplă a fost în iunie. Mai precis, în 5 iunie 1648. Îmi amintesc încă foarte bine totul, căci atunci se sărbătorea sfârşitul războiului cu spaniolii.

În tot oraşul, şi mai ales în piața Dam, era mare sărbătoare. Am mers cu toții acolo, Titus pe umerii lui Rembrandt, Hendrickje şi cu mine la dreapta şi la stânga lui. Era o zi minunată de primăvară, cu soare şi crâmpeie albe de nori pe cerul albastru. Copacii se înveşmântaseră în frunzişul lor proaspăt şi bogat.

Clopotele de la Biserica din Sud băteau deja de ore întregi şi toată lumea era pe stradă.

Mă uitam la Hendrickje, care mai avea puțin şi se punea pe țopăit. Mergând cu paşi uşori şi vioi alături de Rembrandt, vorbea, arăta cu mâna în toate părțile şi glumea cu Titus. Purta o jachetă albastră strânsă pe corp,

iar cârlionţii şateni îi erau acoperiţi pe jumătate de o bonetă albă din dantelă. Avea faţa îmbujorată de emoţie şi, cum mergea ea aşa alături de noi, tânără şi fericită, părea fiica mai mare a familiei.

Rembrandt era într-o dispoziţie de zile mari. Vorbea şi râdea, saluta cunoscuţi, răspundea cu răbdare puzderiei de întrebări pe care le punea Titus.

Când ne apropiam de centrul oraşului, dangătul clopotelor părea să se întindă de la o biserică la alta. De departe se auzea şi bubuitul tunurilor. Titus s-a speriat, însă Rembrandt i-a explicat că erau salve de bucurie.

Cu cât ne apropiam de piaţa Dam, cu atât era mai mare îmbulzeala, de parcă s-ar fi adunat acolo toţi oamenii din oraş. Ferestrele caselor din jurul pieţei erau deschise şi locuitorii stăteau aplecaţi în afară.

Nişte ştrengari se căţărau în copaci sau pe stâlpi şi chiar bărcile de pe Damrak erau pline de oameni care nu voiau să piardă nimic din festivităţi. Din turnul vechii primării aflate încă în spatele celei noi răsunau goarne, iar faţada era împodobită cu steaguri viu colorate.

M-am ridicat pe vârfuri şi mi-am întins gâtul să văd ce se întâmplă în piaţa Dam. Cu greu am zărit ceva, însă la clădirea cântarului public am văzut o fântână arteziană cu vin, din care toată lumea putea să bea pe gratis. Mai erau

şi trei teatre în aer liber. Două aveau cortina trasă, cel de-al treilea tocmai se deschidea cu ropote de tobe. Pe scenă, o trupă de actori juca cu gesturi dramatice, însă n-am reuşit să văd ce anume.

În timp ce lumea se îmbulzea în fața teatrului, în cealaltă parte a pieței Dam răsuna muzica. Venea garda cetățenească! Un alai de halebardieri, sulițaşi şi toboşari intra în piață, cu drapele şi steaguri fluturând deasupra capetelor privitorilor. Unii oameni şi-au îndreptat atenția spre alai şi mulțimea tot mai numeroasă s-a pus în mişcare.

— Unde-i Hendrickje? a întrebat Rembrandt.

Cu Titus tot pe umeri, s-a uitat de jur împrejur, învârtindu-se în cerc.

Am făcut şi eu la fel, însă n-am dat nicăieri cu ochii de ea. Era atâta îmbulzeală, încât stăteam lipiți umăr la umăr, împinşi mereu din spate.

— Hai de-aici, că n-o să se termine bine!

Rembrandt m-a apucat de mână şi m-a tras după el până am ieşit din îmbulzeală. Se tot uita în jur cercetător şi între sprâncene îi apăruse o cută adâncă.

Cu pălării înalte pe cap şi cu eşarfe roşii, albastre şi portocalii de-a curmezişul pieptului, gărzile au cotit şi au trecut la câțiva paşi de noi. Abia îmi țineam echilibrul

printre toți oamenii care se împingeau şi trăgeau unii de alții.

— Fir-ar să fie! a exclamat Rembrandt.

Se uita dezorientat în jur, iar pe față îi apăruse chiar o umbră de teamă.

— Tati, acolo! Acolo e Hendrickje! a strigat Titus de pe umerii tatălui său, de unde vedea bine.

Şi-a fluturat brațele şi a strigat-o.

— Ne vede? a întrebat Rembrandt.

— Da, vine spre noi. Uite-o!

Hendrickje şi-a făcut apariția îmbujorată la față. Boneta îi dispăruse, cârlionții şateni îi încadrau fața.

— N-am reuşit să vă mai găsesc! Oamenii m-au împins tot mai departe! Cineva a dat peste mine şi m-a culcat la pământ şi era cât pe ce să fiu călcată în picioare, însă m-a ajutat o femeie să mă ridic, şi-apoi...

S-a oprit din povestit şi a început să plângă. Rembrandt l-a lăsat jos pe Titus şi a tras-o pe Hendrickje spre el. În brațele lui, a plâns ca să se descarce, aşa de mult, încât mila mi s-a topit şi mi s-a preschimbat în iritare. La urma urmei, ce mare lucru se întâmplase?

— Haideți să mergem! le-am spus categoric. Şi-aşa nu vedem nimic, mai e puțin şi-o să se întâmple vreo nenorocire.

Am plecat cu Titus de mână, aşa că lui Rembrandt nu i-a rămas decât să mă urmeze. A luat-o pe Hendrickje şi a venit după noi. Din când în când aruncam câte o privire peste umăr şi îl vedeam cum o ține mai departe cu un braț pe după umeri.

Totul se schimbase şi nu puteam face nimic să opresc mersul lucrurilor. Într-o zi, din senin, Hendrickje n-a mai mâncat la bucătărie, ci cu noi la masă. Când am adus vorba despre asta, Rembrandt a răspuns:

— Şi Neeltje mânca mereu cu noi la masă. Nu văd de ce Hendrickje ar trebui să stea singură în bucătărie.

La asta nu prea aveam ce să obiectez, în afară de faptul că acum nu mai aveam aproape deloc timp pentru noi. Doar nopțile le petreceam împreună în alcovul îngust. Îmi ziceam că, atâta vreme cât eu dormeam noaptea lipită de spatele lui lat, n-aveam de ce să-mi fac griji.

Îmi făceam totuşi. În întuneric ascultam cu ochii larg deschişi respirația lui Rembrandt. Frica de a-l pierde mă sugruma şi îmi răpea somnul. Când ațipeam totuşi puțin, Hendrickje mi-apărea mereu în vis, iar dimineața, la bucătărie, mi-era greu să mă port frumos cu ea.

Spre marele meu necaz, Titus şi Hendrickje se înțelegeau bine. Jucau împreună tot felul de jocuri

trăsnite, cum ar fi leapşa şi baba-oarba, şi ea îl lua adesea în oraş. Apoi mergeau să prindă broaşte, cum făcusem eu cu Titus mai demult, când încă mai aveam timp şi putere pentru astfel de lucruri. De dragul lui Titus, încercam să fiu cât mai drăguță cu Hendrickje.

Şi aşa am trăit mai bine de un an de zile. Împărțeam patul cu Rembrandt, însă nu ştiam ce împărțea el de fapt cu Hendrickje când eram plecată de-acasă sau când îi era model în spatele uşii închise. Ştiam însă că Hendrickje era fericită. O auzeam deseori râzând undeva prin casă. Şi cânta mult. Niciodată tare, ci încet, pentru sine, cu veselia omului pe deplin mulțumit de viața lui.

La Rembrandt n-am văzut cine ştie ce schimbări şi asta m-a liniştit. Dacă s-ar fi apucat şi el deodată să cânte sau să fluiere, mi-aş fi făcut negreşit gânduri, însă el se purta ca întotdeauna. E drept că râdea mai des şi vorbea mai mult la masă, însă îmi ziceam că asta nu avea neapărat o legătură cu Hendrickje. Dar dacă totuşi avea?

Într-una din nopțile mele de insomnie am hotărât să-i îngădui sentimentele pentru Hendrickje, chiar dacă asta însemna să înceapă o relație cu ea. La urma urmei, nu eram căsătoriți, deci nu săvârşea nici un adulter. Oficial n-avea nici o obligație față de mine.

Răceala mea față de Hendrickje îl făcuse deja să se încrunte de câteva ori – un avertisment pe care l-am luat în serios. Lui Rembrandt nu-i plăcea să aibă supărări şi nemulțumiri în casă şi chiar nu-i ardea deloc de ciondăneli femeieşti.

Câtă vreme încă mai făcea dragoste cu mine, iar eu purtam inelul Saskiei, eram cea mai însemnată femeie din viața lui. De gândul ăsta m-am agățat.

Dar, într-o zi, lovitura a venit totuşi. De obicei, imediat după micul dejun, Rembrandt dispărea în atelierul lui, însă în acea dimineață nu s-a mai grăbit să plece din bucătărie. Hendrickje a ieşit repede şi-atunci am înțeles ce-avea să urmeze.

— Stai jos, Geertje, mi-a spus Rembrandt încet, dar apăsat.

Au început să-mi tremure mâinile. Mai că am trântit farfuriile în chiuvetă, apoi m-am întors. Când m-am aşezat în fața lui Rembrandt, i-am scrutat chipul. Ce vedeam nu prea avea darul să mă liniştească. Îşi ținea colțurile gurii lăsate şi evita să mă privească în ochi. Stătea acolo, cu umerii uşor încovoiați, şi se juca cu un cuțitaş de unt.

Cu inima zvâcnindu-mi în piept, m-am uitat mai departe țintă la el, însă cu liniştea omului care ştie deja că de ce ți-e frică nu scapi.

— De-o vreme, lucrurile nu mai merg aşa de bine între noi, a spus Rembrandt după o tăcere apăsătoare. Sigur ai observat şi tu.

— Am observat mai ales că-ți place Hendrickje, am spus cu amărăciune.

Câteva clipe, Rembrandt a tăcut stingherit, ciocănind doar cu cuțitaşul de unt în tăblia mesei.

— Da, îmi place, a spus el în cele din urmă.

— Cât de mult?

— O iubesc.

L-am sfredelit cu privirea.

— O iubeşti.

— Da.

— Tu ai aproape patruzeci şi patru de ani, iar ea, douăzeci şi trei. E încă un copil.

— E o femeie tânără, nu un copil.

— Sunt mai bine de douăzeci de ani între voi!

A pus cuțitaşul de unt deoparte şi s-a îndreptat de spate.

— Contează doar că o iubesc.

— Şi pe mine nu mă mai iubeşti?

S-a lăsat tăcerea, iar eu mi-am ținut respirația. Răspunsul pe care avea să-l dea el era decisiv. Dacă ar fi spus că nu mă mai iubeşte, asta ar fi însemnat că totul s-a sfârşit, însă dacă mai simțea ceva pentru mine, puteam încă să sper.

Cum ne uitam unul la altul, am văzut în acele câteva clipe ceva ce n-aş fi vrut să văd. Da, poate că mai simțea ceva pentru mine, însă era de-acum ceva ce eu nu înduram deloc: milă.

— Ba da, a spus el. Încă te mai iubesc, însă nu la fel ca înainte. Îți sunt recunoscător. Mi-ai făcut mult bine. Şi lui Titus.

— Că veni vorba de Titus, te-ai gândit ce înseamnă asta pentru el? Chiar vrei ca fiul tău să-şi piardă mama pentru a doua oară?

— Dar tu nu eşti mama lui, iar Hendrickje...

— Aproape opt ani de zile am avut grijă de el şi l-am iubit. Bineînțeles că îi sunt ca o mamă.

Rembrandt a ridicat împăciuitor mâna.

— Bine, nu vreau să tăgăduiesc, dar n-am ce să fac. Din fericire, se înțelege foarte bine şi cu Hendrickje.

Am pufnit în râs necrezându-mi urechilor.

— Doar nu vorbeşti serios? Adică mă compari pe mine cu ea?

— Geertje, chiar n-am ce să fac. Titus va trebui să se obişnuiască. O iubesc pe Hendrickje şi vreau să fiu cu ea.

Avea un fel de nerăbdare în purtări, iar privirea îi rătăcea de colo colo, ca şi cum discuția cu mine ar fi fost o corvoadă neplăcută de care trebuia să scape neapărat ca să-şi poată vedea mai departe de viață.

Până în clipa aceea reuşisem să-mi stăpânesc lacrimile, însă dintr-odată s-au rupt zăgazurile şi au început să-mi şiroiască pe obraji. Stăteam la masă cu fața în mâini şi umerii tremurându-mi.

Rembrandt s-a aşezat lângă mine şi m-a tras spre el.

— Îmi pare rău, mi-a spus. Îmi pare aşa de rău.

Mai bine m-aş fi smuls din brațele lui, însă eu doar m-am lipit de umărul lui, ca să-i simt căldura. Ştiam atât de bine îmbrățişarea aceea, încât îmi era cu atât mai greu să cred că între noi totul se terminase.

În cele din urmă m-am liniştit. Rembrandt mi-a dat drumul din brațe, însă a rămas lângă mine şi mi-a spus încet:

— Hai să ne înțelegem omeneşte, Geertje. Bineînțeles că nu te-arunc nitam-nisam în stradă. O să-ți dau în fiecare lună cinci florini dacă-mi înapoiezi bijuteriile Saskiei.

Abia îi mai desluşeam cuvintele, înţelegeam doar că tot viitorul meu, ultima mea speranţă, tocmai se prăbuşise. Curând împlineam patruzeci de ani, n-aveam slujbă şi nici soţ sau copii care ar fi putut să mă îngrijească. Fiindcă mă născusem în Edam şi trăisem cu Rembrandt fără să fim căsătoriţi, nu eram cetăţeană cu acte a Amsterdamului şi de aceea n-aveam drept la vreun ajutor bănesc din partea primăriei. Cu atât mai puţin din partea Bisericii. Eram bătrână şi fără nici un rost.

Însă cel mai rău era că pierdusem iubirea lui Rembrandt, că n-aveam să-i mai aud râsul sau să-l mai văd privindu-mă cu căldură. De-acum încolo, o altă femeie avea să se bucure de privilegiul de a dormi în braţele lui noaptea şi de a-i primi mângâierile.

— Geertje? M-ai auzit?

— Ce?

— Bijuteriile Saskiei...

— Ce-i cu ele?

Fălcile încleştate trădau cât de tare îl rodea chestiunea asta. Le voia înapoi. De cum scăpa de mine, inelul cu trandafiri avea să ajungă pe degetul lui Hendrickje.

— Sunt ale mele, am spus. Mi le-ai dat mie.

— Ştiu, dar acum...

A făcut un gest de neputinţă.

— Acum sunt pentru Hendrickje?

— Nici nu mă gândesc. Vreau să le pun bine, să le aibă Titus. N-ar fi trebuit să le înstrăinez deloc, îi aparţin copilului. Sunt tot ce i-a mai rămas de la mama lui.

Şovăiam. Bineînţeles că avea dreptate, însă poate că între timp Rembrandt avea să i le dea totuşi lui Hendrickje să le poarte.

— O să am grijă de ele, i-am promis.

Brusc, Rembrandt mi-a prins încheietura ca într-un cleşte. Nu m-a durut, însă nici nu era prea plăcut.

— Dă-mi-le înapoi, mi-a spus. Înţelegi prea bine cât de mult ţin la ele, nu?

Era atâta disperare în privirea lui, încât am fost cât pe ce să renunţ. Bineînţeles că îl înţelegeam, îl înţelegeam foarte bine. Însă o voce lăuntrică mă prevenea că ar fi nechibzuit să-i fac pe plac. Atunci el ar avea totul, iar eu, absolut nimic.

— Tocmai mi-ai promis că o să mă ajuţi, că n-o să mă arunci nitam-nisam în stradă.

— Aşa-i. Îţi dau cinci florini pe lună.

— Cinci florini... din ei trebuie să trăiesc?

— Ar putea fi mai mulţi dacă-mi dai bijuteriile înapoi.

— Ai putea şi să te răzgândeşti şi să mă laşi să rămân. Ştiu că eşti foarte îndrăgostit de Hendrickje, dar lucrurile

se mai şi schimbă. N-o să rămână veşnic tânără şi frumoasă, iar Titus ar suferi mult dacă aş pleca.

— Geertje...

Mi-a dat drumul la încheietură şi şi-a trecut arătătorul peste inelul neted de aur pe care-l purtam. Inelul Saskiei.

— Pe ăsta poţi să-l păstrezi dacă-mi dai restul.

— Mai bine ar fi să te păstrez pe tine. Nu se poate? Chiar s-a sfârşit pur şi simplu totul între noi?

A tăcut. Am vrut să mă agăţ de el şi să-l implor să-mi mai dea o şansă, însă îi citeam pe chip că deja se înstrăinase de mine. Nu-mi rămânea decât să-mi păstrez demnitatea şi să plec. Şi aşa am făcut. Mi-am luat banii puşi deoparte şi bijuteriile şi am plecat.

19

Îmi luasem lucrurile şi, orbită de lacrimi, plecasem imediat după discuţia noastră, fără să-i spun nimic lui Rembrandt. Pe Hendrickje nici măcar n-o văzusem, nici pe Titus.

Rembrandt căutase bijuteriile. Mi-am dat seama după alcov, care nu mai era aranjat frumos, cum îl lăsasem de dimineaţă. Şi dulapul cu hainele mele fusese răscolit. Ce nu ştia el era că mă temusem întotdeauna de hoţi, fiindcă ne umblau mulţi oameni prin casă, şi de aceea îmi

păstram obiectele de valoare la bucătărie, într-o oală cu provizii. Mă întrebam ce rost avusese să le caute, căci bijuteriile rămase de la Saskia erau ale mele chiar şi după lege. Doar le trecusem în testament.

După discuţia noastră apăruseră nişte clienţi şi, cât s-a ocupat Rembrandt de ei, am scos bijuteriile de unde erau ascunse, mi-am strâns lucrurile şi am ieşit pe uşă.

Am traversat ca să intru pe Uilenburgerstraat, vrând să mă îndepărtez de cartierul în care mă cunoştea toată lumea. După ce am trecut un pod, am ajuns undeva unde nu fusesem prea des.

Era insula Rapenburg, care nu avea cum să fie cu adevărat o insulă, căci era lipită într-o parte de oraş. Însă în rest era înconjurată de apele golfului IJ. Aici se aflau atelierele navale ale Companiei Unite a Indiilor de Est şi toată zona era plină de cârciumi, depozite de lemn şi cale de construcţie cu corăbii în lucru. Pe toată insula se simţea mirosul de lemn proaspăt rindeluit.

Am întrebat un trecător unde aş putea închiria o cameră şi bărbatul m-a trimis la un han numit Barca Neagră.

Înăuntru era ticsit de lume. În aer plutea un fum gros de tutun, iar hohotele de râs şi cântecele m-au întâmpinat

în valuri. M-am strecurat cu greu printre muşterii până la tejghea şi i-am cerut hangiului o cameră.

Din fericire, mai era una liberă. O fată frumoasă, îmbrăcată în culori țipătoare – catifea roşie şi multe panglici –, m-a condus sus şi mi-a arătat camera.

I-am mulțumit şi am deschis uşa. Un şoarece a zbughit-o pe podea şi dinspre fereastră trăgea curentul, însă camera părea destul de curată. Tot mobilierul era un pat, o masă cu două scaune şi o ladă în care puteam să-mi pun lucrurile.

— Minunat, i-am spus fetei care mă aştepta la uşă. O iau.

Camera mea era pe malul apei, pe partea cu oraşul şi avea vedere spre Turnul Montelbaen. Am dormit acolo două nopți.

În prima zi am stat ore în şir la fereastră, privind corăbiile care intrau în Amsterdam. Ochii mi-erau aşa de umflați de plâns, încât nu îndrăzneam să ies în lume.

Afară constructorii răzuiau, tăiau cu fierăstrăul, ciocăneau toată ziua, chiar şi noaptea în somn le auzeam larma. Însă nu mă supăram, căci mă simțeam din nou ca în Edam. Eram iar copilul care, din adăpostul alcovului, îşi auzea tatăl muncind până seara târziu şi ştia că mama e jos, în bucătărie. Numaidecât avea să-mi strige să mă

scol şi apoi, la căldura sobei, avea să mă aştepte terciul cu lapte bătut.

M-a cuprins un dor nemaipomenit de casă, de Edam. Aş fi putut să merg acolo, la una dintre multele rude sau la Trijn. Chiar dacă n-o mai văzusem pe Trijn de ani de zile, sigur m-ar fi ajutat. Poate că s-ar fi învoit să stau la ea o vreme, ca să chibzuiesc în linişte la viitorul meu. Gândul ăsta m-a alinat puțin şi am adormit.

A doua zi am mers la Turnul Montelbaen ca să caut o barjă spre Edam. Nici una nu mergea drept acolo, însă am găsit una până la Monnickendam. N-am mai stat pe gânduri. Mi-am aruncat bagajul la bord şi m-am urcat. Cum erau mai mulți pasageri care plătiseră să meargă cu barja de mărfuri, abia mi-am găsit un locşor printre coşuri şi lăzi. Cât m-am aşezat eu, barja a plecat. Cu genunchii strânşi la piept şi bocceaua pe post de pernă la spate, am privit cum ieşim din Amsterdam, trecând pe lângă câmpul spânzurătorilor şi alunecând mai departe. Apa zbuciumată a golfului IJ se izbea de barcă şi se înălța în talazuri, de parcă ar fi vrut să ne oprească. Cu ochii secătuiți de lacrimi şi o senzație de gol pe dinăuntru, mă uitam lung la zidurile în spatele cărora fusesem fericită. Mi-am amintit de ziua în care ajunsesem aici, de speranța şi încrederea

mea în viitor, şi-am zâmbit amar. Ultimii opt ani nu-mi aduseseră mare lucru, eram din nou în punctul din care plecasem.

Deşi nu întru totul. Mi-am căutat în boccea punga de piele, am scos din ea inelul cu trandafiri şi l-am ridicat în dreptul ochilor. Diamantele scânteiau în soare. Când un călător s-a uitat spre mine, mi-am lăsat iute în jos mâna cu inelul. Mi-am scos o panglică din părul împletit şi am vârât inelul pe ea. Aveam s-o port la gât ca pe un colier, cu inelul ascuns sub haine.

După ce am ajuns la Monnickendam, am mers să caut o barjă care să mă ducă la Edam. Am găsit repede – aproape toate barjele de mărfuri mergeau acolo. M-am urcat pe cea mai ieftină şi mi-am căutat iar un loc printre coşuri şi lăzi.

În prima parte a călătoriei am fost aşa de cufundată în gânduri, încât n-am văzut nimic din peisajul ce-mi luneca pe dinainte, însă la un moment dat m-am îndreptat un pic de spate. Mi-au apărut în fața ochilor primele drumuri cunoscute şi m-a cuprins emoția. Brusc mi-am dat seama cât de mult timp se scursese de când părăsisem Edamul.

Am trecut chiar prin fața atelierului naval din preajma casei părinteşti şi, cu toate că acum locuiau alți oameni acolo, de-abia m-am stăpânit să nu strig că vreau să

cobor. Puțin mai târziu am ajuns la Middelijer Poort şi am intrat în oraş. Barja a tras la mal la Digul Constructorilor de Corăbii şi toată lumea a coborât. I-am plătit barcagiului, mi-am luat lucrurile şi am sărit pe chei.

Am rămas acolo câteva clipe şi am tras adânc aer în piept. Umbra întunecată care-mi plutise deasupra capului se mai risipise, se întrezărea o luminiță. Eram acasă.

Trijn locuia pe Strada Bisericii Mari, aproape de piața Dam. Am pornit-o încet într-acolo, bucurându-mă de fiecare pas pe care-l făceam pe meleagurile natale. Nimeni nu m-a recunoscut, deşi lumea se uita curioasă după mine, cum umblam cu bocceaua în spinare. Îmi convenea, fiindcă nu simțeam deloc nevoia să mă întâlnesc cu oameni cunoscuți şi să le spun prin câte trecusem. Lui Trijn aveam să-i povestesc tot, dar numai ei.

Am intrat pe Strada Bisericii Mari ca să ajung la măcelărie. În fața uşii, un bărbat la vreo treizeci de ani tăia un porc. Animalul tocmai se zvârcolea, cu sângele țâşnindu-i din beregată şi scurgându-se într-un şanț. Am aşteptat până n-a mai mişcat şi-apoi l-am întrebat pe măcelar de Trijn.

Fără să scoată o vorbă, a făcut semn spre prăvălia din partea din față a casei. Am intrat şi m-am uitat în jur. Nu era nimeni.

— E cineva acasă? am strigat.

A durat puțin până am auzit ceva, apoi am văzut o fetiță de vreo patru ani uitându-se la mine de după colț.

— Bună, am salutat-o eu. Cum te cheamă?

— Geertje, a spus fetița.

Am privit-o mirată.

— Ce frumos, şi pe mine mă cheamă Geertje. Mama e acasă?

Fetița a dat din cap şi a alergat înăuntru. Am auzit-o strigând şi puțin mai târziu a apărut Trijn. S-a oprit locului uluită.

— Geertje, chiar tu eşti?

A ajuns la mine din câțiva paşi şi ne-am strâns în brațe.

— Ce faci aici? Ce surpriză nemaipomenită! De ce nu m-ai anunțat că vii?

Trijn nu-mi mai dădea drumul din îmbrățişare. Mă mângâia pe spate, mă săruta pe obraji, iar când în cele din urmă ne-am desprins una de cealaltă, avea lacrimi în ochi.

— A fost şi pentru mine ceva destul de neaşteptat, am spus.

S-a dus până afară, i-a strigat bărbatului că are oaspeți şi m-a tras după ea.

— Hai să mergem în curte. Se ocupă Krijn de prăvălie.

În curtea înconjurată de ziduri, ne-am aşezat pe o bancă, la umbra unui castan. Păsările cântau şi cerul era albastru. Am scos un suspin lung de plăcere.

Trijn a adus o cană cu bere slabă pentru amândouă şi s-a aşezat lângă mine.

— Ia spune, ce s-a întâmplat?

— Mai întâi tu. Fetița, Geertje, e copilul tău cel mai mic?

— Da, i-am dat numele tău. Mai avusesem o Geertje înainte, însă a murit când avea două luni.

— Ce necaz... Câți copii ai?

— Cinci, dar ar fi trebuit să fie şapte. Şi tu?

Am clătinat din cap, iar Trijn m-a privit compătimitor.

— Cum mai e cu pictorul ăla? m-a întrebat ea.

— Totul s-a terminat între noi. Dar cu soțul tău?

— Sunt văduvă de un an. Însă am preluat măcelăria şi am tocmit un argat priceput, pe Krijn, deci mă descurc.

— Şi totuşi... Ți-ai pierdut soțul şi doi copii. Îmi pare aşa de rău, Trijn.

— Asta e, n-ai ce-i face.

A ridicat din umeri resemnată.

— De ce s-a terminat totul între tine şi pictorul ăla? Fiindcă n-a vrut să se căsătorească cu tine?

Am clătinat din cap şi i-am spus toată istoria. Când am terminat, câteva clipe s-a lăsat tăcerea.

— De-aia ai venit aici, a spus apoi Trijn încet. Fiindcă ticălosul ăla ți-a frânt inima. Îmi pare aşa de rău de tine... Şi mie mi s-a frânt inima când a murit Albert, dar măcar ştiam că m-a iubit.

— Şi Rembrandt m-a iubit. Cel puțin, aşa presupun. Dar se vede treaba că iubirea se poate sfârşi dintr-odată.

— Mai ales când apare o fetişcană de douăzeci şi trei de ani. Deşi mă îndoiesc că treaba asta are ceva de-a face cu iubirea.

Trijn a luat o gură de bere.

— Şi-acum? Ce-o să faci?

— Nu ştiu. Poate o să rămân aici, în Edam. Sau în Ransdorp. În orice caz, dacă frate-meu nu mă alungă în ocara lumii.

— Şi din ce-o să trăieşti?

— Am ceva bani. De-ajuns cât să rezist o vreme, însă trebuie să-mi caut de lucru.

Trijn a făcut o mutră plouată.

— La vârsta ta? Scumpa mea, n-o să fie uşor.

— Găsesc eu ceva. Poate e mai bine dacă rămân la Amsterdam, acolo-i destul de lucru.

— Şi Rembrandt ăla? Nu-ți dă nimic?

— A promis că-mi dă cinci florini pe lună.

— Cinci florini? Şi cu ăştia crezi că o să te descurci? Trebuie să ceri mai mult. E dreptul tău, Geertje!

— Dreptul meu?

— Da, bineînțeles. Ați trăit ani de zile ca soț şi soție. Ai dreptul la sprijin bănesc.

— Dar n-am fost căsătoriți.

— Nu contează. Îmi închipui că te aşteptai să se întâmple aşa ceva cândva.

— Ca să fiu sinceră, nu. După cum scrie în testamentul Saskiei, Rembrandt nu are cum să se recăsătorească, pentru că atunci ar pierde dreptul de a dispune de moştenirea lăsată de ea.

— Asta înseamnă că a ales să nu se recăsătorească, nu că n-ar avea cum. Ți-a făcut vreo promisiune de căsătorie?

— Nu, am spus. Însă mi-a declarat că mă consideră soția lui şi mi-a fost de-ajuns.

— Acum nu mai e. Dacă-l dai în judecată, chiar poți să-l obligi să te ia de nevastă. Ştiai?

Am pus cana jos.

— Eşti sigură?

— Foarte sigură. Aici, în Edam, a fost acum ceva timp un caz asemănător. Jacob Wouters, un negustor de blănuri, i-a făcut curte Sarei, fiica notarului, însă după ce ea i s-a dăruit, el a rupt legătura. La sfatul tatălui ei, Sara l-a chemat la judecată, spunând că Jacob i-a promis că o ia în căsătorie. Jacob a insistat că nu vrea să se căsătorească – era îndrăgostit de altcineva. Însă tribunalul l-a obligat, iar acum cei doi sunt căsătoriți.

Auzisem că aşa e legea, însă nu şi că exista într-adevăr vreo căsătorie încheiată în urma unui asemenea verdict.

— Rembrandt nu mi-a promis niciodată că mă ia în căsătorie.

— Dar aşa ceva nici nu trebuie să se întâmple prin cuvinte. Sara primise de la Jacob o brățară de aur. Tribunalul a considerat-o o dovadă suficientă că el lua în serios relația şi că nici Sara nu ducea lipsă de motive să creadă că avea să-i fie soț. Ai primit vreodată vreun cadou de la Rembrandt? Ceva care să-ți folosească drept probă la tribunal?

Nu prea părea să spere, de parcă s-ar fi aşteptat să nu fi primit decât nişte haine şi vreun tablouaş.

Am scos inelul cu trandafiri de sub corset şi i l-am arătat. Trijn şi-a ținut o clipă respirația şi s-a aplecat să-l vadă mai bine.

— Splendid! Sunt diamante adevărate?

— Da, inelul i-a aparținut primei soții a lui Rembrandt.

— Şi după moartea ei ți l-a dat ție?

Am încuviințat din cap.

Trijn mi-a luat mâna şi m-a ciupit.

— Asta-i proba ta, mi-a spus. Asta-i promisiunea de căsătorie.

20

Am stat o săptămână la Trijn, destul cât să vorbim pe îndelete şi să întărim vechile legături de prietenie. Între timp hotărâsem să mă întorc la Amsterdam, căci în Edam nu-mi puteam găsi de lucru decât la curățat peşte. Dacă nu găseam o slujbă în marele oraş, puteam face asta oricând.

La sfatul lui Trijn, i-am făcut o vizită notarului Claes Keetman. Voiam să aflu ce trebuie să întreprind în chestiunea legată de Rembrandt. Căci era cert că aveam să insist să se țină de promisiunea de a mă ajuta băneşte. Mi-o datora.

De aceeaşi părere era şi notarul. Cu o promisiune de căsătorie făcută în scris aş fi avut o poziție şi mai bună, dar şi bijuteriile erau bune, mai ales că aparținuseră primei soții a lui Rembrandt. Doar că ajutorul de

întreținere i se părea prea mic. După atâția ani, zece florini ar fi fost mai aproape de ce trebuia să fie, şi-a dat el cu părerea.

I-am mulțumit notarului, am plătit şi am plecat. În timp ce mă întorceam la casa lui Trijn, am simțit cum îmi recapăt încet-încet forțele şi pofta de viață. Trebuia să merg la Amsterdam şi să vorbesc cu Rembrandt. Într-adevăr, pe el îl pierdusem, dar asta încă nu însemna că-mi pierdusem şi viitorul. Cu cât lăsam toate astea mai iute în urmă, cu atât mai bine. Apoi aveam să părăsesc oraşul pentru totdeauna şi să mă mut la Edam.

I-am povestit lui Trijn ce spusese notarul.

— Ce ți-am zis? mi-a răspuns ea. Acum sigur vrei să te întorci pe dată la Amsterdam, nu? Bravo, Geertje, nu te lăsa călcată în picioare!

M-a ajutat să-mi strâng lucrurile şi mi-a dat pentru drum o pâine, o bucată de caşcaval şi un urcior cu bere. Apoi m-a însoțit până la Digul Constructorilor de Corăbii.

— Ține-te tare! mi-a spus ea la despărțire. Să zâmbeşti! Nu-l lăsa pe pictorul ăla să scape aşa uşor!

După ce am urcat pe punte, am făcut cu mâna până când barja a trecut pe sub poarta oraşului şi Trijn nu s-a mai văzut.

Pe drum m-am gândit că aş putea să cobor în Ransdorp ca să-mi văd mama. Mi-era dor de ea, însă n-aveam nici un chef să mă întâlnesc cu Pieter. Pe de altă parte, de la cearta noastră trecuseră ani buni. Doar n-o să rabd să nu-mi mai văd deloc mama din pricina fratelui meu!

O oră mai târziu am ajuns la Ransdorp. Ca să cobor, barja a tras pe malul înverzit al canalului de apărare Weersloot.

Nu fusesem niciodată în casa cea nouă a mamei, însă la ultima mea vizită îmi spusese unde e: în mijlocul satului, chiar peste drum de biserică. Asta îmi convenea, fiindcă Pieter locuia la marginea Ransdorpului, deci era puțin probabil să-l întâlnesc.

Ca să fiu sigură, l-am întrebat pe un trecător unde este casa lui Jannetje Jans, iar când am ajuns în fața ei, am bătut uşor la uşă. Am auzit târşâit de paşi înăuntru, apoi s-a deschis uşa.

— Geertje, a spus mama şi a început să plângă.

Când am îmbrățişat-o, s-a agățat pur şi simplu de mine. M-am desprins de ea şi am privit-o îngrijorată.

— Ce mai faci? Îți merge bine?

— Da, da, foarte bine. Am fost puțin bolnavă, dar acum mă simt mai bine. Şi tu? Arăți obosită, scumpa mea.

M-a mângâiat pe obraz şi gestul ei mi-a stârnit lacrimile.

Mama şi-a petrecut un braţ pe după umerii mei şi m-a condus în casă. Ca să-i fie ei mai comod, m-am lăsat pe un taburet. S-a aşezat şi ea pe un scaun lângă mine şi m-a mângâiat fără să întrebe ce se întâmplase, cum făcea când eram mică.

După ce m-am liniştit, cuvintele au venit de la sine. I-am povestit totul despre Rembrandt şi Hendrickje şi despre vizita mea la Trijn.

— E bine că te-ai dus la ea, a spus mama. Trijn e o fată înțeleaptă. Dar eşti sigură că maestrul a spus că o să te ajute?

— Da, foarte sigură. Mi-a promis cinci florini pe lună.

— Cinci florini? Pentru tot restul vieții? Chiar a spus el asta?

Avea în glas o undă de neîncredere, ca şi cum ar fi fost o sumă imensă.

— Notarul a zis că e prea puțin.

— Hm, să-i primeşti măcar pe-ăştia şi-apoi mai vorbim, a spus mama cu o mină dezamăgită.

Reacția ei m-a stânjenit. Chiar spusese Rembrandt că aveam să primesc acei bani în fiecare lună sau

înțelesesem eu greşit? Şi aveam să-i mai primesc şi dacă nu-i înapoiasem bijuteriile Saskiei?

— Nu vreau să te neliniştesc, a spus mama, care vedea de bună seamă că eram din ce în ce mai încordată, însă ştiu din experiență că nu trebuie să te bizui pe bunătatea oamenilor sau pe promisiunile lor. Mai cu seamă când n-ai nimic în scris şi nici martori. La urma urmei, n-ai fost pentru el decât o...

Nu şi-a dus propoziția până la capăt.

— Ce-ai vrut să spui? Curvă?

— Nu, slujnică, dădacă, ce-oi fi fost. Doar nu te-ai aşteptat serios să te ia de nevastă?

— Oricum, nu m-am aşteptat să mă părăsească.

— Nu mă pricep la lucruri dintr-astea, însă mă pricep la oameni, iar ce aud despre maestrul Van Rijn nu-mi sună bine. Se pare că e un om dificil, mai ales când e vorba de bani.

— M-a iubit, mamă. Mai întâi o să vorbesc cu el. Sunt sigură că o să fie bine.

— Să sperăm, a spus mama.

Casa mamei nu era cine ştie ce; ar fi putut locui în ea doi oameni doar dacă s-ar fi înțeles de minune. Însă

pentru ea singură era tocmai bună şi pesemne că ceva mai de soi nu-şi putea permite.

Am rămas la ea peste noapte şi am dormit împreună în alcov. Pieter n-a apărut – se vede treaba că în sat încă nu se aflase de venirea mea. Pentru mama şi pentru mine a fost numai bine aşa. Ne-am bucurat să fim împreună şi am stat de vorbă până târziu, chiar şi după ce ne băgaserăm în aşternuturi.

În zori mi-am strâns lucrurile. Am îmbrățişat-o îndelung pe mama şi i-am spus:

— Dacă vrei să dai de mine, poți să întrebi la Barca Neagră de pe insula Rapenburg. E un han la care am stat şi unde vreau să fac iar rost de o cameră. Dacă nu reuşesc, o să trec din când în când pe-acolo să întreb dacă sunt veşti pentru mine.

— Bine, a spus mama. Mult noroc, scumpa mea. Şi ai grijă cum faci. Cu miere prinzi mai multe muşte decât cu oțet.

Din fericire, am reuşit să-mi recapăt camera de deasupra sălii hanului Barca Neagră. N-o închiriase nimeni cât lipsisem, aşa că mi-au dat-o fără probleme. Speram să pot rămâne acolo, căci era tare ieftină. Însă asta avea un motiv.

Prima oară când înnoptasem acolo avusesem deja o bănuială despre ce fel de han era vorba, iar acum eram sigură. Tot apăreau nişte fete îmbrăcate uşuratic, care le zâmbeau seducător muşteriilor şi nu se supărau dacă aceştia le băgau mâna sub fustă şi le trăgeau pe genunchii lor.

Prostituția era interzisă în Amsterdam, tot aşa cum şi codoşia se pedepsea drastic, însă Korst, proprietarul hanului, părea că nu se teme deloc.

În ziua în care m-am întors a intrat în sala hanului o tânără îmbrăcată într-o rochie cam extravagantă şi cu părul blond prins la spate. Nu ştiam după ce anume o recunoşteam ca fată de moravuri uşoare, poate după îmbrăcămintea ei viu colorată.

Korst s-a dus iute la ea, a prins-o de cot şi a condus-o spre scări.

— A cerut-o un muşteriu, a spus Marritgen, o ospătăriță, fără să se oprească din treabă.

— Se întâmplă des? am întrebat-o.

— Destul de des. Totul trebuie să meargă repede şi discret.

În Edam văzusem uneori prostituate la bâlci, însă chiar în sat nu locuia nici una. Probabil că era mai degrabă o meserie de oraş, dacă se putea numi meserie.

— Muşteriul spune ce fel de fată vrea şi Korst trimite să i se aducă, a spus Marritgen. Dar dacă află cârmuirea, ne-am ars cu toţii, aşa că mucles!

Habar n-aveam cui aş fi putut să-i povestesc ce aflasem, iar pe deasupra aveam altele pe cap.

Cu picioare de plumb, m-am dus a doua zi dimineaţă acasă la Rembrandt. Aveau o slujnică nouă – mi-a deschis şi s-a dus să-l anunţe pe Rembrandt de venirea mea. M-a lăsat să aştept afară, în faţa uşii, ca pe o cerşetoare şi, când a apărut, nici Rembrandt nu m-a poftit în casă. A spus doar:

— Geertje...

— Vreau să stăm de vorbă. Despre ajutorul bănesc pe care mi l-ai promis.

— Iar eu vreau să stăm de vorbă despre bijuteriile Saskiei.

— Sunt bijuteriile mele!

Rembrandt a tras adânc aer în piept şi apoi l-a dat afară.

— Da, au fost ale tale câtă vreme am trăit împreună. Înţelegi, nu? N-am avut niciodată de gând să ţi le dau de tot.

— Atunci de ce mi le-ai mai dat?

— Fiindcă îți trebuiau ca dovadă că aveam gânduri serioase cu tine.

— Ei bine, s-a văzut cât de serioase erau, am spus.

Arțăgos, şi-a întors privirea şi a salutat scurt un vecin care trecea prin fața casei, iar apoi s-a uitat iar la mine.

— Împrejurările se schimbă, sentimentele se schimbă. Nu poți să te schimbi şi tu un pic?

Mi-a sărit şi mie țandăra.

— Rembrandt, toată viața mi s-a schimbat! Totul s-a prăbuşit. Te-am pierdut pe tine, l-am pierdut pe Titus, iar acum trebuie să dau înapoi singurele lucruri care mi-au mai rămas?

— Dar la ce-ți folosesc? Poți să le porți, altceva n-ai ce să faci cu ele.

— Nici măcar asta nu mai fac, am spus. Vreau să le păstrez în amintirea vremurilor bune şi ca să fiu prevenită cât de uşor pot trece. Vreau să le păstrez ca să fiu sigură că te ții de cuvânt.

— Bineînțeles că mă țin de cuvânt. Încheiem un act în fața notarului. Cum aş putea să nu mă țin de cuvânt?

— Aşa, pur şi simplu, am spus eu. Pentru că împrejurările se mai schimbă, cum tocmai ai spus.

M-a privit lung, ca pe o necunoscută sau ca pe un om cu care de-abia acum avea de-a face cu adevărat. În cele din urmă a scos un oftat.

— Vino mâine după-amiază la două şi-atunci mai vorbim, mi-a spus el tăios şi, fără să-şi mai ia la revedere, a închis uşa.

A doua zi la două, m-am prezentat neîntârziat la uşă. Rembrandt mi-a deschis şi m-a condus la bucătărie, unde, în afară de Hendrickje, mai era cineva: Catharina Harmens. O cunoşteam, locuia în apropiere. Stătea la masă lângă Hendrickje şi mă privea cu un aer de mustrare.

— Hendrickje şi doamna Harmens sunt aici ca martore, a spus Rembrandt. Ia loc, Geertje.

M-am aşezat, ignorându-le pe martore. Rembrandt a trecut imediat la subiect.

— Vreau să-ți fac o propunere. Sunt gata să-ți plătesc o dată o sută şaizeci de florini, iar apoi în fiecare an câte şaizeci de florini. Dacă nu te descurci cu atât din pricină de boală sau fiindcă apar alte situații neprevăzute, pot să-ți dau puțin mai mult. Cu o condiție: să nu schimbi testamentul pe care l-ai făcut anul trecut. Vreau să fiu

sigur că n-o să vinzi bijuteriile Saskiei. Dacă totuşi vei face asta, toate înțelegerile băneşti dintre noi se desfac pe loc.

S-a lăsat tăcerea şi toată lumea şi-a îndreptat privirile spre mine. Mi-am luat răgaz să cântăresc propunerea. O sută şaizeci de florini dintr-un foc! Era o sumă imensă. Şi apoi încă şaizeci de florini pe an. Erau cei cinci florini pe lună pe care mi-i promisese. Nu erau mulți bani, dar măcar nu trebuia să mă apuc de cerşit. Dacă mai câştigam ceva în plus de undeva, mi-ar fi ajuns. Chiar mă atrăgea ideea unui câştig neîndoielnic...

Bătând darabana cu degetele în tăblia mesei, Rembrandt nu mă slăbea din ochi. În cele din urmă a rupt tăcerea.

— Le mai ai, nu-i aşa? m-a întrebat el neîncrezător.

— Da, bineînțeles.

— Foarte bine. O dată îți fac propunerea asta, Geertje. Dacă nu te învoieşti, alta mai bună nu primeşti. Poate nu-ți mai ofer nimic.

— Trebuie să mă gândesc bine. Şi nu pot dacă vă holbați toți la mine.

S-a aplecat spre mine.

— De ce trebuie să te mai gândeşti? Îți propun o viață lipsită de grija banilor. Ce vrei mai mult?

Privindu-l, îmi venea să-i iau mâinile într-ale mele, palmele lui mari, bătătorite, care puteau lucra şi cu cea mai fină pensulă şi care îmi mângâiaseră trupul. Pe tine te vreau, îmi doream să-i spun, şi era limpede că mi se citea pe chip, căci şi-a întins mâna şi şi-a lăsat-o pe a mea. M-a cuprins o căldură bine cunoscută.

— Ştiu ce gândeşti, mi-a spus Rembrandt, aşa de încet şi de intim, de parcă am fi fost doar noi doi. Şi ştiu ce simți. Îmi pare rău că te-am făcut să suferi, Geertje. Sincer, tocmai de aceea îți fac o propunere aşa de generoasă.

Mi-am muşcat buza, încercând să-mi stăpânesc lacrimile, fără să-mi trag mâna de sub mâna lui.

— Dacă nu te descurci cu banii sau ai alte probleme, poți veni întotdeauna la mine. Cu siguranță nu te voi lăsa baltă, vreau să fii din nou fericită, mi-a spus el.

M-am bucurat de căldura din ochii lui, uşurată şi bucuroasă că încă mai simțea ceva pentru mine. Poate că într-o bună zi, dacă avea să se sature de Hendrickje, totul avea să revină la ce fusese înainte. Lui Titus i-ar fi dor de mine. Lui Rembrandt i-ar fi dor de mine. Se putea întâmpla.

— Te învoieşti? m-a întrebat Rembrandt strângându-mi uşor mâna.

Am încuviințat din cap.

21

— Toate bune? m-a întrebat Korst când m-am întors la han.

Mă întrebase deja de câteva ori dacă am probleme, de aceea m-am hotărât să mă destăinui lui.

— Ce poveste!

Korst şi-a trecut o mână prin părul care începea să-i încărunțească.

— Cine şi-ar fi închipuit una ca asta din partea maestrului Van Rijn? Deşi prea iubit nu e. Ştiai că a stat pe insula Vlooienburg? Împreună cu Saskia, când erau proaspăt căsătoriți. Umbla de colo colo cu un caiet de schițe după el şi nu făcea decât să deseneze. Mereu oameni simpli. Şi cerşetori. Dar să le dea vreodată de pomană, aş!

Rembrandt dădea uneori de pomană, însă nu voiam să insist pe tema asta.

— Oricum, nu l-am lăsat să scape aşa uşor, am zis.

— Foarte bine ai făcut, a spus Korst ştergând tejgheaua cu o cârpă. Însă cred că te-ai grăbit când ai zis pe loc „da”. Şaizeci de florini pe an, cum vrei să trăieşti din ei?

— Dacă-mi găsesc de lucru, o să reuşesc.

— Şi dacă nu-ți găseşti? Sau te îmbolnăveşti? Ia să-mi spui tu mie cum o să câştigi bani dacă te îmbolnăveşti! N-ai copii care să aibă grijă de tine. Ai rude care să se intereseze de tine dacă nu te descurci?

M-au trecut sudorile. Avea dreptate, eu plecasem de la ideea că nu trebuie decât să mai câştig nişte bani în plus, dar ce se întâmpla dacă nu reuşeam?

— Mi-a promis c-o să mă ajute dacă am necazuri. Scrie şi în contract.

— Minunat. Scrie şi ce înțelege el prin necazuri şi câți bani o să-ți dea dacă apar asemenea împrejurări? Căci altfel promisiunea lui n-are nici o valoare, a spus Korst.

Descumpănită, priveam în gol.

— Şi-atunci ce-ar fi trebuit să fac?

— Să ceri mai mulți bani, bineînțeles! E la mâna ta, fato! Altfel de ce crezi că vrea să încheie un contract? Moare de frică să nu se ajungă la un proces, căci îl va pierde sigur. Fără inelul ăla n-ai fi avut cine ştie ce şanse, însă cu el...

A dat din cap plin de convingere.

Lui Korst nu-i arătasem inelul cu trandafiri; el credea că e un inel simplu de argint sau de aur. Nu trebuia să ştie cât de prețioasă era bijuteria, nimeni nu trebuia să

ştie. Aveam la mine şi celelalte bijuterii. Nu mă încredeam în nimeni, mai ales în partea asta a oraşului.

Însă ce spusese Korst era adevărat: ar fi trebuit să cer mai mulți bani. Ar fi trebuit să-i cer destul cât să nu mai trebuiască să-mi fac griji pentru când aş fi fost bolnavă sau pentru când aş fi ajuns la bătrânețe. M-am gândit la notarul Keetman, care vorbise de zece florini pe lună, şi am oftat. Ar fi trebuit să cer cel puțin o sută douăzeci de florini pe an şi tot n-ar fi fost mult. Un meseriaş câştiga trei sute pe an.

M-a privit atent.

— Ai semnat deja?

— Da...

— Dar nu la notar şi nu un document oficial?

— Nu, la Rembrandt acasă, ceva scris chiar de el. El i-a zis concept.

Korst a dat din cap mulțumit.

— Nu-i foloseşte la nimic. Doar o înțelegere întocmită şi semnată la notar e recunoscută de lege.

— Eşti sigur?

— Crede-mă, fato, ştiu despre procese mai mult decât mi-aş dori. Ascultă la mine, du-te iar la el şi spune-i că te-ai răzgândit.

Aveam încredere în judecata lui Korst. Suna logic. Într-adevăr, testamentul meu ar fi trebuit întocmit la notar.

Am prins curaj, însă mai eram şi supărată şi furioasă pe mine însămi că fusesem atât de proastă şi pe Rembrandt că mă păcălise.

Nori amenințători, grei de ploaie, se adunau pe cer. M-am grăbit cât am putut spre Breestraat şi am ajuns acasă la Rembrandt chiar când s-a dezlănțuit furtuna.

Am bătut la uşă şi mi-a deschis Hendrickje.

— Geertje, a spus ea mirată.

Probabil sperase că lucrurile fuseseră aranjate, că toată lumea era mulțumită şi că scăpase de mine. Se înşelase. Între timp ploua tot mai tare. N-aveam de gând să aştept până când mă invita Hendrickje să intru, aşa că m-am strecurat în casă pe lângă ea.

— De ce-ai venit? m-a întrebat Hendrickje închizând uşa în urma noastră.

— Trebuie să vorbesc cu Rembrandt.

— Lucrează.

— Ştiu că lucrează tot timpul. Dar trebuie să se oprească doar câteva minute.

Mi-a aruncat o privire iscoditoare. Era limpede că îmi citise pe față ceva ce o nelinişte, căci şi-a strâns poalele şi a pornit în sus pe scară.

Am rămas să aştept în antreu, de parcă n-ar fi fost ani de zile căminul meu aici, n-aş fi şters de praf cu grijă şi iubire tablourile de pe pereți, n-aş fi primit clienți în camera laterală şi nu m-aş fi sărutat cu Rembrandt.

Mi-am stăpânit emoția care se trezise în mine şi am ridicat ochii când am auzit o voce de copil.

— Geertje!

Titus a venit într-un suflet la mine şi mi s-a aruncat în brațe.

— Te-ai întors!

L-am strâns în brațe, trăgând în piept mirosul proaspăt ce-l învăluia, şi l-am sărutat pe păr.

— Bine te-am găsit, băiatul meu drag. Ce mai faci?

— Mi-a fost aşa de dor de tine!

Mă ținea mai departe strâns şi nici eu nu-i dădeam drumul din brațe, deşi, de fapt, se făcuse prea greu.

În cele din urmă l-am pus jos şi m-am lăsat pe vine lângă el.

— Îmi pare rău că nu mi-am luat rămas-bun când am plecat. A trebuit să plec repede şi nu ştiam unde eşti.

— Eram cu Hendrickje la piață şi, când ne-am întors, mi-a spus că plecaseşi şi că de-acum înainte urma să aibă ea grijă de mine.

Titus avea lacrimi în ochi.

— Aşa e. Sunt sigură că Hendrickje se descurcă foarte bine. E mereu drăguță cu tine, nu?

— Da, dar nu vreau să aibă grijă de mine. Vreau să te întorci tu!

M-a cuprins cu brațele pe după gât şi şi-a lipit fața de-a mea. Atunci a intrat Rembrandt în antreu.

Deşi mi-era tare milă de Titus şi abia îmi mai stăpâneam emoțiile, m-am bucurat că s-a întâmplat aşa.

— O să fie bine, scumpul meu, i-am spus ignorându-l pe Rembrandt. Poate o să vin să te văd din când în când.

În privirea lui Rembrandt, vinovăția a luat locul suspiciunii.

— Titus..., a zis el.

Băiatul s-a întors spre el, ținându-se însă mai departe cu o mână de fusta mea.

— Vreau să vină Geertje înapoi, a spus el cu mânia rebelă a copilului de opt ani.

— Te înțeleg, dar nu se poate. Doar ți-am explicat, nu? Du-te la Hendrickje, fiindcă trebuie să stau puțin de vorbă cu Geertje.

Titus s-a uitat la mine, iar eu am încuviințat din cap. L-am mai îmbrățişat o dată, apoi a plecat. S-a oprit în uşă şi s-a uitat acuzator spre tatăl său.

— Vezi? Geertje nu e deloc supărată pe mine.

După ce-a plecat, în antreu s-a lăsat câteva clipe tăcerea.

— I-ai spus copilului că m-am supărat pe el? l-am întrebat în cele din urmă.

Obosit, Rembrandt şi-a trecut o mână prin păr şi a clătinat din cap.

— Nu pe el. I-am spus doar că te-ai supărat. A înțeles greşit.

— Sper să dregi lucrurile.

— Cred că ai făcut-o chiar tu adineauri, dar o să stau de vorbă cu el. Într-adevăr, nu trebuie să sufere şi mai mult după toată nebunia asta. Dar cu ce-ți pot fi de folos? Înțelegerea noastră nu ți-e întru totul limpede?

— Despre asta-i vorba, am spus. Nu mi-e deloc limpede cum o să trăiesc cu şaizeci de florini pe an.

Expresia de pe fața lui Rembrandt s-a înăsprit brusc.

— Ce vrei să spui?

— Ce-ai auzit. E foarte simplu: banii ăştia nu-mi ajung să trăiesc. Dacă mai şi muncesc, da, dar ce fac dacă mă îmbolnăvesc? Am patruzeci de ani, cu sănătatea nu stau prea bine. Cum o să fie peste cinci sau zece ani? Am nevoie de mai mulți bani, Rembrandt.

— Şi mai mulți? a întrebat el pe un ton reținut.

— Totuşi nu-ți cer prea mult dacă te gândeşti la tot ce-am făcut în ultimii ani pentru Titus şi pentru tine.

— Ai avut aici un acoperiş deasupra capului, mâncare bună şi haine frumoase. Ai putut să păstrezi tot ce ți-am dăruit. Ai luat chiar şi bijuteriile Saskiei. Tot nu-i de-ajuns? Ce mai vrei de la mine, Geertje?

— Destui bani cât să-mi ajungă la bătrânețe. Cât să nu fie nevoie să-mi fac griji pentru viitor. Mi se pare rezonabil. Şi-atunci îți promit că o să păstrez bijuteriile pentru Titus.

Rembrandt a oftat adânc.

— Şi ce sumă ți se pare potrivită?

— Trei sute.

— Ai înnebunit de tot? De unde să-ți dau atâția bani?

— Ai putea să pictezi un portret. Îți place sau nu, aşa poți să scoți bani buni.

Ne-am uitat țintă unul la altul, apoi a tras adânc aer în piept şi a încuviințat din cap.

— Sunt de acord să-ți dau mai mult. Dar nu trei sute, ci suma pe care ți-aş fi dat-o dacă ai fi avut probleme. Dar acum hai să întocmim un act la notar.

— Şi? Ce sumă e?

— Trebuie să mă mai gândesc. Te anunț.

Enervată, mi-am încrucişat brațele pe piept.

— Hotărăşte acum, pe loc! Că doar te-ai gândit deja, nu? Vreau să ştiu problema rezolvată – trebuie să trăiesc din ceva.

— Astea nu sunt lucruri pe care să le hotărăşti „pe loc”, Geertje. Apropo, unde stai acum?

— La hanul Barca Neagră, pe insula Rapenburg.

— Bine, mă gândesc şi te anunț. Vorbesc serios!

Rembrandt m-a condus până la uşa de la intrare şi mi-a deschis-o să ies.

— Şi să nu mai vii aici neanunțată, că-i tulburi pe Hendrickje şi pe Titus.

Am păşit afară, m-am mai întors o dată spre el şi l-am privit cu răceală.

— Pentru Titus o să fac ce-mi ceri, însă de Hendrickje puțin îmi pasă. Din partea mea, n-are decât să nu mai doarmă liniştită nici o noapte.

— Hendrickje n-are nici o vină, a spus Rembrandt şi, înainte să pot riposta, a închis uşa.

Îmi trebuiau bani, însă n-aveam timp să-mi caut de lucru. Korst m-a lăsat să mai câştig câte ceva servind la tejghea, însă nu era de-ajuns. Eram disperată, aşa de disperată, că nu-mi mai păsa de pretențiile lui Rembrandt. Imediat după ce am trecut pe la el, m-am dus glonț la o

casă de amanet din Uilenburgerstraat. Nu mi-a fost deloc greu să amanetez două brățări de-ale Saskiei – patroana mi le-a primit imediat.

Puțin mai târziu eram iar afară, cu o punguță de pânză plină cu monede. Nu mă simțeam vinovată, ci doar uşurată că în următoarele luni aveam din ce să-mi plătesc o locuință şi mâncarea. Cele mai importante lucruri de valoare aveam să le păstrez pentru Titus, însă trebuia să trăiesc şi eu din ceva.

— Ei? a întrebat Korst când am intrat în hanul Barca Neagră.

Moartă de oboseală, m-am sprijinit de tejghea.

— O să se mai gândească.

Korst a dat din cap mulțumit.

— Ține-te tare, fato! Nu uita că lupți pentru viitorul tău.

— Mă gândesc la asta clipă de clipă. Dar nu mai pot.

Korst a împins spre mine o cană cu bere şi o bucată de caşcaval.

— Ia-le cu tine în cameră. Din partea casei.

I-am zâmbit şi am urcat scara îngustă, în spirală. În camera mea rece, neprimitoare, m-am întins în pat şi mi-am ațintit ochii în tavan. Eram prea obosită ca să mănânc, probabil din pricina încordării. Însă Korst avea dreptate,

trebuia să mă țin tare şi să lupt mai departe. Aveam acum şansa să-mi văd de treburile mele – de îndată ce semnam înțelegerea, totul era bătut în cuie.

M-am trezit dintr-odată că-mi zvâcneşte capul de durere. Am închis ochii şi mi-am frecat fruntea cu două degete. Mă simțeam aşa de singură şi de nefericită, încât îmi venea să plâng, însă chiar şi pentru asta eram prea obosită.

Probabil că adormisem, căci am sărit speriată în capul oaselor şi m-am uitat de jur împrejur când am auzit că bate cineva la uşă. Da, dormisem; începea deja să se întunece.

— Geertje?

Era vocea lui Korst.

— Te caută cineva.

Mi-am săltat picioarele peste marginea patului şi m-am ridicat.

— Cine?

— Maestrul Van Rijn, a spus Korst.

Era ceva mai smerit decât când îl ponegriserăm împreună în discuțiile din ultimele zile. Că doar n-o fi urcat şi Rembrandt cu el?

Am crăpat uşa. Într-adevăr, era acolo, lângă Korst. Acesta a făcut un pas înapoi, iar Rembrandt a deschis uşa mai larg. A intrat şi i-am citit îndată pe chip că ceva nu era în ordine.

A trântit uşa după el şi, cât era de mare, s-a proțăpit în fața mea cu un aer amenințător.

— Ai vândut brățările Saskiei?

L-am privit speriată. Cum aflase aşa de repede?

— O oarecare Jacomijn Baltens a trecut după-amiază pe la mine. Mi-a spus că ai fost mai devreme la ea şi ai amanetat brățările de aur. Te-a recunoscut imediat şi a venit la mine.

Am făcut câțiva paşi în spate.

— Ce era să fac? Am nevoie de bani.

— Nu ți-am spus că o să-ți dau mai mulți bani? Fiindcă mi-a fost milă de tine, deşi acum mă întreb de ce. Ştii cât țin la bijuteriile Saskiei, şi tot ai vândut brățările. Mai ai inelul cu trandafiri? Spune-mi!

M-a împins şi mai în spate, apucându-mă de braț. Chiar dacă nu m-a strâns tare, mi s-a făcut frică.

— Îl mai am, am spus iute.

— Arată-mi-l!

— Dacă-mi dai drumul...

Şi-a luat mâna de pe brațul meu. Am scos inelul din corset, i l-am arătat şi-apoi l-am băgat imediat la loc.

— Aşa îl porți, agățat de-o panglică? m-a întrebat el agitat. O să-l pierzi!

— N-o să-l pierd deloc, panglica e bine înnodată, iar dacă totuşi se desface, inelul cade în corset. E mai sigur să-l port aşa. Dacă l-aş purta pe deget, prin părțile astea aş fi jefuită imediat.

Rembrandt s-a liniştit, însă a rămas nemişcat dinaintea mea, cu o mână proptită în perete, astfel încât nu puteam să fac un pas.

— Vreau să-mi dai brățările înapoi, mi-a spus el cu fața foarte aproape de a mea. Te duci şi le iei. Chiar azi!

— N-am bani să fac asta. Sunt în siguranță la casa de amanet şi rămân proprietatea mea. De îndată ce-o să-mi dai îndoit banii pe care mi-i datorezi în fiecare an, mă duc să le iau.

— Proprietatea ta?! Sunt ale lui Titus! N-ai dreptul să le vinzi!

— În testament scrie că sunt ale mele, altfel n-aş putea să i le las lui moştenire. Şi brățările nu le-am vândut, ci le-am amanetat. Le iau sigur înapoi.

Nu ştiu cum găseam puterea să rămân liniştită şi fermă – poate fiindcă ştiam că nu are ce să-mi facă. Mă

înghesuia el acum prin colțuri, însă eu eram, de fapt, cea care-l strânsese cu ușa.

— Toate bune aici?

În ușă au apărut doi bărbați, Korst și încă un ins pe care nu-l cunoșteam. Korst a intrat în cameră cu pași hotărâți.

— Cred că mai bine plecați.

— Ce te bagi?

Rembrandt și-a întors fața spre el și l-a privit furios.

— E hanul meu și n-am chef de scandal, deci ori plecați acum în liniște, ori chem gărzile, a spus Korst cu mâinile în șolduri.

A intrat și celălalt bărbat, s-a proțăpit lângă el și și-a încrucișat brațele pe piept.

— Bine, plec.

Rembrandt s-a îndepărtat de mine, luând-o spre ușă. Înainte să iasă din cameră, m-a mai săgetat o dată cu o privire ucigătoare.

— Ia înapoi brățările alea. Și ai grijă de inel, altfel dai de belea.

22

Așezată pe marginea patului, mi-am revenit încet-încet din sperietură. Korst și ajutorul lui își trăseseră câte un

scaun şi se aşezaseră să asculte ce-aveam de spus despre ceea ce tocmai se întâmplase. Tânărul mi se părea oarecum cunoscut şi, când s-a prezentat, mi-am amintit unde-l văzusem.

— Octaeff, am spus. Ai fost martor când mi-am făcut testamentul la notarul Lamberti.

— Aşa e, a adeverit Octaeff. De fapt, sunt cizmar, însă câteodată, când vreun notar are nevoie de martori, mai fac un ban din asta. Aşa am învăţat destul de multe despre orânduirea legii. Ce-a făcut domnul Van Rijn adineauri se cheamă pătrundere nepermisă şi ameninţare şi se pedepseşte prin lege.

— Octaeff mi-a fost de mare ajutor de câteva ori, a spus Korst. L-am întrebat dacă vrea să te ajute şi pe tine – desigur, dacă te învoieşti. Nu e scump.

M-am uitat la Octaeff.

— Cât ceri?

El a spus o sumă care mie mi se părea o avere, însă eram dispusă s-o plătesc în schimbul unor sfaturi înţelepte.

— E important să nu grăbeşti lucrurile, a spus Octaeff. Maestrul Van Rijn o să-şi ia cei mai buni avocaţi, deci nu trebuie să te lupţi cu el singură. În locul tău l-aş da în judecată.

Am hotărât să urmez sfatul lui Octaeff. Cu Rembrandt nu se mai putea sta de vorbă, aşa că n-aveam de-ales.

Octaeff mi-a explicat cum se făcea dreptate şi cu ce magistraţi urma să avem de-a face. Pentru nerespectarea unei promisiuni de căsătorie trebuia să ne adresăm Tribunalului pentru Chestiuni Matrimoniale şi de Familie, ce purta acum numele de Camera pentru Rezolvarea Neînţelegerilor Matrimoniale.

Domnii care conduceau acest tribunal nu erau jurişti, ci cetăţeni de vază, care se numeau comisari. Ei aveau să se ocupe de cazul meu. Câtă vreme noua primărie era încă în construcţie, tribunalul se întrunea într-una din încăperile Bisericii Vechi.

Cu ajutorul lui Octaeff, am intentat numaidecât proces. Rembrandt a fost citat să se prezinte în 25 septembrie 1649 la Tribunalul pentru Chestiuni Matrimoniale. În loc să apară în faţa comisarilor, Rembrandt a propus să ne întâlnim din nou şi să stăm de vorbă.

În ziua stabilită pentru întâlnire eram neliniştită, însă m-a ajutat faptul că mă însoţea Octaeff. Pe drum spre Breestraat m-a încurajat. Eu n-am scos o vorbă. Aveam gura uscată şi mi se pusese un nod în gât.

Când am ajuns, Octaeff a bătut cu ciocănelul la uşă. A deschis chiar Rembrandt, care ne-a salutat sec şi ne-a condus la bucătărie. De fapt, era o jignire că nu voia să ne primească în salonul de zi, însă nu-mi păsa. Nu-mi doream decât să se termine cu certurile şi să pot pleca de-aici numaidecât cu sentimentul liniştitor că n-aveam să îndur nici o lipsă.

Hendrickje stătea la masă, cu o mână odihnind graţios pe speteaza unui scaun. Cu părul împletit şi boneta de dantelă, arăta splendid. Am văzut imediat că haina de un galben pal, cu decolteu larg şi tiv moale de blană, era nouă.

— Staţi jos, a spus Rembrandt.

Eu şi Octaeff ne-am tras câte un scaun şi ne-am aşezat în faţa lui Rembrandt şi Hendrickje. Nu ni s-a oferit nimic de băut. Rembrandt a trecut numaidecât la subiect. Mi-a propus să-mi dea două sute de florini ca să scot brăţările de la casa de amanet. În plus, era gata să-mi dea cât trăiam o sută şaizeci de florini pe an în loc de şaizeci de florini.

— Trei sute, am spus ferm.

Rembrandt m-a privit enervat.

— Cât de bogat mă crezi? Am mai multe datorii decât averi şi abia dacă pot să-mi plătesc casa!

Era adevărat, însă puțin îmi păsa. Nu trebuia decât să facă rost de una, două comenzi şi îşi rezolva problemele, în vreme ce eu nu puteam spera la vreun câştig în plus.

— E o ofertă bună, Geertje, a spus Octaeff. Maestrul Van Rijn mi-a arătat registrul de câştiguri şi cheltuieli. E adevărat ce spune: are datorii.

Am întors privirea, neîncrezătoare.

— V-ați vorbit între voi? Fără ştirea mea?

— Am vrut să ştiu cum stau lucrurile. Întotdeauna fac asta.

— Cum adică „Întotdeauna fac asta”? Vorbeşti de parc-ai fi avocat! Ce-ați complotat voi doi împreună?

— Linişteşte-te, Geertje. Octaeff şi cu mine ne-am sfătuit cum să rezolvăm chestiunea căzând la înțelegere, fără proces. Chiar nu pot să plătesc mai mult. Până aici.

Dintr-odată, vocea lui Rembrandt redevenise amabilă. M-am uitat în ochii lui şi am văzut durerea pe care – era limpede – o simțea şi el. Era sincer? Chiar voia să dreagă lucrurile? Nu-mi doream nimic mai mult decât să-l cred.

M-am uitat din nou la Octaeff. A încuviințat din cap.

— Eu aş fi de-acord. De obicei, atât primesc femeile care aşteaptă un copil. Dacă te duci cu problema ta în fața Camerei pentru Rezolvarea Neînțelegerilor Matrimoniale, comisarii pot hotărî să primeşti mai puțin.

Rembrandt a întins mâna peste masă şi mi-a zâmbit încurajator.

— Hai să îngropăm securea războiului. Recunosc că propunerea mea de data trecută n-a fost prea generoasă şi-mi pare rău că m-am purtat atât de grosolan cu tine la han. Acum ce spui? Ne-am înțeles?

Argumentul lui Octaeff, că nu aşteptam un copil, a fost decisiv. Într-adevăr, ăsta putea fi un punct important pentru tribunal. Aşa că n-am mai avut de ales – m-am învoit.

Contractul urma să fie întocmit de notarul Laurens Lamberti şi apoi semnat de mine şi de Rembrandt în 10 octombrie. Ai fi zis că acum, când totul se rezolvase, am să pot dormi iar bine, însă nu era aşa. Noapte de noapte mă perpeleam şi socoteam dacă aveam să mă descurc cu banii în caz că m-aş fi îmbolnăvit. Atunci mă apucau din nou îndoielile, însă mi le înăbuşeam. Să primesc aşa, pur şi simplu, o sută şaizeci de florini pe an suna foarte bine, însă întrebarea era dacă îmi ajungeau să trăiesc. Probabil că da, însă pe muchie. Asta dacă nu mă îmbolnăveam. Cu siguranță ar fi trebuit să şi muncesc, chiar şi la bătrânețe, căci n-aveam pe nimeni să mă sprijine.

L-am întrebat pe Korst dacă ar putea să mă angajeze permanent, iar el mi-a propus să servesc la tejghea şi să fac curățenie.

În dimineața zilei de 10 octombrie, afară bătea vântul şi ploua, iar eu mă chinuiam să țin podeaua curată. De câte ori se deschidea uşa, vântul sufla înăuntru frunze de toamnă şi alte gunoaie de pe stradă, iar muşteriii lăsau urme de noroi pe unde treceau. În timp ce spălam podeaua mă uitam una-două la ceas. Încă aveam îndoieli. Făceam bine semnând contractul? Aveam să mă pot descurca?

M-am întors pe jumătate şi am văzut-o pe Marritgen aruncând o privire şovăitoare spre mine.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat-o.

Şi-a muşcat buza, s-a uitat în jur şi apoi a părut că se hotărăşte.

— Mi-a ajuns la urechi ceva ce, după părerea mea, trebuie să ştii şi tu.

— Ce ți-a ajuns la urechi? Despre ce este vorba?

— Despre contractul pe care o să-l semnezi după-amiază. Trebuie neapărat să-ți spun: Octaeff a ajuns la o înțelegere cu maestrul Van Rijn.

Mi s-au zbârlit şi ultimele firişoare de păr de pe corp.

— Ce?

— L-am auzit chiar pe Octaeff vorbind cu Korst despre asta. I-a spus aşa: „Dacă Geertje e de acord cu contractul, o să mă aleg şi eu cu o sumă frumuşică”. Korst l-a întrebat: „De la cine?”, iar Octaeff a spus: „De la Rembrandt, desigur”. Lui Korst nu i se părea o sumă aşa mare, însă Octaeff l-a încredințat că tribunalul n-o să-ți dea mai mult de-atât şi că ai face bine să închei capitolul ăsta. Şi Rembrandt vrea la fel, că n-are absolut nici un chef de vreun proces.

Am încremenit.

— De-aia m-a sfătuit Octaeff să primesc propunerea lui Rembrandt. Ce trădător ordinar!

— Korst a părut să-i dea dreptate că ți-ar face mai bine să-ți recapeți liniştea. Spunea că arăți rău, eşti palidă şi slabă.

— Mă simt foarte bine. Fac față unui proces fără nici o problemă.

Sprijinită de coada spălătorului, am privit câteva clipe în gol. Furia creştea în mine. Îmi venea să arunc cu ceva, însă m-am abținut. Trebuia să mă gândesc, să mă gândesc bine de tot.

— Ce-o să faci acum? m-a întrebat Marritgen.

— După-masă mă duc pur şi simplu acasă la Rembrandt, am spus eu sărutând-o pe obraz. Îți

mulțumesc, Marritgen. Îmi pare foarte bine că mi-ai spus toate astea.

Înfuriată la culme şi bine înfăşurată în pelerină, de parcă nu mă apăra doar de frig, m-am dus o oră mai târziu în Breestraat. Cum nu-l aşteptasem pe Octaeff, ajunsesem înaintea lui. Notarul Lamberti era deja înăuntru. Hendrickje, care m-a salutat din cap un pic jenată când am intrat, tocmai îi lua pardesiul. Titus nu se zărea pe nicăieri. Oare voiau să-l țină departe de mine?

Am coborât scara în bucătărie şi, când ne aşezam, a venit şi Octaeff. Părea pe fugă şi mi-a aruncat o privire surprinsă şi întrebătoare. Mi-am întors capul.

Lamberti era deja la masă şi a deschis întrunirea. A scos conceptul de contract şi s-a uitat la fiecare dintre noi în parte.

— Îmi face plăcere să aud că ați ajuns la o înțelegere fără să fie nevoie să mergeți la tribunal, aşa se şi cuvine, a spus el. Sunteți oameni cu cap, care îşi pot rezolva neînțelegerile singuri. Vă felicit. În conceptul de contract pe care l-ați întocmit împreună scrie că doamna Dircx va primi o intertenție de o sută şaizeci de florini pe an şi o singură dată suma de două sute de florini pentru a scoate bijuteriile depuse de ea la casa de amanet. Condiția pusă

de domnul Van Rijn pentru această învoială este ca doamna Dircx să nu mai ridice alte pretenții în viitor şi să nu-şi schimbe testamentul. Mai ales, ea n-are voie să vândă sau să amaneteze inelul cu trandafiri care se află acum în posesia ei.

S-a uitat în jur să vadă dacă eram toți de-acord şi, cum nimeni n-a avut nimic de spus, a continuat.

— Bine, atunci voi copia contractul întocmai şi apoi îl puteți semna.

— Nu vă mai osteniți, am zis sec.

Numaidecât, toți ochii s-au întors spre mine.

— Poftim? a spus notarul.

— Nu e nevoie să citiți contractul cu voce tare. Ştiu ce scrie în el şi nu-l voi semna.

— Geertje..., a început Rembrandt, însă nu l-am lăsat să continue.

— Chiar ai crezut că poți să mă scoți aşa din joc? Te-ai înțeles cu el pe la spatele meu.

Am dat din cap spre Octaeff, care, jenat, şi-a ferit privirea.

— M-ați trădat şi m-ați înşelat, şi oricum nu sunt de-acord cu ce scrie în contract! O sută şaizeci de florini nu-mi ajung nici pe departe ca să trăiesc. Vreau trei sute. Dacă nu, desfac testamentul.

În tăcerea care s-a lăsat, toți mă priveau uluiți. Atunci m-am ridicat în picioare şi m-am răstit la Rembrandt:

— Gândeşte-te bine până ne vedem la tribunal!

Fără să mai aştept vreun răspuns, am ieşit din bucătărie şi am urcat în fugă scările. În antreu, mi-am smuls pelerina din cuier şi am ieşit cu paşi mari din casă, trântind uşa în urma mea.

Nimeni n-a venit după mine. Fără îndoială, stăteau mai departe toți acolo, în culmea nedumeririi. Mai că mi-a venit să râd. Crezuseră că pot să mă păcălească, însă nu le-a mers. De-acum încolo aveam să mă descurc şi singură. Octaeff îmi spusese întocmai ce paşi trebuiau urmați.

Ferm hotărâtă să nu mai pierd nici măcar un minut, m-am îndreptat spre Biserica Veche.

23

Rembrandt n-a dat curs primei citații şi nici după cea de-a doua nu s-a prezentat la tribunal. Gestul nu era deloc în sprijinul cauzei sale, ceea ce se citea limpede pe fețele comisarilor. Aceştia i-au dat o amendă de trei florini şi au amânat şedința de judecată pentru 23 octombrie. Dacă nici de data asta nu se prezenta, sentința avea să fie pronunțată în lipsă.

Dar Rembrandt n-a lăsat să se ajungă până acolo. În 23 octombrie ne-am prezentat împreună la tribunal. Rembrandt îi cunoştea pe toţi acei domni, însă nu mi-am făcut nici un fel de griji în privinţa asta. Situaţia l-ar fi avantajat dacă s-ar fi aflat în relaţii bune cu ei, însă nu era cazul.

La audiere am spus că Rembrandt îmi promisese în repetate rânduri că se căsătoreşte cu mine. Nu era adevărat şi Rembrandt se uita cu dezgust la mine, însă l-am ignorat.

— Ce-aveţi de spus despre cele declarate mai înainte, domnule Van Rijn? l-a întrebat Jacob Hinlopen.

— Nimic, a ridicat Rembrandt din umeri. În afară de faptul că sunt prostii, însă nu e nevoie s-o dovedesc. Să dovedească ea că am spus aşa ceva.

Comisarii s-au uitat întrebător spre mine.

— Doamnă Dircx, există martori care pot întări declaraţia dumneavoastră? m-a întrebat Hinlopen.

— Nu, am spus. Însă am altă dovadă.

Le-am arătat inelul cu trandafiri. Micile diamante scânteiau în lumina care pătrundea prin fereastra bisericii şi comisarii s-au aplecat în faţă ca să poată vedea mai bine inelul.

I-am întins bijuteria lui Jacob Hinlopen, care a studiat-o pe îndelete şi apoi a dat-o mai departe colegilor lui. În timp ce aceştia se uitau şi ei la inel, Hinlopen a întrebat:

— Domnule Van Rijn, este adevărat că i-ați dat acest inel doamnei Dircx?

Rembrandt a încuviințat morocănos din cap.

— Acest inel şi alte bijuterii au fost ale Saskiei, prima soție a lui Rembrandt, am spus eu.

Cornelis Abba mi-a dat inelul înapoi şi domnii şi-au aruncat priviri unii altora.

— Nu cred că e nevoie să deliberăm asupra acestei cauze, a spus Jacob Hinlopen. E limpede. Domnule Van Rijn, dăruindu-i doamnei Dircx inelul răposatei dumneavoastră soții, i-ați dat într-adevăr impresia că vreți să o luați în căsătorie. În consecință, doamna Dircx este îndrituită să ceară să fie încheiată propriu-zis căsătoria. Însă, cum v-ați învoit în privința chestiunilor financiare, întocmind un concept pe care deja l-am văzut, dispunem să respectați înțelegerea încheiată mai înainte. Aceasta înseamnă că doamna Dircx va primi o sută şaizeci de florini pe an pentru tot restul vieții şi suma de două sute de florini achitată o singură dată. Cu această sumă, doamna Dircx va răscumpăra bijuteriile amanetate. I se

interzice să le înstrăineze sau să le amaneteze din nou. Aceasta este sentința noastră şi astfel să se împlinească.

Furia mi s-a preschimbat într-un gol lăuntric. Mă agățasem săptămâni în şir de mânia mea, însă după pronunțarea sentinței nu mi-a mai rămas decât să plâng. Nu în sala de judecată, am aşteptat până am ajuns în camera mea. La han, m-am dus direct sus, fără să-l iau în seamă pe Korst, care şi-a ridicat ochii şi a făcut un pas spre mine. Nici cu un trădător ca el nu mai aveam ce discuta.

M-am aşezat pe marginea patului şi mi-am vărsat toată amărăciunea. În cele din urmă, obosită de-atâta plâns, am rămas cu ochii ațintiți în gol. Şi-acum? Aveam de gând să mă mut la Edam, însă comisarii adăugaseră sentinței prevederea că trebuie să merg în fiecare lună la Rembrandt pentru a-mi primi banii, ceea ce mă lega de Amsterdam. Aş fi putut să merg la Ransdorp, la mama.

De fapt, de ce nu? Aş putea pune pe roate un mic negoț cu brânzeturi şi lapte şi mi-aş putea aduce marfa la Amsterdam cu barja de lapte. Căsuța mamei nu era mare, însă aveam să ne descurcăm. Dacă afacerile mergeau bine, după o vreme aş fi putut să închiriez o casă mai mare.

Sentimentul de deznădejde şi lipsă de viitor s-a risipit încet-încet. M-am ridicat în picioare, m-am dus la

fereastră şi am început să urmăresc forfota vaselor pe apă, cu Turnul Montelbaen înălțându-se mândru şi zvelt deasupra lor.

Aveam bani, puteam să cumpăr câteva vaci sau capre şi să iau în arendă o bucată de pământ pe care să pască. Mai trebuia să fac rost de nişte unelte cu care să pregătesc untul şi caşcavalul: găleți, un putinei, forme pentru caşcaval. Mama făcuse întotdeauna singură caşcaval şi unt, cu siguranță avea să mă ajute.

Dintr-odată, viitorul nu mai părea atât de sumbru. Aş fi preferat să plec imediat la Ransdorp, însă mai aveam de rezolvat unele lucruri aici. Pentru început, trebuia să merg la Rembrandt să-mi iau banii, căci plata fusese stabilită retroactiv pentru 28 iunie. Deci mai avea nişte datorii față de mine şi trebuia să-mi dea şi banii cu care ar fi trebuit să răscumpăr bijuteriile Saskiei.

Aş fi putut să-mi pun micul negoț pe roate cu banii aceia... Însă Rembrandt avea să-mi dea ajutorul lunar abia după ce i-aş fi arătat bijuteriile, eram sigură.

Mi-am scos punga de sub fustă şi am vărsat tot ce era în ea pe masă. Inelele Saskiei luceau în lumina tot mai slabă.

Oare cât valorau? Poate salariul pe un an întreg. Chiar şi numai cu jumătate dintr-atât aş fi scăpat de griji.

Cu un oftat, am băgat totul înapoi în pungă, însă gândul acela nu mi-a ieşit din cap tot restul zilei.

Abia la sfârşitul după-amiezii am ieşit din cameră ca să mănânc ceva. Când am ajuns jos şi am intrat în sala hanului, am văzut stând în picioare lângă tejghea o figură cunoscută. Pieter.

Stătea de vorbă cu Korst, care m-a zărit primul.

— Uite-o că a venit, a spus el.

M-am îndreptat agale spre fratele meu. Arăta mai bătrân decât îl ştiam. Avea faţa bătută de vânturi a omului care-şi petrece zilele afară, iar pe mână i se vedea ditamai cicatricea.

— Pieter, l-am salutat eu calm şi rece.

— Geertje... Ce mai faci?

N-a dat nici un semn că ar vrea să mă sărute pe obraji, însă dacă ar fi încercat, m-aş fi ferit.

— Bine, am spus. Ce faci aici?

— Am venit să te văd. Mama mi-a zis că ai de furcă cu pictorul ăla şi, de câte ori vin la Amsterdam, îmi ajung tot felul de vorbe la ureche.

L-am luat cu mine într-un colţ al sălii şi i-am făcut semn lui Korst să ne dea ceva de băut.

— El plăteşte, am adăugat eu cu o mică plecăciune către fratele meu.

Pieter nu s-a împotrivit. S-a aşezat, şi-a pus pălăria pe scaunul de lângă el şi m-a privit câteva clipe în tăcere. În cele din urmă m-a întrebat:

— Ia spune, ce s-a întâmplat?

Mi s-ar fi părut de bun-simț să-mi ceară scuze că se purtase atât de urât cu mine ultima oară când ne văzuserăm, însă era limpede că nu-şi bate capul cu asemenea lucruri.

— Ştii deja, am spus luându-mi un ton nepăsător. Sigur ți-a zis mama.

— Cum s-a terminat? A fost deja procesul?

— Da, azi-dimineață.

I-am povestit cum decursese totul şi care fusese sentința. A ascultat cu atenție.

— Bine lucrat, a spus el. Pictorul ăla a fost la fel de vinovat. Mare dreptate ai avut să-l dai în judecată. Şi-acum ce-o să faci?

— Mă întorc la Ransdorp, la mama.

— O să se bucure. Tare îți mai duce dorul.

— Ce mai face?

— Nu prea bine. Cum ştii şi tu, îmbătrâneşte şi e din ce în ce mai şubredă. Nici cocioaba în care stă, cu pereții

plini de mucegai, nu-i face bine. Marij şi cu mine ne-am gândit s-o luăm la noi, însă n-avem destul loc şi pentru ea. Deci s-ar brodi tocmai bine dacă ai găsi ceva mai bun, unde să stați amândouă.

De-aia venise; aveam bani şi el avea nevoie de mine. Dar şi eu aveam nevoie de el la fel de mult, aşa că am încuviințat din cap.

— Aşa mă gândeam şi eu. Vreau să încep un mic negoț cu unt şi brânzeturi, însă îmi trebuie bani să cumpăr unelte. Mâine mă duc la Rembrandt să-mi dea două sute de florini, cu care trebuie să răscumpăr brățările Saskiei, iar restul cred că mi-i dă abia după ce m-am ocupat de asta.

— Pot să te împrumut ca să cumperi unelte. Ai nevoie şi de animale şi de o casă cu o bucată de pământ, fiindcă şandramaua aia mai are puțin şi se dărâmă. Când am un pic de timp, mai trec pe-acolo şi mai repar câte ceva. De-ai putea să te foloseşti de cei două sute de florini...

— Asta chiar că nu se poate. Atunci nu-mi mai primesc ajutorul, cum tocmai ți-am explicat.

— Nu mai ai şi alte bijuterii?

— Dintre cele rămase de la Saskia?

— Da. Le ai la tine?

Am încuviințat din cap, scoțând la iveală punguța împodobită cu mărgele. Am vărsat-o pe masă, în spatele cănilor de bere, ca să nu vadă Korst ce era acolo: câteva inele de argint şi de aur, câteva brățări şi mai mulți cercei.

Pieter le-a studiat pe toate cu mare interes.

— Astea valorează o avere! Pe care dintre inele l-ai folosit ca dovadă?

I-am arătat inelul cu trandafiri.

Pieter s-a aplecat puțin în față şi a fluierat încet.

— Diamantele sunt adevărate?

— Da, bineînțeles.

— Geertje, nu ştiu cât valorează inelul ăsta, însă cu banii luați pe el ți-ai putea cumpăra o casă.

— Nu-mi aparține. În testamentul meu scrie că trebuie să-i las totul moştenire lui Titus.

— Deci îți aparține. Cum poți să laşi cuiva moştenire ceva dacă nu e proprietatea ta? Rembrandt n-are nici un cuvânt de spus în privința lui, poți să faci cu el ce vrei. De-aia se teme atâta de tine, de-aia te-a pus să faci prostia aia de testament. Dacă vinzi sau amanetezi bijuteriile, n-o să mai trebuiască niciodată să-ți faci griji în legătură cu banii. Mai ales că primeşti şi ajutorul ăla lunar de la el.

— Dar trebuie să merg în fiecare lună să-l iau de la el şi-atunci o să vrea să vadă bijuteriile.

— Am putea să dăm să ne facă unele la fel.

Ideea asta m-a cam enervat.

— Asta e înşelăciune.

— Ştii ce e înşelăciune? Să duci o femeie cu vorba ani de zile şi-apoi s-o dai afară din casă fiindcă se întâmplă să apară o tinerică. Asta-i înşelăciune!

Îmi simţeam mâinile reci şi am început să mi le frec una de alta ca să mă încălzesc.

— Ai dreptate. Dar dacă se descoperă?

— Ce să se descopere? Că ţi-ai vândut propriile bunuri? Ai tot dreptul s-o faci, nu? Scrie în contract că trebuie să le arăţi în fiecare lună?

— Cred că nu.

— Şi-atunci? Ştii ceva? Mă duc eu să-ţi iau ajutorul ăla. Amanetăm câteva inele mai ieftine, apoi poţi oricând să-l răscumperi pe vreunul dacă trebuie neapărat. Tu începi o viaţă nouă şi pictorul ăla primeşte ce merită.

Fratele meu mi-a zâmbit larg, iar eu i-am răspuns cu un surâs reţinut.

Nu prea mă simţeam împăcată, însă nu vedeam altă posibilitate. Şi avea dreptate: bijuteriile erau proprietatea mea. Am hotărât să aştept câteva luni înainte să le amanetez, astfel încât o vreme să i le pot arăta lui Rembrandt. Apoi aveam să le răscumpăr una câte una.

Oricât de urgentă era nevoia mea de bani, nu-mi plăcea deloc să mă gândesc că urma să risipesc moştenirea lui Titus.

Anul următor, în martie 1650, m-am mutat la Ransdorp, ceea ce pe mama a făcut-o foarte fericită. Nu i-am pomenit lui Rembrandt despre mutarea mea, nu era treaba lui.

La sfârşitul lunii m-am întors la Amsterdam că să-mi iau ajutorul. N-am ajuns mai departe de antreu. Rembrandt m-a pus să scot toate bijuteriile, însă nu şi-a aruncat decât o privire grăbită peste ele. Mi-a întins o pungă ce atârna greu şi mi-a spus:

— Aici sunt două sute de florini cu care să răscumperi brățările. Şi chiar pe dată. Iar aici e pensia ta.

Am luat şi a doua pungă şi am numărat monedele.

— Unde e Titus? l-am întrebat.

— Cu Hendrickje la piață. Cred că e mai bine să nu vă mai vedeți.

— De ce?

— Fiindcă situația asta îl frământă foarte tare.

M-am uitat fără să vreau spre micul portret al lui Titus din antreu.

— Mi-e dor de el.

— Da, a spus Rembrandt de parcă ar fi vrut să zică „Asta e, n-avem ce-i face”.

Însă apoi mi-a văzut expresia şi, după o scurtă ezitare, a intrat în camera laterală. Puţin mai târziu s-a întors cu un desen. Mi l-a dat: o feţişoară de băiat, încadrată de bucle. M-am uitat la el tulburată.

Rembrandt m-a condus până la uşă şi ne-am despărţit salutându-ne scurt.

M-am dus în Uilenburgerstraat, am răscumpărat brăţările şi m-am întors în Breestraat. Rembrandt a zâmbit când i le-am întins şi, pentru prima oară după multă vreme, m-a privit ceva mai binevoitor.

— Mulţumesc, a spus el şi a închis uşa.

În Ransdorp mă uitasem deja după o casă potrivită şi îmi plăcuse o mică gospodărie ţărănească de la marginea satului. Nu era foarte mare, însă pentru noi două era tocmai bună. Avea o curte, o livadă şi un grajd. Nu costa prea mult, aşa că îmi doream din toată inima s-o cumpăr.

La sfârşitul lui aprilie am mers la Amsterdam să-mi iau banii. A deschis Hendrickje. Mi-a spus că Rembrandt nu era acasă.

A întrebat de bijuterii, iar eu le-am scos una câte una.

Am preschimbat în triumf ceea ce ar fi putut fi o umilinţă: aveam ceva ce Rembrandt şi ea îşi doreau foarte mult. Nu mă mai interesa că Hendrickje îl avea pe bărbatul pe care îl iubisem. Tot ce simţisem pentru Rembrandt se risipise cândva în timpul negocierilor noastre. Mi-era chiar milă de Hendrickje. Măcar eu fusesem căsătorită, chiar dacă pentru scurt timp, şi mă puteam numi văduvă. Suna ceva mai bine decât „fată bătrână”, titlul cu care avea să se aleagă ea.

Cu banii puşi bine într-o pungă sub rochie, am pornit-o spre celălalt capăt al oraşului, unde se construia noul cartier al canalelor. Acolo n-ajungea Rembrandt niciodată.

Pe strada Korte Prinsengracht am întrebat un trecător dacă era vreo casă de amanet prin apropiere, iar el m-a trimis la Giertge Nanninghs, pe aleea Claes Medemblicx.

Înăuntru era aglomerat. Am stat la rând, am scos bijuteriile din pungă şi le-am pus pe tejghea.

Giertge s-a uitat la ele, apoi la mine. Îmi pierdusem rangul social, dar încă purtam îmbrăcăminte din postav scump şi o bonetă din dantelă foarte fină. Se pare că înfăţişarea mea i-a risipit lui Giertge neîncrederea, căci s-a aplecat plină de interes deasupra bijuteriilor. Le-a ţinut în lumină, le-a încercat între dinţi şi a încuviinţat din cap.

Puțin mai târziu eram din nou afară, cu o mică avere în pungă.

24

Am cumpărat mica gospodărie, am încărcat lucrurile mele şi pe-ale mamei într-o căruță şi ne-am mutat. În mai, pomii în floare au preschimbat ca prin farmec întreaga livadă într-un nor roz-alb. Două vaci şi câteva capre păşteau acolo, prin curte râcâiau găini. Dimineața mă trezeam devreme ca să văd de animale şi să muncesc în grădina de legume. Apoi pregăteam micul dejun pentru mama şi pentru mine şi, în timp ce mâncam, priveam pe fereastră spre câmpurile din spatele casei.

Îi făcusem lui Pieter o procură cu care putea să meargă în fiecare lună să-mi ia ajutorul, aşa că nu mai trebuia să dau ochii cu Rembrandt.

De fiecare dată, el îi dădea banii lui Pieter fără nici un fel de împotrivire şi fără să întrebe de celelalte bijuterii. Nu aflase că între timp le amanetasem. Fusese foarte înțelept din partea mea să merg de data asta la o casă de amanet din cealaltă parte a oraşului. Aveam de gând să răscumpăr inelele unul câte unul de îndată ce negoțul cu brânzeturi şi lapte îmi aducea destui bani.

Luna mai a venit cu soare şi căldură. Mulgeam vacile şi caprele, băteam putineiul şi făceam caşcaval. O parte din unt şi caşcaval o păstram în pivniță, iar restul îl vindeam. Mama dădea de mâncare găinilor şi vorbea îndelung cu ele. Uneori mă întrebam dacă se simte bine, căci se uita la mine cu o privire rătăcită. Atunci îmi vorbea cu „dumneavoastră” şi mă întreba cum poate să ajungă acasă. Însă la fel de brusc redevenea cea dinainte şi îngrijorarea mi se risipea.

Era o vară splendidă. Fără îndoială, în oraş era căldură mare şi canalele răspândeau mirosuri grele, însă la țară totul era numai culoare.

Îmi înălbeam rufele pe câmpul unde şi le înălbeau şi ceilalți săteni, strângeam legumele din grădină şi ouăle pe care le ouau găinile în coteț, priveam cerul albastru şi simțeam soarele pe piele.

Eram fericită.

Însă fericirea este o stare de spirit care nu durează niciodată mult. De îndată ce începi să te obişnuieşti cu ea şi o consideri ceva de la sine înțeles, trebuie să ai mare grijă. Ştiu asta acum, atunci n-o ştiam. Am trăit acele ultime luni în Ransdorp ca pe începutul unei vieți noi. De fapt, Dumnezeu mi le dăruia ca pe o despăgubire, ca pe o

scurtă pauză de respirație înaintea încercărilor pe care mi le pregătise.

Poate că nu e drept să arăt cu degetul spre El, însă e un fapt că El a îngăduit ce s-a întâmplat în 5 iulie.

Fusesem la piață şi mă întorceam acasă cu coşul pe braț când am auzit răpăit de potcoave în spatele meu pe drumul de țară. Am privit înapoi şi am văzut o trăsură apropiindu-se iute.

A trecut la mustață. M-am ferit sărind într-o parte.

Vizitiul a încetinit şi a oprit.

Furioasă, mi-am strâns poalele şi m-am îndreptat spre el, să-i zic câteva de la obraz. Însă, până s-apuc, uşile de pe ambele părți s-au deschis brusc şi doi bărbați au sărit afară.

După culorile straielor şi ale penelor de la pălării, negru cu roşu, mi-am dat seama că erau portărei ai magistraturii din Amsterdam.

— Geertje Dircx? a întrebat unul dintre ei.

Într-o clipă am înțeles ce se întâmpla. M-am răsucit şi-am rupt-o la fugă, însă în zadar. Bărbații m-au ajuns repede din urmă, au pus mâna pe mine şi m-au târât cu ei.

— În numele sfatului orăşenesc din Amsterdam, sunteţi arestată. Avem ordin să vă ducem la casa de corecţie din Gouda.

M-am împotrivit din răsputeri, însă n-aveam forţă să mă lupt cu doi bărbaţi. Mi-au pus cătuşele, m-au împins brutal în trăsură şi s-au urcat şi ei. Am ţipat şi am dat din picioare.

Trăsura s-a pus în mişcare, cotind scurt, aşa că m-am lovit rău la cap. Cum zăceam ameţită, proptită-n perete, mi-au pus cătuşe la picioare şi apoi n-am mai putut să fac nimic.

Vizitiul de pe capra trăsurii a mânat caii şi am plecat iute la drum.

25

Iulie 1654

Mă port cum trebuie. Cine nu respectă regulile ajunge într-un loc cunoscut sub numele de „iadul întunecat”. N-am fost niciodată acolo, dar se pare că e vorba de o cuşcă pusă pe nişte bârne de stejar, chiar deasupra apei canalului care trece pe lângă casa de corecţie.

Zi de zi torc, ţes şi împletesc în sala de lucru, printre femei care s-au făcut vinovate de furt, tâlhărie, siluire,

violență, cerşetorie şi prostituție. Am mult timp să mă gândesc la ce s-a întâmplat şi la familia mea. Au trecut exact patru ani de când sunt aici şi nu m-a vizitat încă nimeni. Unde sunt mama şi Pieter, unde este Trijn? De ce mă lasă în voia sorții? Când mă gândesc că trebuie să mai stau aici încă opt ani, mă sugrumă spaima şi încerc să-mi iau gândul. Mai bine trăiesc de pe o zi pe alta şi nu privesc prea mult la viitor.

Avem voie să primim vizite, căci nici una din noi n-a fost condamnată la pedepse grele. Acelea găsite vinovate de ucidere şi sodomie sfârşesc încă în ştreang, căci nu mai pot fi aduse pe calea cea bună. La casa de corecție sunt închise femei cu mințile rătăcite şi sărace cu duhul care nu sunt îndeajuns de nebune pentru balamuc şi femei care au săvârşit abateri minore şi trebuie reeducate.

Ordinea şi disciplina sunt supravegheate strict. Supraveghetoarea poate să fie dură şi să te ciupească cu brutalitate, iar uneori le bate pe deținute cu bățul, însă mie nu mi s-a întâmplat niciodată. De fapt, intendentele sunt împotriva pedepselor corporale, căci ele contravin scopului caselor de corecție pentru femei. Trebuie să învățăm să citim şi să scriem, să studiem Biblia şi să muncim.

În fiecare zi îi sunt recunoscătoare Geertruidei pentru că m-a învățat să citesc bine. Cititul alungă plictiseala în orele serii, însă doar vara. Iarna depindem de lumina lumânării, iar lumânările trebuie să le plătim. Nu sunt dispusă să fac asta; când o să mă eliberez într-o bună zi o să am mare nevoie de banii mei.

S-a întâmplat de câteva ori ca femeile care au fost ascultătoare, au muncit din greu, au citit mult din Biblie, n-au fost obraznice şi s-au căit pentru nelegiuirile lor să fie eliberate înainte de vreme. Aşa că respect întocmai toate regulile şi nu mă las târâtă în gâlcevile prin care îşi varsă frustrările celelalte deținute. În timpul liber nu fac decât să citesc Biblia care, plină de fapte răzbunătoare şi violente, mi-a devenit o nemaipomenită sursă de inspirație. Însă pe ceilalți îi las să vadă la mine doar modestie şi căință.

Ştiu că Selichje, supraveghetoarea, crede în nevinovăția mea şi că le-a spus-o şi intendentelor care îmi hotărăsc soarta. Ele îmi pot reduce pedeapsa fără intervenția sfatului orăşenesc. Uneori se întâmplă ca o pedeapsă să fie chiar înjumătățită. Asta ar însemna că aş putea să fiu liberă peste doi ani. Liberă! Numai când mă gândesc la asta m-apucă amețeala. Ce-ar fi dacă aş putea pur şi

simplu să-mi reiau viața, să mă bucur de soare şi vânt, să hotărăsc singură ce fac cu zilele mele? Cândva, toate astea erau lucruri atât de obişnuite, acum ştiu că libertatea este fericirea supremă a omului. Însă nu-mi îngădui să visez, căci viața mi-a jucat feste de prea multe ori. Pe de altă parte, bijuteriile sunt tot ale mele. Intendentele le păstrează până când voi fi eliberată. Rembrandt poate să mă urască, însă nu-l ajută cu nimic că stau închisă aici.

De la Selichje am aflat cum s-a ajuns la arestarea mea. Mi-a povestit în timp ce ne plimbam prin curtea interioară. În sentință scria că fusesem internată la casa de corecție „la rugămintea unor prieteni”. Nu apăreau numele „prietenilor”, însă Cornelia Jans îi spusese că Rembrandt van Rijn preluase toate cheltuielile, atât pentru aducerea, cât şi pentru şederea mea aici.

— Foarte ciudat, a spus Selichje. Doar aducerea ta a costat o sută patruzeci de florini, iar la asta s-au mai adăugat plățile către magistrat şi casa de corecție. Ce-ai făcut de e aşa de furios pe tine?

I-am spus toată povestea, fără să trec cu vederea greşelile mele, însă încercând să le explic.

— N-ar fi trebuit să amanetez niciodată bijuteriile. Atunci nu s-ar fi ajuns aici.

— N-aş fi aşa de sigură, a spus Selichje. Chiar dacă era trecut în contract că n-ai voie să faci aşa ceva, încălcarea acelei interdicții nu ți-ar fi atras niciodată o pedeapsă atât de grea. Nu se poate ca maestrul Van Rijn să nu fi ştiut asta, cu siguranță s-a interesat pentru ce fapte anume poți fi arestată. În actul de acuzare scrie că ai dus o viață desfrânată, iar pentru domnii sus-puşi asta e ceva mult mai grav decât nerespectarea contractului.

— Dar ce vrea să spună cu asta? Că m-am încurcat cu alți bărbați? Nu-i deloc adevărat. Am închiriat o cameră deasupra sălii hanului Barca Neagră şi, într-adevăr, pe-acolo umblă tot felul de lume. Însă eu doar locuiam acolo.

— Şi în felul ăsta aparențele te învinuiau. N-avea nevoie decât de câteva declarații compromițătoare.

— Ale cui? Cine a depus mărturie împotriva mea?

— Nu ştiu, fiindcă nu apare în sentință. Presupun că actele cu pricina sunt la notarul Crosse, unde au fost întocmite.

Selichje m-a privit pieziş pe sub bonetă.

— Să nu te miri când o să-ți dai seama că nici măcar nu-i cunoşti pe martori. Se găsesc întotdeauna oameni gata să declare orice pentru câțiva florini.

Cumpărase Rembrandt oameni? Era Korst unul dintre aceştia? Şi Octaeff? Sau câteva cocote care veneau la Barca Neagră? Tot ce se putea.

— Şi familia mea? am întrebat eu. A dat vreun semn de viaţă? A încercat fratele meu să mă scoată de-aici?

Selichje a clătinat din cap.

— De ce nu? Că doar Pieter e la fel de vinovat ca mine, fiindcă m-a ajutat.

— Probabil că tocmai ăsta a fost motivul, a spus Selichje.

Bineînţeles că ăsta era motivul. Pesemne că Pieter se temea de moarte să nu fie arestat şi el. Poate îl ameninţase Rembrandt că asta o să păţească, iar din pricina asta depusese mărturie împotriva mea.

Gândul ăsta mi-a tăiat respiraţia. Aşa să fi fost? Uneltise Pieter împreună cu Rembrandt? Mai că nu-mi venea să cred, însă numai aşa se explica faptul că nu dăduse nici un semn de viaţă.

Cum stăteam aplecată peste cusătura mea, mă rodeau tot felul de gânduri. Acum totul îmi devenea dureros de limpede. Pieter avea un motiv bun să nu mă viziteze şi la fel şi ceilalţi din familie: nu le spusese nimic despre ce mi se întâmplase. Probabil că acum el era plecat pe undeva, pe vreo mare îndepărtată, iar mama şi Trijn se întrebau de

ce nu mai au nici o veste de la mine. Nu ştiau că eram închisă aici şi, cum n-aveam voie să scriem scrisori, nu puteam să le dau de ştire unde sunt.

Şi pentru cine se poartă cum trebuie viața e grea aici. Casa de corecție se află în acareturile dărăpănate ale mănăstirii Sfânta Ecaterina din strada Groeneweg. Într-o parte, atelierul de răşpăluit pentru bărbați, în cealaltă parte, atelierul de tors pentru femei. Sălile mari sunt foarte potrivite ca loc de muncă, însă mai puțin dacă stai în ele zi şi noapte. Suflă vântul prin ele, iar iarna nu pot fi încălzite. De fapt, clădirea ar fi trebuit dărâmată de mult. Călugărițele au refuzat să mai stea în ea, dar pentru noi, deținuții, se pare că e tocmai bună.

Mă simt ciudat când mă gândesc că îmi petrec zilele în încăperea în care cândva luau masa nişte călugărițe. Refectoriul a fost amenajat ca sală de lucru, iar în mănăstire locuiesc îngrijitorii casei de corecție. Acolo este şi – ce nepotrivire! – „iadul luminos”, carcera, unde eşti închis pentru abateri mărunte.

Cele mai multe femei nu stau aici mai mult de câteva săptămâni sau luni. Cine rămâne ani de zile a făcut-o lată de tot sau cineva s-a arătat dispus să preia cheltuielile

şederii sale. Se vede că Rembrandt ține foarte mult să mă ştie închisă, căci plăteşte conştiincios.

Se pare că nu e deloc aşa de greu să trimiți pe cineva la casa de corecție. Nici măcar nu trebuie să săvârşească vreo nelegiuire. Cu învoiala primarului, şi un bărbat sau o femeie care se poartă cumva nepotrivit poate ajunge acolo. De cele mai multe ori e vorba de femei.

Există o aripă secretă pentru fete închise la dorința părinților sau a tutorilor. Fiindcă şi-au făcut familia de râs rămânând însărcinate fără să fie căsătorite sau au fost din cale-afară de neascultătoare, ele sunt condamnate la câteva săptămâni de arest ca să cugete la păcatele lor. Spre deosebire de noi, ele nu sunt arătate vizitatorilor.

Prima dată când mi s-a întâmplat asta, la câteva zile după ce ajunsesem aici, nu am ştiut la ce anume iau parte. Un capăt al sălii de lucru este îngrădit cu grilaje de lemn. Încă nu-mi pusesem întrebarea la ce folosesc până când în sală au intrat nişte oameni care s-au dus în spatele lor.

— Cine mai sunt şi ăştia? am întrebat-o pe Jacomijn.

— Vizitatori. Prietena mea şi-a văzut mai departe de cârpit, de parcă nici n-ar fi băgat de seamă toți oamenii care arătau cu degetul, vorbeau şi râdeau. Casa de corecție pentru femei e un loc unde petrec bine. Duminica

vin toată ziua, familii întregi. Dau şi câte zece bănuți ca să se uite la noi şi mult mai mult dacă ne punem pe înjurat sau ne plângem de milă.

M-am uitat la grilajele spre care se îndreptau agale câteva dintre condamnate. Una a intrat în vorbă cu vizitatorii, alta şi-a ridicat rochia ca să le arate urmele lăsate de loviturile de băț pe fesele ei. A treia femeie, Maria, şi-a întins mâna prin deschizătura grilajului ca să cerşească. Un băiețel a sărit îngrozit înapoi. Selichje s-a repezit spre Maria şi i-a tras o palmă, iar atunci publicul a început să aplaude.

— La sfârşit, Selichje o să-i dea câțiva gologani Mariei, a spus Jacomijn. Cu cât facem mai multă zarvă, cu atât câştigăm mai bine.

Am încuviințat din cap.

— Şi casa de corecție la fel.

— Întocmai. Tot teatrul ăsta atrage vizitatori. Bineînțeles că oamenii vor să aibă parte de un spectacol pe cinste. În septembrie, la bâlci, e balamuc aici. Se intră pe degeaba, şi-atunci se-nghesuie acolo de nu mai ai unde arunca un ac.

A arătat cu capul spre locul din spatele grilajului.

N-aveam de gând să mă înjosesc pentru câțiva gologani şi nici Jacomijn. Ne-am văzut de cusut şi încă vreo câteva

femei au făcut la fel. Însă cele mai multe au ales să se dea în spectacol. Fiindcă mi-era ruşine pentru ele, le urmăream cu coada ochiului.

— Am auzit că în casele de corecție din alte oraşe femeile sunt pedepsite în public, a spus Jacomijn. Sunt băgate în cuşti şi învârtite atât de iute, încât li se face rău şi încep să verse. Deci noi putem să ne socotim fericite că suntem în Gouda.

„Fericite” era mult spus, totuşi eram recunoscătoare că nu mă închiseseră la Amsterdam. Ce-ar fi dacă ar veni să se uite la mine cunoscuți de-ai mei? Aş muri de ruşine. Acum veniseră nişte străini, oameni din lumea aspră şi nepăsătoare de-afară, unde nimeni nu dădea doi bani pe soarta mea.

Jacomijn mi-a povestit că în alte case de corecție vizitatorii pot chiar să arunce cu mizerii în deținute. Aveam toate motivele să o cred, fiindcă trecuse prin destule case de corecție. Furase şi înşelase, şi credea că făcusem şi eu la fel. Doar că, spre deosebire de mine, ea a fost din nou liberă după câteva luni, iar eu, abia după mulți ani.

Pentru că micul ei negoț cu pânză de in nu mergea, Jacomijn cumpărase de mai multe ori mărfuri pe numele altora ca să-şi poată plăti cămătarii.

— Ce era să fac? Eram însărcinată, bărbatu-meu n-avea slujbă şi venea iarna. Trebuia să trăim din ceva.

A primit o condamnare de câteva luni şi a ajuns la casa de corecție din Rotterdam, unde a născut copilul, care a murit la două zile după eliberarea ei. Ajunsă acasă, a aflat că soțul ei avea pe altcineva. L-a luat la bătaie cu buiota, vecinii l-au înştiințat pe magistrat şi a fost arestată iar.

— Casa de corecție din Rotterdam era plină, aşa că m-au dus la Haarlem, însă acolo n-am stat decât câteva săptămâni, mi-a spus ea.

— Şi-acum eşti în Gouda...

— Da, pentru furt. Ştii, Geertje, dacă ai fost o dată la casa de corecție, nimeni nu-ți mai dă vreodată de lucru. Nimeni nu te vrea. Şi-atunci nu-ți mai rămâne decât să furi sau să munceşti la bordel. Eu am ales să fur.

Prietenia dintre noi a devenit tot mai strânsă. Noaptea ne trezeam una pe cealaltă din coşmaruri şi ne alinam când nu mai înduram singurătatea şi nesiguranța în care trăiam. Stăteam lipite una de alta în întunericul sufocant şi aşteptam lumina cenuşie a dimineții.

— Ascultă, îmi spunea Jacomijn în astfel de clipe, casa vorbeşte cu noi.

La început am crezut-o nebună, însă mai târziu am învăţat să ascult pârâitul grinzilor şi vântul ce se strecura înăuntru prin crăpături ca o răsuflare. Apărând aşa, în liniştea nopţii, parcă te mângâia.

După vreo jumătate de an în care am împărţit totul, Jacomijn a fost eliberată din casa de corecţie. A promis că mai trece pe la mine, însă n-am mai văzut-o niciodată.

Toate pleacă înaintea mea. De câte ori apare lângă mine o deţinută nouă în sala de lucru, îmi propun să nu mă leg deloc sufleteşte de ea, însă mi-e aproape cu neputinţă. Mai ales când dormi cu ea în pat. Nici una nu doarme singură. Acum patru ani, când am ajuns aici, poate că asta m-a speriat cel mai tare: că trebuia să împart cu o altă femeie nu numai camera sau celula, ci şi patul.

Între timp m-am obişnuit cât de cât, cum m-am obişnuit şi cu mâncărimile de la păduchi şi cu foamea care mă roade neîncetat. Viaţa mea tihnită de mai demult mi se pare un vis şi regret că nu m-am bucurat mai mult de ea.

În casa de corecţie pentru femei nu există perne cu puf de raţă şi nici cearşafuri călcate sau pături curate pe care

să le tragi peste tine când e ger noaptea. Pernele sunt umplute cu paie care te înțeapă prin pânză, iar saltelele, tot cu paie învelite în bumbac aspru, împuțit şi prea subțiri. Ca să ne încălzim, trebuie să ne strângem una într-alta, fie că ne place, fie că nu ne place tovarăşa de pat. Oricum e mai bine să legi prietenii, căci singură nu poți face față acestei vieți jalnice.

În fiecare dimineață la ora opt se deschide ferestruica de la uşa celulei şi o mână împinge înăuntru un blid de lemn cu mâncare: două bucăți de pâine de secară cu unt şi caşcaval pentru fiecare. La prânz mâncăm în sala de lucru: terci din pâine cu lapte bătut, varză fiartă sau alte legume şi iar pâine de secară. O bere slabă, dintre cele mai ieftine. O ştiu prea bine: când lucram la hanul Capul Maurului, livram mai multe butoaie unui orfelinat din Hoorn.

La ora opt seara ne dau o zeamă cu pâine de secară. Duminica se deosebeşte de restul săptămânii doar prin porțiile ceva mai mari.

Fiecare zi se scurge la fel, ca o înşiruire monotonă de ceasuri lungi de trudă şi răstimpuri în care citim din Biblie, ne rugăm şi facem penitență. De două ori pe săptămână vine un pastor, duminica la ora nouă şi

miercurea la ora douăsprezece, ca să ne învețe catehismul pe noi, cele închise la casa de corecție.

Bolborosind rugăciuni în capela înghețată, nu-l simt niciodată pe Domnul aproape de mine. De-aproape mă pasc următoarea răceală şi foamea. Şi furia.

Locul de lângă mine din alcov nu rămâne niciodată gol. Nu ştiu câte femei au dormit cu totul alături de mine. Unele îmi plăceau, însă cele mai multe mă călcau pe nervi cu accesele lor de plâns, visele ciudate şi respirația urât mirositoare.

De la început îi arătam fiecăreia că eu sunt şefa şi eu hotărăsc unde vreau să dorm. Iarna dorm la perete. Acolo trage cel mai puțin curentul şi căldura se păstrează cel mai bine. Însă vara aleg partea deschisă, bucurându-mă de orice adiere răcoroasă. Iar când se întâmplă să rămân singură, fiindcă tovarăşa mea de pat tocmai a fost eliberată, o vreme mă lăfăi pe tot patul şi dorm ca o prințesă.

În ciuda disciplinei stricte şi a lipsei de drepturi, intendentele au ajuns totuşi la concluzia că şi noi, deținutele, avem nevoie de câteva minute de aer proaspăt pe zi.

Când mă plimb în cerc prin curtea interioară împreună cu celelalte femei, privesc tot timpul cerul. E splendid întotdeauna, oricum ar fi vremea.

Sunt zile când se întinde deasupra mea ca un hău de un albastru strălucitor, alteori se lasă peste clădiri ca un morman cenuşiu de nori. Dar este acolo, afară, şi are iz de libertate. Păsările care-l spintecă mi-amintesc că lumea de afară încă există, că totul îşi urmează cursul obişnuit – şi la fel voi face şi eu într-o bună zi.

25

Iulie 1654

Mă port cum trebuie. Cine nu respectă regulile ajunge într-un loc cunoscut sub numele de „iadul întunecat”. N-am fost niciodată acolo, dar se pare că e vorba de o cuşcă pusă pe nişte bârne de stejar, chiar deasupra apei canalului care trece pe lângă casa de corecție.

Zi de zi torc, țes şi împletesc în sala de lucru, printre femei care s-au făcut vinovate de furt, tâlhărie, siluire, violență, cerşetorie şi prostituție. Am mult timp să mă gândesc la ce s-a întâmplat şi la familia mea. Au trecut exact patru ani de când sunt aici şi nu m-a vizitat încă nimeni. Unde sunt mama şi Pieter, unde este Trijn? De ce

mă lasă în voia sorții? Când mă gândesc că trebuie să mai stau aici încă opt ani, mă sugrumă spaima şi încerc să-mi iau gândul. Mai bine trăiesc de pe o zi pe alta şi nu privesc prea mult la viitor.

Avem voie să primim vizite, căci nici una din noi n-a fost condamnată la pedepse grele. Acelea găsite vinovate de ucidere şi sodomie sfârşesc încă în ştreang, căci nu mai pot fi aduse pe calea cea bună. La casa de corecție sunt închise femei cu mințile rătăcite şi sărace cu duhul care nu sunt îndeajuns de nebune pentru balamuc şi femei care au săvârşit abateri minore şi trebuie reeducate.

Ordinea şi disciplina sunt supravegheate strict. Supraveghetoarea poate să fie dură şi să te ciupească cu brutalitate, iar uneori le bate pe deținute cu bățul, însă mie nu mi s-a întâmplat niciodată. De fapt, intendentele sunt împotriva pedepselor corporale, căci ele contravin scopului caselor de corecție pentru femei. Trebuie să învățăm să citim şi să scriem, să studiem Biblia şi să muncim.

În fiecare zi îi sunt recunoscătoare Geertruidei pentru că m-a învățat să citesc bine. Cititul alungă plictiseala în orele serii, însă doar vara. Iarna depindem de lumina lumânării, iar lumânările trebuie să le plătim. Nu sunt

dispusă să fac asta; când o să mă eliberez într-o bună zi o să am mare nevoie de banii mei.

S-a întâmplat de câteva ori ca femeile care au fost ascultătoare, au muncit din greu, au citit mult din Biblie, n-au fost obraznice şi s-au căit pentru nelegiuirile lor să fie eliberate înainte de vreme. Aşa că respect întocmai toate regulile şi nu mă las târâtă în gâlcevile prin care îşi varsă frustrările celelalte deținute. În timpul liber nu fac decât să citesc Biblia care, plină de fapte răzbunătoare şi violente, mi-a devenit o nemaipomenită sursă de inspirație. Însă pe ceilalți îi las să vadă la mine doar modestie şi căință.

Ştiu că Selichje, supraveghetoarea, crede în nevinovăția mea şi că le-a spus-o şi intendentelor care îmi hotărăsc soarta. Ele îmi pot reduce pedeapsa fără intervenția sfatului orăşenesc. Uneori se întâmplă ca o pedeapsă să fie chiar înjumătățită. Asta ar însemna că aş putea să fiu liberă peste doi ani. Liberă! Numai când mă gândesc la asta m-apucă amețeala. Ce-ar fi dacă aş putea pur şi simplu să-mi reiau viața, să mă bucur de soare şi vânt, să hotărăsc singură ce fac cu zilele mele? Cândva, toate astea erau lucruri atât de obişnuite, acum ştiu că libertatea este fericirea supremă a omului. Însă nu-mi îngădui să visez,

căci viața mi-a jucat feste de prea multe ori. Pe de altă parte, bijuteriile sunt tot ale mele. Intendentele le păstrează până când voi fi eliberată. Rembrandt poate să mă urască, însă nu-l ajută cu nimic că stau închisă aici.

De la Selichje am aflat cum s-a ajuns la arestarea mea. Mi-a povestit în timp ce ne plimbam prin curtea interioară. În sentință scria că fusesem internată la casa de corecție „la rugămintea unor prieteni”. Nu apăreau numele „prietenilor”, însă Cornelia Jans îi spusese că Rembrandt van Rijn preluase toate cheltuielile, atât pentru aducerea, cât şi pentru şederea mea aici.

— Foarte ciudat, a spus Selichje. Doar aducerea ta a costat o sută patruzeci de florini, iar la asta s-au mai adăugat plățile către magistrat şi casa de corecție. Ce-ai făcut de e aşa de furios pe tine?

I-am spus toată povestea, fără să trec cu vederea greşelile mele, însă încercând să le explic.

— N-ar fi trebuit să amanetez niciodată bijuteriile. Atunci nu s-ar fi ajuns aici.

— N-aş fi aşa de sigură, a spus Selichje. Chiar dacă era trecut în contract că n-ai voie să faci aşa ceva, încălcarea acelei interdicții nu ți-ar fi atras niciodată o pedeapsă atât de grea. Nu se poate ca maestrul Van Rijn să nu fi ştiut

asta, cu siguranță s-a interesat pentru ce fapte anume poți fi arestată. În actul de acuzare scrie că ai dus o viață desfrânată, iar pentru domnii sus-puşi asta e ceva mult mai grav decât nerespectarea contractului.

— Dar ce vrea să spună cu asta? Că m-am încurcat cu alți bărbați? Nu-i deloc adevărat. Am închiriat o cameră deasupra sălii hanului Barca Neagră şi, într-adevăr, pe-acolo umblă tot felul de lume. Însă eu doar locuiam acolo.

— Şi în felul ăsta aparențele te învinuiau. N-avea nevoie decât de câteva declarații compromițătoare.

— Ale cui? Cine a depus mărturie împotriva mea?

— Nu ştiu, fiindcă nu apare în sentință. Presupun că actele cu pricina sunt la notarul Crosse, unde au fost întocmite.

Selichje m-a privit pieziş pe sub bonetă.

— Să nu te miri când o să-ți dai seama că nici măcar nu-i cunoşti pe martori. Se găsesc întotdeauna oameni gata să declare orice pentru câțiva florini.

Cumpărase Rembrandt oameni? Era Korst unul dintre aceştia? Şi Octaeff? Sau câteva cocote care veneau la Barca Neagră? Tot ce se putea.

— Şi familia mea? am întrebat eu. A dat vreun semn de viață? A încercat fratele meu să mă scoată de-aici?

Selichje a clătinat din cap.

— De ce nu? Că doar Pieter e la fel de vinovat ca mine, fiindcă m-a ajutat.

— Probabil că tocmai ăsta a fost motivul, a spus Selichje.

Bineînțeles că ăsta era motivul. Pesemne că Pieter se temea de moarte să nu fie arestat şi el. Poate îl amenințase Rembrandt că asta o să pățească, iar din pricina asta depusese mărturie împotriva mea.

Gândul ăsta mi-a tăiat respirația. Aşa să fi fost? Uneltise Pieter împreună cu Rembrandt? Mai că nu-mi venea să cred, însă numai aşa se explica faptul că nu dăduse nici un semn de viață.

Cum stăteam aplecată peste cusătura mea, mă rodeau tot felul de gânduri. Acum totul îmi devenea dureros de limpede. Pieter avea un motiv bun să nu mă viziteze şi la fel şi ceilalți din familie: nu le spusese nimic despre ce mi se întâmplase. Probabil că acum el era plecat pe undeva, pe vreo mare îndepărtată, iar mama şi Trijn se întrebau de ce nu mai au nici o veste de la mine. Nu ştiau că eram închisă aici şi, cum n-aveam voie să scriem scrisori, nu puteam să le dau de ştire unde sunt.

Şi pentru cine se poartă cum trebuie viața e grea aici. Casa de corecție se află în acareturile dărăpănate ale

mănăstirii Sfânta Ecaterina din strada Groeneweg. Într-o parte, atelierul de răşpăluit pentru bărbaţi, în cealaltă parte, atelierul de tors pentru femei. Sălile mari sunt foarte potrivite ca loc de muncă, însă mai puţin dacă stai în ele zi şi noapte. Suflă vântul prin ele, iar iarna nu pot fi încălzite. De fapt, clădirea ar fi trebuit dărâmată de mult. Călugăriţele au refuzat să mai stea în ea, dar pentru noi, deţinuţii, se pare că e tocmai bună.

Mă simt ciudat când mă gândesc că îmi petrec zilele în încăperea în care cândva luau masa nişte călugăriţe. Refectoriul a fost amenajat ca sală de lucru, iar în mănăstire locuiesc îngrijitorii casei de corecţie. Acolo este şi – ce nepotrivire! – „iadul luminos”, carcera, unde eşti închis pentru abateri mărunte.

Cele mai multe femei nu stau aici mai mult de câteva săptămâni sau luni. Cine rămâne ani de zile a făcut-o lată de tot sau cineva s-a arătat dispus să preia cheltuielile şederii sale. Se vede că Rembrandt ţine foarte mult să mă ştie închisă, căci plăteşte conştiincios.

Se pare că nu e deloc aşa de greu să trimiţi pe cineva la casa de corecţie. Nici măcar nu trebuie să săvârşească vreo nelegiuire. Cu învoiala primarului, şi un bărbat sau o femeie care se poartă cumva nepotrivit poate ajunge acolo. De cele mai multe ori e vorba de femei.

Există o aripă secretă pentru fete închise la dorința părinților sau a tutorilor. Fiindcă şi-au făcut familia de râs rămânând însărcinate fără să fie căsătorite sau au fost din cale-afară de neascultătoare, ele sunt condamnate la câteva săptămâni de arest ca să cugete la păcatele lor. Spre deosebire de noi, ele nu sunt arătate vizitatorilor.

Prima dată când mi s-a întâmplat asta, la câteva zile după ce ajunsesem aici, nu am ştiut la ce anume iau parte. Un capăt al sălii de lucru este îngrădit cu grilaje de lemn. Încă nu-mi pusesem întrebarea la ce folosesc până când în sală au intrat nişte oameni care s-au dus în spatele lor.

— Cine mai sunt şi ăştia? am întrebat-o pe Jacomijn.

— Vizitatori. Prietena mea şi-a văzut mai departe de cârpit, de parcă nici n-ar fi băgat de seamă toți oamenii care arătau cu degetul, vorbeau şi râdeau. Casa de corecție pentru femei e un loc unde petrec bine. Duminica vin toată ziua, familii întregi. Dau şi câte zece bănuți ca să se uite la noi şi mult mai mult dacă ne punem pe înjurat sau ne plângem de milă.

M-am uitat la grilajele spre care se îndreptau agale câteva dintre condamnate. Una a intrat în vorbă cu vizitatorii, alta şi-a ridicat rochia ca să le arate urmele lăsate de loviturile de băț pe fesele ei. A treia femeie,

Maria, şi-a întins mâna prin deschizătura grilajului ca să cerşească. Un băiețel a sărit îngrozit înapoi. Selichje s-a repezit spre Maria şi i-a tras o palmă, iar atunci publicul a început să aplaude.

— La sfârşit, Selichje o să-i dea câțiva gologani Mariei, a spus Jacomijn. Cu cât facem mai multă zarvă, cu atât câştigăm mai bine.

Am încuviințat din cap.

— Şi casa de corecție la fel.

— Întocmai. Tot teatrul ăsta atrage vizitatori. Bineînțeles că oamenii vor să aibă parte de un spectacol pe cinste. În septembrie, la bâlci, e balamuc aici. Se intră pe degeaba, şi-atunci se-nghesuie acolo de nu mai ai unde arunca un ac.

A arătat cu capul spre locul din spatele grilajului.

N-aveam de gând să mă înjosesc pentru câțiva gologani şi nici Jacomijn. Ne-am văzut de cusut şi încă vreo câteva femei au făcut la fel. Însă cele mai multe au ales să se dea în spectacol. Fiindcă mi-era ruşine pentru ele, le urmăream cu coada ochiului.

— Am auzit că în casele de corecție din alte oraşe femeile sunt pedepsite în public, a spus Jacomijn. Sunt băgate în cuşti şi învârtite atât de iute, încât li se face rău

şi încep să verse. Deci noi putem să ne socotim fericite că suntem în Gouda.

„Fericite” era mult spus, totuşi eram recunoscătoare că nu mă închiseseră la Amsterdam. Ce-ar fi dacă ar veni să se uite la mine cunoscuți de-ai mei? Aş muri de ruşine. Acum veniseră nişte străini, oameni din lumea aspră şi nepăsătoare de-afară, unde nimeni nu dădea doi bani pe soarta mea.

Jacomijn mi-a povestit că în alte case de corecție vizitatorii pot chiar să arunce cu mizerii în deținute. Aveam toate motivele să o cred, fiindcă trecuse prin destule case de corecție. Furase şi înşelase, şi credea că făcusem şi eu la fel. Doar că, spre deosebire de mine, ea a fost din nou liberă după câteva luni, iar eu, abia după mulți ani.

Pentru că micul ei negoț cu pânză de in nu mergea, Jacomijn cumpărase de mai multe ori mărfuri pe numele altora ca să-şi poată plăti cămătarii.

— Ce era să fac? Eram însărcinată, bărbatu-meu n-avea slujbă şi venea iarna. Trebuia să trăim din ceva.

A primit o condamnare de câteva luni şi a ajuns la casa de corecție din Rotterdam, unde a născut copilul, care a murit la două zile după eliberarea ei. Ajunsă acasă, a aflat

că soțul ei avea pe altcineva. L-a luat la bătaie cu buiota, vecinii l-au înștiințat pe magistrat și a fost arestată iar.

— Casa de corecție din Rotterdam era plină, așa că m-au dus la Haarlem, însă acolo n-am stat decât câteva săptămâni, mi-a spus ea.

— Și-acum ești în Gouda...

— Da, pentru furt. Știi, Geertje, dacă ai fost o dată la casa de corecție, nimeni nu-ți mai dă vreodată de lucru. Nimeni nu te vrea. Și-atunci nu-ți mai rămâne decât să furi sau să muncești la bordel. Eu am ales să fur.

Prietenia dintre noi a devenit tot mai strânsă. Noaptea ne trezeam una pe cealaltă din coșmaruri și ne alinam când nu mai înduram singurătatea și nesiguranța în care trăiam. Stăteam lipite una de alta în întunericul sufocant și așteptam lumina cenușie a dimineții.

— Ascultă, îmi spunea Jacomijn în astfel de clipe, casa vorbește cu noi.

La început am crezut-o nebună, însă mai târziu am învățat să ascult pârâitul grinzilor și vântul ce se strecura înăuntru prin crăpături ca o răsuflare. Apărând așa, în liniștea nopții, parcă te mângâia.

După vreo jumătate de an în care am împărțit totul, Jacomijn a fost eliberată din casa de corecție. A promis că mai trece pe la mine, însă n-am mai văzut-o niciodată.

Toate pleacă înaintea mea. De câte ori apare lângă mine o deținută nouă în sala de lucru, îmi propun să nu mă leg deloc sufletește de ea, însă mi-e aproape cu neputință. Mai ales când dormi cu ea în pat. Nici una nu doarme singură. Acum patru ani, când am ajuns aici, poate că asta m-a speriat cel mai tare: că trebuia să împart cu o altă femeie nu numai camera sau celula, ci şi patul.

Între timp m-am obişnuit cât de cât, cum m-am obişnuit şi cu mâncărimile de la păduchi şi cu foamea care mă roade neîncetat. Viața mea tihnită de mai demult mi se pare un vis şi regret că nu m-am bucurat mai mult de ea.

În casa de corecție pentru femei nu există perne cu puf de rață şi nici cearşafuri călcate sau pături curate pe care să le tragi peste tine când e ger noaptea. Pernele sunt umplute cu paie care te înțeapă prin pânză, iar saltelele, tot cu paie învelite în bumbac aspru, împuțit şi prea subțiri. Ca să ne încălzim, trebuie să ne strângem una într-alta, fie că ne place, fie că nu ne place tovarăşa de pat. Oricum e mai bine să legi prietenii, căci singură nu poți face față acestei vieți jalnice.

În fiecare dimineață la ora opt se deschide ferestruica de la uşa celulei şi o mână împinge înăuntru un blid de

lemn cu mâncare: două bucăți de pâine de secară cu unt şi caşcaval pentru fiecare. La prânz mâncăm în sala de lucru: terci din pâine cu lapte bătut, varză fiartă sau alte legume şi iar pâine de secară. O bere slabă, dintre cele mai ieftine. O ştiu prea bine: când lucram la hanul Capul Maurului, livram mai multe butoaie unui orfelinat din Hoorn.

La ora opt seara ne dau o zeamă cu pâine de secară. Duminica se deosebeşte de restul săptămânii doar prin porțiile ceva mai mari.

Fiecare zi se scurge la fel, ca o înşiruire monotonă de ceasuri lungi de trudă şi răstimpuri în care citim din Biblie, ne rugăm şi facem penitență. De două ori pe săptămână vine un pastor, duminica la ora nouă şi miercurea la ora douăsprezece, ca să ne învețe catehismul pe noi, cele închise la casa de corecție.

Bolborosind rugăciuni în capela înghețată, nu-l simt niciodată pe Domnul aproape de mine. De-aproape mă pasc următoarea răceală şi foamea. Şi furia.

Locul de lângă mine din alcov nu rămâne niciodată gol. Nu ştiu câte femei au dormit cu totul alături de mine. Unele îmi plăceau, însă cele mai multe mă călcau pe nervi

cu accesele lor de plâns, visele ciudate şi respirația urât mirositoare.

De la început îi arătam fiecăreia că eu sunt şefa şi eu hotărăsc unde vreau să dorm. Iarna dorm la perete. Acolo trage cel mai puțin curentul şi căldura se păstrează cel mai bine. Însă vara aleg partea deschisă, bucurându-mă de orice adiere răcoroasă. Iar când se întâmplă să rămân singură, fiindcă tovarăşa mea de pat tocmai a fost eliberată, o vreme mă lăfăi pe tot patul şi dorm ca o prințesă.

În ciuda disciplinei stricte şi a lipsei de drepturi, intendentele au ajuns totuşi la concluzia că şi noi, deținutele, avem nevoie de câteva minute de aer proaspăt pe zi.

Când mă plimb în cerc prin curtea interioară împreună cu celelalte femei, privesc tot timpul cerul. E splendid întotdeauna, oricum ar fi vremea.

Sunt zile când se întinde deasupra mea ca un hău de un albastru strălucitor, alteori se lasă peste clădiri ca un morman cenuşiu de nori. Dar este acolo, afară, şi are iz de libertate. Păsările care-l spintecă mi-amintesc că lumea de afară încă există, că totul îşi urmează cursul obişnuit – şi la fel voi face şi eu într-o bună zi.

26

— Geertje?

N-am auzit-o pe Selichje venind şi, speriată, scap lucrul din mână.

— Vino puțin cu mine, îmi spune ea.

E vară, însă în sala de lucru este mereu rece şi, când intru în cămăruța lui Selichje, mă izbeşte un val de căldură. Îmi împing scaunul în aşa fel încât să mă bată razele soarelui ce se revarsă înăuntru şi să-mi dezmorțesc mădularele.

— Ştii că sunt preocupată de cazul tău, spune Selichje. M-am tot gândit ce pot face pentru tine. Din păcate, nu cine ştie ce, atâta vreme cât nu sunt dovezi că martorii au mințit în privința purtării tale. Însă am vorbit despre asta cu intendentele.

Sunt profund mişcată.

— Chiar ați făcut asta pentru mine?

— Da, şi au fost de acord cu mine că ai primit o pedeapsă din cale afară de aspră. Prea aspră. Selichje tace o clipă, apoi continuă: Intendenta Vroesen a venit mai târziu la mine şi mi-a spus să te înştiințez că poți face cerere de grațiere la consistoriu.

În mine se aprinde speranța.

— Cum trebuie să procedez?

— Pot s-o facă intendentele în numele tău. Să le rog?

Îmi vine să mă arunc în genunchi în fața ei și să-i sărut mâna, însă zâmbesc doar și clipesc din ochii umeziți.

— Dacă ați vrea să faceți asta pentru mine... V-aș fi foarte recunoscătoare.

Selichje zâmbește și ea, însă privirea îi redevine îndată gravă:

— Te ajut cum pot, însă nu-mi fac mari speranțe. Pentru consistoriu acuzația de desfrâu e și mai gravă decât pentru tribunal. Însă prostituatele nu sunt condamnate niciodată la pedepse mai mari de câteva săptămâni sau luni, deci ar fi de așteptat ca membrii consistoriului să considere de-ajuns cei patru ani și jumătate pe care i-ai petrecut aici.

Ar fi de așteptat. Se înaintează cererea de eliberare din casa de corecție, apoi urmează o perioadă de incertitudine chinuitoare. După vreo zece zile sunt dusă din sala de lucru în camera somptuoasă a intendentelor.

Inima îmi bate nebunește, mai să-mi spargă pieptul, și am gâtul uscat. E o zi caldă, însă mâinile mi-s reci.

Intendentele sunt așezate în jurul mesei. Selichje, care stă în picioare alături, îmi evită privirea. Oare ce să însemne asta? Mă încordez din tot corpul. Încerc să citesc

expresia de pe chipul intendentelor. Mă privesc amabil, însă neutru.

— Geertje, spune Margaretha Vroesen, am pledat în numele tău în fața consistoriului Bisericii Reformate din Amsterdam, iar acesta l-a însărcinat pe unul dintre pastori să meargă la Edam şi să încerce să obțină de la rudele tale mărturii care să te disculpe.

Nerăbdătoare, încuviințez din cap.

— Pastorul a făcut ce i s-a cerut, însă, din păcate, astăzi am primit veşti proaste. Consistoriul ne înştiințează că ai ajuns la casa de corecție printr-o sentință a autorității laice şi că nu ține de el să decidă altfel.

Gheara de gheață a dezamăgirii îmi strânge inima.

— Dar... atunci ce se întâmplă cu acele mărturii ale rudelor mele? Nu se va ține seama de ele? Ce-au spus despre mine?

— Mărturiile ți-au fost favorabile, însă n-au nimic de-a face cu acuzațiile care ți s-au adus. Am pledat şi noi pentru tine şi am spus că eşti o deținută model, însă n-a fost de nici un folos.

Deşi mă priveşte cu multă compasiune, e limpede că Margaretha nu poate schimba în nici un fel sentința.

— Cât..., şoptesc eu. Cât trebuie să mai stau? Că doar nu toată pedeapsa? Doisprezece ani?

— Ba da, după cum arată lucrurile acum. Însă mai târziu putem oricând să mai înaintăm o cerere. Mai vrei să întrebi ceva?

— Rembrandt... a vorbit cu acel pastor?

— Nu ştiu, însă mi se pare puțin probabil.

— Mie nu! Cred că cineva din consistoriu l-a înştiințat despre cererea de grațiere şi că el l-a convins pe acel pastor să-şi schimbe părerea sau l-a cumpărat.

Un şuvoi de lacrimi mă împiedică să mai vorbesc. Cu siguranță arăt jalnic, fiindcă toate se uită la mine cu milă.

Margaretha îmi spune:

— Ne pare foarte rău, însă n-avem ce face. Trebuie să te împaci cu soarta ta. Caută ajutor în rugăciune, Geertje. Dumnezeu o să-ți uşureze povara.

Nu sunt convinsă, însă Margaretha face un gest cu mâna şi Selichje mă conduce afară.

— Îmi pare rău, îmi spune ea mângâindu-mă pe braț.

— Cum se poate aşa ceva? întreb cu voce sugrumată. Nu mai înțeleg nimic.

— Rembrandt. A trimis pe cineva la Edam ca să adune noi mărturii care să te învinovățească. Vrea să-ți duci la capăt pedeapsa.

— De unde ştii?

— Mi-a spus una dintre intendente.

— Dar dacă sunt de partea mea, ar putea totuşi…

Selichje mă întrerupe.

— Mi-e teamă că n-o vor face. Rembrandt plăteşte mult prea bine pentru şederea ta aici. Nu e în interesul lor să pleci.

Oricât de greu am fost lovită, ceva tot am obţinut: în Edam se ştie acum unde sunt. Am acolo mulţi prieteni şi multe rude, poate reuşesc să facă ceva pentru mine.

În mod cu totul excepţional, intendentele îmi permit să trimit scrisori, ceea ce şi vreau să fac pe dată. Mama nu ştie să scrie şi să citească, însă Trijn da.

Cumpăr două coli de hârtie de la Selichje şi mă pun numaidecât pe treabă. Prima scrisoare e adresată lui Trijn, a doua, Geertruidei şi lui Pieter. În privinţa celei de-a doua am îndoieli, pentru că am pierdut de mult legătura cu ei, însă sunt cetăţeni bogaţi şi respectaţi. Dacă există oameni care chiar ar putea să mă ajute, atunci ei sunt aceia.

După o lună de aşteptare plină de speranţă vine o scrisoare din Hoorn. O citesc tremurând de încordare, pentru ca apoi, dezamăgită, să o las din mână. Geertruida şi Pieter spun că sunt îngroziţi şi că le pare foarte rău pentru mine. Au hotărât să nu le spună nimic copiilor, cu atât mai puţin lui Trijntje, ca să nu-i tulbure. În rest, îmi

doresc tărie şi putere şi asta e tot. Nici un cuvânt despre vreun ajutor din partea lor sau vreun gând să ceară sprijinul vreunei cunoştinţe de vază pentru mine, nimic. Ştiu numaidecât că nu-mi vor mai scrie.

Scrisoarea lui Trijn îmi dă mai multă speranţă. Rândurile îi mustesc de indignare când descrie cum într-o zi i-a apărut la uşă o femeie străină care s-a prezentat drept Cornelia Jans.

„A început să pună tot felul de întrebări despre tine”, scrie ea. „Despre firea şi purtarea ta. A întrebat dacă ai trăit vreodată în destrăbălare sau te-ai purtat violent. Am zis că nu şi am întrebat ce rost aveau toate astea. Atunci mi-a spus că eşti închisă la casa de corecţie pentru femei şi că Rembrandt van Rijn o trimisese să adune mărturii care să te compromită. M-am înfuriat, i-am spus să plece şi i-am trântit uşa în nas. Lobberich şi toţi ceilalţi au făcut la fel, aşa că femeia a bătut drumul degeaba. Apropo, Pieter ţi-a jucat un renghi urât nespunându-ne unde eşti. Nu înţeleg de ce-a plecat pur şi simplu pe mare. Dacă aş fi ştiut mai din vreme, poate că aş fi reuşit să fac ceva pentru tine.”

Din tot ce mi s-a întâmplat, trădarea lui Pieter mă doare într-adevăr cel mai tare. Pe Rembrandt îl înţeleg în oarecare măsură, chiar dacă m-a rănit adânc, fiindcă am

greşit şi eu faţă de el. Dacă n-aş fi amanetat bijuteriile, acum aş fi fost la Ransdorp. Săracă şi înăcrită, însă liberă.

În schimb, Pieter e sânge din sângele meu. Dacă nu te mai poţi bizui pe familia ta, atunci pe cine? Pe de altă parte, el deja mă abandonase mai demult. Abia atunci când a crezut că e ceva de câştigat m-a căutat din nou. Cum de-am fost aşa de proastă să mă încred în el?

„Nu renunţ”, scrie Trijn. „O să fac tot ce-mi stă în puteri ca să te eliberez.”

Însă nu mai primesc nici o scrisoare. Să fi citit intendentele corespondenţa noastră şi să fi hotărât să nu mai trimită nimic mai departe? Sau să fi renunţat Trijn după câteva încercări să mă elibereze, văzându-şi mai departe de viaţa ei?

Zilele se scurg greu, se lungesc tot mai mult parcă. Trec săptămâni, luni. Ai crede că te obişnuieşti până la urmă cu închisoarea, însă când mă gândesc la toate ceasurile pe care încă mai trebuie să le petrec aici, cosând şi cârpind necurmat, până când nu mai rămâne nici un loc neînţepat pe buricele degetelor, cu dureri îngrozitoare de spate de la scaunul incomod pe care stau toată ziua, când văd cum slăbesc din pricina meselor sărăcăcioase şi când mai trece o noapte fără să dorm, fiindcă femeia de lângă mine se tot

foieşte şi suspină, atunci mă cuprinde aşa o deznădejde, că mi se taie respirația.

În atâtea şi atâtea nopți de nesomn, în care mă frământă tot felul de gânduri, îmi dau seama că singurătatea cea mai rea este aceea pe care o simți când ştii că nimeni nu se gândeşte la tine.

27

Ianuarie 1655

Astăzi e o zi friguroasă de iarnă. Prin vitraliile înalte pătrunde o lumină palidă. Chiar dacă s-a făcut focul în sala de lucru, frigul nu se lasă alungat şi degetele îmi sunt prea înțepenite pentru munca migăloasă cu acul.

Suntem mai puține femei decât de obicei. Din pricina frigului stăruitor, încep una câte una să tuşească şi dispar cu febră la infirmeria aflată chiar deasupra sălii de lucru. Tusetele şi strănuturile li se aud prin tavanul cu grinzi.

— Nu eşti tu iubita pictorului ăluia? mă întreabă tânăra de lângă mine. A lui Rembrandt van Rijn?

Vorbeşte în şoaptă, fiindcă vorbitul în timpul muncii se pedepseşte cu lovituri de băț.

Oftez adânc în sinea mea. N-am numărat de câte ori am fost întrebată asta în ultimii patru ani şi jumătate,

însă s-a întâmplat îngrozitor de des. Ai crede că între timp oamenii şi-au găsit alte subiecte de bârfă, dar se vede că viața amoroasă a lui Rembrandt îi preocupă încă arzător. Chiar şi la Gouda.

Pe femeia de lângă mine o cheamă Lena Minne. A ajuns la casa de corecție acum două zile, după ce a fost condamnată pentru tâlhărie şi prostituție. Agățase un bărbat pe stradă, îl îmbătase la un han şi-apoi îl scosese afară. Pe o uliță, el a leşinat, iar ea l-a jefuit de tot ce avea. I-a luat chiar şi pantalonii, pieptarul, paltonul şi pantofii. Pentru că, aşa cum spunea ea, tocmai hainele lui erau foarte scumpe. L-a târât până la capătul uliței, ca să-l găsească lumea repede, şi l-a lăsat acolo în pielea goală. Dar se vede treaba că a existat un martor, căci au prins-o destul de repede.

Asemenea poveşti nu mă mai impresionează de mult, cu toate că de fiecare dată mă izbeşte cât de brutale pot fi atâtea femei.

— Nu trebuie să spui nimic, ştiu de mult, şopteşte Lena. Eşti Geertje Dircx. Se vorbeşte mult despre tine.

Arunc o privire spre Selichje, care stă cu spatele la noi, şi înfig acul în postav.

— Despre toți se vorbeşte.

— E adevărat, însă despre unii mai mult decât despre alții. Dar dacă vrei să ştii: toată lumea e de partea ta. Toți îl socotesc un nemernic.

— Însă acum el pictează în atelierul lui, iar eu stau aici. Deja de mai bine de patru ani.

— Patru ani! Lena fluieră uşor printre dinți. E de râsul lumii. Mie mi-au dat un an. De ce te țin închisă atâta?

Ridic din umeri.

— Şi eu sunt din Amsterdam, din cartierul în care stă Rembrandt. În fine, din apropiere. Insula Rapenburg. Unde ai stat şi tu, nu? Acolo lumea încă vorbeşte de tine. Şi de Hendrickje, bineînțeles.

Acum ciulesc urechea.

— De Hendrickje? Ce-i cu ea? o întreb privind-o pieziş.

— A fost târâtă în fața consistoriului, fiindcă trăieşte în curvie. Însă ea n-a vrut să se îndrepte, căci era însărcinată, deci nu putea să-l lase pe Rembrandt. În fine, ar fi putut, bineînțeles, însă ce-ar fi făcut apoi?

— Hendrickje e însărcinată?

O veche durere, potolită şi pe jumătate uitată, îmi reînvie brusc.

— A fost, spune Lena încet. Între timp a născut deja, o fetiță, Cornelia.

Cornelia a treia. Acelaşi nume îl purtaseră şi celelalte două fetițe pe care Rembrandt le avusese cu Saskia.

— Când s-a născut? am întrebat-o.

— Cândva anul trecut. Cred că în octombrie.

Selichje se întoarce cu fața spre noi şi-atunci nu mai spunem nimic. Încerc să mă concentrez la munca mea, însă gândurile mi se învârtejesc în cap.

Deci copilul n-are decât vreo câteva luni. Parcă o văd pe Hendrickje stând cu fetița ei în brațe în salonul de zi, lângă şemineu, unde am stat şi eu adesea să mă încălzesc. Fără nimic în brațe.

Încerc să mi-l închipui pe Rembrandt ca un tată mândru şi fericit, însă nu prea reuşesc. Cu siguranță îşi petrece iar zile întregi în atelier şi pierde toate clipele de bucurie pe care i le-ar putea dărui fiica lui, aşa cum a pierdut şi toate clipele de bucurie pe care i le-ar fi putut dărui Titus.

Titus... câți ani să aibă acum? Treisprezece deja. Nu mai e un băiețel şi nici singur la părinți nu mai este, ci fratele mai mare. Se bucură oare că are o surioară? Şi cum se înțelege cu Hendrickje?

Durerea mea cea mai mare nu este că n-am copii şi nici că l-am pierdut pe Rembrandt, pe care nu-l mai iubesc, ci că în van am trăit până acum. Atât de în van, că oamenii

pe care i-am iubit cândva aşa de mult m-au uitat într-o clipită.

— Mie mi-ar fi milă de ea, spune Lena încet şi abia acum îmi dau seama că se uită la mine. O prietenă a văzut cum au fost scoase luna trecuta din casa lor o sumedenie de lăzi. Au necazuri foarte mari cu banii, Rembrandt o să ajungă probabil la sapă de lemn. Încearcă să-şi plătească creditorii scoțându-şi la vânzare colecția de artă şi se poate să-şi piardă şi casa. Cred că Hendrickje are parte mai degrabă de griji decât de plăceri. Şi-acum, că are un plod, s-a închis orice cale de scăpare. O să rămână până la sfârşitul vieții târfa lui Rembrandt, şi încă una scăpătată.

Are dreptate. Rembrandt n-o va lua niciodată în căsătorie pe Hendrickje, aşadar – la fel ca mine – şi ea şi-a pierdut onoarea, şi toată lumea o să-i întoarcă spatele. Nu doar ei, ci şi fiicei ei, care trebuie să-şi trăiască viața ca bastardă. Probabil că lui Rembrandt nu-i pasă, însă cu siguranță îl deranjează că nu mai primeşte comenzi şi nu-şi poate întreține familia.

Ştiu că ar trebui să-i iert şi să-mi fie milă de ei, însă nu mi-este, cum nici lor nu le-a fost milă de mine acum patru ani şi jumătate, când m-au târât în trăsura aia. Mă alină puțin, ca o mică rază de soare în apa rece, să ştiu că le e greu.

28

Mai 1655

Sunt din ce în ce mai des bolnavă, mă simt tot mai slăbită. Sunt clipe în care nu m-ar deranja dacă m-aş cufunda şi mai adânc în visele mele febrile, în uitare, afară din viața asta. Se vede însă că Domnul vrea să-mi ispăşesc pedeapsa până la capăt, căci îmi revin după toate bolile care mă încearcă.

Între timp s-a făcut primăvară. E o zi însorită de mai şi toată lumea a ieşit în curtea interioară, de unde aud vocile cristaline şi vesele ale celorlalte femei, însă eu sunt iar bolnavă.

Scăldată în sudori, zac în alcovul din infirmerie. Mă doare tot corpul şi gâtul îmi arde. E un chin să înghit ceva, de aceea încerc s-o fac cât mai puțin. Probabil că am febră, căci pereții alcovului tot vin spre mine şi-apoi se retrag.

Din când în când parcă aud vocea lui Trijn, însă dacă deschid ochii, nu o văd decât pe Elsje, infirmiera. Îmi răcoreşte fruntea înfierbântată cu o cârpă înmuiată în apă rece şi spune ceva ce nu înțeleg. Apoi mă ajută să mă ridic

cât de cât în capul oaselor şi-mi duce la buze un bol cu o băutură aromată.

Iau cu greu câteva înghițituri şi, amețită de efort, mă las înapoi pe pernă.

— Culcă-te, spune Elsje.

Închid ochii.

A trecut mult timp. Când m-am trezit, era întuneric, însă când deschid din nou ochii, e ziuă. Dacă dimineață sau după-amiază, n-aş putea spune şi nici nu-mi pasă.

Durerea de gât m-a mai lăsat, iar febra pare să fi scăzut, căci pereții alcovului nu se mai mişcă. Însă mi-e sete, o sete îngrozitoare.

Mă uit în jur să văd dacă Elsje e prin preajmă. Stă la fereastră şi se uită afară. Nu mă ține vocea s-o strig şi, ca să-i atrag atenția, ciocănesc în marginea de lemn a patului.

Ea se întoarce şi-atunci o văd pe Trijn. Vine cu pas grăbit spre mine şi se aşază pe marginea alcovului. Visez? Aşa ceva chiar nu se poate!

— Trijn...

Nu pot decât să-i şoptesc numele şi întind mâna spre ea.

— Bine te-am găsit, scumpa mea!

Îmi prinde mâinile într-ale ei.

— Ai fost foarte bolnavă. Cum te simți acum?

E Trijn, chiar este! Vorbeşte ca Trijn, se poartă ca Trijn, şi totuşi o privesc mai departe uluită.

— Sete..., spun eu apoi.

Trijn se ridică şi toarnă ceva într-un pahar. Mă ajută să beau. Bere slabă. E delicioasă – beau tot paharul.

— Mai vrei? mă întreabă Trijn.

Clatin din cap.

— Durerea de gât mi-a trecut, la fel şi durerea de cap. Sunt doar obosită.

— Nu-i de mirare. Dar acum, că nu mai ai febră, o să-ți revii repede.

Încă mă tem că aiurez, că femeia de lângă mine nu e Trijn.

— Cum se face că ai apărut aşa, dintr-odată, aici?

— Am venit să te scot de la casa de corecție şi am reuşit. Ți s-a aprobat eliberarea, de aceea mi s-a dat voie să vin la tine.

O privesc buimăcită.

— M-ai auzit? Poți să pleci! Nu e nemaipomenit? spune Trijn cu o expresie de fericire pe chip.

Mai că nu-mi vine să cred ce aud. Mi se trage de la febră, am halucinații. Însă Trijn chiar se bucură şi tot repetă aceleaşi cuvinte.

— Chiar aşa, pot să plec? o întreb eu cu voce stinsă.

Trijn încuviințează din cap.

— De îndată ce te simți destul de bine ca să poți călători. Întâi trebuie să te refaci de tot.

Încerc să mă ridic, dar mă doboară amețeala. Trijn mă culcă uşor înapoi pe pernă.

— Nu astăzi, e prea repede. Ai muri pe drum dacă ar trebui să stai acum zile întregi în trăsură sau pe barjă.

— Dar curând n-o să mai am voie să plec şi-atunci va trebui să rămân aici. Vreau să plec acum, înainte să se răzgândească ei, spun cu voce răguşită.

— Scumpa mea, scrie aici negru pe alb că ți s-a aprobat eliberarea. Uită-te numai!

Îmi arată o coală de hârtie pe care sunt mâzgălite o puzderie de litere mărunte şi negre, pe care nu le pot desluşi cu nici un chip.

— Chiar scrie asta aici? Cum e posibil aşa, dintr-odată?

— O să-ți povestesc mai târziu, după-amiază, când mă întorc. Acum trebuie să te odihneşti.

Să mă odihnesc! De parcă aş mai putea să închid ochii vreo clipă.

— Caută o trăsură pentru azi, o implor prinzând-o de braț.

Trijn mă mângâie drăgăstos pe obraz.

— Bine. Pentru azi, iar dacă nu se poate, pentru mâine. O să fac rost şi de merinde. Însă acum trebuie să dormi puțin.

Mă cuprinde un val de oboseală şi nu mai sunt în stare să protestez. Închid ochii şi simt cum ațipesc.

— Mulțumesc, murmur eu.

Când mai deschid ochii doar o clipă, văd că Trijn a dispărut.

Chiar dacă n-am crezut că e cu putință, apuc să dorm totuşi o bucată de vreme. Când mă trezesc, mă simt un pic mai bine. E drept, sunt obosită şi slăbită, însă nu mă mai doare nimic. Unde e Trijn? Oare să fi visat totuşi?

Neliniştită, mă ridic în capul oaselor şi mă uit prin infirmerie. Elsje tocmai intră cu o oală de noapte goală şi, văzând că mă pregătesc să mă dau jos din pat, vine să mă oprească.

— Să nu faci asta, spune ea. Nu fără ajutor.

— Unde e Trijn? Unde e prietena mea?

Vocea mi se frânge.

— Tocmai stă de vorbă cu intendentele. O să vină îndată cu un doctor să vadă dacă eşti destul de întremată să călătoreşti.

Întremată sau nu, nu mai stau aici nici un minut.

— Mă simt foarte bine. Unde-mi sunt hainele?

Îmi salt picioarele goale peste marginea alcovului.

Elsje mă opreşte din nou.

— Aşteaptă puţin. Mă duc după Selichje.

Vin toţi să vadă cum mă simt – Selichje, Margaretha şi doctorul. E şi Trijn acolo, însă ea rămâne mai în spate. Abia după ce mă examinează doctorul şi încuviinţează din cap se duce Elsje să-mi aducă hainele.

Pot să plec!

Trijn mă ajută să mă îmbrac. Chiar dacă nu mă simt nici pe departe atât de bine pe cât mă prefac, trebuie să plec şi voi pleca de-aici înainte să mi se anuleze eliberarea.

Încă un pic nesigură pe picioare, îmi adun puţinele lucruri şi-mi iau rămas-bun de la Lena, Selichje şi intendente. Deşi este un moment important, totul se desfăşoară atât de iute, încât nici n-apuc să-i înţeleg importanţa. Repede, mă grăbesc! Îmi capăt înapoi lucrurile, printre care şi bijuteriile, şi, la braţul lui Trijn,

străbat coridoarele, trec prin holul de la intrare şi apoi prin poarta înaltă şi ajung afară.

Afară!

Mă opresc şi mă uit în jurul meu. E o zi obişnuită din săptămână şi străduța freamătă de forfotă. Trecători de toate soiurile, hamali, bărbați şi femei cu cărucioare, slujnice în drum spre piață, un cârd de gâşte gâgâind, mânate de la spate – toată agitația asta e cât pe ce să mă copleşească.

Sunt câțiva nori pe cer şi suflă un vânt uşor, pe care-l simt ca pe-o mângâiere. Doi nori se dau în lături şi printre ei soarele îşi aruncă razele drept pe chipul meu. Bucurându-mă de căldura lor, închid ochii şi simt cum începe să mă furnice pielea palidă – corpul meu slăbit tânjeşte după mai mult soare, după mai multă căldură.

Sunt liberă.

Liberă!

Trijn îşi petrece un braț pe după umerii mei.

— Hai, Geertje, vii? Am reuşit să găsesc o trăsură. Ne aşteaptă.

Urc repede şi urmăresc tot ce-i în jur de la geam.

Sunt liberă, îmi spun în sinea mea. Merg cu Trijn la Edam.

Dar chiar dacă lucrurile astea se întâmplă cu adevărat, eu încă nu le înțeleg. O părticică din mine a rămas la casa de corecție. Poate acolo o să şi rămână pentru totdeauna, şi-atunci nu mă voi mai simți niciodată întru totul ca înainte.

— Mama, Pieter, spun. Ei ce mai fac?

— Fratele tău e încă plecat pe mare.

— Şi mama?

Când văd privirea şovăitoare a lui Trijn, ştiu deja răspunsul.

— A murit, nu? Încă de-acum cinci ani nu se simțea prea bine.

Închid ochii ca să țin piept valului de durere care mă potopeşte.

— Când...?

— La puțin timp după arestarea ta. N-a ştiut niciodată că eşti închisă.

Oricum, e o consolare. Şi un răspuns la întrebarea de ce n-am primit niciodată vreo veste de la ea.

Trijn se aşază lângă mine şi vizitiul închide uşița în spatele ei.

— Mai întâi mergem cu trăsura, spune ea, iar apoi luăm barja. E mai repede şi mai ieftin.

Mă uit spre ea şi-mi pun mâna pe mâna ei.

— Îți mulțumesc pentru tot, Trijn. M-ai salvat. Chiar m-ai salvat!

Îmi zâmbeşte cu căldură.

Nu plecăm numaidecât; vizitiul mai are de meşterit la ham, fiindcă se pare că ceva nu e în ordine. Aşa putem să mai vorbim un pic în linişte, fără huruit de roți şi răpăit de potcoave.

— Cum ai reuşit? o întreb. Credeam că o să îmbătrânesc acolo.

— Am mai încercat şi înainte să te eliberez. Am scris scrisori şi am fost de câteva ori la casa de corecție ca să vorbesc cu intendentele.

— Nu mi-au spus nimic!

— Poate că nu voiau să-ți dea speranțe deşarte. Mi-au spus să merg la primarii din Gouda, aşa că m-am dus. Dar nici asta n-a ajutat. În glasul lui Trijn se simte o undă de arțag. Tocmai când credeam că n-o voi scoate niciodată la capăt, am primit o scrisoare de la supraveghetoare.

— De la Selichje?

Trijn încuviințează din cap.

— Mi-a scris că stai tot mai rău cu sănătatea şi că, de cele mai multe ori, ăsta e un motiv întemeiat pentru o eliberare înainte de termen, fiindcă în asemenea condiții nu mai poți să munceşti. M-a sfătuit să merg să vorbesc

din nou cu primarii, iar ea urma să-ți pledeze încă o dată cauza în fața intendentelor.

Nu-mi cred urechilor.

— Şi eu care am crezut că mă uitase toată lumea!

— Nicidecum. Am sperat că furia lui Rembrandt se mai potolise între timp şi că avea să se învoiască să-şi retragă plângerea. Nu mi-am făcut mari speranțe, însă cel puțin puteam să încerc. Aşadar mai întâi am mers la Amsterdam.

— Ai fost la Rembrandt? Cum a fost?

— S-a înfuriat când i-am spus că am de gând să te scot de la casa de corecție. „Să nu îndrăzneşti! O să-ți pară rău dacă faci una ca asta!”, m-a amenințat.

— Şi apoi? o întreb cu sufletul la gură. Tu ce-ai spus?

— Că amenința pe cine nu trebuie şi că mai bine nu ne-ar pune bețe-n roate, fiindcă şi eu puteam să fac rost de câteva mărturii împotriva lui.

Am izbucnit într-un râs nervos.

— Apoi m-am dus la Gouda, spune Trijn. Când am ajuns, mi-am dat seama că Rembrandt le scrisese deja primarilor, deci ştiau cum stă treaba. Însă de data asta m-a primit un alt primar, nou în rang. Acel primar mi-a spus că Rembrandt îl rugase să te țină la casa de corecție până

când avea să se întoarcă fratele tău de pe mare. Probabil spera ca Pieter să te ponegrească în mărturia lui.

Mă cuprinde o mare tristețe.

— Au uneltit împreună. Pur şi simplu nu-mi vine să cred că Pieter m-a lăsat cu totul de izbelişte.

— Rembrandt l-a strâns cu uşa, spune Trijn. Pieter n-a vrut să fii închisă, însă Rembrandt l-a amenințat că altfel o să pună să-l întemnițeze şi pe el.

Bănuiam deja, însă asta nu-i scuză cu nimic trădarea.

Trijn mă priveşte pieziş.

— Nu vreau să-i iau apărarea, Geertje, însă Pieter are nevastă şi copii de care trebuie să aibă grijă. Dacă ar fi ajuns şi el la închisoare...

— Ştiu, spun. Totuşi nu vreau să-l mai văd niciodată. Ar fi putut să vă înştiințeze pe tine sau pe rudele mele – atunci măcar m-ar fi ajutat cu ceva. Dar povesteşte mai departe. Ce-a spus primarul?

— I s-a părut prea de tot să aşteptăm până se întoarce Pieter acasă. S-a mirat că ai fost condamnată pornind de la o singură mărturie a unei rude, de aceea a studiat încă o dată temeinic cazul tău. A fost surprins că, în afară de fratele tău, nimeni n-a ştiut că eşti la casa de corecție şi că după aceea nimeni n-a vrut să sară în ajutor ca să te țină şi mai mult acolo. I-am spus că ai fost bolnavă şi se cuvine

să fii grațiată. Apoi, domnii primari s-au sfătuit şi au căzut la învoială să fii eliberată înainte de termen. Mi s-a îngăduit să merg îndată să te iau de la casa de corecție.

Mi-au dat lacrimile. Nici Trijn nu-şi poate ascunde emoția. Clipeşte ceva mai des, se şterge la ochi şi aruncă o privire pe geam.

— Să mergem, spune ea.

Ne ținem una de alta când trăsura se pune în mişcare şi coteşte scurt. Apoi o luăm pe strada Groeneweg, pe lângă nişte case cu frontoane în trepte, în fața cărora slujnicele spală trotuarul şi gospodinele stau la taclale, pe lângă căruciorul plin cu pâine al unui vânzător care-şi laudă marfa în gura mare, pe lângă nişte copii care aleargă după o găină scăpată din curte.

La capătul străzii Groeneweg o luăm la dreapta şi vedem deja porțile oraşului. Trăsura intră încet într-un pasaj întunecat, iese pe partea cealaltă şi apoi huruie pe podul de lemn. În jurul nostru se întind câmpuri verzi, scăldate în soare. Aripile morilor se mişcă în adierea proaspătă a vântului, norişori albi se fugăresc pe cerul albastru de primăvară.

Cuprinsă de emoție, îi strâng mâna lui Trijn.

Ea mi-o strânge pe-a mea spunându-mi:

— A trecut, Geertje. Mergem acasă.

31 mai 1655

Geertje Dircx este eliberată din casa de corecţie.

Însemnare din registrul de hotărâri judecătoreşti al primarilor din Gouda

Mulțumiri

Pe parcursul cercetărilor făcute pentru *Iubita pictorului* am citit mult despre Geertje şi Rembrandt, printre altele, cărțile menționate în bibliografie. Am folosit şi documente care mi-au fost puse la dispoziție de diverse arhive.

Istoricul John Brozius a răscolit arhiva din Hoorn în căutarea unor informații despre hanul Capul Maurului şi familia Beets-Groot.

Transcrierile documentelor incluse la sfârşitul cărții provin din Arhiva Municipală din Amsterdam.

Pauline van den Heuvel şi Jirsi Reinders mi-au trimis copii ale documentelor de arhivă despre procesul dintre Geertje şi Rembrandt şi mi-au facilitat şi consultarea originalelor. Nu este prima oară când îmi oferă sprijin în activitatea de cercetare – le sunt din nou foarte recunoscătoare. De la Coretta Bakker-Wijbrans şi Maarten de Gids de la arhiva din Gouda (Arhiva Regională a Olandei Centrale) am primit documente despre perioada petrecută de Geertje în casa de corecție.

Mulțumiri speciale se cuvin lui Epco Runia, lui Leonore van Sloten şi lui Martijn Bosch de la Casa Memorială Rembrandt pentru abundența de informații oferite.

Ca întotdeauna, redactoarea mea, Monique Postma, m-a ajutat foarte mult. M-am sfătuit cu ea în privința felului în care urma să structurez cartea, iar comentariile sale pe textul trimis de mine m-au ajutat mult să-l îmbunătățesc. În plus, discuțiile de lucru cu ea au fost întotodeauna o plăcere, ceea ce iar nu e puțin lucru.

Cealaltă redactoare a mea, Liesbeth Vries, a acordat o deosebită atenție ultimelor retuşuri. Multe mulțumiri şi lui Sabine Mutsaers, care a pregătit cartea cu meticulozitate pentru tipar, Sylviei Beljon, lui Ko Barhorst şi soțului meu, Wim, pentru lectura şpalturilor. În cele din urmă vreau să mai mulțumesc echipei editurii Ambo|Anthos. Am noroc că pot colabora cu atâția oameni drăguți şi pricepuți.

Bibliografie

Bikker, Jonathan, *Rembrandt. Biografie van een rebel*. Rotterdam, nai010 uitgevers/publishers, 2019;

Driessen, Christoph, *Rembrandts vrouwen*. Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2011;

Kroniek van het Rembrandthuis, 2006/1-2;

Natter, Bert, *Rembrandt mijn vader. Verteld door Titus van Rijn*. Amsterdam, Thomas Rap, 2005;

Roscam Abbing, Michiel, *De schilder & schrijver Samuel van Hoogstraten 1627 - 1678. Eigentijdse bronnen & oeuvre van gesigneerde schilderijen.* Leiden, Primavera Pers, 1993;

Runia, Epco (red.), *Museum Het Rembrandthuis. Rembrandt's social network. Familie, vrienden en relaties.* Zwolle, W. Books, 2019;

Schama, Simon, *De ogen van Rembrandt.* Amsterdam, Uitgeverij Atlas Contact, 1999;

Schwartz, Gary, *Ontmoet Rembrandt. Leven en werk van de meesterschilder.* Amsterdam, Rijksmuseum/Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2009;

Vis, Dirk, *Rembrandt en Geertje Dircx.* „De identiteit van Frans Hals”, „Portret van een schilder” şi „De vrouw van de kunstenaar”. Haarlem, H.D. Tjeenk Willinck en zoon, 1965;

Wijman, H.F., „Een episode uit het leven van Rembrandt: de geschiedenis van Geertje Dircks”, *Jaarboek Amstelodamum 60* (1968), pp. 103-118;

Zonruiter, P. Joh., *Titus de zoon van Rembrandt.* Den Haag, J.N. Voorhoeve.

Postfaţă

Reabilitarea lui Geertje

E surprinzător, de fapt, că numele lui Geertje Dircx nu spune nimic celor mai mulţi oameni, spre deosebire de Saskia şi Hendrickje, care sunt nume foarte cunoscute. E de mirare şi că nici un scriitor n-a făcut până acum din Geertje personajul principal al vreunui roman. Şi totuşi, povestea ei de viaţă este fără doar şi poate remarcabilă şi, pe deasupra, un exemplu minunat de „girlpower” în secolul al XVII-lea. Însă la expoziţii sau evenimente comemorative nu prea se vorbeşte despre ea, iar atunci când se întâmplă, referirile sunt de cele mai multe ori negative.

Motivul acestei stări de lucruri ar putea fi rolul discutabil pe care l-a avut Rembrandt, eroul nostru național, în această dramă. Nu am nici o intenție să-l denigrez şi sunt conştientă că acest roman este o interpretare a unei realități pe care nu o cunoaştem. Nu ştim dacă Geertje l-a iubit pe Rembrandt ori dacă a fost o oportunistă şi nici dacă Rembrandt s-ar fi căsătorit cu ea dacă acest lucru ar fi fost posibil. Nu le cunoaştem gândurile şi sentimentele, însă ceea ce ştim sunt faptele. Şi acestea nu mint.

Aceste fapte sunt cunoscute de relativ puțin timp. Deşi există deja de sute de ani un mare interes pentru opera şi viața lui Rembrandt, abia în 1965 au fost făcute publice toate actele şi documentele referitoare la scandalul dintre el şi Geertje.

Este uimitor cât de negativ s-a scris despre Geertje înainte de acest moment. Atât în povestiri şi romane, cât şi în piese de teatru, ea a fost prezentată invariabil ca o scorpie bătrână, oportunistă şi răzbunătoare, care îşi pusese ochii pe Rembrandt ca să-l escrocheze. În cele din urmă, bietului om nu-i rămăsese decât să ceară să fie internată într-un azil pentru femei cu tulburări psihice.

Adevărul era altul, însă nimeni n-avea cum să ştie acest lucru, căci în acea perioadă arhivele notariale din Amsterdam nu erau deschise publicului.

După cum scrie H.F. Wijman în articolul său „Un episod din viața lui Rembrandt: povestea lui Geertje Dircks” (sic!), istoricii cu acces la documentele originale au procedat destul de selectiv, publicând doar pasaje care îl puneau pe Rembrandt într-o lumină favorabilă şi ignorând restul.

Însă nu toată lumea a închis ochii. În 1920, arhivarul C.J. Gonnet din Haarlem a publicat un act notarial din 1656 despre Geertje. Din acesta reieşea, ca să-l citez pe Wijmans, „cât de violent şi nestăpânit putea fi [Rembrandt] când se înfuria”.

În anii următori nici măcar unul din biografii lui Rembrandt nu a folosit această informație. Au preferat să treacă cu vederea tot ce făcea referire la acest aspect.

De aceea nu li se poate reproşa romancierilor din prima jumătate a secolului XX că au prezentat-o pe Geertje ca pe o scorpie isterică, pusă pe şantaj, căci – aşa cum menționam mai înainte – publicul larg a avut acces la acte în integralitatea lor abia în anii ’60 ai secolului trecut.

Dirk Vis a „redescoperit” actele procesului şi câteva alte acte notariale referitoare la cazul lui Geertje care nu

ieşiseră până atunci niciodată la iveală. Pe baza acestui material s-a putut contura în sfârşit o imagine clară a conflictului dintre Geertje şi Rembrandt.

Destul de surprinzător este că din partea multor istorici şi muzee încă nu există interes pentru fapte, cu toate că veridicitatea lor este mai presus de orice îndoială. În expozițiile despre Rembrandt şi prietenii, familia şi mediul său social, Geertje este ignorată ori este prezentată de cele mai multe ori în tuşe negative.

În cartea sa *Biografia unui rebel*, istoricul Jonathan Bikker o numeşte pe Geertje „o femeie manipulativă, care a scos din Rembrandt tot ce era mai rău”.

Iar într-o publicație a Muzeului Național (Rijksmuseum) din Amsterdam, care a apărut ca supliment al mai multor ziare, Jane Turner, directoarea Cabinetului de Stampe, spune: „Apoi ea [Geertje] l-a şantajat la rândul ei pe Rembrandt, dispunând în testamentul ei ca Titus să-i fie moştenitor şi, doar în cazul unei căsătorii, să revendice bunurile ei, inclusiv bijuteriile Saskiei”.

Am citit cu atenție testamentul lui Geertje, însă n-am descoperit o asemenea condiție. Mai degrabă se pare că Rembrandt a luat-o cu el la notar pe Geertje, care în acel moment era bolnavă, şi i-a dictat dispozițiile testamentare

pentru a proteja moştenirea lui Titus. Dacă Geertje ar fi decedat în urma bolii, bijuteriile Saskiei ar fi ajuns la rudele ei, lucru pe care desigur că el voia să-l împiedice.

Nu toți istoricii sunt de partea lui Rembrandt. Astfel, istoricul şi biograful lui Rembrandt Gary Schwartz scrie: „Este o poveste neplăcută, care a născut multe controverse printre istoricii de artă. Unii, printre care mă număr, înțeleg din ea că Rembrandt putea fi imprevizibil şi răzbunător, aceste trăsături atingând uneori forme extreme”.

Christoph Driessen susține în *Femeile lui Rembrandt* că pictorul a fost implicat în cursul vieții sale în nu mai puțin de 25 de diferende juridice şi că a fost nemilos cu Geertje. „Trebuie să o fi urât”, scrie el, „iar ura lui nu s-a stins nici chiar după ce ea stătuse cinci ani la casa de corecție pentru femei”.

Am suficiente motive ca, după aproape patru secole, să-i fac dreptate lui Geertje.

Ce ştim despre Geertje

Atunci când scrii despre figuri istorice ai avantajul că de cele mai multe ori există numeroase surse şi că te poți

lăsa condus de evenimente. Dezavantajul este că trebuie să ții seama şi de adevăr. Cel puțin, asta e părerea mea.

Ce ştim despre Geertje? De fapt, nu prea multe. Data naşterii ei e necunoscută, însă socotind înapoi începând cu ziua căsătoriei, istoricii au ajuns la concluzia că ea trebuie să se fi născut în jurul anului 1610. Părinții ei au fost Dirck Pieters din Edam şi Jannetje (Jenneke) Jans din Kwadijk, şi a avut cel puțin un frate, pe nume Pieter.

Conform unui document de arhivă, casa ei părintească se afla „dincolo de Middelijer Poort”, cum mai era numită Westerpoort, poarta de vest a Edamului. De aici, drumul ducea spre satul Middelie şi apoi mai departe spre Hoorn.

Bineînțeles că am vrut să ştiu unde era acel „dincolo de”, aşa că am consultat hărțile Edamului din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea. Am constatat că dincolo de Middelijer Poort se ridicaseră într-adevăr foarte devreme clădiri de o parte şi alta a străzilor Groot Westerbuiten şi Klein Westerbuiten. În stânga celei din urmă, de-a lungul digului de centură din jurul polderului Purmer, se afla în secolul al XVII-lea un şantier naval. În acea perioadă, dulgherii cu familiile lor locuiau pe terenul şantierului şi, fiindcă tatăl lui Geertje era dulgher, e de presupus că ea a locuit acolo.

La un moment dat, Geertje a plecat din Edam la Hoorn, unde a găsit de lucru la hanul Capul Maurului. Acesta se afla pe Oude Noort, strada comercială care acum se numeşte Grote Noord. Bineînțeles că am vrut să ştiu exact unde fusese şi istoricul John Brozius a căutat pentru mine această informație în acte de proprietate din acea perioadă. A aflat astfel că hanul era a şaptea casă de la intrarea numită Geldersesteeg – astăzi adresa este Grote Noord 35. În 1642 se afla în proprietatea unei femei pe nume Aecht Carstens – o descoperire frumoasă, căci aşa am putut folosi numele adevărat al patroanei lui Geertje.

La 26 noiembrie 1634, Geertje s-a căsătorit cu gornistul corăbier Abraham Claeszoon.

(1602-1634/35):
Abraem Claesz, necăsătorit, din Hoorn, având locuința la capătul dinspre răsărit al portului
şi
Geertjen Dircx, necăsătorită, din Edam, având locuința tot aici, la Capul Maurului de pe Oude Noort,
au primit de la mine atestatul în vederea încheierii căsătoriei în 26 noiembrie 1634, în Swaegh.

Căsnicia lor n-a durat mult. Abraham a plecat pe mare şi a murit într-una din călătorii. După moartea lui, Geertje s-a angajat ca dădacă la familia Beets. Pieter Beets avea o

afacere cu lemn în zona Luijendijk şi locuia cu familia sa la capătul estic al cheiului Oude Doelen. Geertruida Groot-Beets se numea de fapt Geert, însă din cauza asemănării de nume cu Geertje, am numit-o Geertruida. (Probabil este rudă cu mine, căci strămoşii mei sunt din împrejurimile Hoornului, iar pe mama o cheamă Geertruida Groot. Rămâne să verific.)

Din păcate nu se ştie nimic despre perioada petrecută de Geertje la familia Beets. Trebuie să-i fi plăcut mult acolo, căci altfel n-ar fi rămas ani de zile. Când şi-a făcut testamentul, i-a lăsat moştenire lui Trijntje, copilul cel mai mic al familiei, o sută de florini şi portretul ei. La un moment dat a plecat totuşi, fiindcă – din câte presupun – copiii crescuseră şi nu mai aveau nevoie de dădacă.

În 1640 o regăsim pe Geertje în Ransdorp, la fratele ei. Acesta „locuia în Bloemendael din Waterlant". Bloemendael făcea pe-atunci parte din Ransdorp, iar Waterland este o regiune din Olanda de Nord.

Despre Pieter nu se ştie decât că era dulgher de corăbii şi că la un moment dat a intrat în slujba Companiei Unite a Indiilor de Est.

M-am străduit să aflu dacă Pieter a fost căsătorit, însă n-am găsit nimic referitor la aceasta. Însă nu mi s-a părut

deloc deplasat să-mi închipui că a avut familie, aşa că l-am înzestrat cu soție şi copii.

În jurul lui 1641, Geertje a plecat la Amsterdam ca să se angajeze în casa lui Rembrandt van Rijn ca „doică fără lapte" – o dădacă a cărei sarcină nu includea alăptatul nou-născutului familiei. Trebuie să fi ajuns aici cu puțin timp înainte de moartea Saskiei sau la puțin timp după aceea. Cum Saskia era de mai mult timp bolnavă, iar Rembrandt avea nevoie urgent de ajutor pentru îngrijirea lui Titus, mi se pare plauzibil ca Geertje să fi venit încă dinainte de moartea Saskiei.

Nu este întru totul limpede ce rol a jucat fratele lui Geertje în drama cu Rembrandt. A instigat-o Pieter pe sora lui să amaneteze bijuteriile Saskiei ori ideea i-a aparținut chiar lui Geertje? Au colaborat?

Aşa se pare. În 2 martie 1656, deci după eliberarea lui Geertje din casa de corecție pentru femei, Rembrandt a cerut ca Pieter să fie arestat fără să indice vreun motiv. Acesta a aflat doar că se ajunsese aici pentru ca el „să mărturisească adevărul".

Pieter n-avea nici un chef să depună mărturie împotriva surorii lui. Corabia pe care lucra ca dulgher era

gata de plecare şi ar fi pierdut din venituri dacă nu s-ar fi îmbarcat.

Din păcate, nu s-au păstrat toate actele privind acest caz, astfel că nu ştim decât că Pieter a fost arestat, însă nu şi motivul exact al arestării. Este posibil, ba chiar foarte plauzibil, ca Rembrandt să fi ştiut că Pieter era implicat în amanetarea bijuteriilor Saskiei şi că voia să-l forțeze din nou să depună mărturie împotriva lui Geertje.

În registrul de hotărâri judecătoreşti din Gouda se menționează că „Geertge Dirx (sic!) a fost eliberată din casa de corecție pentru femei în ultima zi a lunii mai 1655”. După eliberare, Geertje s-a întors împreună cu Trijn la Edam. Trijn Jacobs nu a fost singura ei prietenă – şi Trijn Outgers şi-a dat toată silința să o ajute. Însă Trijn Jacobs a fost cea care a mers la Gouda şi, pentru că în carte apar numeroase personaje feminine cu numele Trijn, m-am concentrat asupra ei.

După întoarcerea la Edam, Geertje l-a dat din nou în judecată pe Rembrandt, de data aceasta pentru arestare ilegală pe baza unor mărturii calomnioase. Împreună cu Trijn Jacobs şi Trijn Outgers, a fost în 6 mai 1656 în vizită la notarul Claes Keetman din Edam. Trijn Jacobs a declarat acolo că Rembrandt, prin intermediul complicei

lui, Cornelia Jans, încercase să obţină mărturii care să o incrimineze pe Geertje, dar că „în tot Edamul” nu se găsise nimeni dispus să facă asta.

Un an mai târziu, în 8 august 1656, i se trece numele pe o listă de creditori ai lui Rembrandt. N-a primit satisfacţie, fiindcă Rembrandt ajunsese între timp scăpătat. Nici lui Geertje nu-i mergea prea bine. Numele ei mai apare o dată pe o listă de creditori din 19 septembrie 1656 – ca un ultim semn de viaţă, s-ar putea spune –, însă pe lista următoare acesta lipseşte. Istoricii presupun că a murit între timp, însă, bineînţeles este posibil şi ca ea să fi renunţat la eforturile sale în această direcţie.

Portretul lui Geertje

Am făcut tot posibilul să aflu dacă există vreun portret al lui Geertje. În această privinţă s-au făcut diverse presupuneri, însă nu se poate spune nimic cert. Pare plauzibil ca Rembrandt să-i fi făcut un portret femeii pe care a iubit-o ori, cel puţin, la care a ţinut foarte mult. Poate chiar aşa a fost, însă acel portret nu s-a păstrat. Sau poate că pictorul „a ascuns-o” pe Geertje în celelalte tablouri.

Sunt două desene ale lui Rembrandt despre care se afirmă că o înfățişează pe Geertje. În primul – expus la British Museum din Londra – apare o femeie într-un costum specific Olandei de Nord, iar în celălalt – care se află în Teylers Museum din Haarlem – pare să fie vorba de aceeaşi femeie. Pe spatele primului desen scrie „doica lui Titus, fiul lui Rembrandt”, ceea ce pentru mulți e dovada că este vorba despre Geertje. Acest text n-a fost însă scris de Rembrandt. Desenul se poate referi şi la predecesoarea lui Geertje, cea care a îngrijit mama şi copilul imediat după naşterea lui Titus.

Expertul în Rembrandt Otto Benesch e de părere că desenul a fost făcut în 1636, deci cu ani buni înainte de naşterea lui Titus. Poate că autorul textului de pe spatele desenului a comis o eroare, în realitate fiind vorba de doica primului copil al lui Rembrandt şi al Saskiei, Rombertus, care s-a născut şi a murit în 1635.

Şi despre femeia goală culcată în pat din tabloul lui Rembrandt *Danaë* se crede că este Geertje, însă dacă ținem seama de faptul că Rembrandt a pictat această lucrare în 1636, când nici măcar nu o cunoştea pe Geertje, acest lucru nu e posibil.

1. Desen, *Femeie în costum din Olanda de Nord, văzută din spate,* de Rembrandt, circa 1636-1638. Pe spate scrie: „Doica lui Titus, fiul lui Rembrandt”, Teylers Museum, Haarlem

2. Desen de Rembrandt, circa 1642-1648, British Museum, Londra

Şi totuşi trebuie să fi existat un portret al lui Geertje. În testament l-a pus pe notar să consemneze că îi lasă moştenire portretul său lui Trijntje Beets, „fiica lui Pieter Lambertszoon Beets din Hoorn”.

E limpede că Geertje o îndrăgea foarte mult pe Trijntje, căci i-a lăsat moştenire şi o sută de florini Carolus. Despre

ce portret era vorba în testament nu s-a putut afla niciodată.

Se presupune că Geertje a servit ca model pentru tabloul „Sara aşteptându-l pe Tobias”. În orice caz, datarea – în jurul lui 1645 – corespunde. Întrucât Rembrandt le-a pictat atât pe Saskia, cât şi pe Hendrikje, există toate motivele să presupunem că a imortalizat-o şi pe Geertje, fie şi numai din simplul motiv că în secolul al XVII-lea era o mare problemă să găseşti femei dispuse să pozeze pe jumătate sau complet goale.

Şi-apoi mai avem tabloul „Tânără la o uşă cu tăblia de sus deschisă”, din care un fragment apare pe coperta acestei cărţi. Este expus la Art Institute din Chicago şi a fost pictat în 1645, într-o perioadă când relaţiile dintre Rembrandt şi Geertje erau încă bune.

Nu se ştie sigur cine este autorul acestei picturi. Mult timp s-a crezut că este vorba de Rembrandt, însă în prezent lucrarea îi este atribuită lui Samuel van Hoogstraten.

Există argumente pentru ambele ipoteze. Van Hoogstraten a făcut o serie de portrete asemănătoare, în care acest tablou şi-ar găsi locul. Pe de altă parte, „Tânără la o uşă cu tăblia de sus deschisă” se deosebeşte de

tablourile din această serie printr-o calitate net superioară.

După cum susține Simon Schama în cartea sa *Ochii lui Rembrandt,* tuşa personală a lui Rembrandt este incontestabilă, aşa cum se vede de pildă în felul în care este pictat părul fetei şi în frumusețea umbrei ce cade pe fața ei, mai ales la colțul gurii şi pe pleoapa ochiului drept.

Această manieră rafinată de a picta nu se potriveşte deloc cu stilul lui Van Hoogstraten.

Schama scoate în evidență şi că tânăra nu priveşte drept în față, aşa cum fac personajele din seria de tablouri a lui Samuel van Hoogstraten, ci într-o parte şi cu uşoară neîncredere. O poză tipică pentru Rembrandt, căruia îi plăcea întotdeauna să prezinte atitudini cât mai variate.

După părerea mea, există numeroase argumente pentru ipoteza lui Schama conform căreia Van Hoogstraten a început să picteze tabloul, iar Rembrandt l-a terminat. Cert este că tabloul provine din atelierul lui Rembrandt, deci s-ar putea ca Rembrandt şi Samuel, maestrul şi ucenicul, să fi lucrat împreună la tablou.

Dar rămâne întrebarea: este acesta un portret al lui Geertje? Costumul din Waterland indică limpede că femeia din tablou este imaginea ei. Numai că arată foarte tânără, în jur de douăzeci de ani, iar Geertje avea în 1645 treizeci

şi cinci de ani. Însă, neavând copii, probabil că a putut să-şi păstreze mult timp silueta zveltă şi aerul tineresc.

3. *Tânără cu colier roşu*, 1645, Metropolitan Museum of Art

4. *Tânără la o uşă cu tăblia de sus deschisă*, 1645, Samuel van Hoogstraten / Rembrandt

5. *Sara aşteptându-l pe Tobias*, Rembrandt, circa 1645, National Gallery, Scoția, Edinburgh. Mulți istorici sunt de părere că Geertje a fost modelul acestui tablou. Data corespunde şi se poate constata o mare asemănare exterioară cu alte portrete din acea perioadă.

Rembrandt, Hendrikje, Titus şi Samuel

După moartea mamei sale în 1645, Samuel van Hoogstraten (1627-1678) s-a întors la Dordrecht şi a înfiinţat în casa părintească, zisă şi Elefantul, din Weeshuisstraat, o şcoală de pictură.

În 18 iunie 1656 s-a căsătorit cu Sara Balen. Cuplul n-a avut copii. Samuel şi-a făcut un nume ca pictor, poet şi teoretician al artei.

În 1678, anul morţii sale, a scris un tratat plin de sfaturi practice privind pictura, *Introducere în înalta şcoală a artei picturii, altfel cunoscută ca lumea vizibilă.*

În această carte şi-a amintit şi de ucenicia sa la Rembrandt, scriind printre altele: „Dacă-l sâcâiam vreodată pe maestrul meu punându-i prea multe întrebări, el îmi răspundea: mulţumeşte-te să pui în practică ce ştii deja şi, astfel, ceea ce este ascuns şi despre care întrebi acum ţi se va dezvălui la momentul potrivit”.

Van Hoogstraten a relatat şi o întâmplare în care maestrul său a fost atât de sever cu el, încât, deşi plâns şi flămând, Rembrandt nu l-a lăsat să mănânce până nu şi-a corectat greşelile din pictura la care lucra.

Dacă ne luăm după cât de des a pictat-o Rembrandt pe Hendrickje, cei doi par să fi fost foarte fericiţi în iubirea lor. Însă relaţia n-a fost lipsită de griji. Scandalul cu

Geertje trebuie să fi provocat numeroase tensiuni şi, în plus, Hendrickje însăşi s-a confruntat cu destule probleme.

Trebuia să se prezinte în 2 iulie 1654 în fața consistoriului, fiindcă trăia „în curvie” cu Rembrandt. A ignorat prima convocare, aşa cum a făcut şi cu următoarele două, însă în 23 iulie s-a prezentat totuşi. Pentru comportamentul ei păcătos n-a suferit cine ştie ce consecințe. Şi-a recunoscut vina, iar consistoriul i-a interzis să ia sacramentul sfintei împărtăşanii. În acea perioadă, Hendrickje aştepta un copil. În 30 octombrie 1654, fiica ei, Cornelia, a fost botezată în Biserica Veche din Amsterdam. Rembrandt şi-a recunoscut paternitatea şi a trecut-o în acte cu numele de Van Rijn.

În 1656, Rembrandt a fost declarat falit şi s-a mutat cu familia pe strada Rozengracht. Ajutată de Titus, Hendrickje a deschis aici doi ani mai târziu o prăvălie de artă, care s-a dovedit un mare succes. Hendrickje şi Titus s-au înregistrat ca parteneri de afaceri într-o companie ai cărei proprietari erau, cu Rembrandt ca angajat. În felul acesta, creditorii nu-i puteau revendica bunurile.

Rembrandt şi Hendrickje au fost împreună cincisprezece ani, până în 24 iulie 1663, când Hendrickje a murit la vârsta de treizeci şi şapte de ani. Foarte

probabil a căzut victimă ciumei izbucnite în vara lui 1663. Rembrandt a murit câțiva ani mai târziu, în 4 octombrie 1669, şi a fost înmormântat în Biserica de Vest.

Fiica lor, Cornelia, avea doar paisprezece ani când a rămas orfană. S-a măritat de foarte tânără, la nici şaisprezece ani, cu pictorul Cornelis Suythof. Cuplul a plecat pe o corabie a Companiei Unite a Indiilor de Est spre Java, ca să înceapă acolo o viață nouă. Au avut doi copii, Rembrandt şi Hendrickje, care n-au ajuns la vârsta maturității. Cornelia a murit în 1684, la treizeci de ani, în Batavia.

Din păcate, ce urmează nu este cu nimic mai vesel. În 1668, Titus s-a căsătorit cu Magdalena van Loo, însă nici acestei căsnicii nu i-a fost dat să dureze mult. Magdalena aştepta primul copil când, în 4 septembrie 1668, Titus a murit de ciumă. Urma să împlinească chiar în acea lună douăzeci şi opt de ani.

O jumătate de an mai târziu, în 22 martie 1669, Magdalena a născut o fată, căreia i-a pus numele Titia. Micuța Titia nu şi-a început viața într-un mod prea fericit; n-avea decât câteva săptămâni când i-a murit mama. A fost luată de un unchi şi a crescut în casa acestuia. La şaptesprezece ani s-a căsătorit cu François van Bijler. A murit fără copii în 1725.

Astfel s-a stins stirpea lui Rembrandt. Însă numele lui şi al celor care au jucat un rol în viaţa lui au rămas în amintire până în ziua de azi. Doar Geertje a fost dată uitării.

Testamentul lui Geertje Dircx
24 ianuarie 1648

În numele Domnului, amin! În anul de graţie al Domnului nostru o mie şase sute patruzeci şi opt, la ora trei după-amiază, s-a înfăţişat dinaintea mea Geertje Dircx, văduva răposatului Abraham Claesz, gornist în timpul vieţii sale. Bine cunoscută martorilor subsemnaţi, după cum ei înşişi au declarat, ca fiind bolnăvicioasă, dar în stare să meargă şi să stea în picioare şi în deplinătatea judecăţii şi a memoriei sale, precum şi a graiului său, aceasta a dorit, gândindu-se la năprasnicul ceas al morţii sale, să-şi orânduiască testamentul, casând, desfăcând şi desfiinţând în acest scop toate întocmirile de ultimă voinţă hotărâte mai înainte de ea însăşi, singură sau împreună cu răposatul ei soţ, şi a dorit, după o chibzuinţă temeinică, să-şi facă din nou testamentul, declarând că vrea ca acesta să cuprindă următoarele: Înainte de toate, încredinţându-şi sufletul lui Dumnezeu celui Atotputernic

şi trupul înmormântării creştineşti, ea, testătoarea, a numit ca moştenitoare unică şi universală în cazul în care va muri fără urmaşi după lege pe mama sa, Jannetje Jans, pentru a moşteni partea care-i revine îndreptăţit după scăderea tuturor cheltuielilor ce-i pot fi pretinse de drept. Lăsând mamei sale, pe potriva părţii legale amintite mai sus, toată îmbrăcămintea de in, lână şi de alte materiale care a aparţinut testătoarei în timpul vieţii ei şi nimic mai mult, testătoarea a declarat că nu socoteşte ca făcând parte din îmbrăcămintea ei [cuvânt tăiat: argintăria] bijuteriile ce i-au aparţinut în timpul vieţii. Pentru toate celelalte bunuri, mişcătoare şi nemişcătoare, hârtii de valoare, împrumuturi şi alte drepturi, fără altă excepţie decât ce a hotărât să-i lase mamei ei, testătoarea a stabilit şi numit ca moştenitor unic şi universal al său pe Titus van Rijn, fiul lui Rembrandt, pentru a le folosi cu titlu de moştenire şi pentru totdeauna după cum crede potrivit şi ca şi cum ar fi propriile lui bunuri, cu condiţia ca sus-numitul Titus van Rijn să fie silit prin testament să plătească lui Trijntje Beets, fiica lui Pieter Lambertsz Beets din Hoorn, o sută de florini Carolus o dată, la care să se adauge portretul testătoarei şi nimic mai mult. Testătoarea a declarat cele de mai sus ca fiind testamentul şi ultima ei voinţă, vrând să fie socotite întocmai sau, după caz, ca un

codicil, o danie în urma decesului sau danie între vii, cu titlu hotărât şi de neschimbat, şi să fie respectate întru totul, de la cele mai puțin importante până la cele mai importante îndrumări ale sale, chiar dacă nu s-au urmat toate rânduielile trebuincioase pentru adeverirea sa.

Întocmit la Amsterdam, în casa notarului de pe Molensteeg, în prezența lui Jan Geurtsz, cizmar, locuind în colțul de nord al Minnebroerssteeg ce dă spre canalul Voorburgwal, şi a lui Octavo [Octa... szoon], locuind pe Uijlenburch, martori de încredere, poftiți şi chemați aici în această împrejurare.

Semnături:
Jan Guersen
Geertje Dircx
Octaef Octaeffszoon
Laurens Lamberti, notar

Sursa: Arhivele oraşului Amsterdam, Arhiva notarială, nr. 21, FO. 15.

Concept de contract între Rembrandt şi Geertje
14 [probabil] octombrie 1649

S-au înfăţişat dinaintea mea Geertje Dircx, văduvă a răposatului Abraham Claesz, însoţită de cel care i-a fost numit tutore, pe de o parte, şi de onorabilul Rembrandt van Rijn, pictor renumit, pe de altă parte, care declară şi recunosc că Geertje Dircx a fost în tinereţea sa doică „fără lapte” a fiului sus-numitului Rembrandt zis Van Rijn, că a locuit apoi destul de mult timp la sus-numitul Rembrandt şi că şi-a dobândit bunurile, chiar dacă prea puţine pentru a se întreţine din ele, în cea mai mare parte în vremea în care a stat în casa lui, motiv pentru care a hotărât să se înfăţişeze în 24 ianuarie 1648 în faţa mea, notarul, pentru a lăsa moştenire bunurile ce ar putea rămâne în urma ei fiului sus-numitului Rembrandt van Rijn. Şi pentru că sus-numita Geertje Dircx, care de când s-a mutat din casa lui Rembrandt şi-a luat o cameră cu chirie, s-a încredinţat că nu poate trăi onorabil din mijloacele sale până la sfârşitul vieţii şi că, aşa stând lucrurile, acestea se vor sfârşi şi istovi în scurtă vreme, l-a rugat pe fostul ei stăpân să se învoiască pentru îngrijirea ei, iar acesta a încuviinţat. Cei doi au declarat persoanelor de faţă că au ajuns la o învoială şi s-au înţeles după cum urmează, şi anume: În primul rând, fie acum, fie începând de-acum până în prima zi a noului an, sus-numitul Rembrandt van

Rijn va plăti sus-numitei Geertje Dircx pentru a-şi răscumpăra obiectele de argint şi aur amanetate, precum şi pentru a o ajuta, însă după scăderea arvunelor pe care i le-a dăruit, suma trebuitoare pentru a ajunge la nu mai puțin de două sute de florini Carolus, şi aceasta într-o singură plată. La care se mai pun, pentru a-i sprijini un trai onorabil, o pensie în sumă anuală de o sută şaizeci de florini Carolus pe toată durata vieții ei, însă nu mai mult, începând din ziua de 28 iunie 1650, urmând să fie plătită la sfârşitul fiecărui an, această sumă fiind plata întreagă a tuturor sumelor datorate şi a tuturor sumelor pe care sus-numita Geertje Dircx le-a pretins sau le-ar putea pretinde de la stăpânul ei, precum şi a tuturor sumelor, cunoscute sau necunoscute, pe care ea le-ar putea pretinde în viitor, orice motiv ar avea şi fără nici o excepție. Se hotărăşte însă limpede ca testamentul pe care ea, Geertje Dircx, l-a întocmit în fața mea, notarul, şi a martorilor în data de 24 ianuarie 1648 în favoarea fiului sus-numitului Rembrandt van Rijn să rămână nedesfăcut şi, pentru siguranță, ea să se învoiască să desfacă toate celelalte întocmiri de ultimă voință hotărâte până la data acestui document şi să pună în faptă hotărârile sus-pomenitului testament. În afară de aceasta, sus-numita Geertje Dircx a promis să se poarte şi să îndeplinească cu toată onestitatea cele trebuincioase

pentru ca inelul cu trandafiri din diamante, precum şi celelalte bunuri pe care le mai stăpâneşte şi sumele pomenite mai sus să fie slobode la moartea sa. S-a convenit de asemeni ca nici suma de o sută şaizeci de florini primiți anual, nici alte bunuri să nu fie folosite pentru a plăti datoriile pe care le-a făcut sau urmează să le facă Geertje Dircx. Rembrandt se învoieşte să facă aceste plăți numai cu această condiție, altfel nu. Părțile se obligă una față de cealaltă să respecte întru totul învoiala şi să se abțină de-acum înainte să mai ridice pretenții una față de cealaltă, de orice natură ar fi acestea. Încălcarea înțelegerii se pedepseşte după lege, iar dacă Geertje Dircx făptuieşte vreun lucru potrivnic, i se desface pe loc ajutorul anual de o sută şaizeci de florini pomenit mai sus şi, mai mult, este silită să înapoieze pe dată tot ce a primit, fără să poată ridica vreo pretenție.

Sursa: Arhivele oraşului Amsterdam, Arhiva notarială, nr. 21, FO. 14.

Declarația lui Octaeff Octaeffszoon în cazul Geertje Dircx
14 octombrie 1649

S-a înfăţişat dinaintea mea Octaeff Octaeffszoon, cizmar, locuind în acest oraş, în vârstă de 26 de ani, care, dându-şi cuvântul de bărbat onorabil în loc să depună vreun jurământ, a întărit şi susţinut la cererea renumitului pictor Rembrandt van Rijn că, aşa cum se adevereşte aici, în 3 ale lunii acesteia, octombrie 1649, s-a aflat în prezenţa unei anume Geertje Dircx, văduvă a răposatului Abraham Claesz, acasă la pârâtor şi că sus-numita Geertje Dircx, în prezenţa sa ca martor, s-a învoit cu pârâtorul cu privire la toate chestiunile şi pretenţiile ce reies din promisiunile de căsătorie sau la toate celelalte chestiuni pe care încă nu le potriviseră, precum sumele pe care pârâtorul le datora lui Geertje Dircx. S-a hotărât ca pârâtorul să-i plătească fie acum, fie începând de-acum până în prima zi a noului an suma trebuitoare pentru a ajunge la un total de două sute de florini Carolus, într-o singură plată, pentru ca ea să-şi răscumpere obiectele de argint şi de aur amanetate, precum şi pentru a o ajuta, însă după scăderea arvunelor pe care i le dăruise, la care se adaugă, pentru a-i sprijini un trai onorabil, o pensie în sumă anuală de o sută şaizeci de florini Carolus în toate zilele vieţii ei, începând cu ziua de 28 iunie 1650, cu condiţia ca testamentul pe care ea, Geertje Dircx, l-a întocmit pe 24 ianuarie 1648 în favoarea fiului pârâtorului

să rămână nedesfăcut. În continuare a declarat că a fost de față în 10 octombrie împreună cu mine, în calitate de notar, şi cu sus-numita Geertje Dircx în bucătăria pârâtorului pentru a semna o învoială şi că aceeaşi Geertje Dircx şi-a ieşit din fire şi a început să se răstească în gura mare la pârâtor (care era şi el de față), refuzând să i se citească învoiala şi cu atât mai puțin s-o semneze. Şi asta cu toate că eu, notarul, o încredințasem că învoiala cuprindea doar următoarele condiții:

1. Pârâtorul îi va plăti o singură dată două sute de florini pentru răscumpărarea bunurilor amanetate;
2. Pe lângă această sumă, îi va plăti anual pentru a se întreține o sută şaizeci de florini pe toată durata vieții ei, dar nu mai mult;
3. Testamentul pe care l-a întocmit în fața mea, notarul, în favoarea fiului pârâtorului va trebui să rămână neschimbat şi, astfel, toate faptele şi pretențiile unuia față de celălalt vor fi neîntemeiate şi fără putere. Sus-numita a recunoscut că acestea fuseseră învoielile, dar că nu voia să semneze înscrisul, pretinzând că, în caz de boală sau orice alt beteşug, va fi silită să tocmească o slujnică sau o îngrijitoare şi că astfel va avea nevoie de mai mult de o sută şaizeci de florini pe an. Cu toate

încredințările pârâtorului, care s-a arătat dornic să-i mărească această sumă după cum va hotărî el de cuviință, Geertje Dircx nu a vrut atunci să semneze nici un document.

Întocmită cu cea mai bună credință la Amsterdam, în 14 octombrie 1649, în prezența lui Daniel Beuckelaer şi Gerrit Schuijlenburch, martori de încredere, poftiți şi chemați cu acest prilej.

Sursa: Arhivele oraşului Amsterdam, Arhiva notarială, nr. 603, FO. 335 VO.

Sentința în procesul dintre Rembrandt şi Geertje
23 octombrie 1649

Geertje Dircx, văduvă, pârâtoare
contra lui
Rembrandt van Rijn, pârât

Pârâtoarea declară că pârâtul i-a făcut o promisiune de căsătorie prin viu grai şi i-a dăruit un inel [ca zălog al promisiunii]. Ea mai declară că pârâtul s-a culcat cu ea de

mai multe ori, că ea i-a cerut să o ia de soție sau, dacă nu, s-o întrețină băneşte.

Pârâtul neagă că a făcut pârâtoarei vreo promisiune de căsătorie şi declară că nu are de ce să mărturisească că s-ar fi culcat cu ea, căci pârâtoarea este cea care pretinde acest lucru şi deci ea este cea care trebuie să aducă dovezi.

După ce părțile au grăit, comisarii, în înțelepciunea lor, au hotărât astfel: pârâtul va plăti pârâtoarei în loc de o sută şaizeci de florini suma de două sute de florini Carolus anual, în toate zilele vieții ei, orice altceva păstrându-se conform învoielii tocmite după lege în data de 14 octombrie 1649, sub îndrumarea lui Laurens Lamberti, notar public aici în oraş.

Hotărâre luată la 23 octombrie 1649, în prezența lui Bernhart Schellinger, a lui Cornelis Abba şi a lui Jacob Hinlopen.

Sursa: Arhivele oraşului Amsterdam. Registrul litigiilor matrimoniale, Arhiva judiciară 3064.

Declarația lui Giertgen Nanningh despre Geertje Dircx

19 septembrie 1656

Astăzi, 19 septembrie 1656, s-a înfăţişat dinaintea mea Henrick Schaeff, notar, de faţă fiind martorii subsemnaţi, onorabila Giertgen Nanninghs, cincizeci şi trei de ani, soţia lui Jeremias Andries Steijger, căpitan de barjă, locuind aici în oraş, pe intrarea Claes van Medemblicx, în apropiere de Princesluijs. La cererea lui Geertje Dircx, văduvă a răposatului Abraham Claesz, de felul ei din Edam sau cel puţin locuind aici, a depus mărturie, declarând şi întărind prin viu grai, dar nu sub jurământ, că este adevărat că acum mai bine de şase ani – data nu şi-a amintit-o întocmai – pârâtoarea i-a dat zălog pentru o anume sumă de bani primită de la martoră o punguţă cu trei inele de aur şi câteva monede de argint şi de aur, în total şaisprezece piese, între care inelele pomenite mai înainte şi o medalie de căsătorie din argint negravată.

După spusele martorei, această punguţă cu şaisprezece piese, printre care inelele şi monedele de argint şi de aur, a fost luată un an mai târziu de doi bărbaţi care s-au înfăţişat ca tutori ai pârâtoarei, unul dintre ei, Pieter Dircx, fiind cunoscut martorei. Ea, martora, le-a înapoiat punguţa mai sus pomenită acestor doi inşi, punând condiţia ca mai înainte să i se înapoieze banii pe care îi

arvunise. Martora s-a oferit să depună mărturie sub jurământ dacă este nevoie.

Întocmită la Amsterdam, în prezența lui Jan Theunisz, cizmar, şi a lui Willem Oostendorp, chemați ca martori.

Geert Nann

Jan Teunissen

W. Oostendorp

H. Schaef, notar public (N. P.)

Sursa: Arhivele oraşului Amsterdam, Arhiva notarială 1306, nr. 54, FO (film) 1361.

Declarația lui Trijn Jacobs în cazul Geertje Dircx
6 mai 1656

Astăzi, 6 mai 1656, s-au înfățişat dinaintea mea Claes Keetman, notar public etc., Trijn Outger, văduva răposatului Gerrit Jacobsz, măcelar, în vârstă de cam şaizeci şi cinci de ani, din oraş, şi Trijn Jacobsdr, văduva lui Albert Jansz, în vârstă de cam cincizeci şi patru de ani, de asemenea din acest oraş. Acestea au declarat la cererea stăruitoare a lui Geertje Dircx, văduva răposatului Abraham Claesz, de asemenea din oraş, că pot într-adevăr

să depună mărturie după cum urmează: Trijn Outgers, singură, a primit acum vreo cinci ani – nu-şi aminteşte întocmai ziua – vizita Corneliei [Jans], din Amsterdam, care venise din partea lui Rembrandt van Rijn să-i ceară ei, martorei, precum şi lui Adriantien Prs. şi lui Lobberich Jacobs, naşa şi mai apoi verişoara sus-numitei pârâtoare, care se afla la data aceea, fără ştirea subsemnatei, în casa de corecție din oraşul Gouda, să se învoiască pe loc ca aceasta din urmă să mai rămână acolo încă unsprezece ani, cerere pe care martora, precum şi sus-numitele Adriantien Prs. şi Lobberich Jacobs, au respins-o întru totul, nevrând cu nici un chip să primească. Mai departe, sus-numita Trijn Jacobs a declarat la rândul său că acum vreo cincisprezece luni a călătorit la Tergouw [Gouda], însă nu înainte de a-i face o vizită lui Rembrandt van Rijn, căruia i-a împărtăşit voința sa de a o scoate din casa de corecție pe sus-numita pârâtoare. Rembrandt van Rijn i-a răspuns că nu o sfătuieşte să îndrăznească să facă una ca asta şi a amenințat-o cu degetul: „O să-ți pară rău dacă faci una ca asta”. Ea, sus-numita Trijn Jacobs, martoră, şi-a continuat totuşi călătoria şi a aflat la sosirea în Gouda şi în timpul şederii acolo că la Excelența Sa Magistratul oraşului ajunseseră mai multe scrisori ale lui Rembrandt, în care acesta cerea să nu fie eliberată pârâtoarea şi să se

poruncească să rămână închisă până când fratele ei, aflat în străinătate, avea să se întoarcă acasă. După aceea, martora a obținut cu mari sforțări învoiala aceluiaşi domn s-o scoată pe pârâtoare din casa de corecție pomenită mai înainte, ceea ce s-a şi întâmplat.

Declarând cele de mai sus, martora se oferă să le întărească la nevoie.

Întocmită cu bună credință în ziua, luna şi anul pomenite mai sus.

Semnat de
Trijn Jacobs
Semnat de Trijn în prezența mea,
C. Keetman, notar public

Sursa: Arhivele Olandei de Nord, Haarlem, Arhiva notarială, nr. 502.

Eliberarea lui Geertje Dircx din casa de corecție din Gouda
31 mai 1655

Luni, în ultima zi a lunii mai 1655, cei patru primari anunță:
Casa de corecție:

Geertje Dircx a fost eliberată din casa de corecție.

Sursa: Arhivele regionale ale Olandei de Nord, Gouda, Arhivele Groene Hart, nr. 101
Registrul de hotărâri judecătoreşti al primarilor